تقریظ فاضل لوذعی وکامل یلمعی جامع معقول ومنقول حاوی
فروع واصول ادیب لبیب آبیاری چمنستان
نیکوسیرتی مولوی حافظ محمد سورتی سلمہ اللہ
تعالے بالعز والعلے از عمدہ اصحاب مولانا
محمد سعید بسط اللہ ظلہ علی القریب و
البعید بردیون احقاق تبیان
تطہیر الشان

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد لمن برء الانسان والهمه البيان وخصّ
طائفة منهم بمزيد الشرف حتى بلغوا مبلغ فرزدق
وحسّان والصلوة والسلام على سيد الانبياء محمد افصح
من نطق بالضاد وعلى اله واصحابه الامجاد الذين عاينوا
الوحي اوان النزول ففازوا من جنابه بما فازوا وحازوا
من شمائله ما حازوا اما بعد فيقول احقر عباد الله الصمد
العلي محمد بن غلام رسول السورتي بارك الله تعالى فيما منحه

وحماه عما منعه وامطر عارض الطافه عليه وعلى اسلافه
ان من اعظم القرائح قرائح الشعراء ومن اعجب الطبائع
طبائع البلغاء يغوصون فى يم الافكار فيصادفون
درر الاسرار ويسبكون اباريز المعانى الدقيقه فى
قوالب المبانى الانيقه ويكشفون وجوه الوجوه الخافيه عن
استار الغموض ويولجون بحور المعانى فى بحور العروض
فهم فصحاء لسانا وعظماء شانا سوى من يتبعهم الغاوون
ليهجون المخلصين وهم كافرون وسوى من يحترفون مدح
من يليق ومن لا يليق من الشاعرين فقد قيل فى شانهم
احثوا التراب فى افواه المداحين ولله در القريض
ما ارفع شانه واعذب تبيانه حسبك دعاؤه صلى الله عليه
وآله وسلم لحسان على حسنه دليلا وقوله صلى الله عليه
وآله وسلم ان من الشعر لحكمة على شرفه شهيدا
فهو فى ذاته ممدوح ليس مذموما ولا صاحبه ملوما
بل هو للعلماء نور على نور وللشعراء سرور على سرور

ناقص از...
...

نعم يعاب الفاضل الذى احترفه وعاف علوم الدين
كلا وجملة واقترفه وكفاك فى عظمة شانه انه
بحيث توهم منه انشاء الفرقان حيث تشبث اهل الزيغ
فى انكاره بان المبلغ شاعر يقتدر على مثل هذا
البيان فردوا بانه ما علمناه الشعر وما ينبغى له
لئلا يقع الاشتباه فى نزول الذكر الجليل لا للفتور
فى جزالة شان الشعر الجميل وقطك ان اصحابه صلى
الله عليه وسلم كانوا يتناشدون رضى الله تعالى
عنهم وهو جالس بينهم فالشعر مما لا ريب فى جلالته
فبشرى لمن رغب فيه ورغب واصغى اليه اذنه وراى
صوب وطوبى لمن ظفر به خصوصا شيخى واستاذى
نبراس العلماء الاعلام قدوة فضلاء الانام لسانه مفتاح
الكنوز وجنانه معدن الاسرار والرموز قطب
الواصلين امام السالكين معرب نكات العلوم الظاهرة
والباطنة وحالب در الكتاب والسنة طراز العصابة

نعم يعاب يعنى يعاب و مذموم است م
وعاف ای کره وترک م
قدوة ای پیشوا م
حالب ای دوشنده
عصابة ای جمعی ۱۲

العلوية وثمر الشجر الزكية النبوية **شعر**

ما قلت في وصفه شيئاً لامدحه الا وجدت ثناه فوق ما اصف

اعني به المنوه باسمه الفاضل المولى **محمد سعيد** بن الحاج

واعظ علي العظيم آبادي لازالت الايام بوجوده باسمة

الثغر وحدائق فضائله يانعة الزهر فانه نال منه

اقصى الاماني له ديوان في الفارسي وفيه نبذ من

الاشعار العربي وما ادراك ما هو ديوان ترغب اليه

جميع النفوس وتشتريه بقرطيها كل عروس منزه

عن اللغو والتاثيم نزهة لكل ذي ذوق سليم

مائدة عادت من السماء بعد انقطاعها بل نغمة طيبة

رايقة تشتاق الاذان الى استماعها لم تر عينا ي

قط من قبله ديوانا حوى بعض ما قد حوى هذا

كتاب لو يباع بوزنه ذهبا لكان البايع المغبونا

كان المباسم ميمانه ولاماته الصدغ لما التوى

ولما رأيته كما وصفته خفت عين المعيان ولم ار

كتقريظي عليه ما به يشان فعبته بهذا التقريظ

حباله وصونا وصلى الله تعالى على خير خلقه

محمد وآله وصحبه اجمعين

ان من الشعر لحکمة وان من البیان لسحرا

الحمد لله علی فیضه العمیم و فضله العظیم که درین اوان سعادت اقتران

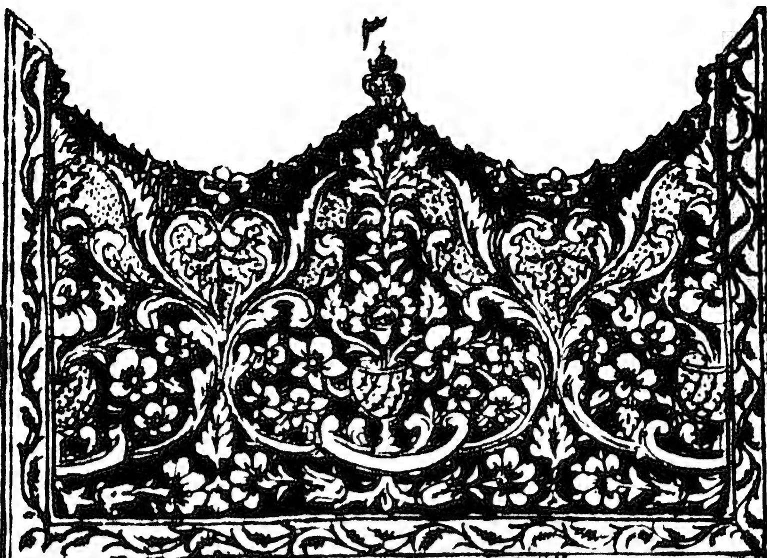

باهتمام خاکسار محمد عبد القادر عفی الله عنه

در حسنی المطابع بلدهٔ عظیم آباد حلهٔ طبع پوشید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی والصلوة والسلام علی سیدنا محمد ن المصطفی وعلی اله النجباء الشرفا
واصحابه اهل الصفا والوفا. امابعد این شکسته بسته چندیست از افکار بندهٔ
گنهگار امیدوار رحمت پروردگار غفار محمد سعید بن مرحوم منشی اعظم علی
غفرالله ذنبه الخفی والجلی خیالاتیست پریشان که در مدتی از عمر فراهم آمده
وکلماتیست از مواهب رحمن که کلک طبع موزون بر صفحهٔ اندیشه رقم زده
بر صاحبدلان عاشق سخنان روزگار عرض کرده می شود و نزد دوستان
و عالی طبعان امصار و دیار بارمغان میرود اگر حسن قبولی یابد زهی سعادت
راقم و اگر دعای خیری کنند غایت عنایت برین آثم تخلص در اشعار فارسی
حسرت ست و در نظم عربی دارد که اقل قلیل ست سعید و گاهی بفارسی
هم بقلت قطعهٔ شعر من آمدست یا آورد   بالیقین دان که فیض سبحانست
از دم من نامیست نغمهٔ نی   این نه فخرست شکر یزدانست   نه مراد دعوی
زبان دانیست   نه مراد لاف علم و عرفانست   گر دتائید من بروح القدس
از خداوند لطف و احسانست   از تماشائیان این گلزار   مدعایم دعای
غفرانست   والله الهادی الی سبیل الرشاد ومنه المبدأ والیه المعاد

بسم الله الرحمن الرحیم

قصیده فی توحید الله سبحانه و تحمیده و مناجاة

تعالی الله زهی شانش که پنهانست و پیدا هم　　هو الاول هو الآخر له اسمائه الحسنی

جمال عالم آرایش تجلی کرده در هر شی　　چه چشم و لب چه خال و خط چه زلف و عارض زیبا

اگر حسنش نبودی آشکارا از رخ محبوبان　　نه مجنون میشدی مجنون نه وامق عاشق عذرا

نه پروانه بجان آتش زدی از سوز عشق شمع　　نه بلبل از غم گل نالها میکرد و شور افزا

نکردندی ملائک سجده پیش آدم خاکی　　پرستیدی نه بت را برهمن نی گبر آتش را

نظر بر هر چه اندازی بود آئینهٔ حسنش　　زمین و آسمان و دشت و کوه و وادی و دریا

بتسبیح و ثنایش نغمه سنج خوش بیانها ست　　اگر ناطق و گر صامت و گر گنگ ست و گر گویا

چو گوید آنکه در دستش لوای حمد لا احصی　　کسی دیگر ثنایش را کند احصا کجا یارا

منزه آمد از تشبیه و از تنزیه هم برتر | که در اجسام در ارواح نبود شبه و مثل او را

علی العرش استوی فرمود با تنزیه و قدوسی | ید و وجه و یمین و ساق وارد شد در آیتها

صفاتش هو همه تشبیه و ذاتش واجب التنزیه | ز فکرت پی برد آنجا نه عقل کس رسد آنجا

چه گوید کس ز ذات او چه باشد صفات او | که وصفش در نمی گنجد نه در لفظ و نه در معنی

بموسی لن ترانی گفت و بخود از تجلی کرد | بمحشر وعده او کرد دست خلقی را بخود شیدا

اگر رائی است رمزی اگر شاهد و گر مشهود | اگر عابد و گر معبود نبود غیر آن یکتا

بذات خود شهادت داد بر توحید تا باشند | اولو العلم و ملائک شاهد عادل برین دعوی

روا نبود بشان او بعقل خود سخن گفتن | باسمائیکه خود را خواند خوانیمش بآن اسما

قوی و قادر و قهار و قیوم و محیط کل | ممیت و محیی و مالک مصور خالق الاشیا

علیم و شاکر و قدوس و رحمن رحیم و حق | عزیز و منتقم الله اکبر ربنا الاعلی

نود نه نام پاکش حرز ایمان سلمان است | نشود داخل بجنت هر که انها را کند احصا

درین دریای بی پایان که نامش معرفت باشد | غریق لجه حیرت حکیم و صوفی و ملا

چو این دریا بجوش آید و صد موج بر خیزد | رود بر باد در یکدم هزاران سر حباب آسا

همین ادراک ما را بس که نتوان کرد ادراکش | همین عرفان ما باشد که ما عبدیم و او مولی

اگر گوئی میان عبد و رب ربطی بود لابد | خطاب فاعبدون آمد بگویم زین سبب با ما

از اینجا گفت ادعونی از اینجا و اسئلوا فرمود
دعا از ما اجابت و سوال از ما و اعطا

دعا و سئلت ما بندگان را گر دو از آن تعلیم
که ما را افتقار فواتی و او راست استغنا

ز لطف رب بعید ست این عید و عدا و امر و نهی
و گرنه از گناه و طاعت نیستش پروا

سحاب لطفش ار بارد شود سر داتش دوزخ
سموم قهر اگر جنبد نماند در جنان خضرا

چکد از آسمان باران و روید از زمین گندم
رساند روزی آدم شب و روز از ره و بالا

چه آدم جمله عالم بهره مند از رحمت عامش
ز خوان نعمتش هر شی بیغما میبرد یغما

نگفتم بر حقیقت نعمتش را خوان یغمایی
چه امکان کسی باشد که بی اذنش کند یغما

کند قسمت بهر کس هر چه خواهد هر قدر خواهد
نیابد راه نقصان و زیادت اندران اصلا

اگر عمر بسیت کاند سر هوای حمد او دارم
نشد از من ادای حرف و عمر شد درین سودا

قریب ست و محبت او بهر جا حاضر و ناظر
مشو غایب از و حسرت بیاد حضرت والا

سجود کن ثنا گو نیاز و عجز خود پیش آر
که مولی زنخواهد کرد اگرچه بد بود کالا

خداوندا الهها بی نیاز استغنا یا کا
برحمت کن نظر بر ما گنه بخشا کرم فرما

بود علم قدیم تو محیط جزوی و کلی
ز اول علم هر شی داری اجمالا و تفصیلا

چه حکمتهاست در ایجاد عالم از زمین تا عرش
چه صنعتهاست در تشریح انسان همه اعضا

فلک را ساختی روشن بخورشید و مه انجم
زمین را آسمان کردی ز ولد آدم و حوا

بحمد تو زبان ابکم ز وصف تو بیان قاصر — بتعریفت خرد نادان در ادراکت بصر اعمی

من مهجور اگر وصل ترا جویم بنه عذرم — که از شوق جمالت رب ارنی میزد آن موسی

جواب لن ترانی یافت چون موسی کلیم الله — تواند کی هوسناکی درین وادی نهادن پا

ز ارنیهای مشتاقان بشانت کی رسد نقصان — تجلی کن که خاکستر شود کوه وجود ما

مرا از مهر مسلمان کن حجاب از پیش من بردار — مسلمان از کرم کردی بسی گبر و بسی ترسا

کجا در حمد تو یا رب توانم شاعری کردن — چسان بالیت شعری شعر حمد تو کنم انشا

ندارد شعر من قدر شعیری گر چه از سستی — تو گر خواهی کنی شعر مرا بالاتر از شعری

چه قدرت داشتم تا لفظ و معنی را بیارایم — تو کردی از کرم ما را سخن سنج و سخن آرا

در نظمم اگر حسن قبول درگهت یابد — ملایک زیب گوش خود کنند این لؤلؤ لالا

فرستادی بشان شاعران چندی آیت قرآن — نماندی قدر شاعر را نمیکردی گر استثنا

مرا غاوی مکن مادی مکن هائم بهر وادی — بده توفیق کار خیر تا باشیم مستثنی

مرا کن تابع حکمت که گردد شعر من حکمت — نه آن حکمت که باشد اسوه من بو علی سینا

از آن حکمت که شد در شان مصطفی شایع — بشعرم چون سنائی ده قبول خاطر دانا

چنان کز شاعران دادی حسن خوششان نکو دانند — که انسان گر چه عذر آرد بود بر نفس خود بینا

فصیحان و بلیغان مثل یک سورت نیاوردند — کلام پاک تو هر گونه اعجاز است یا ربا

ندارم بعد ازین میلی بحسن دلفریب شعر — جمال شاهد قرآن مرا از فضل خود بنما

خبیرم کن ز اسرارش منیرم کن بانوارش — نمایم تا ید بیضا در آن چون قاضی بیضا

بزرگی اتقیا را در حریم کوی تو باشد — مراهم حرمت ایشان نصیبی بخش از تقوی

من مسکین سنائی آنچه از تو خواست میخواهم — چه باشد گر دهی ملکی گدائی را شهنشاها

بهر چه اولیا گویند وفقنی وارزقنی — ز هر چه از انبیا گفتند آمنا و صدقنا

دعاهای اجابت کن بجاه احمد مرسل — محمد سید کونین و شاه طیبه و بطحا

شفیع ما گنهکاران بدرگاه رفیع تو — صلوة از تو سلام از ما بروح پاک او بادا

مناجات بدرگاه قاضی حاجات

من بندهٔ کمینم یا ربنا ترحم — داغ تو بر جبینم یا ربنا ترحم

مستغرق گناهم شرمنده و سیاهم — لطف تو عذرخواهم یا ربنا ترحم

از کرده ام پشیمان در کار خویش حیران — مغلوب نفس و شیطان یا ربنا ترحم

انت الکریم فاغفر انت الرحیم فاغفر — انت العظیم فاغفر یا ربنا ترحم

تردامنیم و عاصی در ورطهٔ معاصی — یا آخذ النواصی یا ربنا ترحم

لا تیئسوا آیاست لا تقنطوا کلامت — ماییم و صد ندامت یا ربنا ترحم

در حالت حیاتم از غم بده نجاتم — هم در پس مماتم یا ربنا ترحم

نعم الوکیل ربی یارب انت حسبی — انی ثقل ذنبی یاربنا ترحم

انت القوی فارحم انت العلی فارحم — انت الولی فارحم یاربنا ترحم

دردمرا دواکن باخویش آشناکن — وز ماسوا رهاکن یاربنا ترحم

توفیق طاعتم ده زآتش براتم ده — ماوا بجنتم ده یاربنا ترحم

دیدار خود بجنت مارا بکن کرامت — در عرصهٔ قیامت یاربنا ترحم

یا دافع البلایا یا واسع العطایا — یا غافر الخطایا یاربنا ترحم

مائیم و قامت خم از بار محنت و غم — یاربنا ترحم یاربنا ترحم

بر روح پاک احمد حسرت صلوة بیحد — هر لحظه میفرستد یاربنا ترحم

رویم بطاعتش کن روزی شفاعتش کن — رحمت بر امتش کن یاربنا ترحم

فی التوحید والمناجاة

ای بخاک درت پناه همه — سر کوی تو سجده گاه همه

نور روجه تو شمع راه همه — وز تو روشن شب سیاه همه

چون خط دست بر کف جودت — با امید کرم نگاه همه

گهر عفو تو ز بسیاری — ریزد از دامن گناه همه

پادشاهی ترا مسلم و بس — جمله شاهان گدا تو شاه همه

کار ما بندگان گناه و خطاست | کار تو عفو ای آله همه

جرم حسرت بپوش روز جزا
ای تو پوشنده گناه همه

قصیده فی نعت النبی صلی الله علیه وسلم

چاک در جیب و گریبان میزنم | دست صحرا را بدامان میزنم
بر سر تا بم بار دستار و کلاه | گل بسر از سنگ طفلان میزنم
از جنون تا گشته ام کامل فنون | خندها بر عقل نادان میزنم
دور من شد نوبت مجنون گذشت | کوس لاغیری بمیدان میزنم
در شگاف زخمهای پای خویش | بخیه از خار مغیلان میزنم
لاله سان با داغهای خونچکان | خیمه در کوه و بیابان میزنم
سرد هم چون دود آه سینه سوز | آتش اندر چرخ گردان میزنم
از گل خود هر کجا یابم نشان | نغمه ها چون عندلیبان میزنم
از صف طاعت برونم گرد عشق | ساغر می پای لغزان میزنم
حکمت از پیر مغان آموختم | طعنه بر دانای یونان میزنم
پرده از روی حقائق افگنم | تن ز گفتار پریشان میزنم

جز وجود و اجسم مشهود نیست ‌‌ تیغ لا بر فرق امکان میزنم

از درِ الا بالله چون رسم ‌‌ ذکر را بر طاق نسیان میزنم

لا تواخذان نسینا ربنا ‌‌ دست در دامان غفران میزنم

هست ناپیدا کنار این محیط ‌‌ دست و پا در وی هراسان میزنم

داعی را تا نباشد آگهی ‌‌ بادهٔ توحید پنهان میزنم

تا نه پنداری که لاف است و گزاف ‌‌ حرفها با اتقان و ایقان میزنم

نعرهٔ الفقر فخری بر حصیر ‌‌ همچو شیران در نیستان میزنم

ناتوان مورم ولی قسمت نگر ‌‌ خیمه در ملکِ سلیمان میزنم

بر در ایوان سلطان رسل ‌‌ شیئاً لله چون گدایان میزنم

آب میپاشم بکویش از دو چشم ‌‌ وانگهی دامان مژگان میزنم

می نشینم گاه در باب السلام ‌‌ فال فتح الباب عرفان میزنم

گه جبین سایم بباب جبرئیل ‌‌ هر گهی بر باب رحمن میزنم

میروم ما بین قبر و منبرش ‌‌ پا قدم در باغ رضوان میزنم

جان نثار مرقد پاکش کنید ‌‌ این سخن با اهل ایمان میزنم

هر که گردن پیچد از فرمان او ‌‌ گردن آن نامسلمان میزنم

میکنم در جام دُر دُرد او — چون ابو دردا روا سان میزنم

سر بپای نخل قدش می نهم — پشت پا بر سرو بستان میزنم

میکنم وصف لب گلرنگ او — سنگ بر لعل بدخشان میزنم

چون تبسمهاسے او یاد آورم — شور محشر در دل و جان میزنم

میکنم هردم حدیث آن دهان — تشنه ام بر آبحیوان میزنم

نسبت دندان او کردم بدُر — زین سخن دندان بدندان میزنم

برفراز آسمان شاعری — طبل مدح او چو حسان میزنم

میکند روح القدس تائید ما — راه دشوار است و جولان میزنم

چرخ میگوید که نقش سکه اش — بر مه و خورشید تابان میزنم

گفت جود او صلای خاص و عام — روز و شب بر خوان احسان میزنم

هرچه بینی در وجود از جود اوست — این دهل بر کاخ برهان میزنم

رحمة للعالمین گفتش خدا — فهم کن حرفے ز قرآن میزنم

فارس عرشش فراز عرش گفت — گوی گردون را بچوگان میزنم

یا نبی الله بنام نعت تو — از بلاغت طبل سحبان میزنم

گرچه از هندم ولی از پای طبع — گام در شیراز و شروان میزنم

تا بکف آرم گهرهای خوش آب | غوطه در دریای عمان میزنم

میکنم در یوزهٔ دیدار تو | حلقه بر در چشم گریان میزنم

بارده در مجلس قدست مرا | گرچه هر دم دم ز عصیان میزنم

با کریمان کارها دشوار نیست | این نوا چون بینوایان میزنم

کی توان گفتن مدیحی لائقت | قفل خاموشی بلب زان میزنم

در سلامی کان بود حسرت پیام
نامه را مهرے بپایان میزنم

ایضاً فی نعته صلی الله علیه وسلم

هر کسکه عاشق گل روی محمد است | بیشک بهشتی است اگر نیک اگر بد است

امروز هر که کرد بخاک درش مقام | فردا مقیم جنت و قصر زبرجد است

محروم کی گدای در خویش را کند | شاه رسل که بر فلک افگنده مسند است

در مصحف مجید الف لام میم چیست | رمزی از آن دهان و از آن زلف و آن قد است

جان بخش مژده شد نفس عیسوی از آن | کز حق بسوی خلق مبشّر باحمد است

دیوانه آنکه نیست بزنجیر حکم او | عاقل بقید شرع شریفش مقید است

گر صد هزار هست گناهم وگر فزون | دارم وسیله که امیدم مکی صد است

یعنی بجاه احمد مرسل ز همتش — بخشند هر گناه و خطائیکه سر زدست

ای طلعت تو آئینهٔ حسن لم یزل — روی خوش تو مطلع انوار سرمدست

حسن تو هر که دید بتحقیق دید حق — در روی تو جمال الهی مشاهدست

وصف رخ جمیل تو گویم مرا چه حد — جز آنکه لطف و خوبی خدّ تو بیحدست

نام تو شد محمد و محمود جای تو — باشد لوای حمد بمحشر ترا بدست

گفتار در نثار تو و وحی کردگار — با هم ز اتحاد چو حرف مشددست

نازم بآن زمین که ترا خوابگاه شد — از عرش برترست الهی چه مرقدست

باغ مدینه کز نم فیض تو هست سبز — هر برگ آن بقدر فزون از زمردست

دل از طواف کعبه تسلی کجا شود — ما را که طوف کعبهٔ کوی تو مقصدست

رحمی بحال حسرت دلخستهٔ غریب
شان تو ای رسول خدا رحمت آمدست

ایضاً فی النعت

چون بگذری ای باد بصحرای مدینه — یاد آر ازین عاشق شیدای مدینه

کن عرض سلامم بنیازیکه تو دانی — بر کوچه و بازار و مکانهای مدینه

خواهم که فلک گرد بر آرد ز وجودم — تا با تو شوم بادیه پیمای مدینه

با قافلهٔ اشک دل خون شدهٔ من — هر روز بر آید بتمنای مدینه

ای مردمک دیده برون آی ز چشم — کن پای ز سر بهر تماشای مدینه

شیرین لب حوران نمکیدن بود ار چه — لیکن نه بشیرینی خرمای مدینه

حلواست رطبهاش ولی دو د ندیده — از لطف و دود داده حلوای مدینه

روزی بود آیا که مدینه شودم جای — زانگونه که شد در دل ما جای مدینه

خاک است بر آن سر که ندارد سر طیبه — سرمایهٔ سودا آمده سودای مدینه

از هیم طلب مجد و ز دانش طلب دین — وانگه طلب یسر کن از پای مدینه

اول بدل و دیده بده نور ز نوش — زان بعد هدایت طلب از های مدینه

انوار بلند است درا واز در و دیوار — گوئی همه نورست سراپای مدینه

صد مرتبه در چشم بصیرت بود افزون — از لعل و گهر قیمت خارای مدینه

در هفت صدف نیست یکی کوکب دری — در حسن و بها چون در یکتای مدینه

تعظیم و شرف که اگر یافت ز کعبه — کم نیست از آن قبهٔ خضرای مدینه

خورشید کند سجده بآن قبه که باشد — آراسته سید والای مدینه

از سبز غلافیکه بر آن حجرهٔ قدس است — تشریف خدا داد به بالای مدینه

برتر بود از عرش زمینی که در آغوش — دارد تن پاک شرف افزای مدینه

سلطان رسل فخر امم شافع محشر
دارای بهشت و چمن آرای مدینه

تا خاک مدینه شرف از مقدم و یافت
جبریل امین است جبین سای مدینه

از یمن جوار و اثر خلق عظیمش
دارند چه خلق حسن ابنای مدینه

تا چاه مدینه شده دریا ز عطایش
خضر است جگر تشنهٔ دریای مدینه

دانی چه بود آب حیات دل مرده
یک شربت آب از کف سقای مدینه

خواهد ز تو حسرت طلب خود بخصوص
ای داد رهر کشور و دارای مدینه

تا زمزمهٔ نعت تو هر لحظه سراید
در زمرهٔ مرغان خوش ادای مدینه

غزل فی نعته صلی الله علیه وسلم

فلک آستان رسول خدا
ملک پاسبان رسول خدا

چگویم ز شانش که حق گفته است
لعمرک بشان رسول خدا

بآن شهر ایزد قسم یاد کرد
که بود آن مکان رسول خدا

بباغ جهان بود نخل مراد
قد دلستان رسول خدا

چه شور گر دیده عذب فرات
ز آب دهان رسول خدا

مذاق دل و جان حلاوت برد
ز شهد بیان رسول خدا

خوشا بخت آنکس که پیغام حق
شنید از زبان رسول خدا

تو گوئی که بو دست کان کرم | کف زر فشان رسول خدا

ز سر خدا گشت آگه کسی | که شد راز دان رسول خدا

خدا را ازین دستی یافتند | خوشان دوستان رسول خدا

ز حسرت هزاران صلوة وسلام

بروح وروان رسول خدا

وقال متولها به صلی الله علیه وسلم بالمدینة

مه غلام روی تو یا سیدی | مهوشان هندوی تو یا سیدی

هست محراب دعای عاشقان | گوشهٔ ابروی تو یا سیدی

حلقهٔ ذکر قلوب عارفان | حلقهای موی تو یا سیدی

هر کسی را رو بسوی قبله ایست | قبلهٔ من کوی تو یا سیدی

نیست مشک وصندل وکافور را | نسبتی با بوی تو یا سیدی

مفت عشاق است با چین وتتار | تاری از گیسوی تو یا سیدی

میکند دلهای شیران را شکار | چشم چون آهوی تو یا سیدی

هست از بستان جان نخل امید | قامت دلجوی تو یا سیدی

حسرت دلخسته نگشاید زبان

جز بگفت و گوی تو ای ماه سیدی

و قال استشفاعا به صلی الله علیه و سلم فی المدینة المنورة

من از عصیان گرانبارم شفاعت یا رسول الله
شفاعت را طلبگارم شفاعت یا رسول الله

صغائر را که بیپرسد کبائر کرده ام بیحد
عقوبت را سزاوارم شفاعت یا رسول الله

رسول انس و جان هستی شفیع عاصیان هستی
گنهگارم گنهگارم شفاعت یا رسول الله

توئی حاجت روای من توئی مشکل کشای من
توئی مونس توئی یارم شفاعت یا رسول الله

نبی الرحمتی آخر شفیع الامتی آخر
چو فردا رو بتو آرم شفاعت یا رسول الله

دویدم سید سویت رسیدم بر سر کویت
شفاعت از تو دارم شفاعت یا رسول الله

کشیدم سرمه از خاکت گرفتم دامن پاکت
منش از دست نگذارم شفاعت یا رسول الله

چو رو سوی تو آوردم اگر من صد گنه کردم
نگردان رو که بدکارم شفاعت یا رسول الله

درود از شوق بر قبرت رسد روز و شب حشر
شود تا سهل دشوارم شفاعت یا رسول الله

وفی نعته صلی الله علیه و سلم

نور هدایت روی محمد صلی الله علیه و سلم
سایه رحمت موی محمد صلی الله علیه و سلم

کرد مهر جانب که اشارت سجده نمود اهل تعالی
قبله جان ابروی محمد صلی الله علیه و سلم

خانهٔ دین راست عمارت که طوافش گرد بیت — کعبهٔ ایمان کوی محمد صلی الله علیه وسلم

گشته منور که خرامان حسنه انراز و رضوان — سرو قد دلجوی محمد صلی الله علیه وسلم

جلوهٔ حسن نامتناهی چشم بد از وی دور الهی — هست رخ نیکوی محمد صلی الله علیه وسلم

کرد خدا بر خلق رحیمش خواندش بر خلق عظیمش — لطف حق آمد خوی محمد صلی الله علیه وسلم

عشق خدا را سلسله جنبان جان و دلها جانب دان — سلسلهٔ گیسوی محمد صلی الله علیه وسلم

گرچه ندیدم روی محمد گشتم اسیر موی محمد — جان بدهم گر بوی محمد صلی الله علیه وسلم

شام و سحر تسلیم و تحیت از سر عجز و شوق و محبت — باد ز حسرت سوی محمد صلی الله علیه وسلم

ایضا

بفرست درود دار دل و جان روح نبی را — زین تحفه مکن شاد رسول عربی را

فرمود خدا زیب گلستان دو عالم — این تازه نهال چمن مطلبی را

برجمله نبی نزد حق او را شرف آمد — والله بهم کان علیما و خبیرا

حق را بطلب از در آن شاه رسولان — بیهوده بهر در چه روی حق طلبی را

هر کس که شد از نرگس مستانهٔ او مست — دیگر نکشد جام شراب عنبی را

ای ختم رسل فخر امم شافع محشر — بر نام خوشت ناز بود خوش لقبی را

هر نخل که در باغ جنان نشو و نما یافت — از قد و لبت یافته شیرین رطبی را

باقد تو بالای فلک عیسی مریم
زانسانکه بگهواره نشانند صبی را

ماچون بفراق تو نالیم که آورد
در ناله غم هجر تو جسم حطبی را

سویت کشدم عشق رسن بسته بگردن
ای من سگ تو عفو کن این بی‌ادبی را

نادیده رخت دیدهٔ من حیرتیست
گفتن نتوان باکسی این بوالعجبی را

گوشی بفغان من دلخسته توان داشت
چون ساز کنم زمزمهٔ نیم شبی را

جان میدهد از تشنگی شوق تو حسرت
ای ابر کرم چاره کن این تشنه لبی را

ایضاً

نگارا دلفریبا نازنینا
بهارا گلعذارا مه جبینا

برای دیدن روی نکویت
خدا فرسوده پیدا چشم بینا

شفای ما علیلان در لب تست
دوای ما چه داند پور سینا

شد از فرق میان آن دو ابرو
وضوح معنی فتحا مبینا

سرم خاک ره چابک سواریست
که مرکب بر جهاند از چرخ مینا

بسوی حسرت مسکین نگاهی
ز چشم لطف ختم المرسلینا

لقد ارسلت من ذی العرش حقا
رسولا رحمة للعالمینا

ایضا

بزیر پا احمدؐ فرش سازم دیدهٔ خود را — زدیدار خدا تا خوش کنم عمدیدهٔ خود را

جهانی انس و جان در دلکش رنجش چو بود را — ببخشد تا کرا ته جرعهٔ نوشیدهٔ خود را

هزاران یوسف یعقوب سائل بر درد جوش — که فرماید عطا پیراهن پوشیدهٔ خود را

کند روز جزا ز گل امر زش امت — زخارستان دنیا دامن بر چیدهٔ خود را

با خوان دولت تا در چه عشقش در اندازند — اگر خواهی عزیز یوسفی زدیدهٔ خود را

بود یا رب که بر خاک مدینه بنیم آسوده — ز ارض هند و اهل او تن رنجیدهٔ خود را

سعید اشعار در نعت نبی میگو پسندیده — نثار سرور دین کن درسنجیدیدهٔ خود را

تضمین بیتین سعدی علیہ الرحمة

رسید خرد بکمال او بلغ العلے بکماله — دل و دیده محو جمال او کشف الدجے بجماله

کنم اتباع خصال او حسنت جمیع خصاله — بنیم و توسل آل او صلوا علیه و آله

فی منقبة سید الاولیا علی کرم اللہ وجہہ

جو هر نصرت عیان از تیغ ابروی علی — شد قوی دین نبی از زور بازوی علی

ذات پاکش مظهر خاص جناب کبریا است — بین جمال اسد در آئینهٔ روی علی

ابن عرش ... [illegible]

گرچه در ظاهر بسوی کعبه رو آورده ام
روی دل دارم بباطن دائما سوی علی

هر سحر چون گل نشینم در ره باد صبا
بر امید آنکه روزی بشنوم بوی علی

چون نگردد حق بپاس خاطر او رد شمس
مصطفی را تکیهٔ سر بود زانوی علی

باد یزدان راضی از بوبکر و عثمان و عمر
راضی از ایشان علی ایشان رضاجوی علی

حرمت شیر خدا بر من ببخشا ای کریم
میشمارد خویش را حسرت سگ کوی علی

ایضا

از حب علی دلم بتاب است
بر آتش شوق او کباب است

آباد دلیکه از غم او
چون خانهٔ چشم من خراب است

کم نیست مرا ز حوض کوثر
این چشم که در غمش پرآب است

مستم ز نگاه چشم مستش
این مستی من نه از شراب است

انصاف که ذره چون قرصد
هر جا که شعاع آفتاب است

فرمان تو مهر چون نبردی
او چاکرت ای فلک جناب است

در کار منت چه درنگ است
عالم همه از تو کامیاب است

حسرت ز کسی گرفته ام جام
کو مست می ابوتراب است

ایضاً

بزیر پای احمد فرش سازم دیده خود را | ز دیدار خدا تا خوش کنم غمدیده خود را
جهانی انس و جان در دلکش زلفش چو بود را | بخشد تا کرا ته جرعه نوشیده خود را
هزاران یوسف یعقوب سائل در جوش | که فرماید عطا پیراهن پوشیده خود را
کند روز جزا از گل امرزش امت | ز خارستان نیاد امن برچیده خود را
با خوان دولت تا درچه عشقش در اندازند | اگر خواهی عزیز یوسفی ز دیده خود را
بود یارب که بر خاک مدینه آسوده بنیم | ز ارض هند داهل وتن رنجیده خود را

سعید اشعار در نعت نبی میگو پسندیده
نثار سرور دین کن درسنجیدیده خود را

تضمین شیخین سعدی علیه الرحمة

رسید خرد بکمال او بلغ العلی بکماله | دل و دیده محو جمال او کشف الدجی بجماله
کنم اتباع خصال او حسنت جمیع خصاله | بنم و توسل آل او صلوا علیه و آله

فی منقبة سید الاولیا علی کرم الله وجهه

جوهر نصرت عیان از تیغ ابروی علی | شد قوی دین نبی از زور بازوی علی
ذات پاکش مظهر خاص جناب کبریاست | بین جمال الله در آئینهٔ روی علی

اگرچه در ظاهر بسوی کعبه رو آورده ام | روی دل دارم بباطن دائما سوی علی

هر سحر چون گل نشینم در ره باد صبا | بر امید آنکه روزی بشنوم بوی علی

چون نکرد حق بپاس خاطر او رد شمس | مصطفی را تکیه سر بود زانوی علی

باد زیشان راضی از بوبکر و عثمان و عمر | راضی از ایشان علی ایشان رضا جوی علی

حسرت شیر خدا بر من ببخشا ای کریم | میشمار در خویش را حسرت سگ کوی علی

ایضا

از حب علی دلم بتاب است | بر آتش شوق او کباب است

آباد دلیکه از غم او | چون خانه چشم من خراب است

کم نیست مرا ز حوض کوثر | این چشم که در غمش پر آب است

مستم ز نگاه چشم مستش | این مستی من نه از شراب است

انصاف که ذره چون فرصد | هر جا که شعاع آفتاب است

فرمان تو مهر چون نبردی | او چاکر رای فلک جناب است

در کار منست چه اد رنگ است | عالم همه از تو کامیاب است

حسرت ز کسی گرفته ام جام | کو مست می ابو تراب است

ایضا

بیا ساقی بده جامی بنام ساقی کوثر
سراکن مست لایعقل ز جام ساقی کوثر

ازان غلطم بپای خم که از جوشش درون او
رسد در باطنم هر دم پیام ساقی کوثر

بجای رد صبح و شام مستان از سر اخلاص
بجا آرند چون مینا سلام ساقی کوثر

تماشا کن که بر کشت امید ما گنهگاران
چو باران است یزان فیض عام ساقی کوثر

دل کاهیده از غم چون هلال او دره کام زا
مه کامل کند لطف تمام ساقی کوثر

بخشم آب کوثر دشمن صدیق اکبر را
اگر نشنیده بشنو کلام ساقی کوثر

چه باک از تشنگیها روز محشر باشدم حسرت
چو من هستم بجان و دل غلام ساقی کوثر

فی منقبة غوث الثقلین سیدنا الشیخ عبد القادر الجیلی رضی الله عنه

هادی راه یقین حضرت غوث الاعظم
طائر عرش برین حضرت غوث الاعظم

شیئا لله زنانیم گدایان در ت
پادشه کشور دین حضرت غوث الاعظم

خوشتر از سلطنت روی زمین است مرا
خاک کوی تو بجبین حضرت غوث الاعظم

بر امید قدم پاک تو عمریست که من
می نهم سر بزمین حضرت غوث الاعظم

آشکار است ز پیشانی نورآگینت
معنی فتح مبین حضرت غوث الاعظم

بمقامیکه رسیدی بقدمهای نبی — نرسد روح امین حضرت غوث الاعظم

خویش را حسرت دلخسته بدست تو فروخت
سویش از لطف ببین حضرت غوث الاعظم

ترکیب بند در نعت ناتمام

السلام ای اولین مخلوق رب العالمین — السلام ای آخرین پیغمبر روی زمین

السلام ای وصف ذات تو نبی آدم که بود — گوهر آدم نهان اندر میان ماء و طین

السلام ای نور تو اصل اصول کائنات — در نی انفاس تو پیدا انبیاء و مرسلین

السلام ای آب و رنگ روضه دار السلام — السلام ای خاک پایت کحل عین حور عین

السلام ای انبیا تحت لوایت کلهم — السلام ای سید اولاد آدم اجمعین

السلام ای از خدا بر تو بهر دم صد سلام — السلام ای آستانت منزل روح الامین

السلام ای امی عالم بتعلیم اله — قائل علّمت علم الاولین و الآخرین

السلام ای نعت تو طه و یٰسین از خدا — وصف تو نون و القلم بل جمله قرآن مبین

السلام ای برزخ بحرین امکان و وجوب — السلام ای پایه معراج تو عرش برین

السلام ای معنی هر صورت زیبا که هست — نقش آن بر صفحه تصویر عالم آفرین

السلام ای آنکه بر منبر چو فرمودی قیام — استن حنانه آمد از فراقت در حنین

السلام ای آنکه از انگشتان تو فواره‌سان
شد پی سیرابی لشکر روان با ماء معین

السلام ای بیکسان را چاره ساز و دلنواز
السلام ای حضرت بخشنده انعم المعین

صد سلامت میفرستم ای شفیع عاصیان
یک علیکم گو که یابم ز آتش دوزخ امان

ای صبا گر بگذری بر آستان مصطفی
بوسه زن هر جا که دریابی نشان مصطفی

چشم من شو آب ده صحن حرم را از سرشک
روب از مژگان درش چون عاشقان مصطفی

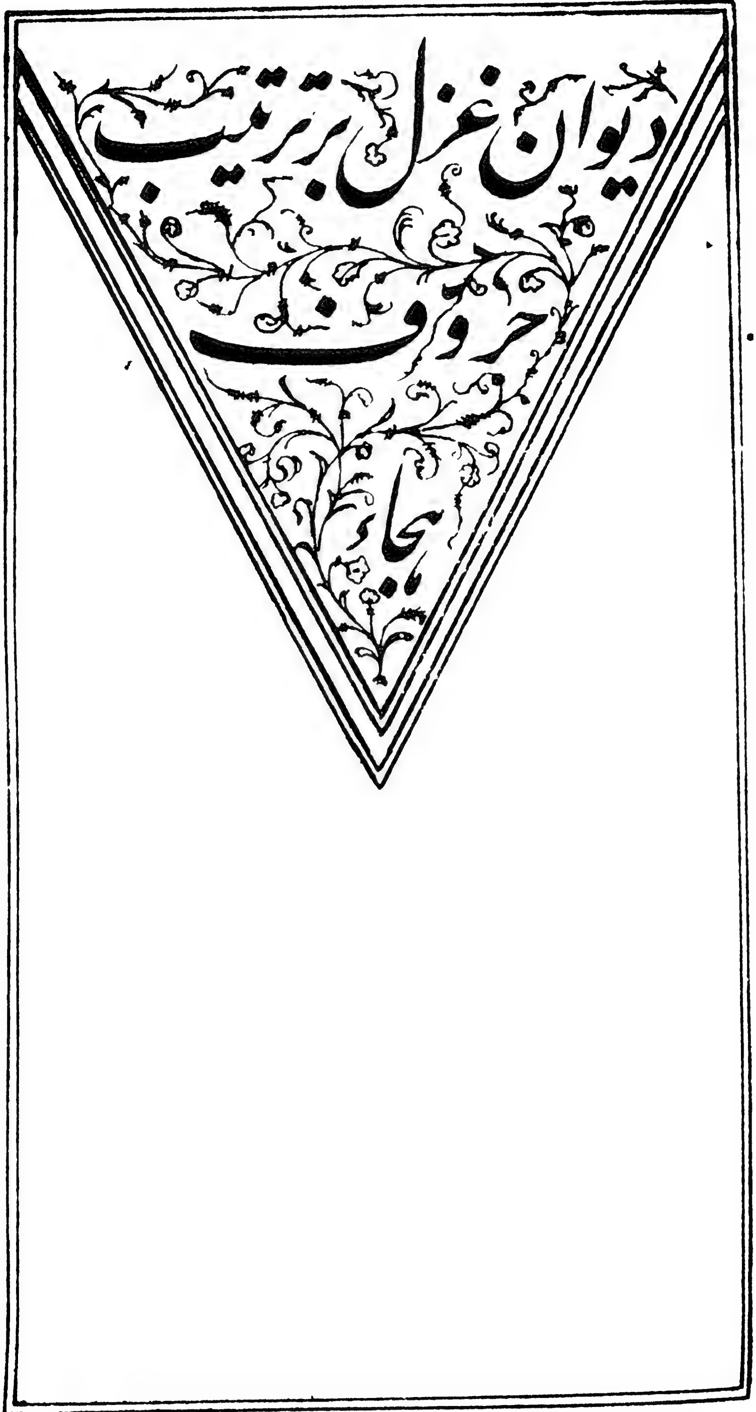
بشنوم چون گل سراپا گوش بهر استماع
عیسراید بلبلی چون داستان مصطفی

ای خوشا آنکس که روی مصطفی دید و شنید
وحی منزل یا حدیثی از زبان مصطفی

عیسی مریم اگر رفت از زمین بر آسمان
قاب قوسین است او ادنی مکان مصطفی

رفعت شان عظیمش بین که باشد روز حشر
آدم و من دونه زیر نشان مصطفی

الله الله شرح صدرش را چگوید شرح کس
دو جهان یک گوشه باشد از جهان مصطفی

دیوان غزل بترتیب
حروف
تہجی

بسم الله الرحمن الرحیم

ردیف الالف

روی در روی خدا داریم ما　　سر بپای مصطفی داریم ما

عقده از کار جهان وا میکنیم　　پنجهٔ مشکل کشا داریم ما

چار یار مصطفی را پیرویم　　هر یکی را پیشوا داریم ما

هم باهل البیت خود را بسته ایم　　هم باصحاب اقتدا داریم ما

هر نفس امید صد انعام خاص　　از حسن بن مرتضی داریم ما

چشم عاجز بر در بیها دمبدم　　از شهید کربلا داریم ما

چون علی بن حسین بن علی　　در ره دین رهنما داریم ما

نام باقر ابن زین العابدین　　بر زبان صبح و مسا داریم ما

جعفر صادق که مارا هادی است
ذکر خیرش دائما داریم ما

موسی کاظم بود مارا امام
پیشوائی چون رضا داریم ما

هم تقی و هم نقی و عسکری
هر سه تن را مقتدا داریم ما

انتظار مهدی آخر زمان
از ره صدق و صفا داریم ما

شیخ ما محبوب سبحانی بود
از جنابش فیضها داریم ما

پیر ما نذر محمد قادری است[^1]
اینچنین پیر هدی داریم ما

تاج شاهی بر سرم نعلین اوست
سایهٔ بال هما داریم ما

آتش عشقیکه سوزد در جهان
منت ایزد را که ما داریم ما

شور و غوغا چیست ای حسرت خموش
خود ستائی کی روا داریم ما

اطیقو صبرا علی البلایا و منک لا استطیع صبرا
هر آنچه خواهی بکن ولیکن جدا ز خویشم مکن خدارا

بگوی جانان چو جسم بیجان بر و خاکم فتاده حیران
نه مال در کف نه صبر در دل نه هوش در سر نه تن توانا

ز خلق راز ترا نهفتم حدیث حسرت بکس نگفتم
قتلت نفسی بغیر حق و لیس منی علیک دعوی

شربت من حبه مدام[^2] فزال عقلی و زاد عشقی
منم ز قید دو کون فارغ سر ندارم بدین و دنیا

بهار خلد برین جمالت نعیم جاوید شد وصالت
لبت چو قند و تو آب گوهر قد بلند تو نخل طوبی

[^1]: له شاه نذر محمد قادری ابن محمد ماه متوطن اوناو از مضافات لکهنو نقش خاتم حضرت ایشان این مصراع بود: نور چشم پنجتن نذر محمد قادری ۱۲ منه دام فیضه

[^2]: مدام بفتح میم بمعنی شراب ۱۲ منه دام فیضه

ملئت شوقاً الی لقاکا ولیس طلبته سواکا	فان طمعنا ففیک نطمع وان رجونا فانت رجی

مریض عشقت کمینه حسرت زده بهجر تو بسکه سعد جان
ز مهربانی چنانکه دانی اگر توانی بکن مداوا

از دل غمت برون نرود تا ابد مرا	کین درد شد ز روز ازل نامزد مرا
دارم دلی چو آینه حیران روی دوست	زان رو خوش آمدست لباس نمد مرا
کارم ز خوب و زشت کنون درگذشته است	خواهی تو نیک بر شمر و خواه بد مرا
از هر صدا که گوش کنم سوی یار برم	یک نغمه است یا صنم و یا صمد مرا
بر خاک آستان تو دارم سر نیاز	نازم اگر بکون و مکان میسزد مرا
از عشق ره بکعبهٔ مقصود برده ام	فیضی نشد ز صحبت پیر خرد مرا
با من اگر نساختی ای جان دوستان	با دشمنان مساز و مسوز از حسد مرا
دادم دلت که بوسه ستانم عوض چه بود	با چون تو بد معامله داد و ستد مرا
آهسته پا بنه چو بخاکم گذر کنی	خوش خواب راحتیست بکنج لحد مرا
افشانده ایم بر سر کونین آستین	تا کرده است همت مردان مدد مرا

حسرت قبول خاطر نیکان فتاده ام
من خود اگر بدم نتوان کرد رد مرا

از جلوه بخلق افگن غوغای قیامت را ‌ ‌ ‌ امروز تماشا کن فردای قیامت را

تا وعدهٔ دیدارت افتاده بروز حشر ‌ ‌ ‌ پیچیده بسر دارم سودای قیامت را

ای مست می غفلت فارغ ز خطر مگذار ‌ ‌ ‌ بر طاق فراموشی مینای قیامت را

هم جلوهٔ او سازد هنگامهٔ محشر گرم ‌ ‌ ‌ هم قامت او شاهد دعوای قیامت را

از فتنه ببالایت آراسته خدا خلعت ‌ ‌ ‌ اینجا نه نمیرسید بالای قیامت را

افگنده مرا چشمت بر بستر بیهوشی ‌ ‌ ‌ افسانه کند خوابم غوغای قیامت را

در حال کند عاقل اندیشهٔ مستقبل ‌ ‌ ‌ امروز بیاد آور فردای قیامت را

اندیشهٔ از حشرم نبود که شمارم سهل ‌ ‌ ‌ با تاب و تب عشقش گرمای قیامت را

طی کرده باسانی با آبله پاییها ‌ ‌ ‌ دیوانهٔ عشق او صحرای قیامت را

یارب عرق خجلت از چهره که سازد پاک ‌ ‌ ‌ جز دامن آمرزش رسوای قیامت را

ما را چه خبر باشد از سود و زیان حسرت
یاد است تهی رفتم سودای قیامت را

ای غنچهٔ سنج بر گل رویت هزارها ‌ ‌ ‌ مست از شراب لعل لبت هوشیارها

افتاده ایم با دل پر داغ در قفس ‌ ‌ ‌ ما را چه کار با چمن و لاله زارها

بگذار تا ز روی تو چینیم گل مراد ‌ ‌ ‌ ای از غم تو در دل عشاق خارها

تا آشنا شدیم بآن شوخ بی وفا — بیگانه گشته ایم ز خویشان و یارها

چندی بخار خار درین باغ زیستیم — مردیم آخر از غم این گلعذارها

دردا که زندگانی کس را قرار نیست — این حرف خوانده ایم ز لوح مزارها

جامی بده ز بادهٔ گلرنگ ساقیا — جانم بلب رسید ز رنج خمارها

آخر بسوی ما نگهی کن ز روی لطف — ای ناوک تو مرهم دل افگارها

حسرت که بود در غم عشق تو مبتلا
دیوانه وار رفت سوی کوهسارها

بی جام و بی صراحی یا ایها السکاری — انی سقیت خمرا من عینها مرارا

موی سفید قدرم در عاشقان بیفزود — شیب المرء راسی قد زادنی وقارا

کی آفتاب ماند پنهان بجرم افلاک — از سینه داغ عشقم آخر شد آشکارا

از عاشقان بهجران صبر ای بت چه امکان — من یستطیع منافی هجر کم قرارا

عشق تو کرد ما را مردود دیر و کعبه — شرط وفا نباشد راندن ز خویش ما را

تا سر بسا نمودی چشمان خواب آلود — لا نوم فی جفونی لیلا و لا نهارا

هرگز کسی نخواهد کز چشم او رود نور — خوبان چه گونه سازم ور از نظر شمارا

مشکل که سام و رستم ثابت قدم بمانند — گردد چو در برابر مژگان او صف آرا

از زخم کشتگانت آب حیات جوشد — گر در تبسم آری آن لعل جانفزا را

دلهای عاشقان را تا پایمال سازد — در کوچهای زلفت ره داده صبا را

هم هجر در کمین است هم آسمان بکین است
فرصت شمار حسرت دیدار آشنا را

از دور بحسرت نگرم قد و لبش را — نخلیست که چیدن نتوانم رطبش را

ساکن چکنم شعله برق غضبش را — چون طاقتم آن نیست که پرسم سببش را

گاهی ملکش خوانم و گاهی شه خورشید — من درخور آن ماه نیابم لقبش را

وارسته‌ام از کلفت درمان طلبیها — تا یافته‌ام لذت درد طلبش را

صد حیف که بیمار تو جان داد بهجران — عناب لبت فایده نداشت تبش را

بخت دل دیوانه که در سلسله زلف — لطف تو روا داشته شور و شغبش را

گو فخر بآبا نکند عاشق صادق — در عشق نپرسند علو نسبش را

از بسکه بهجران تو خو کرده دل ما — خوش میگذرد از نیم کنون روز و شبش را

حسرت اگرم دست دهد سلطنت و ملک
بخشم برخ و زلف بتان روم و حبش را

نه گل گشت زیب گریبان ما — نه از بخت خاری بدامان ما

ز جور طبیبان دل آسوده شد — که درد تو آمد بدرمان ما

خوشم تا خیالت بدل جا گرفت — که یوسف درآمد بزندان ما

ز دل آرزوی تو کردن بدر — برون است از حد امکان ما

چو شیر و شکر باهم آمیخته — یکی گشته مهر تو و جان ما

درون و برون جمله عشق تو ایم — غم تست پیدا و پنهان ما

اگر ماند انیم تدبیر کار — چه غم چون توئی میر سامان ما

عجب نیست کز بارش ابر فیض — گل تر بیارد مغیلان ما

زند در حرم نعرهٔ یا صنم — فغان از دل نامسلمان ما

همینست اگر کاوش آن نگاه — کند رخنه روزی در ایمان ما

کف پای نازک بچشمم منه — مبادا خلد خار مژگان ما

بگو تا درت را کند رفت و رو — برای چه کارست مژگان ما

چرا در نبازیم در راه او — بود جان ما بهر جانان ما

تو از ما بجرم محبت مرنج — که دل نیست در زیر فرمان ما

خدا را نگهدار حسرت نفس
که زد آتش آه تو در جان ما

گوئید از من آن دلربا را / بر جان عاشق رحمی خدا را

تا کی تغافل تا چند بیداد / آخر چه آمد مهر و وفا را

صبر و تحمل از پا در آمد / کوته کن اکنون دست جفا را

ای شاه خوبان شکرانهٔ حسن / بکن تفقد مسکین گدا را

شیرین لبت ار لبست یا نی / کی مینوازد این بینوا را

روی نکویت هر کس که بیند / دارد بعشقت معذور ما را

دیگر چه حاجت اظهار مطلب / حالم نباشد مخفی شما را

پنهان چه دارم از محبت / چون از رخ من هست آشکارا

از خون حسرت تا کی بی مروت
بر پای توسن بستی حنا را

مشکل کز این شک پر حالی بینم خانه را / از خانه صحرا خوشتر است اکنون من دیوانه را

از دین و دل آید بدر وز خویش گردد بیخبر / هر کس که بیند یک نظر آن نرگس مستانه را

امشب بیا ای نازنین چون شمع در محفل نشین / ور عاشق شیدا ببین جانبازی پروانه را

آتش بجان زد بانگ نی دل شد کباب از سوز غم / ساقی تعلل تا بکی پر کن زمی پیمانه را

تا کی دلا در جستجو آواره گردی کو بکو / چون قیس انا لیلی بگو در خود ببین جانانه را

هر دم هم سر یاری دور از شیرین لبی — ترسم آن آهن شبی آتش زند کاشانه را

از دل خیال ما سوا حسرت نمیسازی جدا
در خلوت خاص خدا جا داده بیگانه را

گدای کوی عشقم اشک واهی کرده ام پیدا — نما عارض که سامان نگاهی کرده ام پیدا

بتقریب گدائی قرب شاهی کرده ام پیدا — بساز بینوائی طرفه جاهی کرده ام پیدا

زر و سیم جهان ارزانی اهل جهان بادا — بت سیمین بری زرین کلاهی کرده ام پیدا

سر دیگر بسکه شاهی زند گردون بنام من — که در دل داغ عشق چون تو ماهی کرده ام پیدا

دهم تا لشکر غم را هزیمت در شب هجران — ز جوش اشک چون انجم سپاهی کرده ام پیدا

مرا معذور خواهد داشت فردا داور محشر — گزان رو نکو عذر گناهی کرده ام پیدا

تن چون برگ کاهم را ز سیل حوادث نیست — که از کوه غمت پشت و پناهی کرده ام پیدا

کشد تا سوی خویشم کهربای غنج عشقت — ز جسم لاغر خود برگ کاهی کرده ام پیدا

پس از عمری که گشتم کو بکو در جستجو حسرت
ز دل اکنون سوی دلدار راهی کرده ام پیدا

نیست غم روزگار رند می آشام را — گردش ساغر دواست گردش ایام را

حسن فزون کرد زلف عارض گلفام را — کفر دوبالا نمود رونق اسلام را

عکس رخ و زلف یار کرد بعالم پدید — روشنی صبح را تیرگی شام را

گفت لبت ناسزا هیچو منی را ز لطف — لعل تو از آن لبی ساخته دشنام را

یار مرا نامه بر ننگ ز نام منست — به که بمکتوب خویش ترک دهم نام را

سرّ خدا را مکن فاش که تیغ غضب — خون بسی خاص ریخت مصلحت عام را

شهد تبسم ز لب ریخته در زهر چشم — چاشنی قند داد تلخی بادام را

نقد دو عالم اگر رفت ز دستم چه غم — شکر که ساقی نهاد در کف من جام را

شعر تو حسرت غنی ست از صفت شمع
حاجت مشاطه نیست روی دل آرام را

توئی جان و توئی جانانهٔ ما — تراجوید دل دیوانهٔ ما

درآئی گر شبی با روی چون ماه — شود روشن چراغ خانهٔ ما

چنان سوز محبت کرد تاثیر — که شد آن شمع و پروانهٔ ما

خردمندان نصیحت آشنا نیست — دل از عقل و دین بیگانهٔ ما

چونی نالید از بیطاقتی زار — بگوش هر که رفت افسانهٔ ما

چرا ساقی بدور چشم مستت — تهی باشد ز می پیمانهٔ ما

ز نیرم اشک لالا در غم دوست — که باشد قیمتی دردانهٔ ما

دلے داریم از شاهان غنی تر
مبین در وضع درویشانهٔ ما

ز فیض گریهٔ خونبار حسرت
بود رشک چمن کاشانهٔ ما

بیکجام شراب آسان توانی کرد مشکلها
چه میدانستم این بازی بجان بازی کشد آخر
ز چشم عاشقان چون نافه خون بسته میریزد
مکن عیبم براه عشق اگر از سر کنم پا را
دل نالان درین وحشت سرا یکدم نیاساید
بگرداب بلا افتاده ام ای آشنا دستی
ز سر عشق یار خود دل و جان را مگن آگه

الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها
ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاد در دلها
که سالک بیخبر نبود ز راه و رسم منزلها
جرس فریاد میدارد که بربندید محملها
کجا دانند حال ما سبکساران ساحلها
نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها

حضور دوست چون حافظ مبین سوی ما حسرت
متی ما تلق من تهوی دع الدنیا و اهملها

بود لیلای ما را جا درون پردهٔ دلها
نسیم بیدل که صد مشکل فتاد از عشق در کامم
زلال وصل از دریا حسنت کم کسی نوشد

چو مجنون من چرا افتاده ام دنبال محملها
که یار از یک نگه آسان تواند کرد مشکلها
جهانی خشک لب مرند بر اطراف ساحلها

من درویش را از لطف ندائی کن که یا عبدی — کنم تا در رهت لبیک گویان قطع منزلها

توان از ابر لطفی سبز کردن کشت امیدم — مرا چون برق خرمن سوز عشقت سوخت حاصلها

بشستم خاک کویش را به آب چشم خود عمری — عجب نبود که بعد از من دمد نرگس ازین گلها

نهان دارم عجب چون رشید رخساری بدل حسرت
نیم پروانه تا گردم بگرد شمع محفلها

ساقی بریز باده بجام سفال ما — ماه شب چهاردهم کن هلال ما

از گردش سپهر ملولیم عمرهاست — بردن توان بگردش ساغر ملال ما

از نور آفتاب بود تابش سراب — از پرتو جمال تو باشد جمال ما

در منزلم چو ماه درآئی کدام شب — تا کی در انتظار رود ماه و سال ما

نقصان جزو چیست جدا ماندنش ز کل — راجع شدن بسوی تو باشد کمال ما

دیگر ز روز هجر نماند بدل هراس — گر در شب وصال تو گردد وصال ما

موج حدوث گشته ز بحر قدم عیان — شانی هست از شیون تو این وجد و حال ما

در دیده تا خیال تو چون مردمک نشست — برخاست نقش غیر ز لوح خیال ما

حسرت گرم صلاح و ورع نیست گو مباش
ما را بس است مغفرت ذوالجلال ما

دل بعشق تو غمین است مرا
حاصل عمر همین است مرا

در غمت قطرهٔ اشکی که چکد
خوشتر از در ثمین است مرا

با منست انچه باو بسپارم
زانکه عشق تو امین است مرا

فرش ره با چکنم چون فردا
جای در زیر زمین است مرا

حسرت آن به که نباشم غافل
مرگ پنهان بکمین است مرا

ماه کجا آن رخ زیبا کجا
هست تفاوت بمیان تا کجا

از من دل دادهٔ صبوری مجو
صبر کجا عاشق شیدا کجا

هر که شکیباست مخوان عاشقش
عشق کجا جان شکیبا کجا

عشق فزون است ز ادراک عقل
قطره کجا وسعت دریا کجا

ما ز ازل مست و خراب آمدیم
نیک ببین عقل کجا ما کجا

نیست مرا آرزوی جوی شیر
باده کجا ساغر و مینا کجا

رند خراباتم و بدنام شهر
نام کجا و من رسوا کجا

چیست که از بنده نشستی ملول
غمزه کجا ناز و ادا ها کجا

ای مه شگرف ز حسرت بگو
هست ترا منزل و ماوا کجا

آن شمع برفروخت چو روی جمیل را
پروانه وار سوخت پر جبرئیل را

سوزند چون سپند دل هر کسی کجا
جائیکه افگنند در آتش خلیل را

دعوای عشق جز بشهادت درست نیست
باور که میکند سخن بی دلیل را

لب بر لبم گذار که آخر نهایتیست
ناز طبیب را و نیاز علیل را

تا برخوری ز حسن کرم کن بعاشقان
از مال خویش نیست تمتع بخیل را

غم نیست عاشقان ترا ز آفتاب حشر
گسترده است زلف تو ظل ظلیل را

از ناز نعش کشته خود پایمال کن
عمر ابد نصیب بگردان قتیل را

در درس علم عشق که حالست بس بسر
زنهار وامکن دهن قال و قیل را

حسرت نه صائب است درین عهد آخرین
پیش که خوانم این غزل بی بدیل را

ای درد تو همدم دل ما
مهر تو سرشته با گل ما

هر صبح سفر کنیم و هر شام
جز کوی تو نیست منزل ما

چون آینه ایم چشم حیران
تا روی تو شد مقابل ما

خون جگر و دل برشته
باشد می و نقل محفل ما

جان را تن خاکیست زندان
باشد رگ و پی سلاسل ما

وابسته ناخن جنون بود — هر عقده که بود مشکل ما

درد و داغ کدشتگان بست — از عمر دراز حاصل ما

بحریم و برست از گهرها — دامان وسیع حاصل ما

حسرت ننهیم بر کسی بار
بر دوش خود است محمل ما

از شوق لبت در تب و تابست دل ما — بر آتش لعل تو کبابست دل ما

هم ساقی و هم ساغر و هم باده و هم مست — از شیوهٔ چشم تو خرابست دل ما

دل میبرد آن شوخ بزور از کف عشاق — با ما بعبث گرم عتابست دل ما

گفتی که دلت اکنم از زلف بزنجیر — دیوانهٔ این لطف خطابست دل ما

تیر نگهت میگذرد از دل خارا — از حق مگذر در چه حسابست دل ما

چون کشتی پر بار که افتد بتلاطم — در بحر غمت غرقهٔ آبست دل ما

از گردش چشمان تو مستند حریفان — در بزم تو فارغ ز شرابست دل ما

در خلوت خاص تو اضافات نگنجد — شد دیدهٔ ما پرده حجابست دل ما

ساقی می توحید بکام دل ما ریز — لب تشنهٔ این باده نابست دل ما

چون جان بلب آمده و اشک چکیده — در راه فنا پا برکابست دل ما

بیداری چشم چه کند فائده حسرت
از طالع خوابیده بخوابست دل ما

عمریست که جوینده یارست دل ما — آوارهٔ هر شهر و دیارست دل ما

هر گوشه در و باغ خلیل است شگفته — از سوز غمت رشک بهارست دل ما

چیدن چه خیال است که ناکرده گلی بو — در باغ تو زحمت کش خارست دل ما

در چشم من ار نیز عزیزست چو یوسف — هر چند بزندان تو خوارست دل ما

با شیشه سر و کار بود باده کشان را — با نرگس مست تو بکارست دل ما

از خنجر مژگان تو صد چاک درانست — وز تیر نگاه تو فگارست دل ما

پیمان مشکن با می و پیمانه بیازود — دیریست که در رنج خمارست دل ما

گر قهر و عتابست و گر مهر و عنایت — در بندگی تو بقرارست دل ما

در چنگل مژگان تو گنجشک ضعیفیست — هر چند که سیمرغ شکارست دل ما

با زمزمهٔ خویش بیاد رخ جانان — فارغ ز گل و صوت هزارست دل ما

حسرت چو فغانی بصنم خانه و کعبه
هر جا که رود همره یارست دل ما

از بوی خوشت تازه دماغست دل ما — وز نکهت یوسف بفراغست دل ما

دیدیم که از ماست فروغ حرم و دیر
در کعبه و بتخانه چراغست دل ما

ای گلشن نظاره بیاد قد و روت
آزاد ز سرو و گل باغست دل ما

هر چند که حسن تو بصد پرده نهانست
از آتش سوزان تو داغست دل ما

ما کار نداریم بجام می گلگون
یاد رخ تو باده ایاغست دل ما

راهیست از و تا حرم کوی تو پنهان
بیهوده بهر جا بسراغست دل ما

حسرت ز دُر مقصد بهیهد تو ان ...
افسوس که در ... سراغست دل ما

بینم که آه دل چه اثر میدهد مرا
یعنی ... دل ... خبر میدهد مرا

گاه اشک و گاه لخت جگر میدهد مرا
چشمم ز گریه لعل و گهر میدهد مرا

از اشک گرم سوخت تنم همچو شمع
گلهای داغ دیده تر میدهد مرا

بنشیند نگر بسر کوی او ز رسم
کین بیخودی ز یار خبر میدهد مرا

دارد ز خشک مینست علاج دل
تلخ است می لیک شکر میدهد مرا

سیری ز آب تیغ تو بود مرادمی
هر زخم تازه ذوق دگر میدهد مرا

دل خوش کنم که بوسه پیغام میدهد
دشنام هم لب تو اگر میدهد مرا

گردیکه شد بلند ز سم سمند تو
مانند سرمه نور بصر میدهد مرا

گفت سخن مسخر من شد بزور شکر — بانگ قلم تو نوید ظفر رسید مرا

دل رسید مرا خبر از رمز راه شوق — این همسفر نشان سفر رسید مرا

گفتم که راز دشمن رخ حسرت بعشق تو
گفتا مگر نصیب بترتیب رسید مرا

روی تو داغ بر دل نهاد لالها را — سرداد در بیابان چشمت غزالها را

هر پاره دل من اشعار درد عشق است — تالیف اندرین فن کردم رسالها را

تکلیف باده نوشی ما را دهد درین باغ — هر شاخ گل گرفته رنگین پیالها را

جمع پلاس پوشان هرجا بهم نشینند — قدر کلیم نبود انجا دوشالها را

با ابر می‌ستیزم سیل از مژه گشاده — با برق و رعد جنگم سر کرده نالها را

بر آتش محبت دل را کباب گردان — تا کی ز مرغ بریان سازی نوالها را

از خون دل نوشتیم خط غلامی تو — آورده ایم پشت رنگین قبالها را

این فکر تازه حسرت بر گفتهٔ غنیست
آب گهر نباشد هرچند ژالها را

صبا بگو ز من آن لیلی خود آرا را — که همچو قیس تو دیوانه کرده ما را

نه جذبه که کشم محملش بوادی خویش — نه قوتی که کنم قطع کوه و صحرا را

چه عمر طمع هوسناک عاشقان ترا
حصار عصمت یوسف بود زلیخا را

مرا چه فایده گر جان دهیم بناکامی
مپوش از من دل داده روی زیبا را

خطیست طوطی و شکر لب لعلت
رخ تو آئینه آن طوطی شکرخا را

چه دام و دانه بود زلف و خال تو که کند
اسیر دیده و دانسته مرغ دانا را

خروش دل بعد از دیده جوش دیده ز دل
رسد ز همدگر امداد ابر و دریا را

زنیم لاف گر از عشق تو مرنج از ما
که نیست مایه جز این عاشقان شیدا را

کسی سخن نرساند بگفته حافظ
چو حسرت ارچه بنظم آورد ثریا را

ردیف الباء

شد دلم از آتش عشقت کباب
زهره ام از زهر فراق تو آب

کاش مرا روی نماید شبی
دولت بیدار وصالت بخواب

خط که ز پشت لبت آمد پدید
مطلع ابروی ترا شد جواب

یاد صفای در دندان تست
چون نچکد اشک بصد آب و تاب

کیست که بر حسن تو عاشق نشد
چند کنی بر من مسکین عتاب

نیست نهان از نظر اهل دید
شمع بفانوس و رخت در نقاب

پیش خدا منزلت کعبه بود — خانهٔ دل را که تو کردی خراب
خواهی اگر ره سوی جانان بری — کوب در دل که شود فتح باب

دیدهٔ غمدیده حسرت کشید
سرمه ز خاک قدم بوتراب

انبیا مالند بر رخ خوب — شاهدش حال یوسف و یعقوب
حزن یعقوب داده اند مرا — بایدم صبر و طاقت ایوب
دیده ها کن سفید در ره دوست — ورنه بوئی نیابی از محبوب
آنزمان این طلب شود ممکن — که رود اسم طالب و مطلوب
بخودش هم رسید آشوبش — چشم او بسکه بود شهر آشوب
بود در نامه شرح سوز دلم — سوخت بال کبوتر و مکتوب
سجده کردن با برت واجب — بوسهٔ مصحف رخت مندوب
رخ دلدار نیست در پرده — بود آنکو نه بیندش محجوب
دل عشاق چون حنا خون شد — بود رفتار یار بس دلکوب
چشم بیمار یار را خورشی — نیست جز خون عاشقان مرغوب

بود اشعار صاف حسرت بین

شاہد سادہ روی بزم عیوب

چون ترا بینم سرایم نغمہای عندلیب
بر گل روی تو من ہستم بجای عندلیب

بستۂ دام محبت چون رود از کوی دوست
شد رگ گل در چمن زنجیر پای عندلیب

کی بود حسن تو نگر از قتل کس [illegible]
تیغ [illegible] شد برگ گل [illegible] دستہای عندلیب

مستی عاشق ز جام حسن معشوق ست و بس
شبنم گل [illegible] لب [illegible] عندلیب

عندلیب از شوق گل گر نغمہ سنجی میکند
میدرد گل ہم گریبان بر نوای عندلیب

گر لباس عاشق از معشوق باشد خوشتر است
دوختن باید ز برگ گل قبای عندلیب

حسرت او [illegible] ناله کو
گل ز فریاد و فغان شد آشنای عندلیب

بی تو دل گرم فغانست امشب
این شرر شعله فشانست امشب

ہیک شد دود دلم بر فلک
آتشم در تن و جانست امشب

شعلۂ شوق کہ دل داشت نہان
شمع سان نوک زبانست امشب

در رہت ہر بن مو بر تن من
چون دو چشمم نگرانست امشب

بی لب لعل تو ہمچون لب زخم
خونم از دیدہ روانست امشب

سی لب دلبر و نی ساغر می
روز ماه رمضانست امشب

بگریزای حسرت دخانم زپیش ‌‌ حسرت از باده کشاتست امشب

ردیف باء فارسی

بیا بتا شبکی با من نزار بخسپ — تو نوگلی شبکی در کنار خار بخسپ

زخون دیده کنارم شدست طرف چمن — تو نیز ای گل سیراب در کنار بخسپ

در انتظار تو شبها نخفته ام از غم و درد — شبی بخانه ام ای سرو گلعذار بخسپ

قرار آمدنت میدهی شب دیگر — مرو که نیست مرا طاقت قرار بخسپ

جهان ز فتنه مگر ساعتی بیاساید — خدا را تو با این چشم عشوه بار بخسپ

توان نهاد بریشه زمرمت مرهم — ز لطف با من دلخسته فگار بخسپ

مگر بخواب ببینی جمال او حسرت — ببند چشم و در خیال یار بخسپ

ردیف التاء

قسمت نگر که شانه بزلفش جا گرفت — بخت حنا که بوسه آن دست و پا گرفت

کورانه بی دلیل درین راه چه میروی — راهیست راه عشق که موسی عصا گرفت

داغم ازینکه بوی گلم بشنود کسی — اما نمیتوان ره باد صبا گرفت

یک بوسه از لبش بدو عالم گرفته ایم — ما عاشقیم و همت کسی را بما گرفت

گرم از سرم گذشتی و خونم ز دیده رفت — چندانکه پای رخش ترا در حنا گرفت

دیگر بآشیان طرب سر فرو نکرد ⁂ مرغ دلم باوج غمش تا هوا گرفت

حسرت چه مسکنی دیت خون خود طلب
نشنیده ام ز دوست کسی خونبها گرفت

شد چاک اگر ز عشق دل ما علاج نیست ⁂ زور آور است باد نگهبان سراج نیست

در ملک عشق سکه شاهیست داغ دل ⁂ اما بدور حسن تو هیچش رواج نیست

بر فرش بوریا بکلاه نمد خوشم ⁂ هرگز بسر مرا هوس تخت و تاج نیست

خیز ای طبیب از سر بالین عاشقان ⁂ بیماریست عشق که هیچش علاج نیست

منعم اگر بدولت دنیا توانگر است ⁂ درویش را بدولت فقر احتیاج نیست

سلطان عشق باج گرفت از دلم ⁂ گفتم بسی که برده ویران خراج نیست

حسرت چه ساده است که دارد امید رحم
از دلبری که جز ستمش در مزاج نیست

یار ما را ز ما جدائی نیست ⁂ در میان مائی و شمائی نیست

دست در خون من فرو برده است ⁂ سرخی دست او حنائی نیست

چکنم یار اگر بمن نرسید ⁂ طالعم را چنین رسائی نیست

جانم از تن جدا شود ایکاش ⁂ که مرا طاق جدائی نیست

سجدهٔ شکر میکنم ای بت | که ترا دعوی خدائی نیست
نزد آنکس که ترک دنیا گفت | پادشاهی به از گدائی نیست
لذت زخم دل اگر خواهی | مرهمی به ز مشکسائی نیست
در جهان شهرتی چو عنقا یافت | هر کرا شیوهٔ خودنمائی نیست
هست ممکن رها شدن از دام | ولی از زلف تو رهائی نیست
چه دهم دل بحسن گلروئی | که درو بوی آشنائی نیست
میکنم شکرها بعریانی | که مرا خرقهٔ ریائی نیست

نرسیدن بر بتان حسرت
نارسائیست پارسائی نیست

غم یارست و غمگساری نیست | وقت یاریست لیک یاری نیست
غرقه در خون چو لاله باد دلی | که درو داغ گلعذاری نیست
دیدهٔ ما چرا پر آب شده است | بدلت گر ز ما غباری نیست
وه که مجبور این قدر شده ام | که مرا بر خود اختیاری نیست
دل عاشق مگر ز سیماب است | که درو یکنفس قراری نیست

تکیه بر فضل تست حسرت را

ورنه چون او گناهگاری نیست

گلبرگ لبت مکیدنی نیست
سیب ذقن تو چیدنی نیست

زلف تو که سنبل بهشت است
بو کردنی و شنیدنی نیست

گوید طلبم چو بوسهٔ رخ
اینست گلی که چیدنی نیست

یخ بست ز سرد مهری تو
اشک از مژه ام چکیدنی نیست

از حال تباه من مپرسید
افسانهٔ من شنیدنی نیست

در دیده کشیم میل عبرت
اوضاع زمانه دیدنی نیست

از شدت ضعف نالهٔ من
تا دادرسی رسیدنی نیست

در سینهٔ تنگ وحشت افزا
وحشی دلم آرمیدنی نیست

از هر دو جهان برید حسرت
از یار ولی بریدنی نیست

زینسان که چین ز خشم ترا بر جبین خوشست
لطف تو بود که غضب اینچنین خوشست

گفتی کدام خوش بود از مهر و کین بگو
با ما خوشست مهر و باغیار کین خوشست

نقشی عجب ز بوسه بلعل لبت نشست
این نقش هم خوشست اگر این نگین خوشست

در کاسه که غیر دهد آب زندگی
خون جگر ز دست تو ای نازنین خوشست

آب خضر بیار و می ناب هم بیار | تا هردو را چشیده بگویم که این خوشست
ای خوشدلی برو دل آزاد شاد کن | آندل که شد اسیر محبت غمین خوشست

حسرت بکوش تا نشود راز عشق فاش
بر چشم تر چو گریه کنی آستین خوشست

زان لب لعل که کان نمک است | دهنش بین که دکان نمک است
داری ای کان ملاحت نمکی | کان نمک خود نه بکان نمک است
نمک حسن تو از گریهٔ ماست | گرچه از آب زیان نمک است
سخن تلخ تو ناصح مارا | بر دل ریش بسان نمک است
تلخکامیم و دل خستهٔ ما | میهمان بر سر خوان نمک است
چون توان گفت لبت را نمکین | شکرستان نه مکان نمک است

سخن حسرت ما شورافزاست
بسکه پرورده میان نمک است

چون سایه نخیزم ز زمین حالتم اینست | اما بر کاب تو دوم طاقتم اینست
گه توبه کنم گه شکنم عادتم اینست | یک ساعتم آنست و دگر ساعتم اینست
شاید که تو از وسعت رحمت بپذیری | عصیان کنم و گریه کنم طاعتم اینست

چون گوهر اشکم که بهیچم نخرد کس | از قدرشناسان زمان قیمتم اینست

هرچند خورم خون دل از بیسروبرگی | با اهل کرم در نخورم همتم اینست

من از دو سه ساغر نخروشم چو صراحی | دریاکشم و دم نزنم وسعتم اینست

امشب که تر آمد دلت از خشکی زهدت | ای زاهد خودبین اثر صحبتم اینست

با انکه بود ذکر خدا ورد زبانم | از دل به بتان میل کنم آفتم اینست

چون آینه برهم نتوانم مژه را زد | از روی تو ای آینه رو حیرتم اینست

گفتی که چرا دامن دل میکشد اینجا | ظالم بتغافل مگذر رغبتم اینست

کردند مرا حسرت تو نام ولیکن
گاهی نشنیدم زلبت حسرتم اینست

بی پرده درآ در دل من کان حرم تست | از غیر میندیش که درخانه غم تست

من سر بنهم آنجا که نشان قدم تست | گر پا ننهی بر سرم ای گل ستم تست

کو رتبه آنم که درآئی ز در من | گر میطلبی بر در خویشم کرم تست

تا عمر بود جز ره عشق تو نپویم | پای دل من ریش زخار الم تست

من همچو خلیل از همه آرم بخدا رو | این بت که تراشیده آزر صنم تست

وصف خط سبزش نتوانکرد خدایا | بر صفحه گل از ید قدرت رقم تست

حسرت بخدا طبع تو چون ابر بهارست
خرم چمن عشق ز فیض قلم تست

بجان دادن مرا دیرے نماندست — بیا هنگام تاخیرے نماندست
حدیث شوق چون گویم که پیشت — مرا یارای تقریرے نماندست
بامید وصالت زنده ماندم — ز هجران ور نه تقصیرے نماندست
چه اندیشم صلاح کار خود را — مرا رائی و تدبیرے نماندست
کسی بر لوح دل نقشت نه بستست — که از حیرت چو تصویرے نماندست
ز خاطر رفته ام گرد هوسها — مسم محتاج اکسیرے نماندست
نمیخیزد کنون از سینه ام آه — درین ترکش مگر تیرے نماندست
بکشتن تیغ ابرویت بسندست — ترا حاجت بشمشیرے نماندست

چنان حسرت دلم ویران شد از غم
که دیگر فکر تعمیرے نماندست

بر عذار تو خط مشکین ست — نامهٔ قتل عاشقان اینست
دست کوته نمیکند نکهت — دل ز من برد و در پی دینست
لب معشوق تا نگوید تلخ — نتوان گفتنش که شیرین است

چه شود گر نهی بچشم ترم
کف پایت که برگ نسرین است

پروری دشمن وکشی عاشق
کس چه داند ترا چه آئین است

مایهٔ عاشقان کیسه تهی
روی زرین واشک سیمین است

دل بدنیای دون مده حسرت
گر ترا چشم عاقبت بین است

از فرقت تو بجانم ایدوست
دریاب که زنده مانم ایدوست

باز آ که براه انتظارت
آب از مژه میفشانم ایدوست

با غم هجر برنتابم
دانی تو که ناتوانم ایدوست

هم یاد تو در دلست هردم
هم ذکر تو بر زبانم ایدوست

در آرزوی قد چو تیرت
با قامت چون کمانم ایدوست

گفتی بغمم صبور می باش
من صبر نمیتوانم ایدوست

زینگونه که دشمنی بجانم
من دوست ترا نخوانم ایدوست

تا چند جدا از آستانت
بر عرش رود فغانم ایدوست

برخاستن ونشستنم نیست
خود را بتو چون رسانم ایدوست

خواهم که بجای مردم چشم
در دیده ترا نشانم ایدوست

دور از تو بکام دشمنانم — رحمی که ز دوستانم بدوست

گفتم که وفا کنی به حسرت
بودست غلط گمانم ای دوست

این گل نو از کجا یارب بیازار آمدست — کش به کنعان بجان و دل خریدار آمدست

برهمن از شوق رویش کرده مصحف در بغل — شیخ در سودای مویش بسته زنار آمدست

ملک دلها را مسخر کرد با تیغ نگاه — چشم خواب آلود او با بخت بیدار آمدست

لعل او برگ گل و مانند بلبل نغمه سنج — قد او سرو و چو آب جو برفتار آمدست

یکدمش پرهیز از خون خوردن عشاق نیست — لاجرم عمریست چشم یار بیمار آمدست

هر قدم میخورد دلرا بشوخی میبرد — چشم مست او بکار خویش هشیار آمدست

کی هوای خلد باشد روح پرور اینقدر — این نسیم جانفزا از کوی دلدار آمدست

شمع را پروانه بت را برهمن گل را هزار — هر کجا حسن است آنرا عشق درکار آمدست

گر تو سر حق پرستی خویش را اصلا مبین — کز انانیت سر منصور بر دار آمدست

میتوان دریافتن این نکته از بیت العتیق — کز در و دیوار نور حق پدیدار آمدست

چیست حالت اینچنین بیخود چرا افتاده
خیز ای حسرت که بر بالین تو یار آمدست

روز و شب آئینه در کف محو دیدار خود است
شمع من آتش بجان از دست رخسار خود است

تا نظر بر نرگس جادوی خویش افگنده است
خوش نگاه من مریض چشم بیمار خود است

میتوان آمد بهر کجا زلف رسا زنجیر پاست
سر آزادیکه من دارم گرفتار خود است

باغ حسن خود بچشم خود تفرج میکند
گلشن نظاره ام گلچین گلزار خود است

جمله معشوقان عالم عاشق یار منند
یکجهانش عاشق و او عاشق زار خود است

مفت عشاق ست اگر جانها ستانند در بها
آنکه با نقد دو عالم خود خریدار خود است

سوخت جان حسرت و مطلع هر آتش چون سپند
آنکه روز و شب بلاگردان دیدار خود است

چاشنی گیر لبت باده پرست دگر است
مست صهبا دگر و مست تو مست دگر است

دلنشین ست طرب لیکن چند انگه
این نگین را به نگین خانه نشست دگر است

دل چه بندد ز شکنج تو خیال آزادی
کشتن به هر موی ز گیسوی تو لبت دگر است

ساقیا توبه خود را من بکشش نازم
که بهر فصل گلش تازه شکست دگر است

سر نگون چون قلم از اشک نبارم چکنم
میکنم کار و لی کار بدست دگر است

نکند غمزهٔ تو از دل عشاق خطا
میتوان گفت که این تیر ز شست دگر است

حسرت اینست که هر وقت گوشم بار است

ورنه هر دم زتو پیغام الست دگر است

در غم عشق مردنم هوس است
جان بجانان سپردنم هوس است

از کفت میخورم سنان بر دل
وز لبت بوسه خوردنم هوس است

داغ عشقیکه داده بر دل
در ته خاک بردنم هوس است

سر بصحرا نهم که بر ریگش
غم خود را شمردنم هوس است

وادی عشق اگرچه پرخار است
پا در انجا فشردنم هوس است

بس رشک دمادم از دیده
نقش غیرت ستردنم هوس است

حسرت ایام گر مجوشی رفت
پیری آمد فسردنم هوس است

خیال سر تو در گریه ام بعینین است
قد تو مصرع و موزونیش بحرین است

ز در در آمد و لب بر لبم نهاد آنماه
ز بخت من مگر امشب قران سعدین است

بصبر عاشق دلخسته را مکن تکلیف
که صبر و عشق بهم اجتماع ضدین است

ز دیده آب بپاشم بروبم از مژگان
که خدمت سر کویت فریضه عین است

براه دوست بیانداز دین و دنیا را
که وادی طلبش جای خلع نعلین است

کجاست تیغ تو تا سر کنم حواله باد
که عمرهاست گران دوش من ازین دین است

چه مشکل ست که آسان نمیشود حسرت
ترا علی ولی چون محمد کو من ست

سوی من نمی بینی لیک چه سرگرانیهاست — جان من ای لب آمد وقت مهربانیهاست
در قفس جدا از گل زنده چونی ای بلبل — بال و پر چه افشانی جای جانفشانیهاست
دل ببر ز بر و را ز کف جان بقهر بستاند — گرچه چشم بیمارت مست ناتوانیهاست
قتل یکجهان عاشق سهل کاری از نگاه — باغرور حسن او را نشهٔ جوانیهاست
با غم جدائیها زندگی چه لطف است — وصل یار اگر باشد لطف زندگانیهاست
نازنین سوار من هر کجا فرس راند — اشک و آه من با او گرم همعنانیهاست

جور بین که نستاند جان حسرت مسکین
شیوهٔ نگاه او گرچه جانستانیهاست

عذری ز پی گناه من نیست — جز عفو تو عذرخواه من نیست
از درگه خویشتن مرانم — جز بر در تو پناه من نیست
از فضل بسوی خود رهم ده — سویت چو بعقل راه من نیست
فرمان هوای نفس بردم — هر چند که او اله من نیست
روزی که دهی جزای اعمال — جز فضل تو تکیه گاه من نیست

از کینهٔ دشمنم چه باکست | کیدش چو بزور شاه من نیست

حسرت بسرم طمع کش نیست
کچکول من گدا کلاه من نیست

شدم مست از می عشق و ملامت | گذشتم از سر کشف و کرامت
ندارم جز هوای قامت یار | بحمدالله که دارم استقامت
نترسم از هلاک خود بعشقش | کجا عاشق رود در راه سلامت
هوای خواجگی در سر ندارم | همینم بس که خوانندم غلامت
بدیر و کعبه جای تست خالی | ندانم تا کجا باشد مقامت
بتعظیمت نه تنها سرو برخاست | که هر شاخ گلی گوید سلامت
دم رفتار خیزد مرده از خاک | ندانم قامتست این یا قیامت
ببین دلها براهت در چپ و راست | زپا افتادهٔ طرز خرامت
کلیم اسا بکوه و دشت گردد | دل از کف دادهٔ شوق کلامت
مگر تار نفس پیوسته بالست | که زود در دل رسد هردم پیامت
دلم عرش معلای تو باشد | حریم سینه ام بیت الحرامت
نه ماه این حسن میدارد نه خورشید | خدا از دستگهٔ خوبی بنامت

هلال عید عاشق ابروی تست — سرت گردم نما از طرف بامت

هزارت بلبل و قمریست چون من — الا ای گلعذار سرو قامت

بشو حسرت ز دل داغ گنه را
بآب توبه و اشک ندامت

عارفان را جز خدا در دو جهان مشهود نیست — غیر اسما و صفات و ذات حق موجود نیست

اول و آخر حقست و ظاهر و باطن حقست — هر چه آن مقصود باشد غیر آن مقصود نیست

ما خلقت الجن و الانس آیهٔ قرآن بخوان — بالیقین دان در حقیقت غیر حق معبود نیست

گر نبودی مظهر حق آدم خاکی چرا — سجده میکردش ملک این آب و گل مسجود نیست

چون جمیع حمد خاص ذات پاک کبریاست — اوست محمود دو عالم غیر او محمود نیست

هان بخوان از سورة النور آیت الله نور — آسمانها و زمین بی نور او موجود نیست

در میان هم همت هستی منه بر ممکنات — زانکه اول نیست بود و باز خواهد بود نیست

کل شیء هالک الا وجهه فرمود حق — صرف آیات از ظواهر بی ضرورت سود نیست

عاقبت چون نیست خواهی شد پس از مردن سعید
پیشتر از مرگ خود جهدی بکن شو زود نیست

دل از لب خاموش تو طرز سخن آموخت — از گردش چشم تو سفر در وطن آموخت

آن کیست که تعلیم دهد عشوه و نازش
هر شیوه که آموخت هم از خویشتن آموخت

تمکین تو شد باعث فریاد و فغانم
خاموشی گل ناله بمرغ چمن آموخت

الحق ز تو آموختم آئین محبت
شمعست که پروانه از و سوختن آموخت

در درسگه عشق عجب ساده برآمد
هر چند که حسرت بسی از علم و فن آموخت

وارستگی ز قید دل و جانم آرزوست
رفتن ز خود بجلوهٔ جانانم آرزوست

روی جمیل خود بنما وقت نزع روح
من مؤمنم ثبات برایمانم آرزوست

تا در هوای زلف تو بازش دهم بباد
جمعیت حواس پریشانم آرزوست

مهر و وفا و عشوه و ناز و کنار و بوس
زان یار دلنواز فراوانم آرزوست

دانم ز شرم سرمه بچشمت کشیده اند
از نرگس تو غمزهٔ پنهانم آرزوست

از پیش دیده محمل جانان همی رود
با ناقه چون جرس دل نالانم آرزوست

حسرت بپیش آن گل خندان لطف و باغ
هم نغمگی بمرغ گلستانم آرزوست

ردیف الثاء المثلثة

مرا بخوردن می آن نگار شد باعث
چگونه باده ننوشم چو یار شد باعث

گلست و سبزه و آب روان و روی نگار — می دو ساله خورم هر چهار شد باعث

رعایت ادب اکنون کمال بی ادبیست — که لطف یار به بوس و کنار شد باعث

چرا نه باده گلگون کشم به نغمهٔ نی — که جلوهٔ گل و صوت هزار شد باعث

اگر بگوی تو باز آمدم مرنج از من — دلم که بی تو نگیرد قرار شد باعث

ز مقدمت من بیخود نمی شدم آگاه — تپیدن دل امیدوار شد باعث

نبود توبه شکستن مراد ما حسرت
ولیکن آمد فصل بهار شد باعث

ردیف الجیم

درد کشنده است بدرمان چه احتیاج — مردن چو شد یقین به طبیبان چه احتیاج

عالم بوسعت دل فارغ نمی رسد — درویش را بملک سلیمان چه احتیاج

دست جنون ز جامه دریدن کشیده ام — با چاک سینه چاک گریبان چه احتیاج

بتخانه را بسوزد و مسجد کند خراب — عشق ترا بگبر و مسلمان چه احتیاج

از جان گذشته اند و بجانان رسیده اند — عشاق را بقطع بیابان چه احتیاج

پای دلم چو بسته بزنجیر زلف تست — آویختن بچاه زنخدان چه احتیاج

سر را بباد دادم و سرمایه سوختم — من عاشقم مرا بسر و سامان چه احتیاج

گی جا کنی بخاطر صد جا شکسته‌ام — شاهی ترا بمنزل ویران چه احتیاج

حسرت برید دست تمنای خویش را
او را باستین گریبان چه احتیاج

ردیف الجیم الفارسی

جان میدهم از حسرت دیدار و دگر هیچ — وصلست علاج دل بیمار و دگر هیچ

دانی چه بود قوت دل و قوت جانم — یاقوتی آن لعل شکربار و دگر هیچ

رد کرد مرا یار شدم بنده بجانش — آمد ثمنم ناز و خریدار و دگر هیچ

ساقی ببرد رنج خمارم قدح می — پر کن قدح از عکس رخ یار و دگر هیچ

گر جان ز تنم رفت و دل از سینه غمی نیست — داغم ز غم فرقت دلدار و دگر هیچ

نی آرزوی جنت و نی خواهش کوثر — ماییم و تمنای تو ای یار و دگر هیچ

حسرت نکنم شکوهٔ یار و گلهٔ غیر
از خویش مرا میرسد آزار و دگر هیچ

ردیف الحاء المهملة

بلیت بامرد حسن ملیح — فیا اسفا علی قلبی الجریح

بسیف اللحظ یقتلنی و یحیی — باذن الله من قول فصیح

ففي عينيه سحر اي سحر | وفي شفتيه اعجاز المسيح
وانكر حبه ويقوم دمعي | يعارضني بتكذيب صريح
فانكان الهوى شيئا قبيحا | فكتم الحب اقبح من قبيح
اذا ما مت في شوق وتوق | فزر يا مهجتي يوما ضريحي

من الرحمن للرحماء رحم
كما قد جاء في الخبر الصحيح

ناشسته رو هنوز ز مستی خواب صبح | وز آب و تاب آن خجل است آفتاب صبح
گر صبح دم ز صفا یا نگار ما | گوید بیاض سینه صافش جواب صبح
باشد گدای کوی مغان شاه آسمان | آندم که میکشد قدحی از شراب صبح
گیرم سحر شود شب هجران ولی چه سود | صبح فراق چون نبود در حساب صبح
دانی که نیست یکدو نفس بیش زیستن | سطری کنی مطالعه گر از کتاب صبح
هر روز نقش هستی بسیار کس فلک | در طشت آفتاب بشوید بآب صبح

حسرت نشد چو از تو اداء فرض و سنتی
لازم بگیر سوز شب و اضطراب صبح

ردیف الخاء المعجمة

دارد مدام لعل تو با من عتاب تلخ | گشت این شکر ز بخت بد من حساب تلخ

خوش آیدم از آن لب میگون جواب تلخ | باشد بباده نوش گوارا شراب تلخ

ای دل فرو مخور غم اشک اینقدر عبث | هرگز نرفت تشنگی کس ز آب تلخ

در دوزخ از خیال لب آتشین دوست | شیرین شود بکام دل من عذاب تلخ

جز من که خوردن دل خود قسمت منست | هرگز کسی نخورده بعالم کباب تلخ

گر بسترم ز فرش گل و یاسمین بود | شیرین بچشم من نشود بی تو خواب تلخ

حسرت بظل ساقی کوثر برم پناه
تا بد بحشر چون بسرم آفتاب تلخ

ردیف الدال المهملة

عجب نبود که پیش یار با اغیار می آید | که عمر و مرگ با هم بر سر بیمار می آید

عزیزان گر سر سوداست نقد جان بکف دارید | که آن یوسف چو گل امروز در بازار می آید

چو بر حال کسی کس اندکی هم چشم میبارد | مرا بر حالت خود گریه بسیار می آید

خموشی مهر لب گردد مرا چون در سخن آیم | ازین حسرت که بینم غنچه در گفتار می آید

ندانم کیست حسرت اینقدر دانم که در کویش
بجای نیشتر باده خونبار می آید

نمی آید ز آتش هر چه از خو یتو می آید؟
کند کاری که تیغ از دست ابرو یتو می آید

بماند از یکه از میخانه بدستان برون آیند
نگاه از نرگس مخمور جادو یتو می آید

اگر در لاله و گل بنگرم رنگ تو می بینم
وگر برگ سمن بو میکنم بو یتو می آید

دل آشفته خود را علاجی میتوانم کرد
اگر در کف مرا زلف سمن بو یتو می آید

سر شوریده چون بر بالش دیبا فرو آرم
بیاد م راحت بالین زانو یتو می آید

غم جان نیست گر از تلخ گو یها مرا کشتی
ولیکن حرف بر لعل سخنگو یتو می آید

ندانم تا چه آمد بر سر حسرت که باز امروز
صدای ناله و فریاد از کو یتو می آید

نه هم زخم دل از دست به راحت سوگند
نبرم منت مرهم بجراحت سوگند

ما ز بهر تو شنیدیم سخنها بسیار
سخنی گوش کن از ما بمروت سوگند

من به برگ و نوا را بنگاهی دریاب
بیش ازین از تو نخواهم بقناعت سوگند

خاک ره گردی اگر سر بفلک زود کشی
پس خواری ست عزیزی بذلت سوگند

نه ز دست فراغت نکشی تا محنت
هم بمحنت قسم و هم بفراغت سوگند

دلم از بسکه عزیزان بغریبی خو کرد
آرزوی وطنم نیست بغربت سوگند

در ته خاک بدل داغ تمنا بردیم

روی مقصود ندیدیم به حسرت سو گنند

دیگر کجا بمسجد و محراب رو کنند
آنانکه رو بقبلهٔ ابروی او کنند

خوبان مباد بخیه گر خستگان شوند
زخمی دگر زنند چو زخمی رفو کنند

یکباره اینقدر مکن آزار عاشقان
کن اندک اندکی که به بیداد خو کنند

اهل رضا اگر بلب خشک جان دهند
حاشا که از آب خضر نمی در گلو کنند

از ناز گل بدست نگیرند گلرخان
بخت کسی که پنجه بخونش فرو کنند

پنهانی آنچنانکه نشانت کسی نیافت
پیدا چنین که از تو سخن کو بکو کنند

تا یار سوی خمی پیش کرا رهبری کند
در وادی طلب همه کس جستجو کنند

صوفی ز خانقاه در آمد بمیکده
ساقی بگو که باده بجام و سبو کنند

حسرت بگریه کوش که آلوده دامنان
از آب چشم روی سیه شستشو کنند

شرم آنماه حجاب آلود از ارم میکشد
آن لب خاموش و چشم شرمسارم میکشد

میکشد کاهی که بر من کشتهٔ عاشق چرا
که بجرم آنکه بیصبر و قرارم میکشد

او دم کشتن از این خوشدل که دشمن میکشیم
من در آن ساعت دراین شادی که یارم میکشد

خیز و شمعی بر فروز ای دل ز آه آتشین
دور از آن خورشید رو شبهای تارم میکشد

از خیال آنکه می نوشنده باشد با کسی
در شب وصلش کشد شوق هم آغوشی مرا

آن لب میگون و چشم پر خمارم میکشد
روز هجران حسرت دیدار یارم میکشد

در د هجر او الم میکند حسرت سیکی
وعده وصلش دگر از انتظارم میکشد

آن صنم از انجمنم میرود
میرود و روح و روانِ دلم
چاک چو گل چون زنم پیرهن
تا زنم از غصه سر خود بسنگ
خار الم تا چکند با دلم
جان بسلامت نبرم بعد ازین
کام دلم تلخ نگردد چسان
جوهر فرد ست محل کلام

وز پی او جان ز تنم میرود
همره آن طرفه صنم میرود
یوسف گل پیرهنم میرود
سنگدل سیم تنم میرود
گلرخ نسرین بدنم میرود
کان صنم دلشکنم میرود
دلبر شیرین دهنم میرود
در دهن او سخنم میرود

حسرت دیوانه بکوی بتان
منع کنم یا نکنم میرود

عشق حق منصور را بردار کرد
در میان عاشقان سردار کرد

پاس ملت در طریقت کافریست
عاشق اول خویشتن را پاک سوخت
چون برفتار آمد آن سرو سهی
من چو دیدم کعبه انستم یقین
متقی بودم نبودم باده نوش

شیخ صنعان سبحه از نار کرد
بعد ازان دریوزهٔ دیدار کرد
خفتگان خاک را ابیدار کرد
حق تجلی از در و دیوار کرد
نرگس ساقی مرا میخوار کرد

حسرت از گفتار ناید است کار
بگذر از گفتار باید کار کرد

گفتم که از تو مشکلم آسان شود نشد
گفتم که چون وصال میسر نمیشود
گفتم که در فرقت جانان کشنده بست
گفتم وفا کنم که جفا پیشه یار من
فصل بهار آمد و صد گونه گل شگفت
چشم پر آب خویش نهادم بخاک راه

درد مرا وصال تو درمان شود نشد
آخر دلم صبور ز هجران شود نشد
زین درد کاش از تن من جان شود نشد
از کردهای خویش پشیمان شود نشد
گفتم دل ستمزده خندان شود نشد
کان سرو خوشخرام خرامان شود نشد

حسرت نبرد راه بجای ز سعی خویش
هیچ خواست تا مقرب جانان شود نشد

غزال وحشی دل رام من چه خواهد بود
اسیر عشق تو در دام من چه خواهد بود

چنین که رفت در آغاز عشق دین و دلم
بحیرتم که سرانجام من چه خواهد بود

تو شاه عرش نشین من گدا نمیدانم
که حاصل طمع خام من چه خواهد بود

بتا بعشق تو زنار بسته اند بسی
بکفر زلف تو اسلام من چه خواهد بود

بغیر مهر رخت صبح من بود چون شام
چو صبح تیره بود شام من چه خواهد بود

اگر بنام خوشت جان و دل فدا نکنم
میان اهل وفا نام من چه خواهد بود

تو نوش جام مئی لاله گون که غیر از خون
ز دست هجر تو در جام من چه خواهد بود

جدا شدی ز من و هیچ در دلت نگذشت
که حال حسرت ناکام من چه خواهد بود

نازنینم ز گشت می آید
چه نزاکت سرشت می آید

گل روی تو تازه است چنان
کاین نفس از بهشت می آید

برسان مطرب و می و معشوق
ماه اردی بهشت می آید

بر سرم هر چه آید از دست
گویم از سرنوشت می آید

میدهم جا چو گل بفرق خودش
گر ز دست تو خشت می آید

روی گل را نمیتوانم دید
بیتو در دیده زشت می آید

گاه حسرت بطوف کعبه رود
گه بسیر کنشت می آید

ز چشم تو سحر و فسون میچکد — ز لعلت می لاله گون میچکد

فراهم چو عطر گلشن میکنم — عرق از جبین تو چون میچکد

بزلفت چنان بیتو آشفته ایم — که از وضع و حالم جنون میچکد

دلم چون کباب سر آتش ست — سرشکم ز سوز درون میچکد

مبارک ترا خندهٔ تازه گل — مرا بیتو از دیده خون میچکد

تراوش کند باطن از ظاهرت — که از کوزه آبش برون میچکد

ز چشمم ازین بیش خون میچکد — دل لخت لختم کنون میچکد

من از ضبط این گریه عاجز شدم — که از ضبط اشکم فزون میچکد

چو از چشم حسرت چکد خون دل
تماشا کن انرا که چون میچکد

یکی را عاقل و فرزانه کردند — دگر را عاشق و دیوانه کردند

یکی را شوق طوف کعبه دادند — دگر را مائل بتخانه کردند

چو شمع افروختند از روی لیلی — دل مجنون بران پروانه کردند

بحمد الله که بهر لطف محبان
نمیدانم که در میخانهٔ عشق
که در جام و شراب هوش ساقی

ق

دل صد چاک ما را شانه کردند
کدامین باده در پیمانه کردند
حریفان امتیاز اصلا نه کردند

کنشت و کعبه اگر دند آباد
دل حسرت ولی ویرانه کردند

در کون و مکان جلوهٔ یارست به بینید
از خون بر خم نقش و نگارست به بینید
اینک دل خون گشته بنوک مژه بین
در کوچهٔ آن دلبر عاشق کش بیباک
آنچشم سیه مست که خود ساغر خویش است
بر کرد رخ یار که چون ماه دو هفته است

خود آئنه و آئنه دارست به بینید
مژگان چو رگ ابر بهارست به بینید
منصور صفت بر سر دارست به بینید
بسمل نه یکی بلکه هزارست به بینید
هم باده و هم باده گسارست به بینید
آن هاله که از مشک تتارست به بینید

حسرت که چو کوه آمده در صبر و تحمل
از تیغ کسی سینه فگارست به بینید

ز مصحف روی خوبت خوبتر باد
لبت شیرین تر از شهد و شکر باد

دلم در عشق او زیر و زبر باد
رخت روشن تر از شمس و قمر باد

ترا صد عاشق دل خسته بادا — ولی مارا نه معشوق دگر باد
خیال خال روی لاله رنگت — مرا چون مردمک در چشم تر باد
بحسرت میزنم دستیکه بر سر — گهی در گردنت گه در کمر باد
الهی صندل پیشانی زمن — بوقت درد سر آن خاک در باد
سفید از گریه شد چشمم چو یعقوب — قمیص آن پسر نور بصر باد
میفشان دامن از خاک وجودم — که عمرم رفت در عشق تو بر باد

دل مسکین حسرت عاشق تست
ترا بر عاشق مسکین نظر باد

سرشکم حال عشقت بر رخم تحریر میسازد — لسان حال مضمون غمت تقریر میسازد
خیالم صورت آن دلشکن چون نقش می بندد — ز موی شیشهٔ دل خامهٔ تصویر میسازد
بمن از سر گذشت خویشتن چون صبح روشن شد — که اندر شب هجران جوانرا پیر میسازد
نمی یابد چو شبنم دانه ام نشو و نما اینجا — مرا آب و هوای این چمن دلگیر میسازد
نخواهم ساختن با غیر جانان نیستم زاهد — که با قصر زبرجد یا بجوی شیر میسازد
چو از مشت پر خود خانه بر دوش میدارد — چرا بلبل بگلشن آشیان تعمیر میسازد
پی دیوانهٔ نازک دماغ شوخی و نازش — ز موج بوی گل باد صبا زنجیر میسازد

فسازد آب حیوان تشنهٔ ذوق شهادت را
اسیران ترا آب دم شمشیر میسازد

کند تا صید مرغ معنی بیگانه را حسرت
زهر برجسته مصرع خامهٔ من تیر میسازد

سرخی آن لب مسی مالیده پوشیدن چه بود
خون عاشق خورده بر لب خاک مالیدن چه بود

خود ز بیمار محبت حال پرسیدن چه بود
درد دل چون آشکارا کرد رنجیدن چه بود

داشتی چون دست تیغ انصاف از من دریغ
آستین بر شانه دامن بر کمر چیدن چه بود

وقت آمدن عاشق دل داده را از کوی خود
سر برون از غرفه کردن در پیش دیدن چه بود

داشتم چشم از تو روشن خانهٔ تارم کنی
همچو برق آتش فگندن باز خندیدن چه بود

حرف حرف نامهٔ اغیار خواندی چند بار
نامهٔ شوق مرا نا خوانده پیچیدن چه بود

میکنی ز اشک حنائی ریش را هر دم خضاب
خه دگو حسرت به پیری عشق ورزیدن چه بود

حسنت چه بجلوه آشنا شد
شوخی شد و ناز شد ادا شد

از روز ازل نصیب عشاق
محنت شد و درد شد بلا شد

پروانهٔ دل بشمع رویت
مائل شد و محو شد فنا شد

بیمار ترا لب چو قندت
شربت شد و شهد شد شفا شد

مانع ز ظلم تو . با من
برشاخ عدم هم آشیانه

تمکین شد و شرم شد حیا شد
عنقا شد و مهر شد وفا شد

شد کشته تیغ یار حسرت
بهتر شد و خوب شد بجا شد

در بزم چو گوید لب لعلت سخنی چند
چون غنچه تصویر نماید دهنی چند

چون خاک درت خاک جلو گیر ندیدم
کردم سفری چند و گرفتم وطنی چند

عقل و دل و دین مرد خدنگ تو نبودند
دادی بیکی غمزه هزیمت بتنی چند

هر جا که نشینم گل تر از مژه ریزم
آراسته ام در سر کویت چمنی چند

تنها نه دلم در خم زلف تو اسیر است
در هر شکن پیوست دل همچو منی چند

تا باد سحر بوی ترا در چمن آورد
گلها ز غمت کرده قبا پیرهنی چند

بنما قد و رخسار که افزود غم دل
در باغ ز نظارهٔ سرو و سمنی چند

در حشر شهیدان تو از خاک بر آیند
چون لاله بداغ دل و خونین کفنی چند

حسرت بچمن نغمهٔ بلبل نکند گوش
تا کرده سماع از لب کشفی سخنی چند

شب که از باده رخ یار برافروخته بود
مرغ نظاره چو پروانه پرسوخته بود

از سویدا دل سود از دهٔ عاشق است
چشم چون خال بروی خوش او دوخته بود

بنگاهی دل ارباب نیاز از کف برد
شیوهٔ ناز ندانم ز که آموخته بود

شد همان بنده رها از غم فردا کامروز
فارغ از سود و زیان دل تو بفروخته بود

بر در میکده حسرت بیکی جرعه فروخت
مایهٔ زهد که در عمر خود اندوخته بود

عشق دل را چو بیقرار کند
گر ننالد بگو چکار کند

باده بار وی آن نگار کند
انچه با بوستان بهار کند

در هوایت هر استخوان تنم
همچو نی نالهای زار کند

غمزه را منع کن ز بیباکی
تا کجا جان و دل فگار کند

هر کرا رای نیست جز رایت
چه برای خود اختیار کند

جور بالای جور کن که دلم
ستمت را کرم شمار کند

نسبت فتنه های نرگس یار
بیبصر سوی روزگار کند

باز چشمت بچنگل مژگان
طائر قدس را شکار کند

حسرتا این غزل که گفت ولی
یار دیدی که ترک یار کند

گل بی تو چو خار خوش نباشد — دور از تو بهار خوش نباشد

بی روی چو ماه تو شب ماه — همچون شب تار خوش نباشد

ابر و چمن و شراب و ساغر — بی وصل نگار خوش نباشد

گر باغ دگر کنار کشت است — بی دوست قرار خوش نباشد

می نال دلا که عاشقان را — جز ناله زار خوش نباشد

بر آینه دل مسلمان — از کینه غبار خوش نباشد

با شاهد گلعذار حسرت — تمکین و وقار خوش نباشد

از زهد کناره کن چو حافظ — تقوی بر یار خوش نباشد

با یار شکر لب گل اندام
جز بوس و کنار خوش نباشد

دل بی رخ تو صفا ندارد — چشم از تو جدا جلا ندارد

گر دیده و گر دلست و گر جان — بی مهر رخت ضیا ندارد

از شیشه تفاوت است تا دل — بشکستن دل صدا ندارد

تدبیر مسیح را چه تقصیر — خود درد دلم دوا ندارد

چون از نظر کسان نیفتم — جانان نظری بما ندارد

هیهات رسیدنم چه امکان | آنجا که گذر صبا ندارد
عقل است براه عشق آن یار | کوریکه کف عصا ندارد
شاهنشه کشور جمال است | پروا ز چو من گدا ندارد
بر زینت و زیب او مده دل | دنیا بکسی وفا ندارد
با لشکر حسن طاقت جنگ | این صبر گریز پا ندارد
بهر قتلم مجو بهانه | خون عاشق بهانه دارد
وحشی دل من بکس نچسپید | دیوانه یک آشنا ندارد

حسرت سگ آستانه تست
با غیر تو مدعا ندارد

چون خدا از دست قدرت خلق آن مه پاره کرد | تن ز سیم و لب ز لعل و دل ز سنگ خاره کرد
عاشق و معشوق و حسن و عشق غیر از یار نیست | خود جمیل و خود جمال خویش را نظاره کرد
بود در عشق تو هر یک از دل و دستم بکار | سینه را آن چاک کرد و این گریبان پاره کرد
در عذاب جانکنی بودند اسیران قفس | مرگ را نازم که این بیچارگان را چاره کرد
طفل اشکم گفت راز دل در آغوش مژه | همچو عیسی کز رسالت نطق در گهواره کرد
عکس مهر روی تو افتاده در چشم پر آب | قطرهٔ اشک مرا پر نور چون سیاره کرد

یک جهان را کفر زلفت میان زنار بست | عالمی را نرگس مخمور تو میخواره کرد

در لباس تو بشد جلوه گر نور قدم | وین تجلیهای خود را پرده رخساره کرد

زاده فکرم برون حسرت شد ز غربت از وطن
یوسفم را صحبت اخوان چنین آواره کرد

تا بکف سلسله زلف بتانم دادند | از خدا هر چه همیخواستم آنم دادند

دل ویران شده ام وادی ایمن کردند | آتش طور درین سینه نشانم دادند

چشم گریان اثر چشمه حیوان بخشید | عمر جاوید ازین اشک روانم دادند

تا بشوق لب معشوق دلم شد سوراخ | همچو نی سینه پر شور و فغانم دادند

گر بنازم منم و بس دل بچه کارست مرا | در نمیرم نعمت بهر چه جانم دادند

مستی و بیخودی و لذت و کیفیت عشق | همه از تربیت پیر مغانم دادند

داشتم زهد ریا ساغر سرشار زدم | عقل من بود رسا رطل گرانم دادند

اول از بوسه آن لب دهنم بربستند | بعد ازان آگهی از راز نهانم دادند

آفریدند مرا تا بکشم محنت عشق | بهر این بار گران تاب و توانم دادند

آب و تاب سخن و لطف و صفای نکتش | جوهری بود که در تیغ زبانم دادند

صید معنی چو حزین میکنم اکنون حسرت

دست و بازوش شکستند و گمانم دادند

که از جانب ما پیامش برد — مگر مرغ دل ره ببامش برد

بسویش برد نامه کو محرمی — نخواهم که بیگانه نامش برد

چو شاخ گلی خرم شود از نسیم — دل از دست یاد سلامش برد

جواب سوالش نیاید ز من — که هوش از ادای کلامش برد

بنازم بآن قامت نازنین — دل خلق طرز خرامش برد

نخواهد رهائی ز بند آن اسیر — که جذب محبت بدامش برد

دل عاشقان باشد او را بکار — که یارم بصد اهتمامش برد

برد جان ز من آخر آن دلربا — ز دست اگر صبح شامش برد

چنان ساقی ماست حسرت نسیم
که هر کس نصیبی ز جامش برد

گرچه گل آب و رنگ و بو دارد — پیش گلروی من چه رو دارد

صد سر عشق زلف یار بسر — شیشهٔ دل هزار سو دارد

نیست محرم زبان و گوش اینجا — چشم با چشم گفتگو دارد

خوش زبانیکه می برد نامش — خرم آندل که یاد او دارد

نیست عاشق اسیر دام هوست | از تو گر جز تو آرزو دارد
چکند سلسبیل و جوی شیر | مست تا باده در سبو دارد

یار پرسان حال و حسرت زار
گره گریه در گلو دارد

هوس وصل دلارام چه معنی دارد | لاف عشق و طلب کام چه معنی دارد
همه قهر و غضب لطف ز دلدار یکیست | فرق در بوسه و دشنام چه معنی دارد
پخته شو سوخته شو ز آتش عشق جانسوز | تا بدانی طمع خام چه معنی دارد
بگذر از نفس خود آنگاه بیابی گر تو | راه تا اوست بیک گام چه معنی دارد
تیغش سر تسلیم نیاورده فرو | جان من دعوی اسلام چه معنی دارد
چون سیه روزیم از گردش چشم یارست | گله گردش ایام چه معنی دارد
نیست در درسگه عشق بجز خاموشی | بحث یعنی چه و الزام چه معنی دارد
صوم عشاق بود صوم وصال همه عمر | انتظار سحر و شام چه معنی دارد

حسرت از فرق قدم کن بر هش تا دانی
عاشق نیک سرانجام چه معنی دارد

پرست از گل و سرو و سمن عظیم آباد | غرض که هست بهشتی چمن عظیم آباد

غریب نیست که غلمان کنند اقامت و حور | که هست دلکش هر مرد و زن عظیم آباد

ز بسکه گلبدنان جمع گشته اند درو | شدست شاهد گل پیرهن عظیم آباد

ز آب گنگ که چون شیر در جلا و صفاست | کند حکایت نهر لبن عظیم آباد

بطیب خاطر ازین شهر کس بدر نرود | گرفته اند غریبان وطن عظیم آباد

نشان دهد فلک نو ز قطرهای بلند | بزیر گنبد چرخ کهن عظیم آباد

فراهم است درو علم و فضل و عقل و هنر | برب کعبه که هست انجمن عظیم آباد

درین چمن همه سو بلبلان نوا سنجند | تهی مباد ز اهل سخن عظیم آباد

زمین اوست ز خاک وجود حق طلبان | بود ز شوق خدا نعره زن عظیم آباد

بآبیاری لطف خدا مصئون بادا | ز تند باد فساد و فتن عظیم آباد

چرا سخن نسرایم بمدح او حسرت
که هست مولد و منشای عظیم آباد

ردیف الذال المعجمة

چندانکه هست آن شفتین و دهان لذیذ | شفتالوی جهان شود آنچنان لذیذ

ذکر لب و دهان تو چون بر زبان رود | گردد زبان ز چاشنیش در دهان لذیذ

تیر سرے رسا بکام جگر خستگان بکن | ای ناوکت بکام جگر خستگان لذیذ

لب میکنم ز ذوق چو نام تو می برم
از بسکه هست نام خوشت بس زبان لذیذ

منت بجان ماست اگر زخم میزنی
کز دست نازنین تو باشد سنان لذیذ

ا نراز خوان عشق نصیبه نداده اند
کش در فراق یار بود آب و نان لذیذ

حسرت چنانکه تلخی گل با شکر خوش است
دشنام شد از آن لب شکرفشان لذیذ

ردیف الراء

ای مراد سینه از پیکان تو جانی دگر
جان بحسرت میدهم از شوق پیکانی دگر

ریخت در زخم دلم شور قیامت عشق تو
این نمک را به از این نبود نمکدانی دگر

تا بروی چون مهت زلف چو شب افگنده
هر زمان در کفر می افتد مسلمانی دگر

هرچه باشد در جهان غیر از تو آنرا منکرند
کافران عشق تو دارند ایمانی دگر

کو بت عاشق کش ما تا بریزد خون ما
در دبید زمان ما را نیست زمانی دگر

از نگاه لطف چون سویم نمی بینی گهی
بعد ازین بینی مراد رکوی جانانی دگر

باد رگوشت چه می سنجی تو اشک چشم من
آن زکان دیگر و این هست از کانی دگر

در زمین حسرت بعد خسرو هیچو فرد
در گمان باشد پیدا غزلخوانی دگر

در زمین اولا غزل امیر خسرو علیه الرحمه بعد از آن غزل شاه ابو الحسن فرد پهلواروی قدس سره هست

[illegible]

ای دل ز جا مرو که بمحمل نشست یار
وی دیده کن نظاره بمقابل نشست یار

خون ریختن ز دیده و دل رایگان نرفت
آمد ز راه دیده و در دل نشست یار

از گریه خانه ام همه جا نم کشیده بود
گل کرد فیض عشق که در گل نشست یار

حق وفا شناخت که شد همنشین بمن
گفتن نمی توان که بباطل نشست یار

باشد ز عشق عاشق و معشوق را خبر
گشتم غریق بحر و بساحل نشست یار

ای جان برا ز تن که شوی همسفر بدوست
وی اشک همرهی که بمحمل نشست یار

حسرت خبر نداشت چو کشتی ز منزلش
عمری بخلوت دل غافل نشست یار

شد اگر چشمت سفید ای پیر کنعان غم مخور
بو که بینی روی یوسف شاد و خندان غم مخور

صبر کن یوسف توئی آخر عزیز ملک مصر
چند روزت گر در زنگ افتد بزندان غم مخور

یازده کوکب کنندت سجده با شمس و قمر
گر بچاه افتی ز دست جور اخوان غم مخور

حق همیگوید که با یک عسر یا شد دو یسر
زینهار از عسر ای مرد مسلمان غم مخور

لطف و قهر دوست پیش عاشق صادق یکیست
باشد اندر قهر پیدا لطف پنهان غم مخور

چون خدا یار بود اندیشه از اغیار چیست
نفس را فرمان مبر وز کید شیطان غم مخور

آنکه جانت داد نانت میدهد ای ناسپاس
نحن نرزق خوان ز قرآن وز پی نان غم مخور

مینبر تا جودی مقصود عشقت همچو نوح
کشتی عاشق نگردد غرق طوفان غمم مخور

عاقبت حسرت شوی از وصل جانان کامیاب
وین شب هجران سحر روز بپایان غمم مخور

خوشتر انداز همه گر اعضای یار
نور ریزد انست سرتاپای یار

شد بلای جان برای عاشقان
بلکه بالاتر ازان بالای یار

هر دمم وا از دل هوای او نرفت
شد سرم خاک و نشد سودای یار

خال و خط گو بر رخ دلبر مباش
ساده خوشتر عارض زیبای یار

بی نیاز از حکمة العین آمدم
رهبر دان نرگس شهلای یار

نیست محتاج اشارات و شفا
مستفید ابرو و لبهای یار

باغبان نسبت چه دارد راست گو
سروبستان با قد رعنای یار

کی کند با حور و غلمان التفات
هر که باشد واله و شیدای یار

گر کشد ور جان بخشد بنده را
راضیم در هرچه باشد رای یار

جمله خلقان گر ملامتها کنند
کی کند پروای کس رسوای یار

حال عشق و انجذاب خاطرم
نیست پنهان بر دل دانای یار

در هوایش لرزم و سوزم چو شمع
سخت میترسم ز استغنای یار

بسکه بردم نام آن لیلی چو قیس — کوه و صحرا پر شد از غوغای یار

عشق در معشوق و عاشق دائر است — یار را نبود چرا پروای یار

چون نظام از حسرت همچو نی

دل پر از صد شوق و خالی جای یار

ردیف الزاء المعجمة

ساقی بیا و شمع طرب زود برفروز — وز نور باده جام زاندود برفروز

با روی آتشین ز می و خال مشکبو — در بزم عیش مجمره عود برفروز

با هم کن آب و آتش از اعجاز حسن جمع — یعنی ز می رخ عرق آلود برفروز

دود چراغ مدرسه بیرون کن از سرم — ساغر بیار و آتش بی دود برفروز

درمانده ام به تیره شب وادی طلب — شمعی براه منزل مقصود برفروز

آرد بهار تا گل صبر خلیل دل — از داغ عشق آتش نمرود برفروز

چون ماه تا جبین تو تابان شود ز نور

حسرت بداغ سجده معبود برفروز

بکف تیغ آمد آن سیمینبر امروز — ندانم تا چه آید بر سر امروز

که زد در مغز جانم نشتر امروز — که خون همچو شد از چشم تر امروز

که زلف عنبرین خویشش بگشاد   که با باد است بوی عنبر امروز

که خواهد از در رم یارب درآید   که وا ماندست چشم بر در امروز

یقین میدان که تا شب مرده باشم   ببالینم نمی آئی گر امروز

ز درد دوریت حالم خراب ست   بیا بنشین و حالم بنگر امروز

ببین کز سر گذشتست آب چشمم   چنین گرم از سر من مگذر امروز

ز درد من چه میپرسید یاران   ز روز دیگرست افزونتر امروز

بمحشر وعدهٔ دیدار دادی   ق   پی تسکین جان مضطر امروز

ولی عاشق که از بیتابی شوق   سر دیدار دارد در سر امروز

شکیبائی بود تا روز محشر   کند از ناله برپا محشر امروز

مرا فرد العصیان در نگیرد   که دارم حسن ظن با داور امروز

مهی کز دوریش شبها نخفتم   بحمد الله که دارم در بر امروز

غم فردا ندارد باده نوشی   که دارد در کف خود ساغر امروز

خوشا وقت کسی حسرت که بیند
بکام دل جمال دلبر امروز

دیده و دل منزل یارست و مهجورم هنوز   جوش می در هر رگ و پی هست و مخمورم هنوز

شور عاشق کم نگردد از سرا آمدن
میزند نقش انا الحق خون منصورم هنوز

تا حریم کعبه وصلش ندانم کی رسم
صد بیابان طلب طی کردم و دورم هنوز

گفت سازم چاره بیمار عشق خود بلطف
عمرها رفت و باین امید رنجورم هنوز

طور سینا سینه من شد ز نار عشق تو
سوختم اما بلندست آتش طورم هنوز

بال پروازم کشاد و رشته بر پا نیست
چون ننالم اختیارم داد و مجبورم هنوز

در غم و شادی سراپا سوختم مانند شمع
همچنان حسرت بفکر ماتم و سورم هنوز

سوختی جان را و در جانی هنوز
خانه شد تاراج و مهمانی هنوز

لشکر مور خطت شد زیب حسن
ملک خوبی را سلیمانی هنوز

از در جنگ آمدی خنجر بدست
بر سر صلح آ که جانانی هنوز

آه خون صد مسلمان ریختی
میزنی دم از مسلمانی هنوز

یار هر کس میشوی از سادگی
دوست از دشمن نمیدانی هنوز

قیمت دل یک نگه گفتم نه بیش
مشتری در فکر ارزانی هنوز

ریخت حسرت سلک دندانت بنظم
در پی ترتیب دیوانی هنوز

ای هستی مستعار برخیز — از دیده ام ای غبار برخیز

تا خرمن هستیم بسوزی — ای برق جمال یار برخیز

از ضبط فغان غمم فزون شد — ای نالهٔ غمگسار برخیز

باشد که دلم شود سبکبار — ای دیدهٔ اشکبار برخیز

افراخته سر بدیدنت سرو — ای باغ من و بهار برخیز

کن سبزه و گل بناز پامال — ای نوخط گلعذار برخیز

ق

یا معترف گناه میباش — یا از سر اختیار برخیز

چون مرده بجان بدست غسال — خود از سر جمله کار برخیز

داری سر عشق و مستی ای دل — ز اندیشهٔ ننگ و عار برخیز

ای نرگس یار خواب تا چند — ای فتنهٔ روزگار برخیز

از صحبت غنچه و زرهٔ گل — نادیده جفای خار برخیز

این باغ کهن پرست از خار — برخیز ز خارزار برخیز

ز اهل قبور گیر عبرت — گریان ز سر مزار برخیز

لب تر مکن از شراب دنیا — اندیشه کن از خمار برخیز

آن یار یکی نگفت بنشین — حسرت منم و هزار برخیز

دلبرا بر عاشقانت ناوک بیداد ریز | خون ما دل دادگان از خنجر فولاد ریز

لب بشکرخنده واکن زلف را افشان بناز | هم نمک هم مشک بر داغ دل ناشاد ریز

گردش چشمی بکار زهد خشک ما بکن | شورش مینا بنه در حلقهٔ اوراد ریز

گر چو من ذوق گرفتاریست مرغ چمن | گو که طرح آشیان در خانهٔ صیاد ریز

بگذران از فرقم آب تیغ ای بالابلند | قصر عمر کوتهم یکباره از بنیاد ریز

دفتر دانائیم زان دست رنگین پاره کن | نیمه در آب افگن نیمه بر باد ریز

حسرت از اشعار خود طرز فغانی تازه کن | بادهٔ شیراز بر خاک عظیم آباد ریز

ردیف السین المهمله

هر لحظه نگوئیم که از ما صنما پرس | گاهی بنگاهی ز دل خستهٔ ما پرس

بر بوی تو هر صبحدم از خود روم ای گل | باور نکنی گر سخنم را ز صبا پرس

دائم بهوای رخت آشفته دماغیم | از زلف خود احوال پریشانی ما پرس

تا کی باد ابر سر اغیار نهی پا | من چشم براهم ز من بیسر و پا پرس

تا چند ز دندان بلبت بوسه دهی هم | یکره ز کرم از من بی برگ و نوا پرس

شکرانهٔ این حسن خداداد که داری | ای خسرو خوبان بتفقد ز گدا پرس

هیهات که قدر شکر خویش ندانی — شیرینی لعلت ز لب بوسه بپرس

تا چند زما فارغ و آزاد نشینی — یکبار خدا را ز اسیران وفا پرس

حسرت چو نداری خبر از منزل مقصود

رسم و روش راه ز مردان خدا پرس

حسن تو دیدم جمال اینست و بس — عشق ورزیدم کمال اینست و بس

من چگویم وصف روی روشنت — آفتاب بی‌زوال اینست و بس

یار آمد از در دل بی حجاب — رفت جان از تن وصال اینست و بس

کرد بلبل ناله و پروانه سوخت — آن همین قال است و حال اینست و بس

وصل او کی درخور هیچون منی است — خود تمنای محال اینست و بس

آن شه خوبان نماید روی خود — تا گدایان را سوال اینست و بس

تیغ راندی بر گلوی خشک من — جان من آب زلال اینست و بس

گفت حسرت عاشقی بر روی من

از توام وجه ملال اینست و بس

ردیف الشین

زمرهم به نگردد زخمی شمشیر ابروش — علاج او بود لعل نمکپاش سخنگویش

دل رم کرده من شد اسیر حلقهٔ مویش — غزال چشم را در کمند آورد گیسویش

بده از صندل خود درد سر بهر خدا ما را — برو ناصح که من بو کرده ام زلف سمن بویش

کنون از خواب بیهوشی نمیگردم دمی بیدار — مرا بیمار چون خود ساخت آخر چشم جادویش

نه بخشد دیدهٔ گریان ما را توتیا نوری — بریز ای همنشین در چشم ما خاک سر کویش

بگرد شمع رویش رقص شادی میکند هر شب — نمیترسد دل بیباک من از شعلهٔ خویش

مرا از پرسش سوز قیامت ترس باکی نیست — که باشد عذر عصیانم بمحشر روی نیکویش

پی نظارهٔ سرو لب جو دیده نکشایم — که دارم در دل خود آرزوی سرو دلجویش

مرا از سیر گلها وا نگردد غنچهٔ خاطر
تماشا کرده ام حسرت بهار لاله رویش

باگلرخان ز نشئهٔ می در سرور باش — فارغ ز حور و خلد و شراب طهور باش

گر عاشقی ز بادهٔ غم در سرور باش — از خوان دهر تلخ بنوش و شکور باش

ای دل اگرچه خشک و ضعیفی چو برگ کاه — گر بر تو کوه درد بیفتد صبور باش

ابرو کند اشارت و نزدیک خواندم — چشمش بغمزه راند و گوید که دور باش

زاهد بجور شراب و غم آخرت مخور — امیدوار فضل خدای غفور باش

بیرون منه ز شوخی ازین هر دو جا قدم — دائم درون دیده و دل همچو نور باش

هرچند شمع محفل اغیار بوده
چشمیکه محو لذت دیدار یار نیست
اکنون نماند آن دل وحشی بسینه‌ام

یکشب فروغ خانهٔ ام ای شک رباش
بینائیش چه فایده گوئید کور باش
عالم بگو که تنگتر از چشم مور باش

از سر عمامه بر فکن و خرقه پاره کن
حسرت بپوش خامهٔ تزویر عور باش

هرچه خواهد ز تو جانان بدهش
صبر و هوش و خرد و تاب و توان
در ره عشق مترس از مردن
سر بریدن اگرت فرماید

دل دهش دین دهش ایمان دهش
عاشق بی‌سر و سامان بدهش
یار اگر جان طلبد جان بدهش
سر تسلیم بفرمان بدهش

آن او باش سراپا حسرت
آن تو آنچه بود آن بدهش

بر آن سرم که نهم سر بر آستانهٔ خویش
رها ز آفت دام فریب مردم شد
اگرچه صحبت صاحبدلان بود اکسیر
گرفته سبحه بکف شیخ شهر میخواهد

بهرزه پا نگذارم برون ز خانهٔ خویش
نشست هر که چو عنقا در آشیانهٔ خویش
چه سود چون نتوان یافت در زمانهٔ خویش
ترا بحیله کشیدن بدام و دانهٔ خویش

نگویم انکه بجانم ز اختلاط کسان — ولیک عاجزم از نفس بی بهانهٔ خویش

ملولم از خود و از شهر خود کجا ساقی — که بیخودم کند از چشم جادوانهٔ خویش

ز جام می نهدم مهر خامشی بدهن — که تا ابد نرود بر لبم فسانهٔ خویش

تر آمدم ز فسونهای عقل کو مطرب — که خاطرم بطرب آرد از ترانهٔ خویش

ز عشق در دلم افتاد آتشی حسرت
چو شمع سوخت زبان من از زبانهٔ خویش

ردیف الصاد المهملة

مستانه میکند ز دلم تا دماغ رقص — عشقست باده که کند زو ایاغ رقص

از قید عقل و دام تعلق بر آمده — در کوچهٔ مست عشق کند با فراغ رقص

عاشق بدوست سهل دهد جان که میکند — پروانه زین نشاط بگرد چراغ رقص

لرزیدن قدش ز نسیم ایدم بیاد — شاخ گل از صبا چو نماید بباغ رقص

حسرت بذوق جلوهٔ رنگین آن نگار
طاوس وار کرد دل داغ داغ رقص

ردیف الضاد المعجمة

از توام یکنظر ار رشک پری مدعی غرض — وز خودم بیخودی و بیخبری بود غرض

در خورد دیده و دل نیست اگر عکس رخت / بس نظر ما چه ز آیینه گری بود غرض

گرد در بزم توام پیش رقیبان سوا / اشک غماز مرا پرده دری بود غرض

مقصدم بود گدای سر کویت بودن / نه مرا خسروی و تاجوری بود غرض

هر دم و از تو نکرد مطلب بوس و کنار / عشق من با تو ز اغراض بری بود غرض

نکهت پیرهن یوسف مصری چکنم / بوی زلفت ز نسیم سحری بود غرض

بود از زلف تو مقصود سیه روزی من / وز لب لعل تو خونین جگری بود غرض

از تو جز سنگ وفا هیچ نشد حاصل من / نگر از نخل وفای ثمری بود غرض

نیست اوضاع جهان لائق دیدن حسرت / زین سبب چشم مرا بی بصری بود غرض

ردیف الطاء المهملة

از صفحهٔ عذار تو شد آشکار خط / بیرون ز جنت آمده طاوس از خط

در روی تو که باغ من است و بهار من / گردست همچو سبزه بگلشن بهار خط

آری کجاست آتش بی دود در جهان / نبود عجب که گرد گل از لعل یار خط

جمع اند هندوان که پرستند آفتاب / یا هست گرد عارض او مشکبار خط

آیات رحمت است خط مصحف رخت / ما را کند بلطف تو امیدوار خط

از هاله حسن ماه فزون میشود نکم
حسن ترا چه کم کند ای گلعذار خط

یکره نکرد دوست دلم شاد از جواب
حسرت اگرچه بنده نوشتم هزار خط

ردیف الظاء المعجمة

از زندگی بغیر می و دلستان چه حظ
بی شاهد و شراب ز عمر روان چه حظ

خفاش را چه فائده از نور آفتاب
زاهد ترا ز جام مے ارغوان چه حظ

دور از تو جان چو قالب بیجان بکار نیست
ای جان جان اگر تو نباشی ز جان چه حظ

پیش نظر اگر نبود زلف و عارضت
از بوستان چه فائده از گلستان چه حظ

شکرفشان بود لب لعلت ولی مرا
جز صبر تلخ زان لب شکرفشان چه حظ

گفتم که هست لعل لبت آب زندگی
گفتا ترا که خضر نهٔ خود ازان چه حظ

حسرت ز دوست کام دل و حظ جان نخواه
عشاق را ز کام دل و حظ جان چه حظ

ردیف العین المهملة

از شب تا سحر ز جوشش گریانم چو شمع
کاندرین عالم شبے من نیز مهمانم چو شمع

بسکه از سوز غم هجران تن و جانم گداخت
صرف اشک چشم شد هم جسم هم جانم چو شمع

چون چراغ گور در ویرانه میسوزم چه سود
سوختندے کاشکی در بزم جانانم چو شمع

گاه میسوزم بمسجد گاه میسوزم بدیر | خود نمیدانم که گبرم یا مسلمانم چو شمع

سوز عشقت سر بر آورد از زبان دردم | شد میان جمع پیدا راز پنهانم چو شمع

امتحانم کن که در عشق توام ثابت قدم | گر به تیغم سر بری استاده میمانم چو شمع

حسرت آب دیده دست از دامنم یکدم نداشت
تا گرفتست آتش عشقش گریبانم چو شمع

ردیف الغین المعجمة

ایکه هستی ز غم عاشق شیدا فارغ | تا بکی ما بتو مشغول و تو از ما فارغ

تشنهٔ تیغ تو از آب خضر مستغنی | دردمند تو ز درمان مسیحا فارغ

بستهٔ زلف تو از طرهٔ شمشاد آزاد | خستهٔ چشم تو از نرگس شهلا فارغ

ای خوش آن وقت که در بسته بروی اغیار | من و تو هر دو نشینیم بیکجا فارغ

دارم از فیض نگاه تو بدل میکدها | چشم مست تو مرا کرد ز صهبا فارغ

هوس وصل تو هم در دل دیوانه نماند | کرد عشق توام از درد تمنا فارغ

غم دنیا نخوری زحمت عقبی نبری | دل درویش بود حسرت از اینها فارغ

ردیف الفا

داری بتا در انجمن بنشسته از ما یکطرف | شرم و تغافل یکطرف ناز و ادا ها یکطرف

از نغمه و حسنت خجل وز خط و لعلت منفعل
دین و دل و صبر و خرد از ما بغارت میبرد
از دل فتادم در بلا وز دیده ماندیدم جفا
معشوق و عاشق را بهم سوز و محبت لازم
امشب بت سرمست من گردست گار محبت

داود و یوسف یکطرف خضر و مسیحا یکطرف
رخسار زیبا یکطرف زلف چلیپا یکطرف
آتش علم زد یکطرف جوشیده دریا یکطرف
میسوخت لیلی یکطرف مجنون شیدا یکطرف
بشکسته ساغر یکطرف افگنده مینا یکطرف

حسرت ز خوبان جهان دارم که هر دم احسان
اینقوم با هم یکطرف بیچاره تنها یکطرف

چند گردد بهر قتلم دلبرم خنجر بکف
هست عشق بلبل و پروانه از زود دستی
چون زلیخا بوالهوس هم میخرد یوسف بزر
میکنم چاک از غمش جیب و گریبان هر دم
همدم از افسون گرفتن میتوان افعی بدست
خواندمش سر تا بسر طومار حال عشق بود
جستجوی آن در نایاب از سودای خام
دست من تا دور ماند از تار های زلف تو

ای خوش انساعت که آید از در م ساغر بکف
شمع دار د تاج زرین بر سر و گل نیز بکف
عاشق آن باشد که دارد بهر جانان سر بکف
این کجا بختم که افتد دامن دلبر بکف
چون توان آورد زلف آن پری پیکر بکف
یافتم چون نامهٔ اعمال در محشر بکف
میکند در قعر دریا صدف گوهر بکف
هر خط دستم چو سوزن میزند نشتر بکف

داده ام شیرازهٔ جمعیت خاطر ز دست | کو بکو میگردم اجزای دل ابتر بکف

همچو آن سائل که گیرد دست طفل از خویش | میکنم دریوزه دیدارش دل مضطر بکف

در سرم حسرت هوای زلف دلدارست و بس
کو دماغ آنکه گیرم مشک یا عنبر بکف

گر بیاید یار من خنجر بکف | بهر استقبال خیزم سر بکف

ریخت می بر خاک و عاشق راندا | مست نازست آن بت ساغر بکف

ابروی خمدار او خنجر بدست | غمزهٔ خونریز او نشتر بکف

شانه سان کردیم دل را چاک چاک | تا گرفتیم زلف آن دلبر بکف

جا دهندت گلرخان چون گل بسر | بایدت ای خواجه مشتی زر بکف

پیر نابالغ بود بر زر حریص | طفل خواهد تا کشد اخگر بکف

تا بروز حشر نگذارم ز دست | دامن وصل تو افتد گر بکف

چشم من خالی نمیماند ز اشک | این صدف دایم بود گوهر بکف

حسرت از کوی تو گریان بازگشت | با لب خشک آستین تر بکف

ردیف القاف

بیخبر هستم و از من خبری دارد عشق | من ز خود رفته و با من سفری دارد عشق

نالهٔ ما بدل سخت تو جا خواهد کرد — ما اگر بی اثرانیم اثری دارد عشق

همچو شبنم سوی خورشید کنم پرواز — گرچه بی بال و پرم بال و پری دارد عشق

گرچو اشک از نظر خلق فتادم چه زیان — سود من این بس که بجانم نظری دارد عشق

میکشد عاشق و جان دگرش میبخشد — برو العقل که طور دگری دارد عشق

غم تاریکی شبها نخور ای عاشق مست — باش خوشدل که مبارک سحری دارد عشق

میدهد بوی جنون خاک من از حسرت — میتوان یافت که اینجا گذری دارد عشق

ردیف الکاف

هذه قصیدة عربیة یائیة فی جواب القصیدة البهیة البهائیة اثبتها نظرا الی ترتیب الدیوان الفارسی

قل لنا ما الطرف الفتیك — کل لحظ یقتلنا یفتیك

ان قتل المحب عمد وانا — لضلال فربنا یهدیك

یا منی القلب لا اجابة لی — غیر ان الفؤاد یطمع فیك

اضحك الله فاك من طرب — لا تبالی هموم مشتاقیك

فی الهوی طال ما بکیت دما — انت ما قلت قط ما یبکیك

قطع الهجر والنوی کبدی — صل محبا بروحه یفدیك

صادني شادن وفي قلبي ... حبه ساكن بغير شريك

نقطة الخال فوق مبسمه ... كسواد يزين عين الديك

ارني بانة كقامته ... ان تكن يا حمام في واديك

يا لقد كانه غصن ... من نسيم الصبا له تحريك

جاء بعد البعاد معتذرا ... قال يا مستهام ما يرضيك

قال لقياك نور ناظريه ... وعناق وقبلة في فيك

قال قم واعتنق وخذ يا من ... كان رقا لنا فصار مليك

ثمت عانقته اقبله ... قال ذرني فقلت لا وابيك

قال لي يا مقل لا تكثر ... اوما كان واحد يكفيك

سهم جفنيك قلت يا مرضي ... قال صبرا امر اشفي تشفيك

وابتغي قهوة مشعشعة ... نقضت عهد زاهد نسيك

قال اشرب فانه ماء ... ان تكن ميتا عسى يحييك

نير لامع بلا ريب ... جوهر مائع بلا تشكيك

قال ان الاله غفار ... وادار الكؤوس من هاتيك

اخذ الكاس في يد بيضا ... فسقاني وقال لي يهنيك

یات یسبقو یحتسی حتی — طلع الفجر ثم صاح الدیک

اذکر الله یا سعید و دع

ذکر سعدی و خذ بما یعنیک

افتاد ز پا خانهٔ ویران من از اشک — ننشست ولی آتش سوزان من از اشک

از بسکه مرا خون دل از دیده فرو ریخت — شد پر گل تر کلبهٔ احزان من از اشک

این طفل من افسوس عجب پرده در آمد — شد فاش بهر بزم غم پنهان من از اشک

چشمم که گهی خون و گهی اشک فشاند — پر لعل و گهر ساخته دامان من از اشک

با ظلمت شب گشت بهم ظلمت باران — گردید سیه تر شب هجران من از اشک

هست این دل خون گشته گلستان من از داغ — وین دیده ترابر بهاران من از اشک

هر دم رسدش آب ز دریای محبت — خالی نشود دیدهٔ گریان من از اشک

بر گریه سرشار من آخر دل او سوخت — شبنم زده شد نرگس جانان من از اشک

شب دست حنابستهٔ او بود بیادم — آلوده بخون پنجهٔ مژگان من از اشک

حسرت سخنم گریه بیارد چه توان کرد — آفت زده شد نسخهٔ دیوان من از اشک

ردیف الکاف الفارسی

بکشت مارا تا لب او از خط فیروزه رنگ — شد میان گلرخان او را لقب فیروز جنگ

توبه بر دست سبو کردم چو از زهد ریا — سنگ بدنامی زدم بر شیشهٔ ناموس و ننگ

صحبتم با محتسب دارد عجب کیفیتی — شیشهٔ می را شکست او من سر او را بسنگ

تا بهر رنگی برد از نو گرفتاری دلی — سرو آزادیکه دارم جامه پوشد رنگ رنگ

رشکم آید از قبا کان سرو سیم اندام را — میکشد چون عاشق مشتاق در آغوش تنگ

چشم او از پنجهٔ گیرای مژگان دارد — در شکار طائر دل هست باز تیز جنگ

کی چو مستوران تواند با سلامت زیستن — هر که دارد چون من شیدا نگاری شوخ و شنگ

جان طلب کردی ز من گفتم که اینک تیغ و سر — چیست اکنون ای بت بیباک در کشتن درنگ

ردیف اللام

ای لب لعل تو شفای علیل — هل لنا منک رخصة التقبیل

سائل بوسه را دهد دشنام — دهن تنگ اوست بسکه بخیل

ره سوی آن دهن نبرد کسی — تا نشد خضر خط سبز دلیل

گر جفا بینم از تو بد نبرم — کل شیء من الجمیل جمیل

پاره کردی دلم به تیغ و هنوز — کل جزء الیک منه تمیل

دور از کحل خاک کوی توام — آب از دیده میرود دو سه میل

یار من بس خدا بعشق بتان — انه خیر ناصر و وکیل

حسرت از فیض مولوی جامی
این غزل گفت بالسان کلیل

بخوبان عشق ورزیدن چه حاصل
گل داغ بتان چیدن چه حاصل

ته تیغش طپیدن چیست ابدل
سر از تسلیم پیچیدن چه حاصل

نه آخر در دل من می نشینی
مرا در خون نشانیدن چه حاصل

چو خونم ریختی ای ناخدا ترس
کف افسوس مالیدن چه حاصل

گرفتم شاد باشی از رقیبان
ز من هر لحظه رنجیدن چه حاصل

چو شبنم گریه کن بر هستی خویش
دمی چون صبح خندیدن چه حاصل

بیا حسرت بکوی یار بنشین
بکوه و دشت گردیدن چه حاصل

منال ای دل ز غم در بند کاکل
تحمل کن تحمل کن تحمل

مگو حرفی که رنجد خاطر یار
تامل کن تامل کن تامل

چو ابراهیم اگر افتی بآتش
توکل کن توکل کن توکل

شه حسنی بتخت خوبی و ناز
تجمل کن تجمل کن تجمل

ق

اگر داری سر عاشق نوازی
تنزل کن تنزل کن تنزل

وگر عاشق کشی افتد پسندت	تغافل کن تغافل کن تغافل

بدرگاه احد حسرت باحمد
توسل کن توسل کن توسل

تا خنجر نگاه تو شد آشنای دل	جز التفات تو نبود مدعای دل
دیدم به آب دیدهٔ خود پارهای دل	اینست سرگذشت من و ماجرای دل
کی در حریم کعبهٔ وصل تو میرسید	نور رخت اگر نشدی رهنمای دل
سررشتهٔ درستی دل در شکستگی است	با درد عشق ساخته کردم دوای دل
زلف سیاه بر رخ چون ماه آن صنم	دام بلاست بار الها برای دل
دل راه زهد و عفت و تقوی گرفته بود	ناز و ادا و غمزهٔ تو شد بلای دل
گل را چه باک بلبل اگر شد ازو هلاک	در شهر گلرخان که دهد خونبهای دل
مشکل ز حال دل شود آگاه دیگری	ناید چو شیشه وقت شکستن صدای دل
حسرت رسید دل ز من و پیش یار رفت	رو پس نگرد اگرچه دویدم قفای دل

ردیف المیم

همیخواهم که ترک عشق گیرم	ز دست دل ولیکن ناگزیرم
پی قتلم اگر شمشیر گیرے	نگیرم دست تو هرگز نگیرم

کنم جان و دل خود را فدایت / تو گر قتلم کنی منت پذیرم

مرا خود آرزوی جان همینست / که در پای تو ای قاتل بمیرم

نگرد چشم بیمار تو گردم / که بر دل زد بنوک غمزه تیرم

ز دست تو اگر باشد هلاهل / بود ای نازنین چون شهد و شیرم

نکردی ای شکار افگن مرا صید / من لاغر بچشم تو حقیرم

چه حاجت بند بر پایم نهادن / که من در بند عشق تو اسیرم

بسی شرمنده گردد مهر تابان / اگر بیند رخ ماه منیرم

غریب و عاشق و شوریده حالم / خراب و خسته مسکین و فقیرم

بظاهر ذره ام حسرت ولیکن / بود خورشید پنهان در ضمیرم

نگاه گاهی سوی خود میخوانیم / چون بیایم پیش تو میرانیم

از سر دنیا و دین برخواستم / تا مگر پهلوی خود بنشانیم

چون صدف از بسکه سودم بر درت / استخوانی ماند از پیشانیم

بسته ام نقش تو خوش بر لوح دل / غیرت بهزاد و رشک مانیم

در تماشای سراپای توام / منکه چون آئینه در حیرانیم

بیتو ام ویران و آبادم تو / ای ز تو آبادی و ویرانیم

گر بقول شیخ گویم ترک عشق | کودکان خندند بر نادانیم
رخصتم ده تا روم گرد سرت | ای که بهر تست سرگردانیم
زاب چشم و آتش دل همچو شمع | آشکارا شد غم پنهانیم

پرسیم از ناز حسرت کیستی
من چه گویم خود نکو سید انیم

یاد ایامی که در دل عشق یاری داشتم | از گلی در سینه پنهان خار خاری داشتم
این زمان دارم دلی از درد عشقی یادگار | پیش ازین آن درد از دل یادگاری داشتم
اشک خون با آنکه میزد آب بر آتش مرا | نالهٔ جان سوز و آه شعله باری داشتم
بر مزارم گریه ابر بیمروت را چه بود | اندرین تفسیده خاکستر شراری داشتم
شادی وصل و غم هجران نمی سازد بمن | ای خوش آن ساعت که در و انتظاری داشتم
شد چراغ من ازان روشن که با سوز جگر | شمع سان شبها گذر سوی مزاری داشتم

یاد آن شبها که حسرت در تجلیگاه وصل
سوز انوگریهٔ بی اختیاری داشتم

بر سر یار تاج زر دیدم | شمس را بر سر قمر دیدم
دیدم از جان لب تو شیرین تر | این نمک را به از شکر دیدم

من دگر شادی آرزو نکنم | که بغم شادی دگر دیدم
سوخت مژگان ز اشک گرمم را | قطرهٔ آب را شرر دیدم
نوک مژگان شوخ چشمان است | رگ جان را که نیشتر دیدم
سینه داغ دار عشاق است | تیغ او را اگر سپر دیدم
من به مفلس بدولت نخستم | دامن خود پر از گهر دیدم
تا مرا عشق بیشتر گردید | غم و اندوه بیشتر دیدم
وگر از خود ندید بیش آگاه | هر کرا از تو با خبر دیدم
نبرم نام دوستی دیگر | بسکه از دوستان خطر دیدم
کم از کوه غم شکست این بود | انچه زان یار خوش کمر دیدم

دوش در کوی یار حسرت را
با لب خشک و چشم تر دیدم

لعلت چو بود عیسی رنجور چرا باشم | چشمت چو شود ساقی مخمور چرا باشم
چون لب من با من نزدیک تر است از من | با اینهمه نزدیکی من دور چرا باشم
باور نکنم جانان منظور تو ام پنهان | منظور اگر باشم مهجور چرا باشم
من بند قدح نوشم از شوق تو در جوشم | در حلقهٔ سرمستان مستور چرا باشم

لافاعل الا هو من کیستم ای بدگو | مختار چرا باشم مجبور چرا باشم
گفتی که بگو چونی از بهر چه محزونی | از بهر تو محزونم مسرور چرا باشم

با آتش عشق تو جنت چه کند حسرت
از غیر تو آزادم با حور چرا باشم

نه چون مرغ چمن از ساغر گل در چمن مستم | چو چشم مست او از جام خود در خویشتن مستم
دل گرم زلیخایم ز عشق یوسفی دائم | دماغ پیر کنعانم ز بوی پیرهن مستم
تجلی دیدهٔ یارم چو کوه طور در رقصم | سر شوریدهٔ منصورم از دار و رسن مستم
ز لبیک حرم سرخوش چو ایمان مسلمانم | هم از ناقوس بتخانه چو کفر برهمن مستم
ندانم تا چه مستی بود با جام غم عشقت | که بعد از مرگ هم از لذت آن در کفن مستم
چه سرمست محبت را نصیحت سود منا آید | نمی فهمم چه میگوئی برو ناصح که من مستم

می وحدت ز جام عشق نوشیدی مگر حسرت
سخن مستانه میگوئی ازین طرز سخن مستم

بر رحمت تو با همه عصیان نگه کنم | عفو ترا زیان چه بود گر گنه کنم
یکقطره ز آب رحمت تو میکند سفید | هر چند نامهٔ عمل خود سیه کنم
بعد از نظارهٔ رخ عالم فروز تو | ظلمت اگر نگاه بخورشید و مه کنم

یکره مرا ببرد ره خود دو چار کن
تا نقد جان نثار بران مرد ره کنم

باشد گدای کوی تو سلطان وقت خویش
دریوزه نگاهی ازان بادشه کنم

چون نیستم مجال که بوسم رکاب شاه
باری بدین سرمه زگرد سیه کنم

حسرت بیاد دوست نشینم تهی زخود
تا چند عمر خویش بغفلت تبه کنم

نشد حاصل مراد دنیا و دین هم
بعشق یار آنهم رفت و این هم

بخاکش برامید بوسهٔ پا
نهادم بینی و سودم جبین هم

بپیش آن لب شیرین تر از جان
شکر شرمنده باشد انگبین هم

براهش آسمان سرگشته چون گوی
غریق بحر عشق او زمین هم

نمودی رو دلم از مهر بردی
نهفتی رخ کمر بستی بکین هم

بدلها میزند دست تو ناخن
اگر باشد نهان در آستین هم

غلط گفتم که زلف تست عنبر
خطا باشد که گویم مشک چین هم

دل محنت قرین بردی زهی لطف
سرت گردم ببر جان حزین هم

سعید خسته وارد با غم دین
غم عشق بتان نازنین هم

زخون دل خود گهر ساختیم — صدف بهر او چشم تر ساختیم

سپر تیغ او را ز سر ساختیم — هدف تیر او را جگر ساختیم

چو شبنم سرم میل خورشید داشت — ز افتادگی بال و پر ساختیم

میندیش نالیم اگر چون جرس — که ما ناله را بی اثر ساختیم

نهادیم پا در طریق وفا — جفای تو زاد سفر ساختیم

اگر زهر در کام ما ریختند — به شکرت دهان پر شکر ساختیم

ز تیغ حوادث دلم را چه غم — که داغ غمت را سپر ساختیم

جنون تا ده از تو ما را خبر — خرد را ز خود بیخبر ساختیم

هنر مایهٔ عجب و پندار بود — تهی خویش را از هنر ساختیم

چو عشق تو در سینه آتش فروخت — مس دل درین بوته زر ساختیم

سعید از غمم چون ظهوری چه باک
که با ساقی عشوه گر ساختیم

دیر و حرم را ز نور ای صنم — گرد خدا در تو ظهور ای صنم

هست اگر کعبه و گر بتکده — بی تو دلم را چه حضور ای صنم

طالب دیدار تو واند قصور — آرزوی جنت و حور ای صنم

گر نمائی رخ پر نور خود — تا نه شود جلوهٔ طور الصنم

سهل بود پاسخ منکر نکیر — روی تو بینم چو بگور الصنم

طاعت او موجب بعد از خدا — هر که شد از قرب تو دور الصنم

صحبت تو مایهٔ عیش ابد — روی خوشت وجه سرور الصنم

بادهٔ عشق تو خورم بی‌خطر — زانکه شرابیست طهور الصنم

حسرت دلخسته شفیع آورد — روی ترا روز نشور الصنم

گر سر و برگی درین بستانسرا امید اشتم — چشم پر خون زیر پایت چون حنا امید اشتم

می نهادم همچو نی لب بر لب جانبخش تو — گر من بیدست و پا ساز و نوا امید اشتم

تا حریم کعبهٔ وصلت رسیدن مشکل است — دست و پائی میزدم گر دست و پا امید اشتم

شانه سان در زلف تو دست تمنا میزدم — با دل صدچاک اگر بخت رسا امید اشتم

آنکه میدارد ز من حسرت جفا خود دریغ — ساده لوحی بین کز و چشم وفا امید اشتم

بسمل تیغ شویم تن بطپیدن دهیم — تیر نگاهی خوریم خون بچکیدن دهیم

تا بکسی ننگرد روی ترا دیده باز — چشم نظرباز را رخصت دیدن دهیم

او فتاد اندر زمین زلزله روز حشر | گر دل بیتاب را حکم تپیدن دهیم
غیرت عشقم نداد اذن زلیخا صفت | ناصح مکار را کف بریدن دهیم
تا سر کوی ترا صحن گلستان کند | اشک جگر رنگ را پای دویدن دهیم
مرغ دل نارسا گرچه ضعیفست و ریش | تا لب بام تو بال پریدن دهیم
در رگ جان نیست مادهٔ شور و شر | نیشتر غمزه را نوک خلیدن دهیم
همچو دعای سحر تا عرش برین | آه شب تار را تا رسیدن دهیم
نغمهٔ جانبخش نی زنده کند مرده را | صور سرافیل را اذن دمیدن دهیم
نکتهٔ عشق جوان میرود دم بر زبان | این فلک پیر را گوش شنیدن دهیم
گفتمش ای دلربا سیب ذقن وا نما | گفت ترا گاه گاه رخصت چیدن دهیم
مائده در زد دوست نعمت الوان ماست | گو که بذوق غمش لب بمکیدن دهیم
سینهٔ پر داغ ما مزرع امید هاست | آهوی چشم ترا سبزه چریدن دهیم
تا بقیام و قعود سر ننهمت در سجود | همچو فلک تا زمین قد بخمیدن دهیم
جام ظهوری پرست از می برزو عشق | حسرت دلخسته را جرعه چشیدن دهیم

ردیف النون

بپرسش لب کشا بیماری ما را مداوا کن | قلم بر کشتگان خود بنه کار مسیحا کن

دم شمشیر چون دندانه گیرد خون نمیریزد
بتر قتلم اگر داری ازان ابرو گره واکن

چراغان کرده ام از داغ در خلوتسرای دل
سرت گردم بیا این خانه را یکشب تماشا کن

دو چشمش نرگس شهلا قد دلجوی او طوبی
نگاهش آفت جانها خرامش فتنه برپا کن

اگر خواهی ترا در دل شراب معرفت ریزند
تهی خود را درین میخانه از خود همچو مینا کن

معمای دهانت را کسی نکشود و نگشاید
تو خود از خندهٔ شیرین کشود این معما کن

بحسرت آن رخ پر نور بنما تا بحرف آید
زبان طوطی خود را ازین آئینه گویا کن

گفتا بسویم کرده رو مایل بسوی کیست این
آئینه دادم در کفش گفتم که روی کیست این

از سنبل باغ ارم گردید پریشان خاطرم
پیچیده یارب در سرم سودای موی کیست این

رخ از غضب افروختن عشاق خود را سوختن
بد از بدان آموختن غیر از تو خوی کیست این

با چشم خون پالا ما چون سر به آمد آشنا
در دامن باد صبا خاشاک کوی کیست این

هر غنچه وا شد در جهان اما دل تنگم همان
در جیب غنچه‌اش از زمان دریده بوی کیست این

پیچیده ام وا از سمن رنجیده ام از نسترن
پیش نگاهم در چمن روی نکوی کیست این

آگه کنم از خوی تو تا رو نیارد سوی تو
هر گه کسی در کوی تو پرسد که کوی کیست این

شد گر چه پای آسمان پر آبله از اختران
ساکن نباشد یکزمان در جستجوی کیست این

در وصل جان کردن فدا دارم تمنا از خدا
هجران کشند حسرت ترا خود آرزوی کیست این

شود از خاکساری سینه روشن | که خاکستر کند آئینه روشن
جمال با کمال چهرهٔ فقر | بود در خرقهٔ پشمینه روشن
بود آئینه پر زنگ تاریک | نمیباشد دل با کینه روشن
چراغی نیست حاجت بر مزارم | که باشد داغهای سینه روشن
بنه جامی بجا کم روز شنبه | مکن شمعی شب آدینه روشن
کجا بودی که از چشمانت امروز | بود میخوردن دوشینه روشن

جهان را ناله حسرت بسوزد
که دارد آتشی در سینه روشن

گریه و آه و ناله ما برسان | مایهٔ عاشقی دلا برسان
یارب آن دلربا برسان | یا بآن دلربا مرا برسان
نکهت یوسفم چکار آید | بوی پیراهنش صبا برسان
چشم ما راز خاک کوی کسی | برو ای باد و توتیا برسان
ای صبا چون بزلف گذری | دل ما را ز ما دعا برسان

ایکه درد م فزون کنی هردم
آخر این درد را دوا برسان

ای لب لعل تو مسیح زمان
بمریض غمت شفا برسان

رسد آنماه در برت حسرت
اینچنین طالع رسا برسان

خوبان زمانه دیده ام من
زانجمله ترا گزیده ام من

درد تو بنقد دین و دنیا
ایجان جهان خریده ام من

تا دامن چشم تر نگیرد
از ها یه خود رسیده ام من

بیفائده آمدم درین باغ
جز داغ گلی نچیده ام من

پیراهن عقل خویشتن را
از دست جنون دریده ام من

تریاق وصال کن بکامم
زهر هجران چشیده ام من

از حسرت تیغ آبدارش
همچون بسمل تپیده ام من

لطف عجبیست در اسیری
از دام عبث پریده ام من

زتیغم گه نگشت خنجر او
از خود سر خود بریده ام من

رحمی رحمی بحال زارم
کز هجر بجان رسیده ام من

از هر دو جهان رسیده حسرت

با یار خوش آرمیده ام من

خوش آیدم بگوشه صحرا گریستن	دور از تو جان جان تن تنها گریستن
با ما نصیب عاشق شیدا گریستن	جانان چکار چشم ترا با گریستن
چشمت اگر بگریه نشد آشنا چه عیب	نبود روا به نرگس شهلا گریستن
ماند بخنده چمن و گریه سحاب	از یار خنده کردن و از ما گریستن
بی یاد تو بگریه نباشد حلاوتی	جز در محبت تو مبادا گریستن
دارم چو شمع در شب هجران همین دو کار	یا سوختن ز آتش غم یا گریستن
چون وصل او بگریه میسر نمیشود	یکسان بود گریستن و نا گریستن
فردا بگریه ز آتش دوزخ نجات نیست	امروز باید از غم فردا گریستن
شبنم بروز دست بدامان مهر زد	ضایع نرفت درد دل شبها گریستن
زنهار آب چشم نریزی بهر غرض	دون همتیست از غم دنیا گریستن

حسرت نگفتمت که مکن گریه بر ملا
رسوا شدی بخلق نزیبد اگر گریستن

بیا ای دلبر هرجائی من	بیا ای مونس تنهائی من
تو مستوری ولیکن خلق داند	که بهر کیست این رسوائی من

[illegible marginal note]

بحمدالله که پر شد از هوایت | حباب آسا سر سودائی من
کجا پیر مغان و بادهٔ ناب | که شوید دفتر دانائی من
چو دردی خود ز چشم من نهفتی | چکار آید دگر بینائی من
بتن خاک سر کوی تو باشد | لباس اطلس و دارائی من

بتقلید گر قبول یار حسرت
چه حاصل از جبین فرسائی من

گفتمش دست کش ای طفل سپاهی از خون | خنده زد گفت بسد مرد سپاهی از خون
منکر محض شد از قتل من و دامن او | محضری بود که میداد گواهی از خون
زین چه خوشتر که کند خون من آرایش او | کاش رنگین شود آن پنجه الهی از خون
غره ام در غم تو مو قلم نقاش ست | میکشد نقش عجب بر رخ کاهی از خون
خون من ریخته بر ناصیه ام کرد رقم | آن بت شوخ که ناکرده گناهی از خون
از که آموختی این شیوه در اسلام بگو | خون ناحق کنی و عذر نخواهی از خون

کرد یارم سفر و چشم تر من حسرت
در پیش قافله ساخته راهی از خون

کس بچندان بخون طپیده که من | نه چنان دلبرے گزید که من

گفت پای مرا که بوسه دهد | طفل اشکم به سر دوید که من
گفتم از من که بستاند جان | خنجر ناز برکشید که من
گفت دل مرده را که زنده کند | از لب آن صنم شنید که من
که شدی سوی یار نامه برم | مرغ روح ارنی پرید که من
گفتم آرنده پیامش کیست | دل به پهلوی من طپید که من
که خبر از صبا دهد گفتم | هدهد خوش خبر رسید که من
گفت حسن مرا زلیخا کیست | جامه یوسف چو گل درید که من
کی تواند ترا شناخت که تو | خویشتن را کسیکه دید که من
بوی جنت که آورد گفتم | بادی از کوی او وزید که من

گفت جانان که رام من که شود
جان حسرت ز تن رمید که من

یار ما را در حضور خویشتن | خواند بی عقل و شعور خویشتن
میبرد دل را نهان و آشکار | در بطون و در ظهور خویشتن
دید خود را مدعی در حضرتش | دست رد خورد از غرور خویشتن
کی روا دارد وجود غیر را | یار با طبع غیور خویشتن

دید عاشق در دل خود آنچه دید ‌ ‌ ‌ موسی عمران بطور خویشتن

حسن رویش میتوان دیدن بچشم ‌ ‌ ‌ گر کند بینا بنور خویشتن

من بیک پیمانه می کردم گرو ‌ ‌ ‌ جنت و غلمان و حور خویشتن

بر در میخانه ذکر قصر خلد ‌ ‌ ‌ گر کنم باشد قصور خویشتن

مغربی حسرت بمقصد وا رسید ‌ ‌ ‌ طی نکردم راه دور خویشتن

ردیف الواو

چه دلدوز است یارب تیر قد آن کمان ابرو ‌ ‌ ‌ کسی جان بر نخواهد شد ازان قد و ازان ابرو

بمحفل گرچه با اغیار چشمت در سخنگویست ‌ ‌ ‌ ولی دارد اشارت با من مسکین نهان ابرو

بیا بر گوشهٔ بام و نما ابرو که از خجلت ‌ ‌ ‌ مه نو باز ننماید ز طاق آسمان ابرو

شهید عشق را از غمزه تیری زد بدان چشمش ‌ ‌ ‌ دمی نگذشته گر پی تیغ زد کاری بجان ابرو

مخوان از گوشهٔ چشمم سوی محراب چون واعظ ‌ ‌ ‌ که دل بستیم بمحراب خم آن دلستان ابرو

مشو زحمت کش سرمه مکش در سر از وسمه ‌ ‌ ‌ چه حاجت چون توئی را با چنین چشم و چنان ابرو

ز فیض حافظ شیراز دارم اینغزل حسرت

مرا چشمی ست خونافشان ز دست آن کمان ابرو

مردیم ز درد فرقت او ‌ ‌ ‌ بردیم بچنگ حسرت او

آمد بنماز گشتهٔ خود — قربان سر مروت او

دارم زر و سیم از رخ و اشک — بیمایه نیم بدولت او

واعظ چکنی حدیث طوبی — ماییم و هوای قامت او

با حور بهشت کی نشینند — شد هر که خراب صحبت او

گر بهره ز طاعتش ندارم — نومید نیم ز رحمت او

دانی که دل تو هست حسرت
آئینهٔ حسن طلعت او

ابرو کمان چشم سیاهی که آه ازو — زد بر دلم خدنگ نگاهی که آه ازو

ما را نشاند غیرت ماهی که آه ازو — از هجر خود بروز سیاهی که آه ازو

عشق آنچه داشتم ز دل و دین بزور برد — مفلس شدم بدولت شاهی که آه ازو

ترسم رسد بگوشهٔ بامت شرار آن — دل برفروخت آتش آهی که آه ازو

با اشک و آه عزم سفر کردم از درت — باز آمدم بحال تباهی که آه ازو

ای آنکه کرده دل خود گم در آن ذقن — افتاده یوسف تو بچاهی که آه ازو

شبهای ماه باده بمه طلعتان مخور — ق — در پیش تست روز سیاهی که آه ازو

ره زجر آنکه پرده برافتد ز روی کار — هر عضو تست بر تو گواهی که آه ازو

حسرت بتوبه محو شود هر گنه که هست
این هستی منست گناهی که آه ازو

شد از تن توان و سیاهی ز مو — نرفت از دلم شوق روی نکو

من و دل پی دیدن روی خوب — بگردیم پیرانه سر کو بکو

بهر جا که بینم گلی چون هزار — کنم ناله از دست دل پیش او

بهر جا که سروی بود خوشخرام — بپایش کنم گریه چون آب جو

ز طفلی نظر بازم و حسن دوست — به پیری نه از من رود این دو خو

نگردد دو چشمم نگهبان اشک — که دریا نگنجد بجام و سبو

بگویم من خسته ای همدمان — ز بیداد مژگان آن جنگجو

چو خنجر کند چاک دل را گهی — چو سوزن زند گاه او را رفو

نهم زیر پایش رخ شسته از اشک — که شرط نماز است اول وضو

دلم با دل یار دارد رهی — بگو بسته باشد در گفتگو

گل باغ عشق است داغ دلم — بحسنت که دارد عجب رنگ و بو

تو شه ما گدا تو غنی ما فقیر — بامید سوی تو آریم رو

نکش دامن از ما بجرم طمع — که ماییم سر تا بپا آرزو

مشو حسرت از لطف حق ناامید | که فرموده اوست لا تقنطوا

ردیف الهاء

تشبیه رویت با مهر یا ماه | ظلم ست و بهتان استغفر الله
گر نور دارد زروی مه و مهر | کو چشم و ابرو کو لعل دلخواه
مخفی ست از ما راز میانت | از سر غیبی کس نیست آگاه
در ملت عشق مردم در آیند | با طیب خاطر بی جبر و اکراه
در غبغبش دل خوش کرد منزل | افتاد از خود یوسف در چاه
دل آهنین ست آن سیمتن را | تا چند نالم تا کی کشم آه
ما عاشقان را پروای سر نیست | یا یار در بر یا قصه کوتاه
بی قاصد آید هر دم پیامی | جائیکه باشد دل را بدل راه

زان می که حافظ شد مست و بیخود
ساقی بحسرت یک جرعه گه گاه

گر با تو صبا خاک دری هست بمن ده | ور یار منت گر خبری هست بمن ده
جانم بلب از خشکی زهد آمده ساقی | از آب عنب گر قدری هست بمن ده
از کاسهٔ چشم تو بسی زهر کشیدم | گر در لب لعلت شکری هست بمن ده

سیمین بدنا نازفشو و میل بمفلس — ای گل بکف هشت زری هست بمن ده

من طاقت نظاره اش ای دیده ندارم — گر با تو دلی یا جگری هست بمن ده

شد خشک مرا دیده ز خونباری بسیار — ای ابر ترا چشم تری هست بمن ده

تا هستی موهوم مرا پاک نسوزد — از آتش عشق ار شرری هست بمن ده

خاک درش ای باد بود لایق چشمم — گر لایق هر بی بصری هست بمن ده

حسرت ز فغانت دل دلدار نشد نرم — در ناله زارت اثری هست بمن ده

له

سرو من بر روش فاخته یعنی چه — در گلو طوق زر انداخته یعنی چه

منکه در معرکه پیشت سپر انداخته ام — بر سرم تیغ ستم آخته یعنی چه

دل من جای تو بود است خرابش کردی — خانهٔ خویش بر انداخته یعنی چه

داشتی جا بس صد پرده چو بو در غنچه — ناگه از پرده برون تاخته یعنی چه

نیست یکسان دل بی درد من و قلب رقیب — سره از ناسره نشناخته یعنی چه

شانه در زلف و بدست آینه داری شب و روز — با دل چاک نپرداخته یعنی چه

وعدهٔ وصل نه درخور منست ای قاصد — از زبانش سخن ساخته یعنی چه

خبر کج آن دلبر عیار نبازد حسرت

دین و دل در ره او باخته یعنی چه

وصل نگارست الحمدلله | فصل بهارست الحمدلله

پیش نگاهم زلف و رخ یار | لیل و نهارست الحمدلله

از روز تا شب با آن شکرلب | بوس و کنارست الحمدلله

بی جبر و اکراه آن غیرت ماه | در اختیارست الحمدلله

آن سرو گلرو پهلو به پهلو | بی خار خارست الحمدلله

چشمم به چشمش از بخت بیدار | باهم دوچارست الحمدلله

در ساغرم مل بر بسترم گل | از دست یارست الحمدلله

گه طوق گردن گه شانه زلف | دستم بکارست الحمدلله

دلدار در بر دل را بسر شد | صبر و قرارست الحمدلله

بر حرف حسن گوش خندان در آغوش | آن گلعذارست الحمدلله

از مهر رویش چون روز روشن | شبهای تارست الحمدلله

ابرو کمانم از تیر مژگان | هر دم شکارست الحمدلله

این نغمه حسرت در گوش آنگل
صوت هزارست الحمدلله

کار از مژه ات بجان رسیده / این کارد باستخوان رسیده

پیوسته بدل ز صف مژگان / تیر و تبر و سنان رسیده

از گریهٔ عاشقان دران کو / شوریست بآسمان رسیده

مشکل که خدا رسیده گردد / ق / زاهد که نه تا بتان رسیده

امید که باریاب گردد / هرکس که بر آستان رسیده

اندیش ز آه پیر خم قد / ق / چون از تو شود زیان رسیده

دیدم که خطا نکرد هرگز / تیری که ازین کمان رسیده

ای انکه ز خوان نعمت تو / ق / قوت همه رایگان رسیده

حسرت بامید رحمت تو

در زمرهٔ عاصیان رسیده

ای که سر تا بپا خوش آمدهٔ / در بر من بیا خوش آمدهٔ

الیقدوم تو موجب شادی / مرحبا مرحبا خوش آمدهٔ

ای دل دیدگان من جایت / آمدی از کجا خوش آمدهٔ

بخدا دلرباست هر عضوت / همه تن دلربا خوش آمدهٔ

گر نشینی بچشم ما چه خوش است / تو که در چشم ما خوش آمدهٔ

روی خود مبین بدیدهٔ عشاقی
تا بدانی چه ها خوش آمده

جور هم از تو ناخوشم ناید
بسکه ای دلربا خوش آمده

از سر کوی دوست می‌آئی
ای نسیم صبا خوش آمده

از بر یار حسرتی ناخوشی مگریز
عاشقانرا تو ناخوش آمده

ردیف الیاء التحتانیة

ز نجم از تو که پیمان بمدعی بستی
تو عهد با که ببستی که باز نشکستی

حرام باد ترا سیر گلستان بلبل
که بی اجازت صیاد از قفس رستی

ز عشق مستی و بیهوشیم امروزیست
مرا ز روز ازل داده اند سرمستی

میانهٔ من و او هستی منست حجاب
عدم کجاست که برخیزم از سر هستی

نگر ز خار سر من عار آمدت ای گل
که گفتمت بنشین و ز نار نشستی

غزال وحشی خود رام میکنی حسرت
گر از کمند هوا و هوس برون جستی

بود چشم تو مست اما چه مستی
صراحی در بغل ساغر بدستی

چسان زنگ رخم بر جا بماند
که بر دل میرسد هر دم شکستی

مسلمانان مسلمانم مگوئید
منم زنار بندی بت پرستی

گهی در مسجدم گه در خرابات — مرا کجا نمیباشد نشستی

دلم کم میطپد از شدت ضعف — کنند نبض علیل آهسته جستی

چو عهد آخر شکست آن سست پیمان — چه خوش بودی که از اول نبستی

گرش می بود پاس آشنائی

چرا پیوند از حسرت گسستی

باز دل برد ز من نرگس فتان کسی — باز در سینه سنانم زده مژگان کسی

دل آشفتهٔ من جمع نگردد هرگز — تا نیاید بکفم زلف پریشان کسی

یکسر موی ندارد هوس آزادی — بستهٔ سلسلهٔ کاکل پیچان کسی

نیست امید کز و زنده بر آید دل ما — هست گرداب بلا چاه زنخدان کسی

آید از چشم ترم گوهر و مرجان بیرون — دارم از بسکه خیال لب و دندان کسی

آستینم نشد از دیده جدا یکساعت — تارها شد ز کفم گوشهٔ دامان کسی

زلف شبرنگ مکن برقع روی چو مهت — مکن ای جان جهان غارت ایمان کسی

دوستان حال مرا پیش طبیبان مبرید — نبود درد من خسته بدرمان کسی

من امید از دل و از دیده برید حسرت

شد دل و دیده من واله و حیران کسی

میوزد باد بهار ای ساقی — ساغر باده بیار ای ساقی

ابر میبارد و من میگریم — رشحهٔ فیض بیار ای ساقی

کف فیاض تو ابر کرمیست — تشنه کامم مگذار ای ساقی

باده ده باده که جان یابم جان — مردم از رنج خمار ای ساقی

میکشان دست بدامان تو اند — دست از باده مدار ای ساقی

هست چشم سیه مخمورت — آهوی شیرشکار ای ساقی

خیز تا ساغر شکرانه زنیم — یار آمد بکنار ای ساقی

باده در ده که دوئی برخیزد — از میان من و یار ای ساقی

نقش حسرت چو بمیرد ز خمار — نجم باده سپار ای ساقی

می بینیت که ناله و فریاد میکنی — از من نهان مدار گرا یاد میکنی

از نرگس تو خون که روان کرد انکه خود — از غمزه کار نشتر فصاد میکنی

ای آنکه داد میطلبی هر شبی ز یار — بر جان ما ز جور چه بیداد میکنی

دلدار اگر دل تو نکند شاد شکوه چیست — دلهای عاشقان تو کجا شاد میکنی

گرچه تو ئی خراب کند خانه ات سزاست — ظالم تو خانهٔ کسی آباد میکنی

بر دل تپیدن تو کسی رحم چون کند | تو رحم بر کس ای ستم ایجاد میکنی

پای دلت در آمده جائی بزیر سنگ
حسرت صفت که ناله و فریاد میکنی

ربودی عقل و دین من چه کردی | چه کردی نازنین من چه کردی
شکستی عهد و پیمان وفا را | کمر بستی بکین من چه کردے
شب تاریک من روشن نکردے | چه کردی مه جبین من چه کردی
خدنگ غمزه افگندی سوی غیر | نکردی دلنشین من چه کردی
دل جمعی ربودی بازدادی | دل اندوهگین من چه کردی
بیکدیدن ز چشم جادوانه | بعقل و دو دین من چه کردی

بگو حسرت ز من آن نازنین را
که با جان حزین من چه کردی

رمیدی از کنار من چه کردی | ز من بردی قرار من چه کردی
بخونم دستها کردی نگارین | وفا دشمن نگار من چه کردی
نکردی مهربان روزی دل یار | بگو ای عشق کار من چه کردی
فگندی سنگ و خشت از گوشهٔ بام | نظر بر حال زار من چه کردی

بگند گل خنده با بلبل چو ناله — بعاشق گلعذارا من چه کردی
دل پیر و جوان از کف ربودی — ندانم غیسوا ازمن چه کردی

پریشان شد دل حسرت چو دانسته
صبا با زلف یار من چه کردی

بنگم از ضبط غم عشق رفیقان مددی — دل نالان مددی دیده گریان مددی
سر و پای من دیوانه جراحت طلب است — سنگ طفلان مددی خار بیابان مددی
گریه ام چون سبب خنده آن تازه گلست — چشم گریان مددی ابر بهاران مددی
طاقت و صبر مرا چو تو نگاری باید — آفت جان مددی فتنه ایمان مددی
دل مغرور من از زهد و ورع میلافد — چشم فتان مددی رهزن ایمان مددی
کفر و اسلام بود دیده بینائی من — روی رخشان مددی زلف پریشان مددی

چند نالد زغم دوری جانان حسرت
شاه گیلان مددی رحمت یزدان مددی

مایه خوشدلی عاشق ناکام توئی — دلبر و دلده و دلدار و دلآرام توئی
چون گلگشت چمن دل کشدت آئینه — لاله رو غنچه دهن سرو گل اندام توئی
از مه و خور خبرم نیست که در دیده من — شب توئی روز توئی صبح توئی شام توئی

صاف و دُرد آنچه رسد میکشم و دلشادم
ساقی بزم که بر کف نهدم جام توئی

ظلمت و نور بود لازمهٔ زلف و رخت
منشأ کفر توئی مبدأ اسلام توئی

نیست در میکدهٔ وحدت تو دخل دوئی
ساقی و جام می و رندی و آشام توئی

چون کباب از شعف آن لب میگون حسرت
سوختی سر بسر و باطمع خام توئی

بی یار ز سیل اشک این دیده خراب اولی
هر خانه که شد خالی از دوست پر آب اولی

زاهد بتو ارزانی این سبحهٔ صد دانه
در دست من میکش مینای شراب اولی

گر پرده براندازی سوزی همه عالم را
روئی که چنین باشد در زیر نقاب اولی

چشم تو بود سفاک بر دست اگر خوابش
زنهار مکن بیدار این فتنه بخواب اولی

تا دیدن دنیا به یا دیدن و بگذشتن
گر دیده کنی پیدا چون چشم حباب اولی

همصحبتی یاران آزار دل آرد بار
می باید اگر صحبت باری بکتاب اولی

ابنای زمان حسرت شعر تو نمی سنجند
زین بعد غزلخوانی با چنگ و رباب اولی

دل جمعم پریشان کرده رفتی
چراغ این خانه ویران کرده رفتی

فگندی در جهان شور ملاحت
لب زخمم نمکدان کرده رفتی

دل ما را ز دنیا سرد کردی — سرت گردم چه احسان کرده رفتی

گذشتی از نظر چون برق خندان — مرا چون ابر گریان کرده رفتی

ز سیر این گلستان سیر گشتی — پر از گل جیب و دامان کرده رفتی

ز چشم خونفشانم صحن گلشن — گلستان در گلستان کرده رفتی

تو بودی جان چو رفتی از کنارم — مرا چون مرده بیجان کرده رفتی

چو بوی گل ازین گلزار بیرون — سر از چاک گریبان کرده رفتی

درین تاریک راه هیچ در هیچ — چراغ از نور ایمان کرده رفتی

چه دانی بیسر و سامانی من — تو کار خود بسامان کرده رفتی

نگویم رفتنت از بیوفائیست — که با من عهد و پیمان کرده رفتی

مرا کردی وداع ای جان شیرین — وداع تن چه آسان کرده رفتی

دم رفتن من بیدست و پا را — سپرد دست هجران کرده رفتی

بچشم بی رخت صبح وطن را — سیه شام غریبان کرده رفتی

دو روزی چند با حسرت نشستی
غم و دردش دو چندان کرده رفتی

تا عمر نگشت جدا از کف پائی — میداشت دل خون شده گر بخت حنائی

صاف و دُرد آنچه رسد میکشم و دلشادم ‌ ‌ ساقی بزم که بر کف نهدم جام توئی
ظلمت و نور بود لازمهٔ زلف و رخت ‌ ‌ منشأ کفر توئی مبدأ اسلام توئی
نیست در میکدهٔ وحدت تو دخل دوئی ‌ ‌ ساقی و جام می و رندی آشام توئی

چون کباب از شغف آن لب میگون حسرت
سوختی سر بسر و باطمع خام توئی

بی یار ز سیل اشک این دیده خراب اولی ‌ ‌ هر خانه که شد خالی از دوست پر آب اولی
زاهد بتو ارزانی این سبحهٔ صد دانه ‌ ‌ در دست من میکش مینای شراب اولی
گر پرده براندازی سوزی همه عالم را ‌ ‌ روئی که چنین باشد در زیر نقاب اولی
چشم تو بود سفاک در دست اگر خوابش ‌ ‌ زنهار مکن بیدار این فتنه بخواب اولی
نادیدن دنیا به یا دیدن و بگذشتن ‌ ‌ گر دیده کنی پیدا چون چشم حباب اولی
همصحبتی یاران آزار دل آرد بار ‌ ‌ می باید اگر صحبت باری بکتاب اولی

ابنای زمان حسرت شعر تو نمی سنجند
زین بعد غزلخوانی با چنگ و رباب اولی

دل جمعم پریشان کرده رفتی ‌ ‌ چرا این خانه ویران کرده رفتی
فگندی در جهان شور ملاحت ‌ ‌ لب از زخمم نمکدان کرده رفتی

دل ما را ز دنیا سرد کردی | سرت گردم چه احسان کرده رفتی

گذشتی از نظر چون برق خندان | مرا چون ابر گریان کرده رفتی

ز سیر این گلستان سیر گشته | پر از گل جیب و دامان کرده رفتی

ز چشم خونفشانم صحن گلشن | گلستان در گلستان کرده رفتی

تو بودی جان چه رفتی از کنارم | مرا چون مرده بیجان کرده رفتی

چو بوی گل ازین گلزار بیرون | سر از چاک گریبان کرده رفتی

درین تاریک راه پیچ در پیچ | چراغ از نور ایمان کرده رفتی

چه دانی بی‌سر و سامانی من | تو کار خود بسامان کرده رفتی

نگویم رفتنت از بیوفائیست | که با من عهد و پیمان کرده رفتی

مرا کردی وداع ای جان شیرین | وداع تن چه آسان کرده رفتی

دم رفتن من بیدست و پا را | سپرد دست هجران کرده رفتی

بچشمم بی رخت صبح وطن را | شام غریبان کرده رفتی

دو روزی چند با حسرت نشستی
غم و دردش دو چندان کرده رفتی

تا عمر نگشت جدا از کف پائی | میداشت دل خون شده گر بخت حنائی

هرگام ز من لغزش مستانه زند سر
ای پیر ره عشق کشا دستِ دعائے

چون نقش قدم چشم براه تو نشسته
جائی من دل داده دل غمزده جائے

آباد ندیدم دل ویرانهٔ خود را
این خانه نمیداشت مگر خانه خدائے

در سایهٔ زلف صنمی عمر بسر کن
داری عبث ای دل هوس ظل همائے

فارغ منشین اینقدر از عاشق مسکین
گر مهر و وفا نیست بکن جور و جفائے

تا چند کنی خون دل حسرت بتغافل
ای آفت جان خانهٔ هوش ربائے

ای رفته ز پهلوی من زار کجائی
از زیستنم بی تو در آزار کجائے

برخاستی از فرش گل و بستر سنجاب
بی تو شده هر مو بتنم خار کجائے

اکنون نتوانم رخ تو دید بجز خواب
ای روشنی دیدهٔ بیدار کجائے

از بسکه زدم در غم هجران تو بر سر
فریاد که شد دست من از کار کجائے

از خون سرم شد در و دیوار گلستان
ای رشک گل و غیرت گلزار کجائے

گاهے بدر از خانه نمی آمدی ای ماه
یکباره برون رفتی ازین دار کجائے

خواهم که بگویم بتو راز دل شیدا
ای نکته رس و محرم اسرار کجائے

شد روز من از فرقت تو چون شب دیجور
ای روی خوشت شمع شب تار کجائے

هر دم طلبد دیده و دل وجه لقایت — ای حور لقا ای دل و دلدار کجاے

در دست تو بود دست علاج همه دردم — ای چاره کار من بیمار کجاے

رفتی تو و چشمم بقفایت نگران ماند — خون شد دلم از حسرت دیدار کجاے

از پرسش اغیار غمم از دل نرود هیچ — قربان شوم ای یار وفادار کجاے

حسرت نبود چاره درد تو بجز صبر
تا چند توان گفت که ای یار کجای

من خسته را بگویت تو ز غرفه دیده باشے — چه عجب که قصه من ز کسان شنیده باشے

شده ام بعشق رویت همه تن چو تار مویت — ستمست اگر تو از من چو دلم رمیده باشے

ز بهار باغ جنت گل داغ عشق چیدم — ثمر مراد یارب ز حیات چیده باشے

ز ره وفا ببالین دم جان سپردن آئے — به از انکه بعد مردن بسرم رسیده باشے

نرسد زیان سرمو ز نظر بماه و خورشید — برخت نقاب تاکی ز حیا کشیده باشے

ز کف حبیب حنظل چو عسل خوری برغبت — اگر از می محبت مزه چشیده باشے

بهوای ماه رویان بسپر چو حسرت ای دل
که چو مرغ تیر خورده بزمین تپیده باشی

تمت

مخمسات

مخمس غزل حضرت جامی در نعت سرور انبیا صلی اللہ علیہ وسلم

در غم عشق نبی خوش دلم از تلخ چشی | مست جام طربم با ہمہ خونابہ کشی
نیست ہر چند مرا قدر غلام حبشی | لی حبیب عربی مدنی قرشی

کہ بود درد و غمش مایۂ شادی و خوشی

ماہ را بیش فروغ رخ او روشن کمی | نہ فلک را بسجود در او پشت خمی
خجلم در صفت او ز پریشان رقمی | فہم رازش نکنم او عربی من عجمی

لاف مہرش چہ زنم او قرشی من حبشی

شوق نظارۂ رویش بدلم نیست چنان | کہ توانم من سرگشتہ نشینم بمکان
چکنم چون ز کفم ضبط برون رفت عنان | ذرہ وارم بہواداری او رقص کنان

تا شد او شہرۂ آفاق بخورشید وشی

تاجدار بخت زبون کرد از ان خاک درم | لیک صد شکر کہ او را ہمہ جا مینگرم
میرود اشک چو سیلاب ز چشمان ترم | گرچہ صد مرحلہ دور است ز پیش نظرم

وجہہ فی نظری کل غداۃ و عشی

جام عشقش بکش وانچہ شراب است مپرس | ہر کہ نوشید ز قید دو جہان رست مپرس

من بیک جرعه این می شدم از دست پیر		صفت باده عشقش ز من مست مپرس
	ذوق این می نشناسی بخدا تا نچشی	
ما جگر تشنه و آن آب بقا عذب فرات		نیست از آتش دوزخ بجز آن آب نجات
من چو مستسقی از آن لب نکنم تا بوفات		مصلحت نیست مرا سیری از آن آبحیات
	ضاعف الله به کل زمان عطشی	
اهل ذوق از سخنت تا بقیامت مستند		بوی عشقست ز هر نغمه شوق تو بلند
نکند حسرت دلخسته جز این راه پسند		جامی ارباب وفا جز ره عشقش نروند
	سر مبادت گر از این راه قدم باز کشی	
	مخمس غزل جامی علیه الرحمه	
ز عمری می شنیدم وصف حسن دلربای تو		نگه میداشتم دل تا نیفتد در بلای تو
نگاهم بر رخت ناگه فتاد ای من فدای تو		بدیدم تا که روی تو دلم شد مبتلای تو
	بشوخی میبری دل را تو دانی و خدای تو	
سر تسلیم خم کردم بکش اینک بشمشیرم		تو جانان گر نخواهم تشنه منهم ز جان سیرم
وگر از تیغ هجران میکشی راضی بتقدیرم		ترا مقصود گر اینست من در حسرتت میرم
	مرا صد جان اگر باشد همه سازم فدای تو	

چه محنتها کشیدم در غم عشقت من غمگین
شدم دیوانه و بیگانه هم ز عقل و هم از دین
بکن انصاف بهر تو کشیدم رنج و غم چندین
روا باشد که تو بیگانه کردی از من مسکین
بسی خونابه خوردم تا شدم من آشنای تو

ندیدی از نگاه لطف سویم ای شه خوبان
نپرسیدی ز احوالم که چونی در غم هجران
چرا عاشق شدم بر چون تو بی‌مهری منم حیران
بسی خوبان بدیدم من نشد دل مایل ایشان
نمیدانم چه سر است این که میمیرم برای تو

بصد مرز گیسو گو که خوبان دام نگشایند
پی دل بستن من خود از تزیین نیفزایند
خوشست مایل ایشان نیم بر من نبخشایند
اگر خوبان عالم جمله خود را بیارایند
دل مسکین جامی را نباشد جز هوای تو

مخمس غزل حافظ شیراز علیه الرحمة

دور چرخ از من ربود آرام را
دور ده ساقی می گلفام را
غم فگند از پا من ناکام را
ساقیا برخیز و در ده جام را
خاک بر سر کن غم ایام را

باده پیما که از کیفش دگر
گم شود از هستی خویشتم خبر
گر نیم بر وضع مستان بد بسر
ساغر می بر کفم نه تا ز بر

برکشم این دلق ازرق فام را

فارغ از اندیشهٔ سود و زیان
خرقه در رهن می چون رغوان

سرخوش و مستیم از رطل گران
گرچه بد نابیست نزد عاقلان

ما نمیخواهیم ننگ و نام را

خوشتر آنجا شد که بی عقل و شعور
مست و بیخود باشم از ذوق حضور

درگذشتم از سر حور و قصور
باده در ده چند ازین باد غرور

خاک بر سر نفس نافرجام را

دور از شمع رخ جانان من
سوخت اشک گرم من دامان من

الحذر از آتش پنهان من
دود آه سینهٔ نالان من

سوخت این افسردگان خام را

سر عشق یار بی پروای خود
هست پنهان کردنم بر جای خود

با که گویم قصهٔ غمهای خود
محرم راز دل شیدای خود

کس نمی بینم ز خاص و عام را

هر که از جام محبت سرکش ست
در مذاقش درد صاف بیغش ست

بازی پروانه گر با آتش ست
با دل آرامی مرا خاطر خوش ست

گر دلم یکبار بردارام را

قد او زیبا تر از شاخ سمن نرم و نازک تر ز نسرینش بدن

من چه گویم وصف یار خویشتن ننگرد دیگر بسرو اندر چمن

هر که دید آن سرو سیم اندام را

گر درین ره در رسد رنج و تعب همچو حسرت بر مکش دست از طلب

هان مشو نومید از الطاف رب صبر کن حافظ بسختی روز و شب

عاقبت روزی بیابی کام را

مخمس غزل امیر خسرو علیه الرحمة

جمال خود ز من مستور میدار بحرمانم دلت مسرور میدار

ز قرب خود مرا مهجور میدار چنان روی ز چشمم دور میدار

چنینم خسته و رنجور میدار

ترا مهر و وفا خود نیست عادت مکن بیمار عشقت را عیادت

بکن کاری که افتد بر مرادت همیکن باد رعنائی زیادت

چراغ عاشقان بی نور میدار

دلت را شد چو میل دلربودن بشوخیها نمود رخ ز روزن

زکف بر برد دل شیخ و برهمن — بر آمد پای مستوران ز دامن

تو دلها میبر و مستور میدار

عفاک الله ای یار جفا کیش — جفا کن و ز هلاک من میندیش

نگویم مرهمی نه بر دل ریش — دلم را سوختی از دوری خویش

مرا میسوز و خود را دور میدار

ق

دلم جانان بزلف تست در بند — بهر مو رشته جان راست پیوند

بغمهای تو هستم شاد و خورسند — کسی کو حال من بیند دهد پند

که بر خود عقل را دستور میدار

نصیحت نشنوم گویم که نیکوست — ترا ناصح بسوی مصلحت روست

شناسم کز غرض پند تو نیکوست — من از زبان نشنوم پند تو ای دوست

ولیکن عاشقم معذور میدار

زحسرت دلبرا یک حرف بشنو — چو کس زان تو باشد زان او شو

ره مهر و طریق دوستی رو — نگارا چون غلام تست خسرو

بچشم رحمتش منظور میدار

مخمس غزل مولوی انور علی صاحب و قبله متخلص بیاس رحمة الله تعالی

شیشه گردون شراب عشق را مینا نشد   این سکندر صاحب این همت والا نشد

هر تنک ظرفی تواند مست ازین صهبا نشد   جز دل من راز دار عشق بی پروا نشد

این می پرزور را ظرفی دگر پیدا نشد

بیخبر داند کشود کار از فرزانگیست   این نمیداند که در عشق و خرد بیگانگیست

بیخود از راه حریم کبریا پروانگیست   فتح باب معرفت وابستهٔ دیوانگیست

قفل این در از کلید عقل پر فن وا نشد

پیش ارباب بصیرت هست آنکس دیده ور   کو ببیند نیک خود را بد هنر عیب دگر

خود ندارد چشم بینا نزد اصحاب هنر   کور ازان بهتر بود در دیده اهل نظر

آنکه چشمش بر عیوب خویشتن بینا نشد

صبر کردن بر جفای دوست باشد عاشقی   جانفشاندن خوش بیاد دوست باشد عاشقی

بهر خود نبود برای دوست باشد عاشقی   محو بودن در رضای دوست باشد عاشقی

از مراد خویشتن اینجا مگو شد یا نشد

در چمن با گلعذاران بود حسرت میکشان   ناگهان لبریز شد پیمانهٔ او آنزمان

میسر شد این شعر حسب حال و خوش سید احسان   یاس محو لذت امروز ماندم در جهان

خاطرم زحمت کش اندیشه فردا نشد

مخمس مطلع استاد

هر چند بود صبر و تحمل شعار دل
بی پرده رو نمودی و بردی قرار دل
دامی ز مو نهادی و کردی شکار دل
دیدم ترا و رفت ز دست اختیار دل
آری ز دست دیده خرابست کار دل

مخمس اشعار غزل نور العین واقف که واقف آن غزل را خود مخمس کرده لیکن این اشعار را فروگذاشته

نیم در عشق تو طفل نوآموز
نه امروز است این داغ جگرسوز
منم پروانه تو شمع شب افروز
براهت پا ز سر کردم همانروز
که من سر را ز پا دانسته بودم

مگر بینم ترا گاهی لب بام
بکویت ایستم هر صبح تا شام
نه پاس ننگ دارم نی غم نام
مرا در خانه یکدم نیست آرام
ره کویت چرا دانسته بودم

شود مکشوف راز عالم از عقل
خدا را میشناسد آدم از عقل
من احوال کسان میدانم از عقل
مگر بیگانه بودم اندم از عقل
که او را آشنا دانسته بودم

نشد حاصل وصال و عمر بگذشت — اگر یارم کشد اینک سر و طشت
درین وادی ز عمری سنگیم گشت — دلا سرگشته ام گردی درین دشت

ترا من رهنما دانسته بودم

نهال عشق بیجا حاصل برآمد — نگارم سحر تا قاتل برآمد
عجب بیرحم سنگین دل برآمد — گمانم در حقش باطل برآمد

چها دیدم چها دانسته بودم

مثلث غزل سعدی شیرازی علیه الرحمه

در میکده دیدم ایستاده — سرمست بتی لطیف ساده

در دست گرفته جام باده

دل برد ز دست خرقه پوشان — در مجلس بزم باده نوشان

بسته کمر و قبا گشاده

چشمش چو غزال شوخی آئین — لعلش چو عقیق گوهر آگین

زلفش چو کمند تاب داده

بنگر خط و خال مشکبویش — در گلشن بوستان رویش

زنگین بچگان زماه زاده

ادنی اعلی بطاعت وی بنشسته زمین بحضرت وی

گردون شش بخدمت ایستاده

با دلبر من که همعنانست خورشید که شاه آسمانست

در عرصهٔ حسن او پیاده

چون حسرت ناتوان عاجز سعدی نرسد بیار هرگز

کو شرم کن ست و پارساده

رباعیات

ای روشنی دیدهٔ غمدیدهٔ ما خوشنود بتو خاطر رنجیدهٔ ما
جز خار مغیلان رهت کی گیرد از هر دو جهان دامن برچیدهٔ ما

ای نام خوشت ورد زبان همه کس آرام دل و راحت جان همه کس
هر چند نشانت نمیان پیدا نیست از تست ولی نام و نشان همه کس

یارب تو ز ما و زجزا هیچ مپرس از نیک و بد و سهو و خطا هیچ مپرس
بی پرسش و بیحساب ما را بخشای ما هیچ مپرسیم ز ما هیچ مپرس

یارب بره طلب دوویم بسی　　در راه طلب تعب کشیدیم بسی
هرچند قریب تر بمائی از ما　　ما بو العجبان ولی بعیدیم بسی

بر حال تباه من ببخشا یارب　　بر روی سیاه من ببخشا یارب
با بار گناه بر درت آمده ام　　بر بار گناه من ببخشا یارب

یارب ما را تو امر کردی بدعا　　گفتی که اُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ اذا
اُدْعُونِی اَسْتَجِبْ لَکُم فرمودی　　اکنون بدعا کنیم اجابت فرما

یارب تو مرا یقین بخود واثق ده　　تا در تو رسم ارادت صادق ده
درد طلب و شوق لقایت افزا　　چشم اَرِنی گوی و دل عاشق ده

یارب بصراط مستقیم برسان　　زان راه بجنت نعیم برسان
مقصود و مراد من توی از جنت　　در حضرت خویش یا کریم برسان

یارب یارب گناهگارم چکنم
از کردهٔ خویش شرمسارم چکنم
لا ملجائی سواک یا معتصمی
غیر از در تو دری ندارم چکنم

یارب ز ملاعب و ملاهی توبه
وز جمله معاصی و مناهی توبه
امروز کنم توبه و فردا شکنم
زین توبهٔ بی ثبات الهی توبه

مقصود توئی از همه اسباب مرا
مطلوب توئی ز جمله احباب مرا
با هر که نشینم ز تو پرسم خبری
بو که ز تو نشان دهند اصحاب مرا

آنم که براهت سر و پا نشناسم
دشنام ز شوقت ز دعا نشناسم
خواهی تو جفا بکن بخواه وفا
از ذوق جفایت ز وفا نشناسم

هر چند گناهگار و زشت و تبهم
بر رحمت تست کردگارا نگهم
ای مغفرت تو بیشتر از گنهم
فردای قیامت نکنی روسیهم

رفتم دل و جان نذر محمد کردم	دین و دنیا فدای احمد کردم
مقبول گدایان درش افتادم	زان سلطنت هر دو جهان رد کردم
اصحاب نبی که فضل شان هست جلی	بیشک همه بودند سعید ازلی
زان جمله چهار عنصر دین متین	بوبکر و عمر شمار و عثمان و علی
در عدل عمر که سیرتش دادگری ست	گر هست ترا شکی زکوته نظری ست
حق عدل عمر کرد مقدر بازل	زین وجه قوی عدل عمر تقدیری ست
فاروق که عدلش از کدورت صافیست	انکار عدالتش چه بی انصافیست
جاری حد شرع بر پسر فرمودن	بر صدق عدالتش دلیل کافیست
دور از تو چگویم که چسان میباشم	در گریه و ناله و فغان میباشم
بس زار و نزار و ناتوان میباشم	از دیده مرگ هم نهان میباشم

در وصل مرا حسن و جمال تو کشد
مشکل که برد جان بسلامت حسرت

در هجر خیال زلف و خال تو کشد
هم درد فراق و هم وصال تو کشد

جانان گره از کار کشائی چه شود
عمریست که بگشاده ام آغوش امید

روی چو مهت بمن نمائی چه شود
یکبار در آغوشش درآئی چه شود

راحت طلبی بکنج عزلت بنشین
در صحبت خلق نیست جز تنگی جان

بربند در خانه بخلوت بنشین
در گوشه عزلت بفراغت بنشین

حسرت زنهار جاه دنیا مطلب
گر بر تو کنند عرض نعمای دو کون

دنیا چه بود ثواب عقبی مطلب
جز وجه کریم حق تعالی مطلب

حسرت روش مقربی کجا میدانی
گیرم که مقرب خداسی اما

خود را تو مقرب خدا میدانی
این بس گنهت که خویش را میدانی

بکام دولت انجو اجه براید از صبر
رخ شاهد مقصود نماید از صبر
کن صبر که مفتاح فرج صبر آمد
روزی در بسته ات کشاید از صبر

آنانکه فقیه یا اصولی گشتند
بیشک ربانی و رسولی گشتند
وانانکه شدند فلسفی دوران
از فضل گذشتند و فضولی گشتند

چون کرم کتاب چند چسپی بکتب
دریاد خدا بکوش و در رفع حجب
تاکی انشا و شعر انشای اخطب
دَعْ مَا یُلْهِیکَ وَ اتَّقِ اللهَ وَ تُبْ

پاک از هوس و حرص و هوا باش سعید
چون آب ز ارباب صفا باش سعید
خواهی که شوی ز آتش دوزخ آزاد
خاک ره مردان خدا باش سعید

ماهست رخت آیتی از صنع اله
نقصان و کلف درو نمیباید راه
خط تو بود هاله بگرد آن ماه
زلف تو شب ماه سخن شد کوتاه

رباعی مستزاد

در عشق مکن عیب من اینک خصال ما نسبه جهول ‌ ‌ ‌ حسن ست که دل برد ز ارباب کمال و ز اهل عقول
دادیم اگر دل بحسینان چه گناه معذوریم ‌ ‌ ‌ الله جمیل و محب الجمال قد قال رسول

از عشق و غمیم در بلا و بلوا ‌ ‌ ‌ تا کی دل خود خورم چو من و سلوا
شیرین لب تو اگر مکیدم چه گناه ‌ ‌ ‌ المؤمن حلو و یحب الحلوا

چون شام بانجام رسد روزهٔ ما ‌ ‌ ‌ نظارهٔ روی تست دریوزهٔ ما
صوموا لرؤیته وافطروا لرؤیته ‌ ‌ ‌ در عشق تو هست کار هر روزهٔ ما

حسرت بی تکلف خان روی چند بترس ‌ ‌ ‌ از سوی سپید گوش کن پند بترس
با آینک شیشه دیدن روی بتان ‌ ‌ ‌ ای بی بصر آخر از خداوند بترس

هر چند ست ز خمخانه جامی هستم ‌ ‌ ‌ پیمانه کش می نظامی هستم
با دوست کلیم وار بر طور سخن ‌ ‌ ‌ موصوف بوصف همکلامی هستم

شبهای سیه در غم هجر یاران | از دیده منم سرشک حسرت باران
رخشان شرر آه بوقت گریه | چون کرمک شب تاب بفصل باران

این سه رباعی در پند از تضیع وقت عزیز در فکر تاریخ گوئی گفته شده

حسرت تا چند فکر تاریخ کنی | کم گوی ز واقعات درویش دهنی
چون طفل کنی حساب ابجد وانگه | نادان رقم سنین واعوام زنی

گر ضبط وقایع ست مقصود ترا | از قاعده جمل چه بهبود ترا
بنگار که فی عام کذا اصار کذا | این ابجد و هوز نه هد سود ترا

هر چند که فکر شعر جانکاه غم ست | در صنعت تاریخ الم در الم ست
گر مادہ چون ماه رسانی پی سال | کاهیده شوی چو یکعد بیش و کم ست

شمشاد قدان و گلعذاران رفتند | دل باختگان و جان نثاران رفتند
حسرت نه یکی که صد هزاران رفتند | سامان سفر بکن که یاران رفتند

حسرت هشدار کامرانی چکنی | بر خاطر گلرخان گرانی چکنی

ابروی تو شد سفید مانند هلال | ای پیر خمیده قد جوانی چکنی

حسرت طمع دولت فانی چه کنی | سامان نشاط و شادمانی چه کنی

در جمع زر و سیم پریشان خود را | از بهر دو روز زندگانی چه کنی

بسم الله الرحمن الرحیم

وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه وبارک وسلم

گویم تو حلیهٔ رسول مقبول | زانسان که شدست در شمائل منقول
امید چنان هست که یابد این نظم | در حضرت ختم مرسلین حسن قبول

در صفت جسم شریف

آن نور چو در آب و گل آمد بجلال | مهر و مه از و منفعل آمد بجمال
خوش جسم نه لاغر نه فربه چندان | خَلق و خُلقش معتدل آمد بکمال

در صفت قد

آن سرو که سر کشیده از گلشن راز | بود است میانه قد نه کوته دراز
مائیم و هوای قامتش ای قمری | داریم بخاک قدمش روی نیاز

۱ حلیة الرجل بالکسر پیکر و صفت مرد ۱۲ منه مدظله و دام فیضه ۲ این رباعی ذو قافیتین محجوب است ۱۲ منه دام فیوضه ۳ الفاظ احادیث که در حلیه شریف وارد است ترجمه انها درین رباعیات و مراعات کرده شده است ۴ معتدل الخلق بادن متماسک

[illegible]

در نبودن سایه

سروی چو تو در گلشن ایجاد نخاست	گر سایه نداشت سرو قد تو رواست
بی مثلی ازان سایه نبودست ترا	بودی همه نور و نور را سایه کجاست

در صفت رفتار

رفتار خوشش بود برعنائی و زیب	چون آب که از بلندی آید بنشیب
بر روی زمین چو میخرامید بناز	میبرد ز جان عرشیان صبر و شکیب

در صفت رو

تشبیه رخت بمهر یا ماه تمام	ناقص بود اندر نظر عقل نه تام
آمد مه و مهر نور این عالم و بس	وز روی تو شد در دو جهان کشف ظلام

ایضا

در حلهٔ سرخ دیدم او را شب ماه	در ماه و در او چو نیک کردیم نگاه
بر روی خوش آن یار بچشم الله	احسن ز قمر بود خدا هست آگاه

در صفت موی

آن موی که رو مشک ختا شد رو پوش	آید دل دیوانه زیادش بخروش
میداشت خم و پیچ بچندان بسیار	تا نرمهٔ گوش بود گاهی تا دوش

در صفت گردن

آن گردن روشن چو سراج وهاج
از گردن آهوان چین برده خراج

زیبا و لطیف در صفا نقرهٔ خام
چون گردن آن بت که تراشند ز عاج

در صفت وجه و دیگر اعضا

رخشان چو مه چهارده وجه منیر
در سلسلهٔ جعد دل خلق اسیر

ملک و ملکوت صید آن چشم سیاه
ابرو چو کمان کشیده مژگان چون تیر

در صفت بینی

مانند الف کشیده بود آن بینی
در نور و ضیا شمع بر و نگرینی

بود است بران بلندی از نور پدید
دانیش بلند ار نه بغورش بینی

در صفت دهان

درج دهنش کرد دلم شد سوراخ
نتوان صفتش کرد به تنگی گستاخ

تا دُرّ احادیث فشاند بسیار
شیرین دهن نگار ما بود فراخ

در صفت دندان

دندان که چو بود دران درج دهن
مانند ستارهٔ درخشان روشن

از فرجه که بود در دو پیشین دندان
میتافت برون نور بهنگام سخن

در صفت سر

آن سر که بزرگ در خوش اسلوبی بود ‌‌ گوئی که سپهر عالم خوبی بود

المختصر آن دلبر شیرین حرکات ‌‌ سر تا بقدم جلوهٔ محبوبی بود

در صفت جبین

چون رحمت حق بود جبینش واسع ‌‌ خورشید حقیقت شده در وی طالع

دانم بیقین که بود لوح محفوظ ‌‌ انوار علوم غیبی از وی ساطع

در صفت ابرو

ابرو چو کمان کشیده بود و پرخم ‌‌ پیوسته نبود در حقیقت باهم

حاجب بمیان رگی که میشد پیدا ‌‌ در حالت خشم آن شه عرب و عجم

در صفت لب

آن لب که حیات جاودانست درو ‌‌ کام دل هر خسته نهانست درو

میریم لبش گر نه حدیثے گوید ‌‌ گوئی تو که جان عاشقانست درو

در صفت لحیه مبارک

در حلم و وقار شاه من بود چو کوه ‌‌ وز لحیه چهره اش بیفزود شکوه

چون هاله که میشد قمر را بکنار ‌‌ گر درخ نورانی او بود انبوه

در صفت سینه و شکم

تا ناف بران سینه صاف و زیبا	بو دست خط دقیق از مو پیدا
برتخته سیم بود نقش الفی	یعنی که بحسن احمد آمد یکتا

در صفت مهر نبوت

ای خاتم انبیا و فخر آدم	مقصود تو بوده ز خلق عالم
از مهر نبوتیکه داری بر پشت	منشور رسالت تو دارد خاتم

در صفت دست

دستش که یدالله بود عنوانش	کن فهم ز ما رمیت عز و شانش
از معجزه شق قمر شد ظاهر	گوی فلک است زخمی چوگانش

در صفت کف دست

آن کف که در راحت دلها بو دست	از خوبی و نرمیش چگویم من مست
هر چند که بود نرم حریر و دیبا	لیکن نرسد بلینت آن کف دست

در صفت پای

پایش که بمعراج ز افلاک گذشت	بر کرسی و عرش ایزد پاک گذشت
همرتبه عرش ایزد پاک بود	خاکیکه بران صاحب لولاک گذشت

در عرض صلوة

ای سید ابرار رفیع الدرجات	دارم بشفاعت تو امید نجات
هر لحظه نثار مجلس قدس تو باد	از حسرت دلخسته هزاران صلوات

در مناجات

یارب بوسیله رسول مختار	وانگه بطفیل آل و اصحاب کبار
رحمت کن و جرم بخش و امید برار	یا من هو قادر کریم غفار

تمت الرباعیات فی حلیة سید الکائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات والتسلیمات اللهم اغفر لناظمها وکاتبها وقاریها

منظومات در فوائد علمیه چون تفسیر و حدیث و صرف و نحو و حکمت بضمن قطعه یا مثنوی

قطعه

شش هزار و ششصد و شصت و شش است	جمله آیتهای قران مجید
الف امر و الف نهی و قصه الف	الف وعد و الف دیگر ان وعید
یکهزار آمد خبر با نصد دگر	در حلال و در حرام آمد پدید

شصت و شش منسوخ و ناسخ ای سعید	هست تسبیح و دعا یکصد ازان

قطعه در احوال محمد بن اسمعیل بخاری رح

تو گوئی شد علم او را بخاری	محمد بن اسمعیل جعفی
چو فضل ذو الجلالش کرد یاری	امیر المومنین شد در احادیث
اصح آمد پس از فرقان باری	صحیح جامعش از هر کتابی
که بر تحصیل آن همت گماری	ترا ای طالب تحدیث باید
دعای مغفرت در شان قاری	بخاری کرده است از حسن نیت
گمان رد درین دعوت چه داری	دعاهای بخاری مستجاب است
چو فتح الباری و ضوء الدراری	شروح نافعه بسیار دارد
سیوطی قسطلانی خیر جاری	و گر عینی و کرمانیست شرحش
چو با تکرار و شاهد بر شماری	حدیثش جمله تعلیقات و مسند
که بعد از نه هزار انرا بیاری	عدادش هفتصد هشتاد و دو گیر
وفات و عمر و میلاد بخاری	بزرگی در سه لفظ آورده در نظم
بگیر از نور سال جان سپاری	ولادت صدق و عمر او حمید است
چنان کز نافه مشک تتاری	دمیدی بوی خوش از خاک قبرش

شهاب الدین ابو الفضل احمد معروف بشیخ ابن حجر عسقلانی رحمه الله تعالی ... فتح الباری ... ضوء الدراری شرح سید غلام علی آزاد بلگرامی است از اول تا آخر کتاب الزکوة ... کوکب دری ... عینی ... عمدة القاری ...

الهی تربتش را رحمت تو	کند سیراب چون ابر بهاری
بذکر صالحان داریم حسرت	ز رحمتهای حق امید واری

قطعه در جمع اسباب منع صرف

مانع صرفست دو زین نه سبب	عدل و وصف و عجمه تانیث و علم
نون که باشد قبل آن زاید الف	وزن فعل و جمع پس ترکیب هم

قطعه در بیان نه فلک

سبع سیاره اعلی الترتیب	هفت افلاک گشته اند محل
قمر ست وعطارد و زهره	شمس و مریخ و مشتری و زحل
فلک هشتمین ثوابت راست	نهم اطلس محیط کل و اجل

در مدح سلسلة الذهب مثنوی ملا جامی علیه الرحمة

جامع علم و معرفت جامی خوش بیاکه باد	رحمت حق بروح او بود بشعر اوستاد
سلسلة الذهب عجب مثنوی لطیف گفت	در معانی شریف بین که در او چگونه سفت
نظم حقایق و علوم کرده به سے تکلفی	گزپی چشم طالبان پیرهنی ہست یوسفی
بود بیان فارسیش جام شراب سلسبیل	شد سخن عرب چو ضم یافت مزاج زنجبیل
داد بسالکان راه عارف جام طرفه جام	راه روند بیخطر با همه ذوق والسلام

نظم حواس عشره

بیقین دان حواس ظاہرہ خمس | بصر و سمع و شم و ذوق لمس
ہمچنین حس باطنے را دان | اولش حس مشترک برخوان
پس خیال است و وہم و حافظہ ہم | متصرف بکن بآنہمہ ضم

مقطعات در مضامین دیگر

قطعہ در وصف شلغم

طمع سیم و زر نمیدارم | کہ مرا بس بود دو لقمہ طعام
ذوق خاطر شلغمست مرا | قلیہ اش میخورم برغبت تام
خاصہ شد یکگان بنزد فقیر | خوشتر از شاہی ممالک شام
است گفتہ است سعد شیراز | شلغم پختہ بہ ز نقرہ خام

قطعہ

گر شود بر تنم زبان ہر مو | شکر خالق نمے توانم کرد
رازقی کز طعامہاے لذیذ | مدۃ العمر بندہ را پرورد
من ناکارہ را غذاۃ و عشی | میدہد نان گرم و آب سرد
آب شیرین بہ است از شربت | گرچہ باشد ز قند و مار الورد

قطعه در وصف انبه

ثمر خوش ثمره انبه که نازل شده است — انبت الله نباتا حسنا در شانش
انبیا راست شرف بر همه افراد بشر — انبه را فضل بر اثمار زمین میدانش
خوردنش شکر خدا از ته دل آرد بار — داند این انکه بود چاشنی ایمانش
هست یکنوع و در افراد تفاوت بسیار — کرد مخلوق خدا بر صفت انسانش
آیتی هست ز آیات اله ای یاران — اختلاف صور و ذائقه و الوانش
هست شیرینی این میوه چو شیرینی جان — دوست دارند از ان خلق جهان چون جانش
خاص هم عام بآن رغبت طبعی دارند — شکر حق را که گران کرده و هم ارزانش
دهد از هند همین میوه جواب کابل — بهی و سرده و سیب و عنب و رمانش
هست در هشت بهشت از شجران فیها — ورنه باید که برد نصب کند رضوانش

قطعه که بتقریب تقسیم قرعه نو یکتب تشنیعی بر جودار فضل امام پسر سوی کو ظفر با نام سلمها الله تعالی و شیعه

خدای راست مسلم بزرگی و منت — که کرد علم و ادب را بآدمی انعام
برحل شاخ ز اوراق کل نهد مصحف — که خواند ایت صنعش هزار صبح و شام
رسول خویش فرستاد با کتاب کریم — بسوی ما که خبر داد از حلال و حرام
کنم چه نعت پسندیده رسول الله — علیه الف صلوة و الف الف سلام

قلم زحسرت سکین بصفحهٔ قرطاس — چنین کند بنیاز تمام عرض مرام

ظفر امام که همشیره زاده است مرا — سیادتش همه را منکشف چه خاص و چه عام

خجسته پور سعادت ظهور دلبندش — چراغ دودهٔ و نور دو دیدهٔ فضل امام

بروز یازدهم بعد ظهر ذوالقعده — بمکتب ازپی خواندن رود بشوق تمام

رجا که روز معین بخانهٔ احقر — کنند رنجه بزرگان و دوستان اقدام

بما سعادت و عز و شرف شود حاصل — بیمن مقدم شان والسلام خیر ختام

ابیات

خداوندا در تایید بگشا — مرا راهی سوی توحید بنما

که بر غیر تو تیغ لا برانم — رهم از شرک الا الله خوانم

ندانم تا کجا باشم منافق — زبان و دل مرا گردان موافق

که چون نام تو آید بر زبانم — بتعظیمش چنان در دل نشانم

که نقش غیر در خاطر نماند — دلم از بیخودی خود را نداند

مثنوی

کریما برحمت نظر کن بما — که هستیم از امت مصطفا

خدایا اگر عاصیم ور مطیع — نبی الوری را بیارم شفیع

رسولیکه رحمت بود شان او　　دل و جان امت بقربان او

امام رسل خاتم انبیا　　شفیع الامم خیر خلق خدا

بشیرٌ نذیرٌ سراجٌ منیر　　نجاةٌ لنا من عذاب السعیر

حریصٌ علینا رؤفٌ رحیم　　نسیبٌ حسیبٌ جواد کریم

خدا گویم و پاک سازم دهان　　که نام محمد برم بر زبان

کلیم تا کنم مدح تو یا رسول　　صلاة و سلامی زمن کن قبول

صلاة و سلام از خدا مبدم　　هم از جبرئیل و ملائک بهم

هم از انبیا و هم از مرسلین　　هم از اولیاء و هم از صالحین

هم از اهل تقوی و هم از عصات　　هم از وحش و طیر و جماد و نبات

هم از حسرت مذنب روسیاه　　که غرق ست سر تا قدم در گناه

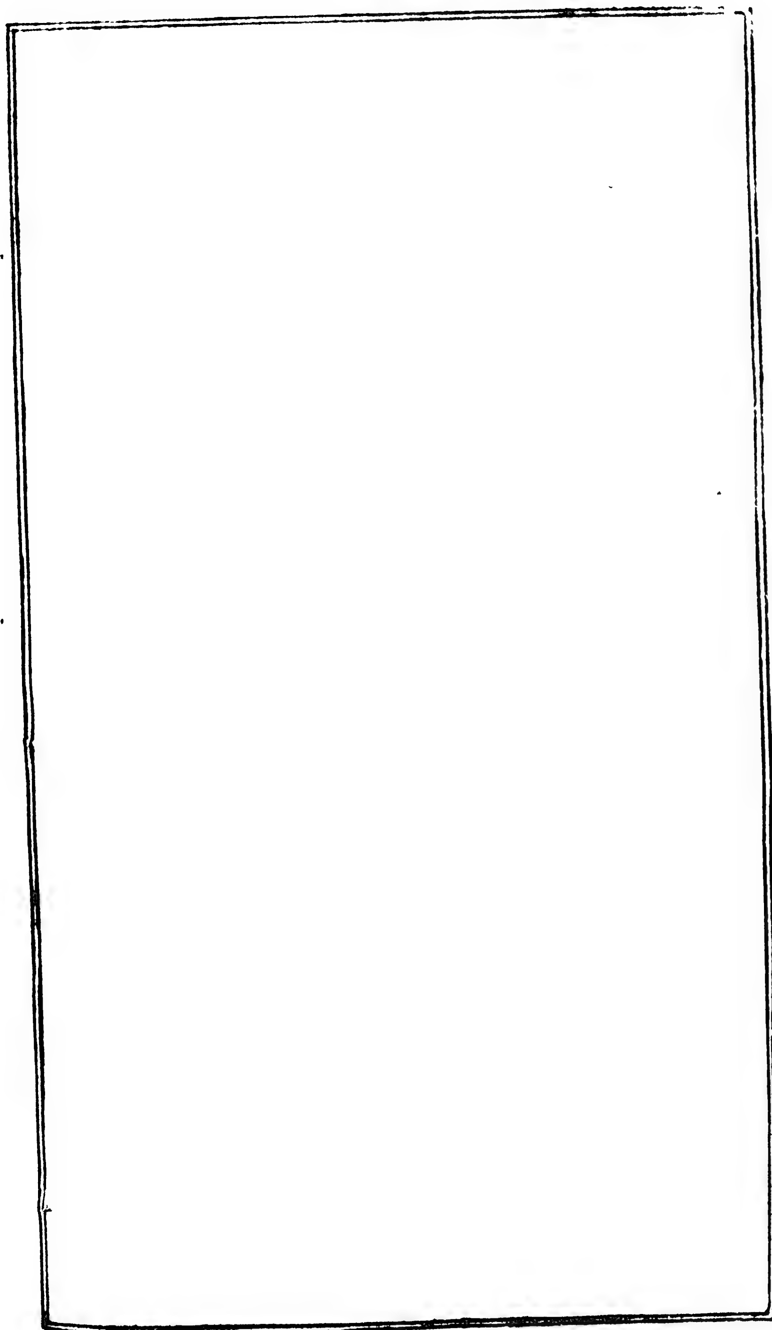
بروح تو و آل و اصحاب تو　　بر ازواج و اولاد و احباب تو

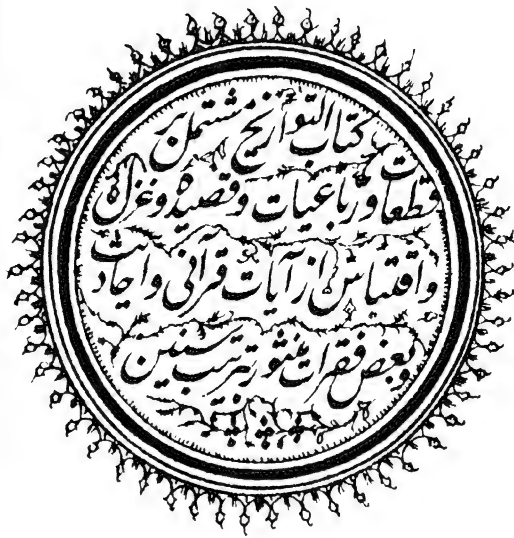
رسیدست از تو بمن این کلام　　که از امت من صلوة و سلام

مرا میرسانند از هر کسی　　که هستند حق را ملائک بسی

بمن رد کند روح قیوم حی　　دهم تا جواب سلامش بوی

مرا این خبر مژده جانفزاست　　برین مژده گر جان فشانم رواست

کتاب التواریخ مشتمل بر
قطعات و رباعیات و قصیده و غزل
واقتباس از آیات قرآنی و احادیث
و بعض فقرات نثر و ترتیب سنین

بسم الله الرحمن الرحیم

قطعه تاریخ رحلت سرور عالم صلی الله علیه وسلم

بود احمد با احد آمیخته | اولین خلق آمد نور او
رفت و در غیب هویت شد نهان | زان سبب تاریخ فوتش گشت هو ۱۱

قطعه تاریخ شهادت امام حسن علیه السلام

دریغا حسن را مسموم کردند | حسن ریحان باغ مصطفی را
ندا آمد پی سال شهادت | ازین هفت آسمان حسرت که آها ۴۹

قطعه تاریخ شهادت امام حسین علیه السلام

چو نوشید شهد شهادت حسین | عجب منزلت یافت بشری له
ملائک خراشید رو از الم | بتاریخ گفتند طوبی له ۶۱

قطعه عربیه

اذا وقع الواقع فی کربلا	صار حسین بن علی شهید
قد رمز الله لنا تاریخه	قال تعالی و لدینا مزید
ذالحسین ولاعدائه	اقتنی من قول وهل من مزید

اقتناء ذخیره کردن ۱۲

رباعی تاریخی

کردند ز تن جدا سر سرور دین	قومیکه نیابند شفاعت بیقین
تاریخ شهادت حسین بن علی	حسرت بدو وجه یافت رأس الستین

رباعی مشتمل بر ماده تاریخ رحلت جد امجد شیخ عمردراز رحمه الله تعالی واقع غره جمادی الاخری روز پنجشنبه سنه ۱۲۲۲ هجری

شد عمردراز جد من زین عالم	زان پیش که در وجود آیم ز عدم
روحش بخیال من شبی آمد شاد	فرمود بتاریخ بهشتی هستم

۱۲۲۲

قطعه تاریخ ولادت راقم الحروف محمد سعید عفی عنه

بست و هفتم از مه ذی قعده بود	گر عدم در هستی آمد این فقیر
روز شنبه بود روز مولدم	سال میلادم بدان صافی ضمیر

قطعه تاریخ رحلت میر صادق علی قدس سره سنه ۱۲۴۲ هجری

عارف باقی بحق صادق علے | چون ازین فانی سرا رحلت نمود
فکر تاریخ وصالش داشتم | گفت ہاتف وَاصل ذات ودود ۱۲۴۶

م قطعہ تاریخ رحلت استاذی مولوی مظہر علی علیہ الرحمۃ

چون ز دنیا کرد رحلت مولوی مظہر علی | گفتم ای دل بیقراری تا بکی صبر جمیل
ہم بصورت ہم بمعنی مصرع تاریخ شد | آہ شنبہ سادس ماہ صفر یوم الرحیل ۱۲۴۷

قطعہ تاریخ رحلت شیخنا مولانا حسن علے الہاشمی اللکھنوی خاتم المحدثین سند المفسرین واقعہ بست وششم ماہ صفر روز شنبہ سنہ ۱۲۵۵ ہجری

شیخنا المستند العلامۃ | من خطایا عصمہ اللہ الشیخ
رمت فی رحلتہ تاریخا | قال قلبی رحمہ اللہ الشیخ ۱۲۵۵ھ

قطعہ تاریخ اتمام کتاب معرکۃ الآرا تالیف لطیف جناب مولانا واستاذنا شاہ سلامت اللہ المتخلص بکشفی کہ در سال ہزار و دوصد و پنجاہ ہجری حسن اتمام یافتہ

از کتابے کہ رقم زد کشفی | تا کند سلے ادبے را تو بیخ
گشت بنیاد تسنن محکم | کندہ شد نخل تشیع از بیخ
للہ الحمد کہ ہر سطرے ازان | ہست در چشم مخالف چون میخ

کلک سنجیده طراز حسرت | مسکت خصم رقم زد تاریخ ۱۲۵۰ھ

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی احمدی پهلواروی قدس سره

مائتین و الف و پنجه و یک بد که زجهان | عنقا صفت وحید زمان احمدی گم است
تعداد ابجد است مرا دلت اگر | تاریخ رحلتش رضی الله عنهم است

قطعهٔ تاریخ رحلت خدابیامرز شیخ کاظم حسین که در سنهٔ اثنین وخمسین و الف و مائتین اتفاق افتاده ۱۲۵۲ھ

مرد کاظم حسین مونس ما | از جفای فلک جوان صدآه
خیمه زد همچو گل بباغ بهشت | سفری شد ازین جهان صدآه
بود گنجینهٔ ز هوش و خرد | که ته خاک شد نهان صدآه
حیف بر من که زیستم صد حیف | مرد آن یار مهربان صدآه
ریخت خاک مصیبتم بر سر | آه از دست آسمان صدآه
گفت سال وفات او حسرت | داد کاظم حسین جان صدآه

قطعهٔ تاریخ ولادت فرزند مولوی امان علیخان صاحب متخلص ممتاز ۱۲۵۲ھ

داد فرزندے خدا ممتاز را | نیک طالع خوب رو نیکو سرست
از نشاط روی آن زیبا پسر | شد بروی مام و باو ر باغ بهشت

آسمان در مزرع اقبال او — کوکب دولت بجای تخم کشت

سال میلاد شریف او قلم — نور چشم و راحت دلها نوشت

۱۲۵۴ھ

قطعه دیگر

بخشید همتا زخدا فرزندے — از ناصیه اش نور سعادت لامع

کردیم سؤال از سنین میلاد — گفتند که نیر شرف شد طالع

۱۲۵۴ھ

قطعه اخری

فرزند میر امان علی که ولادتش — واشد در مسرت و شادی بروی دل

کردم شمار باد دل شاد از سنین او — نور نگاه راحت جان آرزوی دل

قطعه تاریخ تولد پسر مولوی علی احسن صاحب

علی مظهر که از سیمای پرنور — دهد بر نیکبختیها شهادت

چو پیدا شد بروی همچو خورشید — جهان پرنور شد روز ولادت

سروشم سال این میلاد فرمود — گرامی گوهر از بحر سعادت

۱۲۵۵ھ

رباعی مشتمل بر مادهٔ تاریخ سابق

در خانهٔ مولوی علی احسن زاد — زیبا پسرے که عمر او افزون باد

اختر جان شد لقب علی مظهر نام — گفتم خلف الرشید سال میلاد

۱۲۵۵ھ ۱۲۵۵ھ ۱۲۵۵ھ

تاریخ مراجعت فقیر حسرت بوطن مالوف از کنپ کانپور بعد فراغ از کسب علوم

جمعه ماه رمضان ۱۲۵۵

قطعهٔ تاریخ رحلت برادرم شیخ عبد الکریم که در سال یکهزار و دوصد و پنجاه و شش هجری واقع شده

دریغ از رحلت عبد الکریم است
که در عهد جوانی داد جان آه

جهان سست بی بقا را کرد رخصت
سوی دار البقا شد آنجوان آه

گران شد زندگانی بر عزیزان
سبکرو جانه خود رفت از جهان آه

رقم زد کلک حسرت سال تاریخ
جوانی شد بگلگشت جنان آه

۱۲۵۶

قطعهٔ اخری

رفت عبد الکریم از عالم
در بهشت برین اقامت کرد

گفت سال وفات او هاتف
وای عبد الکریم رحلت کرد

۱۲۵۶ھ

تاریخ دعائیه

رَبِّ اِنَّكَ لَتُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنْهُ

قطعهٔ تاریخ رحلت منشی عاشق علیخان مرحوم والد امیر حسن خان صاحب

آه عاشق علی عالیجاه — کرد رحلت ز جهان گذران

صوری و معنوی آمد تاریخ — دهم آدینهٔ ماه رمضان ۱۲۵۶

تاریخ تعزیت خانهٔ امام حسین علیه السلام

چون کرد حسین سید باتوقیر — ماتم کدهٔ شاه شهیدان تعمیر

پرسید ازو سال بنایش حسرت — فرمود که خانهٔ عزای شبیر ۱۲۵۶

تاریخ ولادت فرزند دلبند برادرم محمد حمید واقع سنه هزار و دو صد و پنجاه و هفت هجری

چون به محمد حمید مظهر اسم خودش — آنکه درو شد بهم دانش و علم و حلم

پور سعادت ظهور مایهٔ عیش و سرور — داد خدای کریم از سر لطف و کرم

نام بلندش فلک خواند محمد امین — بو که موافق شوند اسم و مسمی بهم

میطلبم از خدا تا کند او را عطا — عمر دراز و بقا دولت و جاه و حشم

کلک شکربار من از پی تاریخ او — کرد رقم نو بر نخل مراد دلم ۱۲۵۷

قطعهٔ اخری

شکر کز فیض سحاب لطف رب — میوه داد امسال نخل آرزو

زاد فرزند سکندر طالعے — همچو ماه چارده تابنده رو

نام او باشد محمد با امین | صد چو من قربان این نام نکو
سال میلادش رقم زد خامه ام | ایزدا بیدار باداً بخت او

۱۲۵۷ھ

قطعه دیگر

داد حق ما را برادر زاده | کز جبینش نور حق لامع شده
دیده ماه روی او گفتیم سال | ماه بر اوج شرف طالع شده

۱۲ھ

قطعه دیگر

در ملک وجود آمده المنة لله | زیبا پسرے سلمه الله تعالے
گفتند بگوش دل ما سال ولادت | اقبال نشان علمه الله تعالے

۱۲۵۰ھ

قطعه دیگر

ایزدم داد برادر پسری | سبز دائم بود این تازه درخت
هم دعا گفتم و هم تاریخش | ایزدا یاور او باد ابخت

۱۲۵۷ھ

تاریخ رحلت تکیا شاه مجذوب

جهان همچو سے چون ننالد زغم | نخیزد زه دلها چرا دود آه
که مجذوب حق شاه تکیا گذشت | گلستان جنت شدش خوابگاه
کرامات او شهرهٔ عالم ست | برین عالمی را بیارم گواه

چو شب تیره بودش تن از خاکمال	ولیکن دلش بود روشن چو ماه
ملائک پی سال رحلت بعرش	نوشتند مجذوب عشق آله

قطعهٔ تاریخ تولد فرزند ارجمند مولوی امان علی صاحب متخلص ممتاز

باز آمد در جهان روز نشاط و خرمی	باز دور چرخ مینا فام شد یاران کام
باز گلبانگ مبارکباد از هر گوشه خاست	دوستان را بادهٔ عشرت مهیا شد بجام
باز پیک تیز رفتار نسیم جانفزا	مژدهٔ العیش میگوید بگوش خاص و عام
یعنی از میلاد فرزند سعادتمند شد	خانهٔ ممتاز عالیخاندان روشن تمام
بار الها عمر این زیبا پسر باد دراز	روزگارش رام باد و بخت و اقبالش غلام
چون برای سال میلادش فرو رفتم بفکر	منکه میگویم دعای دولت او صبح و شام
روز و تاریخ و مه و سال ولادت پیر عقل	گفت یوم الاربعا و چارم شهر صیام

۱۲۸۵ھ

قطعهٔ تاریخ ترتیب بیاض اشعار راقم

بحمد الله بیاضی شد مرتب	که در وی جمع شد شعر خوش من
بنظم آن ز بهر سال تاریخ	رقم کردم بیاض دلکش من

۱۲۶۰

قطعات تاریخ رحلت مولوی نصیر الحق رحمه الله تعالی

عالم باعمل نصیر الحق	ذات او مظهر صفات صمد

بست و هشتم ز ماه عید الفطر	اول وقت ظهر و یوم احد
رفت از بزم عالم امکان	شده خلوت نشین بکنج لحد
سر دین رفت و سال او بدو وجه	سنه شصت و یکهزار و دو صد ۱۲۶۰ ھ

قطعه اخری

افضل ذا العصر نصیر الحق و مات	ادخله الله ریاض الجنة
ارخه القلب بوجه الالهام	انزله الله ریاض الجنة ۱۲۶۰ ھ

قطعه اخری

وه که ز عالم فانی رحلت کرد نصیر الحق	گشت جگر از غم چاک شد بسر از ماتم خاک
سال وفاتش گفتم و سعی چند شمرده	حافظ عالم آوه عابد زاهد پاک ۱۲۶۰

قطعه اخری

چون گذشت از جهان نصیر الحق	ترک خواب و خور از الم گفتم
سوختم از غم و سنین وفات	از سر سوز و رنج و غم گفتم ۱۲۶۰ ھ

رباعی مشتمل بر تاریخ رحلت حضرت پیر و مرشد شاه نذر محمد قدس سره واقع شب یازدهم شهر ربیع الاول شب پنجشنبه سنه ۱۲۶۱ هجری

شیخ عرفا قبلهٔ ارباب صفا	آن نذر محمد شہ مقبول خدا
چون نقل مکان کرد ازین دار فنا	تاریخ وفات گشت شیخ عرفا

۱۲۶۱

تاریخ آرایۂ قرآن

ان المتقین فی جنات و نعیم

۱۲۶۱

قطعہ تاریخ رحلت برادرم منور علی مرحوم

شد ز جہان برادرم ناصر یار و یاورم	آنکہ دو جزو نام او ہست منور و علی
کرد چو سال رحلتش حسرت خستہ جان طلب	گفت دل حزین من آہ ز رحلت اخی

قطعہ تاریخ رحلت جناب مولوی انور علی یاس غفر اللہ واقع بست و پنجم ذیقعدہ شب سہ شنبہ

مولوی انور علی چون قصد بیت اللہ کرد	جان بحق تسلیم ناگہ کرد در اثنا راہ
عقل تاریخ وفاتش صوری ہم معنوی	گفت سال یکہزار و دو صد و شصت و دو آہ

۱۲۶۲ھ

رباعی

آن یاس کہ در سخن ید طولی یافت	جان داد بفردوس برین ماوا یافت
پرسند اگر سال وفاتش حسرت	گو یاس برحمت الٰہی جا یافت

۱۲۶۲ھ

قطعہ

چو لبیک اجابت گفت از جان داعی حق را　　براه حج جناب پاک مغفوری و مرحومی

که نام نامیش انور علی بود و تخلص یار　　نوشتم سال فوت او توفی الله مخدومی ۱۲۶۲

ایضا

مولوی انور علی بحر همم　　آنکه بیشک بود مقبول اله

قصد حج میداشت با اهل و عیال　　داد جان ناگاه در اثنای راه

گفت حسرت سال فوت آنجناب　　او برفت از راه حج پیش اله ۱۲۶۲

ایضا

مولوی انور علی با صفا　　شد چو خدا سوی خودش رهنمون

راه نورد سفر کعبه شد　　باد الهی شرف آن فزون

آمد اجل بر سر او ناگهان　　رخت سفر بست ز دنیای دون

بود عجب نادرهٔ روزگار　　جامع صدگونه علوم و فنون

ناظم و نثار فصیح و بلیغ　　وصف وی از حیطهٔ فکرم برون

آه چو آن خسرو معنی نماند　　داد سخن از که ستانم کنون

در غم آن شاعر رنگین خیال　　میرود اشک از مژه ام لاله گون

کرد چو تاریخ وفاتش طلب　　دل که ازین غصه و غم گشت خون

روی زاندوہ خراشیدہ عقل	گفت کہ انور علی ذی فنون ۱۲۶۲ھ

ایضا

مولوی انور علی راکش تخلص بود یاس	خواند عقلم آفتاب انوری را بدر گفت
ہر کہ دید آن انجمن آرای علم و فضل را	بی تکلف در میان اہل دانش صدر گفت
چون بتقدیر خدائی لایزال و لم یزل	ترک این محنت سرای فانی بے غدر گفت
ہاتف غیب از سر افسوس سال فوت او	بلبل گلزار جنت یاس عالی قدر گفت

قطعہ

بود انور علی یگانہ دہر	قلمش نکتہ ہا لطیف نوشت
کرد چون عزم کعبہ تاریخش	قصد بیت اللہ شریف نوشت
اجلش ناگہان بسر آمد	رحلت ازین عالم کثیف نوشت
بو تاریخ رحلتش گوئے	کہ خود آن حضرت منیف نوشت ۱۲۶۱

قطعہ تاریخ سفر فقیر بسوی حرمین شریفین زادہما اللہ شرفا و تعظیما

ماہ ذی حجہ روز یکشنبہ ہ	من دیاری خرجت للحجۃ
در دلم سال این خجستہ سفر	اللہم اللہ شہر نبی الحجۃ

قطعہ تاریخ رحلت پر حسرت برادرم مولوی محمد حمید غفر اللہ لہ

وا دخلہ الجنتہ واقعہ دوم شہر رجب روز پنجشنبہ وقت بر آمدن
چار ساعت از روز سنہ ۱۲۶۳ ہجری

آہ فخر خاندان چشم و چراغ دودمان
انکہ در باغ جہان بودست نخل خوش رطب

سالک نہج طریقت بر شریعت مستقیم
گوہر بحر خرد گنجینۂ علم و ادب

بود محمود خلائق داشت خلق احمدی
نام او آمد محمد شد حمید او را لقب

رفت در عہد جوانی سوی جنات النعیم
بسکہ آن زیبا جوان میداشت شوق وصل رب

گفت حسرت سال و ماہ و روز و تاریخ وفات
وای یوم پنجشنبہ دویم از شہر رجب ۱۲۶۳ھ

قطعہ اخری

چون ازین دار فنا رفت اخی
جگرم زین غم جانسوز برشت

شد ز ترکیب محمد بہ حمید
نام فرخندۂ آن پاک سرشت

سنۂ رحلت او حسرت گفت
باد منزل گہ او قصر بہشت ۱۲۶۳

قطعہ اخری

چون محمد حمید اخی بگذشت
گہر اشک از مژہ سفتم

تا شدم فرد از برادر خویش
من بصد گونہ در دو غم جفتم

من دلخستہ سال رحلت او
آہ از رحلت اخی گفتم ۱۲۶۳ھ

قطعهٔ اخری

مرا بود دست یک زیبا برادر — گزین دار فنا رخت سفر بست
نوشتم سال فوتش از سر آه — فلک بازوی من دردا که بشکست
۱۲۶۳

تاریخ حج فقیر

هی تجارة لا تبور

قطعه تاریخ ازدواج شاه محمد ید الله صاحب پسر مولوی محمد حسین صاحب پهلواروی

شهرهٔ تزویج ید الله رسید — بر فلک از صوت دف و نعره کوس
مصرع تاریخ چه خوش گفت سروش — دست ید الله و سر زلف عروس
۱۲۶۴

تاریخ معاودت فقیر از حرمین شریفین بوطن واقع بست و چهارم شعبان ۱۲۶۴ سنه هجری

بیمن و سعادت معاودت نمود
۱۲۶۴

تاریخ رحلت منشی همت بهادر

چون کرد رحلت مشهور آفاق — در خوشنویسی همت بهادر
حسرت رقم زد سال وفاتش — افسوس منشی همت بهادر
۱۲۶۴

قطعه تاریخ رحلت شاه یحییٰ علی صاحب قدس سره

جناب اقدس یحییٰ علی شاه
چو ترک هستی هو هو هوم گفتند
ملائک بر در جنت بتاریخ
بیا ای مرشد و مخدوم گفتند
۱۲۶۴

قطعه دیگر

یحییٰ علی بحق رسیده
گردید نهان چو گنج در خاک
بودیم بفکر سال فوتش
با سینهٔ چاک و جان غمناک
ناگاه ندا رسید از غیب
پیوسته برحمت حق پاک
۱۲۶۴

اجر الاخرة اکبر
۱۲۶۴

قطعه تاریخ معاودت نواب یوسف علیخان مخاطب بداراب جنگ از سفر حرمین شریفین بسوی وطن مالوف حیدرآباد حرسه الله عن الفتن و الفساد

عزیز مصر دل یوسف علیخان
غنی شاکر بر جواد
پی حج رفت با اهل و عیالش
فهم حجوا و فی الحسنات زادوا
مع الخیر الجماعت بازآمد
بحمد الله نالوا ما ارادوا
طلب کردم بجان شاد تاریخ
فقلبی قال فی رمضان عادوا
۱۲۶۴

قطعه تاریخ روانگی حضرت والدین غفر الله لهما بسوی حرمین شریفین

والدین من دلخسته چو رفتند بحج — کل خیر و فلاح کتب الله لهم
گفت سال سفر حضرت ایشان خرم — پنجشنبه ز محرم بود و هفت و دهم

۱۲۶۵ھ

تاریخ تولد غلام قطب الدین عرف شهود الحق پسر شاه قیام صاحب

چگویم شکر خلاقیکه عالم — بذات خویش صفات اوست قائم
بشاه دین پناه کشور فقر — قیام الحق والدین ذوالمکارم
عطا فرمود فرزند گرامی — که باد از چشم بد محفوظ و سالم
چو تاریخ ولادت جستم از دل — خطابش کرد دل خوش باش دائم

۱۲۶۴

قطعه تاریخ رحلت شاه ابوالحسن قدس سره

توفی بوالحسن شیخا جلیلا — وکشاف الاسرار الحقیقه
سالت القوم عن تاریخ فوته — فقالوا عامه شیخ الطریقه

۱۲۶۵

قطعه دیگر بفارسی

آمد ندا بگوشم امشب ز هاتف غیب — کامسال کرد رحلت شیخ اجل اکرم
گفتم چه بود نامش گفتا ابوالحسن بود — گفتم که وصف او کن گفتا که قطب اعظم

گفتم که شعر گفتی گفتا که فرد انفن	گفتم که علم ظاهر گفتا باد و مسلم
گفتم که روز رحلت گفتا که پنجشنبه	گفتم که وقت آن گو گفتا صباح پر غم
گفتم چه بود ماه و تاریخ و سال فوتش	گفتا که بست و چارم پندار از محرم

۱۲۶۵

یا اللہ ارفع درجته فی الجنان

تاریخ سجادہ نشینی صاحبزادہ مولوی نور العین صاحب ۱۲۶۵

در معنی بسال جانشینی نوک کلکم سفت	که نور عین آبا جانشین بو الحسن شد گفت

۱۲۶۵

تاریخ تعمیر مسجد ماهرو واقع آن از سر نو باهتمام ناظر غالب علی

امیر علی سید نیکخو	چو شد سوی دار البقاره نورد
به تیاری مسجد ماهرو	زر و سیم در داد آن نیکمرد
ز نو کرد تعمیر غالب علی	عبادت سرای خداوند فرد
چو تاریخ آن خواستم از سرش	بگفتا دگر کعبه تعمیر کرد

۱۲۶۵

تاریخ کتخدائی میر شمس الهدی نواده قاضی منور علی صاحب

میر شمس الهدے که بد رتمام	پیش رویش بحسن کم آمد
کتخدا با عروس زیبا شد	فکر تاریخ در دلم آمد
خوش رقم زد عطارد قلمم	زهره و مشتری بهم آمد

۱۲۶۰

تاریخ رحلت نواب باندہ ذو الفقار بهادر غفر الله له واقع شهر رمضان

چو نواب همایونجاه باندا	ازین دنیای فانی کرد رحلت
رقم زد کلک من تاریخ فوتش	شده رونق فزای بزم جنت
	۱۲۶۹

رباعی مشتملہ بر تاریخ رحلت مولوی فیاض علی واقع عشرۂ اولے و شاه عبد العلیم صاحب واقع سیزدهم روز پنجشنبه و قاضی منور علی صاحب واقع بستم شب جمعه و شاه غلام حسن صاحب ساکن رای پوره واقع بست و پنجم از ماه محرم

امسال درین ماه محرم هیهات	مردند نی چند پسندیده صفات
جستم ز دل حزین چو تاریخ وفات	فرمود که رفتند بسوی جنات
	۱۲۶۶

قطعه تاریخ رحلت شاه وجه الله قدس سره مرید شاه ابو البرکات و مسترشد میر قمر الدین در طریقهٔ ابو العلائیه منعمیه قدس الله اسرارهم

منعم وقت شاه وجه الله	دل نورانیش قمر تنویر
ذات او بود ذات بابرکات	صفت اوست خارج از تقریر
در طریق ابو العلائی بود	الغرض شیخ کامل التاثیر

گرد رحلت ز عالم فانی	که کسی را ز مرگ نیست گزیر
ہو منعم ز شش جہت بشنو	سنۂ رحلتش از ان برگیر

قطعہ تاریخ ولادت فرزند ارجمند حاجی اکبر علیخان صاحب

بعالیخاندان اکبر علے خان	خدا بخشید فرزند پریزاد
شد آن زیبا پسر ہمنام یحیی	حیات و دولتش یارب فزون باد
پسر از بسکہ نیکو منظر آمد	نکو منظر شدش تاریخ میلاد

قطعہ تاریخ تعمیر مسجد استاذنا و مولانا شاہ سلامت اللہ صاحب

آن جناب رفیع پاک نژاد	جامع علم و فضل و فقر و فنا
کہ محمد سلامت اللہ ست	نام و الاسے آن شہ علما
چون بتائید ایزدی فرمود	مسجد عالی لطیف بنا
سال تعمیر گفت پیر خرد	مسجدی ساختہ بساز یبا
	۱۲۶۶

قطعہ دیگر

مسجدے ساخت افضل الفضلا	ہمچو قصر جنان خوش و دلکش
ملہم غیب کرد الہامم	سال تعمیر آن خوش و دلکش
	۱۲۶۶

قطعہ تاریخ ولادت پسر حافظ عبد القادر صاحب

بحمد الله که امسال از نسیم لطف یزدانی
می عشرت بجام خوشدلی کردند یاران را
بعبد القادر بن مولوی سید عتیق الله
خدا بخشید فرزند سعادتمند خوش طالع
مه ذی القعده روز چارشنبه بست و پنجم
چو آن با اقتدار آمد از انعالم درین عالم
مبارک آمد این بهبا پسر ان سال میلادش

دلم چون گل شگفت و غنچه امید وا شد
دماغ دوستان از نشئه شادی دوبالا شد
که در علم و عمل از حفظ قرآن فخر آبا شد
که نور نیکبختی از جبین او هویدا شد
که این عالی گهر با طالع مسعود پیدا شد
بعبد المقتدر در عالم اسما مسما شد
مبارکباد فرزند سعادتمند و زیبا شد
۱۲۶۶

قطعه دیگر

بحافظ عزیز دل و جان ما
بپرسند اگر سال میلاد او

خداداد فرزند عالی گهر
بگو خوب و نیک طالع پسر
۱۲۶۶

حفظ الله الولد و من ولده
۱۲۶۶

قطعه تاریخ ولادت فرزند ارجمند اکبر علیخان صاحب مسمی
بعبد الرحمن خان سلمها الله تعالی

نهال آرزو در باغ امید
بوالادو دمان اکبر علیخان

بحمد الله که پربارست امسال
که بیمثل ست در اقران و امثال

زبان خامه با وصف فصاحت
بود در وصف خوبیهای اولال

خدا بخشید فرزندیکه باشد
جبینش بر سعادتمندیش دال

بظل والدش ماناد یارب
ز آسیب حوادث فارغ البال

بمن پیر خرد فرمود اشارت
که ای شیرین بیان شکرین قال

اگر سال ولادت از تو پرسند
بگو والا نهال از باغ اقبال

عبدالرحمن خان بهادر

قطعه تاریخ رحلت مولوی ولایت علی مرحوم خلیفه سید احمد صاحب

ولایت علی العالم المتورع
توفی بالهجرة للدین ناصر

وهذا الذي قد طاب حیا ومیتا
فارخ قلبی طاب غاز مهاجر

۱۲۶۹

قطعه تاریخ رحلت ناظر لکهو خان

چو والا قدر لکهو خان ناظر
بسوی جنة الماوا قدم زد

دبیر خامه تاریخ دعائی
بیامرز د خداش آمین رقم زد

قطعه تاریخ کتخدائی میر مرزا همشیره زاده خواجه احمد حسین صاحب

چون میر مرزا تزویج فرمود
گلبانگ شادی برخاست هر سو

پیوند الفت پیوسته بادا
یارب میان هر دو زن و شو

سال نکاحش گفتم خدایا	بادا مبارک این شادی او

قطعهٔ تاریخ رحلت مردم خانهٔ برادر مرحوم مولوی محمد حمید غفر اللہ لهما واقع بست و نهم سلخ رمضان روز دوشنبه سنه ۱۲۷۰ هجری

فریاد ازین چرخ ستمگار جفا کار	هر پیر و جوانست ز دستش بفغان حیف
بنگر که بهر چشم زدن تا ز خدنگی	بر اهل زمین آید ازین کهنه کمان حیف
زین پیش برادر که مرا تاب و توان بود	جان داد ز دست ستم چرخ جوان حیف
اهلش که بعفت زن مریم صفتی بود	امسال گذشته ز جهان گذران حیف
چون روز وداع رمضان بود داعش	تاریخ دلم گفت وداع رمضان حیف

قطعهٔ تاریخ رحلت جمعیت علی شاه واقع بست و چهارم شوال روز پنجشنبه سنه ۱۲۷۰ هجری

شاه جمعیت علی ز جهان	رفت و خاطر ز غم شد آشفته
سال فوتش دل پریشانم	رفت جمعیت از جهان گفته

قطعهٔ تاریخ مسجد بنا کرده شیخ امداد علی صاحب ۱۲۷۰

آن همایون لقب که در نامش	لفظ امداد با علی آمد
مسجد عالی بنا فرمود	که فلک را برو فرود حسد

سال تاریخ آن دلم بسجبت | گفت ہاتف نظیر کعبہ بود

قطعہ تاریخ رحلت سید ادریس مغربی رحمۃ اللہ تعالی

بود شیخ وقت سید مغربی | آفتاب اوج والا منصبی

شد نہان در مغرب گور و فلک | سال فوتش گفت ای وا مغربی ۱۲..

قطعہ تاریخ رحلت حکیم شاہ مظہر حسین قدس سرہ واقع روز چہارشنبہ سیزدہم ربیع الاخر ۱۲۷۱ سنہ ہجری

عارفٌ باللہ فانٍ فی الاحد | الذی کان اسمہ مظہر حسین

حَلّ بعدَ النقل من دار الفنا | جَنّۃَ الماوا بلا ریب و مین

اِن اَرَدتَ الکشف عن تاریخہ | اسقط الاثنین عن مظہر حسین ۱۲۷۱

قطعہ اخری

شاہ مظہر حسین دین پرور | گر گنہ پاک بود دامن او

چون مسیحا طبیب روح و جسد | رشک خورشید رای روشن او

چارشنبہ ز آخرین ربیع | جان پاکش جدا شد از تن او

سیزدہ از تجلی رحمن | جلوہ طور خاک مدفن او

گفت سال وفات او حسرت | جنت خلد باد مسکن او ۱۲۷۱

تاریخ تولد غلام محی الدین عرف نور الحق پسر شاہ عطاء اللہ صاحب واقع چہارم جمادی الاولی روز جمعہ وقت آخر ظہر

پسر ارجمند بخت بلند	زاد در خانۂ عطاء اللہ
نام کردش غلام محی الدین	پدر نیکخواہ حق آگاہ
سال میلاد آن خجستہ پسر	نامش آمد بضم والا جاہ

۱۲۷۱

تاریخ رحلت حکیم ابو الحسن صاحب واقع شب دوشنبہ پانزدہم جمادی الاخری

بو الحسن کان باذن المولے	یبرئ الاکمہ یحیی الموتے
صار لا ینفعہ کل دواء	اذ قضی اللہ علیہ الفوتا
ہتف الہاتف فی رحلتہ	عامہ ذاق طبیب موتا

۱۲۷۱

قطعہ فارسیہ

کرد رحلت ابو الحسن ز جہان	روی روشن بہ تیرہ خاک نہفت
بود در فن طب یگانۂ عصر	ہم باشعار در معنی سفت
وہ کہ از مرگ آن مسیح زمان	خاطر عالمی ز غم آشفت
عقل تاریخ و ماہ و سال رحیل	پانزدہ شب جمادی الاخری گفت

۱۲

تاریخ ازدواج شاہ محمد یحییٰ صاحب متخلص بحیی سلمہ اللہ تعالی

خلف الرشید شاه وجیه الله قدس سره

شاه یحیی که در حد اثنت سن — بر سرش تاج فقر بنهادند
کتخدا گشت با کریمهٔ قوم — زین طرب جمله دوستان شادند
چون نمودم سوال از تاریخ — شادی و خوشدلی نشان دادند
۱۲۷۱

ایضا

تاریخ از دواج یحیی ز عقل جستم — گفتا خودش بی خود تاریخ هست فافهم

تاریخ مراجعت مولوی سعد الله صاحب بلکهنو از سفر حرمین شریفین هشتم رجب

امروز رموز دان انواع علوم — سعد الله بی نظیر باشد لا غیر
سوی حرمین رفت و خوش باز آمد — چون ماه که نور میفشاند در سیر
پرسید از و سعید تاریخ رجوع — خندان شد و گفت قدر حجنا بالخیر
۱۲۷۴

قطعهٔ تاریخ آغاز فقیر درس بخاری شریف را غره محرم روز جمعه

بتوفیق خدا درس بخاری کرده‌ام آغاز — بیا ای طالب علم حدیث و کسب اینفن کن
شد این مصرع که گفتم در دعا تاریخ آغازش — بیمن او خدایا روزیم انجام احسن کن
۱۲۷۴

قطعهٔ اخری

جو تشن خود کرده ام درس بخاری شریف	از سهام حادثات اکنون ندارم هیچ ترس
خواستم سال شروع اینکتاب مستطاب	گفت دل جان بمنافق کاست از اغاز درس

قطعه تاریخ رحلت سراسر حسرت مولوی عبد الکریم ادخله الله النعیم واقعه بست و ششم روز چهار شنبه اول صبح ۱۲۷۴ هجری

چار شنبه صبحدم ماه صفر بست و ششم	در جوانی کرد رحلت مولوی عبد الکریم
از سر الهام حسرت گفت سال رحلتش	داخل فی حور و ولدان و جنان النعیم ۱۲۷۴

قطعه اخری

دلم تنگ آمد از دنیای فانی	بجانم از زمین و آسمانش
نه در گلهای او رنگ ثباتی	نه بوئے از بقا در بوستانش
بهر جا نوگلی رو کرد خندان	بغارت برد آسیب خزانش
کجا بلبل درین باغ آشیان بست	که برق آتش نزد در آشیانش
بنالد دل چسان چون بلبل زار	که چون گل رفت یار مهربانش
فضیلت مرتبت عبد الکریم آه	اجل بر سر در آمد ناگهانش
قضا واحسرتا سوی جنان برد	در ایام جوانی از جهانش
جوانی بود رعنا حیف صد حیف	که زیب خلد شد سرو روانش

چگویم از ذکا و لطف طبعش — که پیدا بود از حسن بیانش
بعلم و حلم و عقل و فهم و فطنت — ندیدم همسر او در زمانش
چو تقدیر الهی قصه کوتاه — ربود از بزم دنیا نوجوانش
بحسرت گفت هاتف سال رحلت — که بادا گلشن جنت مکانش
۱۲۷۴

قطعه دیگر

واصل حق گشت چو عبد الکریم — دیده ام از گریه شبها نخفت
گنج علوم و خرد و هوش بود — زیر زمینش فلک دون نهفت
ماه صفر بود و دلم سال فوت — صبحدم از بیست و ششم بود گفت
۱۲۷۲

قطعه دیگر

دریغا حسرتا کز گردش ایام نافرجام — بشام تیره روز شد بدل صبح امید ما
جوان عبد الکریم از دار دنیا کرد رحلت آه — عزیز با تمیز ما و تلمیذ سعید ما
زخون دل رقم زد سال فوتش خامه حسرت — بلوح تربتش صد حیف شاگرد رشید ما
۱۲۷۲

قطعه تاریخ رحلت خواجه سلطانجان واقعه بست و دوم ربیع الاول روز یکشنبه سنه ۱۲۷۶ هجری

خواجه سلطان جان بباغ جنان — چون ازین دار رنج و محنت شد

سال فوتش خرد بحسرت گفت	خواجه سلطان جان بجنت شد ۱۲۶۲

قطعه تاریخ مسجد بنا کرده مولوی ارادت الله صاحب پسر مولوی عماد الدین صاحب

بنای مسجد و باغ و مکان و چاه نهاد	که خانه اش کند ایزد بنا بباغ بهشت
کسیکه نام نکویش ارادت الله است	بلند همت و الانژاد و پاک سرشت
چو اول انچه بکاری درو کنی آخر	خنک هر آنکه درین دهر تخم نیکی کشت
زبهر سال عمارت دبیر کلک سعید	بارض هند بنا کعبه نهاد نوشت ۱۲۶۲

قطعه اخری

یافت بنا مسجد عالیشانی	کرد چو توفیق الهی امداد
گفت سروش سنه تعمیرش	مسجد زیبای خجسته بنیاد ۱۲۶۲

تاریخ ازدواج برادرزاده ام محمد امین سلمه الله تعالی

شد ازدواج محمد امین بدخت رئیس	ببرگ عشرت و ساز طرب شب جمعه
قلم بصورت و معنی نوشت تاریخش	زواج سادس شهر رجب شب جمعه ۱۲۶۲

قطعه تاریخ رحلت مولوی علی حسین صاحب واقعه بست و پنجم رجب آخر شب چهارشنبه ۱۲۶۲ سنه هجری

در داکه حاجی حرمین مشرفین	سید علی حسین بفردوس کرد رو
چون داغ مرگ او بدلم ماند لاله سان	سال وفات گفت دلم داغ مرگ او

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی عبد الغنی قدس سره واقعه بست و چهارم شعبان روز چهارشنبه سنه ۱۲۷۲ هجری .

جناب مولوی عبد الغنی حیف	کز و باغ جهان زا بود رونق
چو رحلت کرد سوی عالم قدس	دل از غم شد چو منقار قلم شق
وجودش بود گویا مصدر خیر	کز و علم و عمل گردیده مشتق
بیادش شرطهٔ توفیق چون نوح	ازین طوفان سلامت برد زورق
در آغوشش مع الله کرد منزل	برون زد خیمه از نه چرخ ازرق
بدریا قطره واصل گشت و گم شد	سفید گشت راجع سوی مطلق
چو جستم سال تاریخ وفاتش	ملک گفتا بروحش رحمت حق

قطعهٔ تهنیت شادی ولادت باسعادت خواجه محمد میر پسر سید صفدر حسین عرف میر مرزا همشیره زاده خواجه احمد حسین صاحب سلمهم الله تعالی

هزار شکر که آمد برون ز پردهٔ غیب	هر آنچه میطلبیدیم از خدا بدعا
نمود ماه نوی زآسمان کون و وجود	دمیده تازه گلی در ریاض نشو و نما

بلند مرتبہ احمد حسین عالیقدر
که خواجه امراهست و خادم فقرا

مراد حضرت یزدان مرید وجه الله
معین طالب مولی محب اهل صفا

بلطف و مهر دل عالمی بدست آورد
بحسن خلق جهانی مسخرست اورا

کنون دو حرف ز همشیرزاده‌اش گویم
که رفت بر روش خال راه مهر و وفا

بدهرش آمده صفدر حسین اسم شریفش
چنانکه شد لقبش خواجه میر بامرزا

ز فضل خالق ارض و سما بساعت سعد
بخانه‌اش پسری همچو ماه شد پیدا

نهاد نام بلندش فلک محمد میر
خداش علم و عمل بخشد و حیات و بقا

ستان بدر خشید و میر مجلس شد
شد انیمقوله حافظ بشان او زیبا

سروش غیب ندا زد بسال مولد او
طلوع نیر برج شرف باوج علا

تاریخ رحلت مولوی شاه عماد الدین صاحب خلیفه حضرت شاه حسنعلی قدس سرهما

۱۲۷۴

رقم زد خامه تاریخش ستون دین برافتاده		چو مولانا عماد الدین متاع جان بحق داده

قطعه تاریخ ترتیب مکاتبات حضرت استادنا و مولانا شاه سلامت الله قدس سره

۱۲۷۴

	ذات ملکی صفات کشفی		از مغتنمات روزگارست	

تاریخ رحلت ... ۱۲۸۰ ...
بیست و ... جمعه ... المصنف

علم و عمل و فضیلت و زہد | قائم ہمہ با ذات کشفی
خواہید وقوف بر علومش | بینید ہ صنفات کشفی
نظر صبح و ساز خشعالی | خواہم بدعا حیات کشفی
سر چشمہ آب زندگانی ست | گوئی قلم و دوات کشفی
طبعی بر سان لطیف و نازک | تا فہم کنی نکات کشفی
بودست سو کمینہ حسرت | نبذی ز صفا و صنات کشفی
چون شد مجموع سال ترتیب | دل گفت مکاتبات کشفی

۱۲۷۴

رباعی مشتملبر تاریخ تولد دختر مولوی فدا حسین صاحب
برادر نسبتی شاہ محمد یحیی صاحب

ایزد بفدا حسین از لطف و کرم | بخشید چو دختر سعادت توام
ہنگام ولادتش ز بہر تاریخ | فرمود پدر کہ دختر رسایم

۱۲۷۴

قطعہ تاریخ تولد دختر نیک اختر شاہ محمد یحیی صاحب متخلص
بیحیے واقع بست و پنجم جمادی الاولی سلمہما اللہ تعالی

شاہ ملک فقر و دین یحیی کہ ہست | از سخن سنجان و معنی پروران
زاد زیبا دختری در خانہ اش | یا الٰہی باد از نیک اختران

سال میلادش چو رسید م سعید | پیر عقلم گفت زیب دختران ۱۲۷۴

قطعه تاریخ مسجد تعمیر کرده میر فرحت علی صاحب بکوچه صدر

بنا مسجدے کرد فرحت علی | شد او را چو توفیق نعم الرفیق
بسال عمارت ندا از سروش | که طوبی لدار کبیت عتیق ۱۲۷۴

قطعه تاریخ تعمیر مسجد چودهری واحد علی صاحب

ساخت واحد علی لوجه الله | مسجد بی نظیر و بے مانند
گفت سال عمارتش هاتف | انها کعبة لارض الهند ۱۲۷۴

قطعات تاریخ رحلت سراسر حسرت جناب والد ماجد جامع منشی واعظ علی غفر الله له ولی واقعه دوازدهم رمضان روز سه شنبه وقت فجر ۱۲۷۴ سنه هجری

چون پدر م حضرت واعظ علی | رفت بگلگشت جنان چون نسیم
برد ز فردوس بتاریخ گفت | خازن جنت لك اجر عظیم ۱۲۷۴

دیگر

واعظ علی آن بلند همت | کش مثل درین زمانه کم بود
در حلم و وقار بود کوهے | دریا بسخاوت و کرم بود

بیدار دلے کہ خواجۂ فقر | در پردۂ دولت و حشم بود
جادو رقمے کہ خط خوبان | شرمندۂ حسن آن رقم بود
تعلیم خطوط در کف او | سلطان قلمرو قلم بود
صاحب رائی کہ دین و دنیا | از خوبی نظم او بہم بود
آن حاجی با صفا کہ دایم | مشتاق طواف او حرم بود
لبیک بداعی اجل گفت | روز رحلت چہ روز غم بود
سال و مہ وقت رحلت او | ماہ رمضان سپیدہ دم بود
۱۲۷۴

دیگر

چو والد من خرین بحکم رب عالمین | بسوی جنت برین نمود ازین جہان سفر
دلم باشک سرخ بر بیاض روز رد من | نوشت سال رحلتش غم جدائی پدر
۱۲۷۴

قطعۂ دیگر

افسوس کہ واعظ علی پاک طبیعت | زینعالم فانی شدہ در عالم دیگر
بودست زہر غم فوتش چو قوی تر | زانرو شدہ تاریخ وفاتش غم دیگر
۱۲۷۴

ہر مصرع قطعہ ہست تاریخ

حاجی واعظ علی اقدس | زینداز فنا چو کرد رحلت
۱۲۷۴ | ۱۲۷۴

ثانی عشر و سپیده دم بود
مصرعهٔ عام دان پی فوت
۱۲۷۴

سه شنبه و یوم صوم و رحمت
۱۲۷۴
معفو باد ایجند الجنت
۱۲۷۴

قطعه دیگر

والدمن غفر الله له
سال ایجاد ثنه جان فرسا

شد سوی خاندبرن چون بسفر
گفت دل آه غم بے پدری
۱۲۷۴

قطعهٔ تاریخ تعمیر مسجد مولوی امیر الحق صاحب

چو مولانا امیر الحق و الدین
بجای مسجد خام از سر نو
رقم زد خامه تاریخ عمارت

که وصف اوست از نطقم زیاده
بنای پخته با وسعت نهاده
عبادتخانهٔ حق زیب داده
۱۲۷۴

قطعهٔ تاریخ رحلت خواجه احمد حسین مغفور که آزادوش میزیست و در محفل نشاط بابوندلال ناگاه جان بحق تسلیم کرد

چو کرد احمد حسین صاف مشرب
رقم زد حسرت دلخسته تاریخ

بسیر جنت از بزم جهان عزم
بجنت آه رفت آزاده زین بزم
۱۲۷۵

قطعه دیگر

چو رفت احمد حسین آن صاحب خیر

سبکروحانه از دنیا دریغا

پی سال وفاتش هاتف غیب — ندا زد آه واویلا دریغا ۱۲۶۵

قطعهٔ دیگر

خواجهٔ نیکو خصال احمد حسین — روی خود ناگه ز چشم ما نهفت
آنکه زیب محفل احباب بود — از چه رو یارب بزیر خاک خفت
حسرت دلخسته سال رحلتش — آه آه از ارتحال خواجه گفت ۱۲۶۵

تضمین مادهٔ مرقومه بطور دیگر

خواجه احمد حسین نیک خصال — کرد رحلت ازین جهان ناگاه
گفت تاریخ رحلتش حسرت — آه از ارتحال خواجه آه ۱۲۶۵

قطعهٔ تاریخ تزویج ثانی مولوی عبد الحمید صاحب پسر مولوی احمد الله صاحب

جوان خردمند عبد الحمیدم — که علم و هنر باشدش خاندانے
چو شد فرد از رحلت زوج اولے — ازین دار فانی بعهد جوانے
پدر داد بار دگر از دواجش — بصد عشرت و شادی و کامرانے
دعاگو رقم کرد تاریخ شادی — مبارک بوی باد تزویج ثانے ۱۲۶۵

قطعهٔ تاریخ وفات بابو چنی لال

واحسرتا که چنّی لال از جهان گذشت — بودست در زهد و رئیسی پر از صفا
شد حسب حال مصرع تاریخ فوت او — کین آسمان شکست چنین لعل بی بها ۱۲۷۵

تاریخ رحلت شیخ امداد علی مرحوم مغفور

ایکه بر دولت دنیای دنی بنازی — اگر امروز ترا مال بود فردا کو
جمع اسباب تنعم کنی از طول امل — عمر کوتاه ترا خواجه بقا اما کو
آدمی زاد دران روز که سیر دهجهات — نبود هیچ سفر کرده چنین تنها کو
منعمی بود درین شهر که بادش غفور — انکه بگذشته و بگذاشته این دنیا کو
هاتف غیب ندا کرد بسال فوتش — شیخ امداد علی صاحب مال اما کو ۱۲۷۵

قطعهٔ تاریخ رحلت جاریه حبشیه فقیر واقع بست و پنجم ذی القعده روز دوشنبه بعد مغرب ۱۲۷۶ هجری

کنیزی داشتم صاحب تمیزی — که آوردم بهند از جده اورا
قدش سروی که از خاک حبش خاست — درون دل بقامش چون سویدا
بتی سرخیل سنبران سیه فام — سوادش چون سواد دیده زیبا
ز صحرای ختن آهوی مشکین — نگار عنبرین روی دل آرا
سراپایش بسان مردم چشم — همی افزود نور دیدهٔ ما

سلیم الطبع و سالم از معائب
بسلمی بود ازین معنی مسمی

اجل ناگاه آمد بر سر او
ز دنیا برد او را سوی عقبی

بکن در زمرۂ حوران جنت
بفضل خود مقام او خدایا

ز هاتف از پی سال وفاتش
ندا آمد بجنت رفت سلمی

۱۲۷۵

قطعه اخری

آن کنیز حبشی مرد افسوس
زیست بی او بود از بختی من

حسرت سوخته دل تاریخش
زد رقم حیف سیه بختی من

۱۲۷۵

غزل

باختیار نکردم ترا بزیر خاک
که نیست چاره ز تقدیر خالق افلاک

برآورند گل و لاله سبز زیر زمین
تو نیز سر بکش ای سرو قامت چالاک

خیال تو نرود هیچگه ز چشم ترم
چنانکه یاد تو نکیدم ز خاطر غمناک

اگرچه زهر فراق تو کار کرد بجان
ولی امید که گردد وصال تو تریاک

وصال نیست پس از مرگ امید حسرت را
اگر رویم بجنت ز فضل ایزد پاک

نوشت سال وفات تو خامه با دل چاک
سقا اللطیف بامطار لطفه مثواک

۱۲۷۵

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی سید خیرات علی مرحوم واقعه سنه مرقوم الصدر

خیرات علی رئیس و سید
در علم و هنر وری یگانه

چون گشت ازین سرای فانی
سوی دار البقا روانه

هاتف سنهٔ وفات فرمود
او یافت بهشت جاودانه ۱۲۷۵

رباعی

خیرات علی شریف قوم و خیل
فرمود بسیر گلشن جنت میل

زانرو که بحرمت علی یافت نجات
تاریخ وفات نام او شد بے ویل

قطعه تاریخ رحلت مولوی واجد علی بنارسی لکهنوی غفر الله له

عالم با عمل خوش اخلاق
در علوم متعارف استاد

بود واجد علیش اسم شریف
داشت درسیهٔ کتب جمله بیاد

طالبان یافته تکمیل از وی
اهل تحصیل ازو خاطر شاد

در غریبی بمقام چپره
رفت زین منزل حسرت بنیاد

بست و سوم ز ربیع الاول
روز آدینه دریغا جان داد

ایزد پاک ز رحمت او را
جای در جنت جاوید دهاد

گفت تاریخ وفاتش حسرت
نازل روضه علیین باد ۱۲۷۶

قطعه تاریخ رحلت خواجه عبد العلیخان صاحب واقع شب

دوشنبه نهم جمادی الاولی ۱۲۶۶ سنه هجری

رئیس خواجگان عبد العلی خان ‌‌ نهال باغ تائید و تمنا

بسر عمر در از خویشتن کرد ‌‌ بزهد و طاعت مولے تعالے

چو رحلت زینجهان فرموده برخاست ‌‌ ز هجر دل شور و او لیا در دینا

چو کردم فکر روز و ماه و سالش ‌‌ بمن فرمود پیر عقل دانا

بگو با مدّ آه وصنم اول ‌‌ شب دوشنبه و ششم جمادی

۱۲۶۶

تاریخ وفات جناب شاه احمد سعید قدس سره در مدینه طیبه دوم ربیع الاول روز سه شنبه ۱۲۷۷ سنه هجری

عارف اسرار حق احمد سعید ‌‌ بادشه مملکت معرفت

داشت بهر قدم استوار ‌‌ بادم جانبخش مسیحا صفت

خانقه مظهرے از فیض او ‌‌ مهبط انوار و فلک منزلت

بر اثر شاه غلام علے ‌‌ کرده سلوک ره وحدانیت

امر بمعروف نمودی بخلق ‌‌ نهی عن المنکر و المعصیت

بعد از ان گشت ستم اهل بغی ‌‌ شهر در آمد بعجب تهلکت

رفت بسوی حرمین شریف ‌‌ بوده در ان آنکه با عافیت

در بلد طیبه مصطفی — گشت روان سوی جنان عاقبت
هاتف غیبی پی تاریخ او — غلغله افگند نکو آخرت ۱۲۷۷ھ

رباعی

چون شاه احمد سعید فخر کمل — رحلت فرمود یافت در خلد محل
پرسند اگر سال وفاتش حسرت — گو سه شنبه شهر ربیع الاول ۱۲۷۷

تاریخ وفات حسین علی شاه واقع دوازدهم ربیع الاول روز یکشنبه بمقام پهلوارے

بیوم مولد خیر البشر حسین علی — بوجد و حال بحق جان سپرد روز سماع
صریر خامه نواساز شد بتاریخش — وفات شاه حسین علی بسوز سماع ۱۲۷۷

ایضا

واصل حق آنکه در نامش حسین — با علی ای همدمان گردیده جفت
جان بشورش داد در وقت سماع — وانگهی آسوده زیر خاک خفت
حسرت دلخسته سال فوت او — حال شورش جان بحق بسپرد گفت ۱۲۷۷

تاریخ رحلت حضرت خوشدامن صاحبه واقعه شب بست و هشتم از شهر جمادی الاولی شب چهارشنبه

لیل بست ہشتم

۱۲۷۷

قطعهٔ تاریخ ولادت فرزند شیخ محمد یحیی پسر منشی اکبر علی

جناب عالی اکبر علی را | که مقبول حق است و برگزیده
خدا بخشید چون فرزند فرزند | که باد او بتنعم پرورده
سروشم گفت تاریخ ولادت | سعادت توام و نور دو دیده

تاریخ بنای مسجد مولوی اطهر حسین صاحب بمقام مهدانوان و سال تمام آن

بنا اطهر حسین با صفا کرد | بزیر نیلگون کاخ مقرنس
مصفا مسجدی تقوی اساسی | ز بهر طاعت سوی تقدس
پی سال بنا و عام اتمام | ترا این بیت باشد کافی و بس
بنا شد مسجد الاقصی مثالی | تعالی الله عجب بیتی مقدس

۱۲۰۰ ۱۲۰۰

قطعهٔ تاریخ رحلت پر حسرت برخوردار محمد امین عرف عبد الغفور غفر الله له واقعهٔ بست و پنجم صفر روز شنبه وقت ظهر ۱۲۷۷ سنه هجری

جوان رفت از جهان عبد الغفورم | بمرقد سر بنهاد افسوس افسوس

قلم سالش رقم زد با دل چاک — اجل فرصت نداد افسوس افسوس ۱۲

قطعهٔ دیگر

دردا که نور دیدهٔ محمد امین گذشت — در عالم ثبات ز دنیای پر فساد

حسرت چو سال رحلت او خواستم ز دل — در خون طپید و گفت که داخل بخلد باد ۱۲۷۸

برخوردار ما کجا

قطعهٔ تاریخ رحلت مولانا فضل حق رحمه الله واقعه ۱۲ صفر

قد توفی الاله فضل الحق — عالما جیدا بلا ریب

ان نفاه الولاة من بلده — بجفاء فلیس من عیب

قال تاریخه لا ادرکه — فضل حق هو الف الغیب ۱۲

تضمین مادهٔ مرقومه در فارسی

مولوی فضل حق چو رحلت کرد — جنتی گشت نیست ریب مرا

گفت تاریخ او لا ادرکه — فضل حق سروش غیب مرا ۱۲

تاریخ انتقال خلیفه لعل محمد

خلیفه لعل محمد بنا نیزی استاد — که بود مرد معمر بکنج مرقد خفت

ز سال رحلت او چون سوال کرد دلم — جواب پیر خرد داد و ستاد نانیز گفت

قطعۂ تاریخ رحلت مولوی گوہر علی صاحب واقعۂ تاریخ نوزدہم جمادی الاولے روز دوشنبہ

آنکہ زگوہر و علی بود مرکب اسم او
داشت سخائے حاتمی معنِ زمانہ بود آہ

سال وفات او نوشت خامۂ اسنیٰ نگار
آہ نماند گوہر بحر سخا و جود آہ

۱۲۷۸

رباعی

گوہر علی حمیدہ اخلاق و صفات
ہے گاہ سر آمد اجلش کرد وفات

معروف بخیر بود در حین حیات
تاریخ ممات یافت اہل الخیرات

۱۲۷۸

تاریخ انتقال خواجہ فیض اللہ متخلص بفرحت واقع چہاردہم جمادی الاخرے

خواجہ فیض اللہ فرحت از جہان
رفت و راحت در دل محزون نماند

سال فوتش کلک حسرت زد رقم
ہائی فرحت در زمان اکنون نماند

۱۲۷۸

قطعہ بطور آخر

فرحت کہ بود نامش فیض اللہ از جہان رفت
دل زین غمست پرخون جان در تن ست محزون

پرسند از تو حسرت گر سال انتقالش
گو آہ در زمانہ فرحت نماندہ اکنون

۱۲۷۸

قطعۂ تاریخ تہنیت شادی تزویج خواجہ علی نقی عرف

علی نواب پسر خواجه محمد کاظم صاحب

مولوی خواجه محمد کاظم
متخلص شفا در اشعار
پسرش خواجه علی نواب
عقد تزویج به بنت العم یافت
هردو را باد مبارک یارب
خواستم چون سنهٔ این شادی

معدن جود و سخاو همت
باد پیوسته با من و صحت
چون پدر صاحب حسن سیرت
با همه شوکت و زیب و زینت
روز و شب شادی و عیش و عشرت
گفت دل تهنیت با بهجت

قطعهٔ تاریخ ارتحال مولوی شاه محمد حسین خلف شاه نعمت الله پهلواروی قدس سرهما بمکهٔ معظمه واقع دوازدهم شعبان ۱۲۷۰ سنه هجری

شه اقلیم فقر و دین که نامش
بعلم ظاهر و باطن یگانه
محب الله شاه و نعمت الله
جد و اب بوده اند آن مرد حق را
ز ارض هند در ملک عرب رفت
ز آثار رسول انس و جان نیز

محمد با حسین آمد بشهرت
که جامع بود در شرع و طریقت
که پهلواری از ایشان یافت عزت
از ایشان وارث مجد و کرامت
تمتع یافت از حج و زیارت
مشرف شد زهے عز و سعادت

میان مکه زین دنیای فانی — بشعبان معظم کرد رحلت
درون جنة المعلی دفین شد — بغربت یافته موت شهادت
رقم زد کلک حسرت سال فوتش — که آن حاجی زمکه رفت جنت
۱۲۷۹

قطعه اخری

چون محمد حسین شد سفری — زین جهان و شتافت در فردوس
گفت سال وفات او هاتف — نعمة الله بیافت در فردوس
۱۲۷۸

قطعه دیگر

آن مقتدای دوران مهر سپهر عرفان — از روی او درخشان انوار زهد و تقوی
اول بگو محمد زان پس حسین برخوان — تا نام نامی او گردد بتو هویدا
در مکه شریفه براوج عالم قدس — پرواز کرد روحش در اشتیاق مولی
جستم ز هاتف غیب تاریخ انتقالش — گفتا که کرده آرام در جنت معلی
۱۲۷۹

قطعه تاریخ رحلت میر شاه غلام حسین صاحب غفر الله له

سید با صفا غلام حسین — مرگ او دل چو تیغ بخراشد
در ته خاک آرمید حیفا — آب رحمت بتربتش باشد
سال تاریخ رحلتش ز جهان — برّد الله تربته باشد
۱۲۷۹

ایضاً

نور ضریحه
۱۲۶۹

قطعه تاریخ انتقال شاه ظهور الحق چشتی واقعه چهار شنبه شب پانزدهم جمادی الاولی ۱۲۶۹ سنه ہجرے

حاجی باصفا ظهور الحق | آه پوشید چون لباس کفن
ہاتف غیب گفت تاریخش | در بہشت برین گزید وطن
۱۲۶۹

قطعه دیگر

چو شد لوح ظهور الحق زدنیا | بسوے آخرت دار مخلد
پے تاریخ آن بر صفحه دهر | قلم کوچ ظهور الحق رقم زد
۱۲۶۹

قطعه تاریخ رحلت میر افضل علی مرحوم واقعه شانزدهم جمادی الاولے روز دوشنبه

چون سید پاک افضل علے آه | آهنگ سیر جنت نموده
حسرت رقم زد سال وفاتش | او سوی جنت رحلت نموده
۱۲۶۹

قطعه اخری

میر افضل علی باآداب | شد بخوان نعیم جنت ضیف
۱۲۶۹

بار دیگر بگوے تاریخ	میر افضل علی زروی حیف ۱۲۷۹

رباعی مشتمل بر تاریخ ولادت پسر سید فضل الرحمن صاحب مسمی به خلیل الرحمن سلمهما الله تعالے

فضل الرحمن رئیس با شوکت و شان	دادش یزدان پسر چو ماه رخشان
پرسند چو نام و سال مولود سعید	گو نور دیدها خلیل الرحمن ۱۲۷۹

قطعه تاریخ ولادت فرزند ارجمند شاه محمد یحیی صاحب که شب هفتم ماه مبارک رمضان اتفاق افتاد سلمهما الله تعالی

خدای عز و جل لیلة الخمیس بیحیے	عطا خجسته پسر کرد همچو ماه درخشان
چو سر بجیب فگندم بفکر سال ولادت	سروش غیب ندا کرد سابع رمضان دان ۱۲۷۹

قطعه تاریخ انطباع مثنویات شجرات خمس منظومه شاه امین احمد فردوسی

چون شاه امین دین احمد	آراسته با علوم و آداب
جمع شجرات خمس در نظم	فرمود براے نفع احباب
شد مثنویات پنجگانه	از حرمت اولیا و اقطاب
چون خمسه حضرت نظامی	گنجینه گوهر و زر ناب
بعد از صلوات خمس خوانند	این مثنویات را بمحراب

چون نسخه آفتاب افگند | پرتو بر شش جهت بصد تاب
مانند حواس خمسه در کار | در ظاهر و باطن ست در یاب
در سایه این نهال جنت | ای سالک راه زود بشتاب
در قالب طبع چون در آمد | سالش جستند جمله احباب
از هاتف غیب آمد آواز | باد این اشجار خمس با آب

۱۲۷۹

قطعه اخری

شجرات سلاسل خمسه | شاه امین ستوده سرشت
ساخت در نظم جمع و شد مطبوع | همچو گلدستهٔ ز باغ بهشت
سنهٔ طبع خامه حسرت | شجر خمس سبز باد نوشت

۱۲۷۹

قطعهٔ تاریخ ولادت فرزند دلبند مولوی یداللہ صاحب مسمی نعمت احمد

حق داد به مولوی یداللہ | فرزند نرینه پر نژاد
مادر پدر و عزیز و خویشان | گشتند از این نشاط دلشاد
جد پدرست نعمت اللہ | جد مادر کن احمدے باد
آن یک بفنا و فقر معروف | دیگر بعلوم بود استاد
زان نعمت احمدی نهادہ | نامش پدر خجسته بنیاد

یارب قدرش بلند گردان | عمرش باد افزون ز هشتاد
این نو گل بوستان خوبی | آسیب خزان سے مبیناد
چون از پی یادگار احباب | رفتیم بفکر سال میلاد
تاریخ ولادتش عیان شد | از نعمت خاندان اجداد

۱۲۰۹

قطعه تاریخ انتقال مرزا امان علی ذبیح واقع دوازدهم ذیقعده روز جمعه

بود امان سے علی میرزا | شاعر خوش فکر بلیغ و فصیح
کشته عشق آمده بود از ازل | داشت در اشعار تخلص ذبیح
در صف عاشق سخنان همچو میر | شور فگن شد بکلام ملیح
طائر روحش قفس تن گذاشت | ساخت نشیمن بفلک همچو مسیح
بسکه خراشید غمش سینها | خسته جگرها شده دلها جریح
سال وفاتش دل مجروح من | گفت که آلام وفات ذبیح

۱۲۶۹

جمعه ذیقعده ثالث عشر | روز وسه واقعه گفته صریح

قطعه تاریخ رحلت حافظ سعد الدین بن حافظ محمد ابراهیم بن حافظ نور الله خوشنویس لکهنوی قدس سره

حافظِ خوشنویس سعد الدین
صاحب وجد و حال و جوش و خروش
بود اهل سماع و مستی و شور
چون ازین دار بی ثبات گذشت
گفت سال وفات او حسرت

آن خفید رشید نور اللہ
عارف پاکباز حق آگاہ
قدر او می شناخت سالک راہ
یافت جا در مقام قرب آلہ
یافت دیدار حق بجنت آہ
۱۲۷۹

ایضا

حافظ سعد الدین آگاہ دل
۷۹

قطعہ تاریخ تولد فرزند دلبند میر تجمل حسین صاحب سلمہما اللہ تعالی

بہار آمد بشارت می پرستان
نشاط و خرمی چون سبزہ زد جوش
عنادل گوش گل پر نغمہ کردہ
کہ زاد امسال طفل مہ جبینی
پدر نامش تجمل با حسین است
گلی از گلبن باغ سیادت
قلم بر صفحہ ایام سالش

گل آمد مژدہ مرغان چمن زاد
صبا ہر سو صلای عیش در داد
ز گلبانگ مبارکباد میلاد
بطفل والدینش زندہ ماناد
چہ نام از حسن و خوبی سید ہو یاد
ز حاسد چشم بد یارب مبیناد
رقم زد صاحب فضل و ہنر باد
۱۲۷۹

قطعه اخری

متولد بفضل خالق شد | این پسر چون مہ جہان افروز
در چہ تاریخ و در چہ روز و چہ ماہ | بششم ماہ حج دوشنبہ روز
۱۲۷۹

نام تاریخی نذر الرحمن

۱۲۷۹

قطعہ تاریخ رحلت شاہ منظہر الحق قدس سرہٗ

منظہر الحق چون ازین فانی سرا | رہ نورد جنت فردوس گشت
گفت تاریخ وفات او خرد | منظہر الحق از سر ہستی گذشت

۱۲۷۹

قطعہ تاریخ رحلت میر امام علیصاحب قدس سرہ

سید پارسا امام علے | بود در اتقا وحید زمن
ساکن مکہ معظمہ شد | کردہ ہجرت ز سر زمین وطن
ہمدران بقعۂ مبارکہ کرد | جان پاکش مفارقت از تن
دل اندوہگین من می جست | سنۂ رحلتش ز دار محن
روح او در خیالم آمد و گفت | جنت آراستند از پے من

۱۲۷۹

قطعہ تاریخ رحلت حاجی شیخ برکت اللہ مرحوم

حاجی نیکنام بابرکت | کرد ازینجا عزیمت فردوس

گفت تاریخ رحلتش هاتف | مسکنش باد جنت فردوس
۱۲۶۹

تاریخ شفا یافتن فقیر از مرض صعب

شَفَانِیَ الرَّبُّ فَاشْکُرْ لَهٗ

قطعه تاریخ رحلت پر حسرت خواجه محمد کاظم متخلص شفا

واقعه نهم ربیع الاول روز سه شنبه سنه ۱۲۸۰ هجریه

شفا چو رفت ازین خاکدان بعالم قدس | بلوح عرش برین ناله و فغانم رفت
چه دوست بود جناب محمد کاظم | چگویمت که ز مرگش چها بجانم رفت
ز بد و عمر شفیق قدیم بود مرا | ز دل قرار و ز تن طاقت و توانم رفت
سعید خسته جگر سال رفتنش ز جهان | رقم نمود که آن یار همزبانم رفت
۱۲۸۰

دیگر

خواجه کاظم شفا تخلص او | کرد از ینجا چو عزم سیر بهشت
کلک معنی نگار تاریخش | وای از ارتحال خواجه گفت
۱۲۸۰

سد آه وصال محمد کاظم
۱۲۸۰

قطعه تاریخ ولادت فرزند ارجمند میر مکرم حسین صاحب

مکرم با حسین آن سید پاک | که بر روی زمین باشد فرشته

خدا ایشش داد فرزند بریرو — تنش با رنگ و بوی گل سرشته
چو نامش خواستم شعر تاریخ — قلم سید ظهور الدین نوشته

قطعه تاریخ رحلت مولوی مراد الدین
مولوی نعمت الله لکهنوی واقعه پنجم رجب روز پنجشنبه

توفی مراد الله انفاس عمره — بعلم و تدریس و اتیاء ما امر
لو کنت کیبا طالبا عام فوته — فالهمنی مولای سبحانه غفر

دیگر

عالم با عمل مراد الله — که همه عمر کرد کار خدا
چون ز فانی سرای دنیا رفت — گشت تاریخ دوستدار خدا

قطعه تاریخ رحلت مولوی محمد فرید پهلواروی رحمه الله بمدینه منوره

چون محمد فرید طالب مولی — هجرت از سرزمین هند گزیده
کرده رحلت بخاک پاک مدینه — ساغر بادهٔ طهور کشیده
هاتف غیب بهر سال وفاتش — زد ندا دوست نزد دوست رسیده

قطعه تاریخ رحلت شاه کبیر الدین احمد قدس سره واقعه نهم ذیقعده

چون کبیر الدین احمد شاه دین — مقتدای عصر در ابرار سیر

گر در رحلت از قضاے کردگار — سوی فردوس برین زین کهنه دیر

سال تاریخ وفاتش خواست دل — گفت هاتف کان سفر فرما بخیر

۱۲۸۰

قطعهٔ اخری

چو شاه کشور فقر و فنا کبیر الدین — بکنج مرقد خود خفت خوش به بیفکری

ز روی صورت و معنی سنین رحلت او — هزار و دو صد و هشتاد آید از هجری

۱۲۸۰

تاریخهاے وصال حضرت استاذنا مولانا شاه محمد سلامت الله کشفی قدس سره واقع سوم رجب روز شنبه سنه ۱۲۸۱ هجری

از آیهٔ قرآن

كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

۱۲۸۱

مقتبس از دعای ماثور

رَضِيتُ بِاللّٰهِ رَبًّا

۱۲۸۱

قصیده

ای دیده بگریه کوش و خون بار — وی سینه برار نالهٔ راز

ای دل سبق فغان بیاموز — کن با من ناصبور تکرار

دردا که شکست ساغر عیش — از سنگ جفای چرخ دوار

وقتست که روزگار گردد — از ظلمت جهل تیره و تار

فخر الفضلا محقق عصر — در جمله علوم بحر ذخار

شمس العرفا که بود عالم — از پرتو روی او پر انوار

بدر الکملا که در کمالات — معروف بلاد بود و امصار

صدر الشعرا بلیغ دوران — کشفی ست تخلصش در اشعار

زین الخطبا که منبر وعظ — بود از قدمش بلند مقدار

شیخ العلما سلامت الله — مشفق بر طالبان پدروار

چون باد بهار رفت بیرون — زین باغ کهن که هست پر خار

یکسر همه خیر کرد ازو گل — پاک آمد و پاک رفت ازین دار

از فکر صواب خویش کردی — در دم آسان هزار دشوار

اکنون که گذشت از سر ما — مائیم و غم و هجوم افکار

میکرد بیک نگاه منحل — هر عقده که بد محل انظار

میداد جواب هر سوالے — از جودت طبع دقت آثار

هر نکته که بود در کتاب — میکرد باهل علم ایثار

با کثرت طاعت و عبادت — تصنیف کتاب کرد بسیار

تحریر شهادتین و مولد — اشباع کلام و دیگر اسفار

بر مسلک مستقیم قائم — چون صحب کبار و آل اطهار

دل داده حب آل احمد — هم پیرو چار یار اخیار

در پرده علم خواجه فقر — مست از می عشق تحت استار

در نثر ظهوری و ابوالفضل — در نظم قتیل نغز گفتار

شاگرد دو بند مستعدان — زانجمله مرا کمینه انگار

بو دست بخلق حجت حق — بر وی نه ورود منع انکار

در منقبتش نکرده ام اطرا — گفتار مرا تو راست پندار

تا سبحه ز دست او جدا ماند — انا لله گفت صد بار

کم کن جزع و فزع سعیدا — در امر خدای صبر پیش آر

در حضرت ذو الجلال و الجود — از بهر دعا دو دست بردار

یارب به طفیل سرور دین — محبوب تو و رسول مختار

جایش بده از کرم بفردوس — در زمره اولیای ابرار

کردم چو حساب سال رحلت — با جان حزین من دل افگار

تاریخ وفات او بر آمد — از نام خدا که هست غفار

۱۲۸۱

قطعه

حضرت کشفی که اسرار علوم — بود مکشوف ضمیر روشنش
آه ما را بود استاد شفیق — دخل کامل بد بهر علم و فنش
شد جهان تاریک از ظلمت چو گور — جان پاک آمد چو بیرون از تنش
باد یا رب از وفور فضل تو — ابر رحمت سایبان مدفنش
زد رقم سال وفاتش خامه — جنت فردوس بادا مسکنش

قطعهٔ اخری

شد سفری ازین جهان کشفی بی‌عدیل ما — شهرهٔ علم و فضل او در همه ملک چار سوست
کرد سعید جان بلب سال وفات او طلب — گفت دل حزین که آه دو بیت سید دو دوست

۱۲۸۱

قطعهٔ ثالثه

مولوی سلامت الله کشفی از جهان — انتقال در جنان کرد چون بامر رب
سال رحلتش دلم بهر یادگار خواست — زد ندا سروش غیب ثالث سه رجب

۱۲۸۱

قطعهٔ تاریخ رحلت قاضی انور علی مرحوم خلف مولوی منور علی مغفور واقعهٔ ششم رمضان المبارک

قاضی انور علی بحکم قضا — کرد چون شمع زندگی خاموش

سال تاریخ با دل رنجور | قاضی انور علی بگفت سروش ۱۲۸۰

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی هادی علی غفر الله له بلدهٔ لکهنؤ

حاوی علم عقلی و نقلی | از اصول و فروع دین آگه
آنکه هادی علی بود نامش | کرد رحلت ازین جهان آوه
وصف او را نمیتواند گفت | خامهٔ دو زبان یکی از ده
گفت سال وفات او هاتف | یافت هادی علی بجنت ره ۱۲۸۰

قطعهٔ تاریخ رحلت سید شاه محمد قاسم قدس سرهٔ واقعه
هفتدهم شهر شوال روز پنجشنبه ۱۲۸۱ سنه هجری

سید پاک صاحب برکات | که درین نشئه تخم نیکی کشت
شد ز جمع محمد و قاسم | نام نیکوی آن ستوده سرشت
زیست با ذوق و شوق و وجد و حال | کرد رحلت چو زین جهان به بهشت
خامهٔ راست گوی تاریخش | عاشق صادق خدای نوشت ۱۲۸۱

تاریخ چاه خانه باغ فقیر

تهی چاه کز قعر ش آید ندا | بعطشان که عذب فراتیم ما
بتاریخ او و میرسد این صدا | بیا تشنه آب حیاتیم ما ۱۲۸۱

تاریخ بستن چیاپانها بصحن خانه خودم

چمنها ساختم در صحن خانه | بهشت آسا پر از گلهای رنگین
بشاخ یاسمین برغنچه گل | نوشتم سال او باغ ریاحین

۱۲۸۱

قطعهٔ تاریخ حفظ حافظ عبد المغنی پسر حافظ محمد کریم آروی سلمہا اللہ تعالے قران شریف را

حفظ قرآن چه منصب عالی ست | کی رسد هر کسی باین منصب
هر کرا دست داد این دولت | بکف آورد نقد مطلب
باحِبّاء واَصدقاء کرام | میدهم مژدهٔ سرور و طرب
که محمد کریم پاک نهاد | صاحب عقل و فهم و علم و ادب
بود خود حافظ کتاب کریم | ولدِ ارشدش بسان اب
نیز شد حافظ کلام اللہ | ای خوشا طالع و زهی کوکب
سال تاریخ حفظ او جستم | گفت دل حافظ کلام رب

۱۲۹۱

قطعهٔ تاریخ انتقال جناب مولوی محمد ابراهیم نگر نهسوی واقع شب نهم ماه مبارک رمضان ۱۲۹۳ سنه هجری

فخر عالم محمد ابراهیم | بود در علم و فضل بی همتا

حامی شرع و تابع سنت	هادی دین و صاحب تقوی
شد مدرس بشهر کلکته	رونق تازه داد مدرسه را
منتخبی که هست دیوانش	متداول میانهٔ فضلا
کرد شرحش چنانکه می شاید	گشت مطبوع و نافع ادبا
جد او مولوی امین الله	پیش ازو بود افضل علما
هم بکلکته زیب مدرسه بود	داشت بر مسند فضیلت جا
در بیان مآثر نبوی	کرد نظم قصیدهٔ عظمی
مسکنش قریهٔ نگرنهر	طالبان علوم را ماوا
شب شنبه نهم ز ماه صیام	کرد رحلت بسوی دار بقا
جای او کن بفضل خود یارب	جنت عدن و سایهٔ طوبی
گفت سال وفات او هاتف	از سر آه بد خلیل خدا ۱۲۹۲

قطعهٔ اخری

هادی دین محمد ابراهیم	کرد افسوس جان بحق تسلیم
سنهٔ رحلتش خرد گفت آه	شد بگلزار جنت ابراهیم ۱۲۹۲

قطعهٔ تاریخ رحلت ایلچخانه منشی امیر علیخان بهادر

چون صاحبۂ الهیر ذو القدر — بگذشت ز دار سست بنیاد
تاریخ وفات گفت ہاتف — با بنت رسول حشر وے باد
۱۲۹۲

قطعۂ تاریخ رحلت منشی محمد اکبر علی سندیلی قدس سرہ

منشی اکبر علے سندیلی — صالح و متقی و مرد خدا
بستہ احرام حریم کعبہ — زاد اللہ تعالے شرفا
داشت در مکہ قیام از پی حج — رفت سوی جبل ثور آنجا
آب کم داشت بپایان آمد — شد عطش غالب و بنشست زپا
ارجعی ایتہا النفس شنید — جان او وقت رجوع از آنجا
رفت در حضرت رب تشنہ شوق — آب تسنیم نصیبش بادا
حسب حال آمدہ سال فوتش — گفتہ لبیک اجابت حق را
۱۲۹۴

قطعۂ دیگر

از تشنگی بہ بادیۂ مکہ داد جان — اکبر علی بشوق لقای جمال دوست
سال وصال او ز تو پرسند اگر سعید — گو سیر شد بہ بحر زلال وصال دوست
۱۲۹۴

قطعۂ مشتمل بر نام تاریخی پسر خواجہ میر نجان صاحب

خواجۂ اہل صفا میر نجان — کہ سخن چون گہر رخشان گفت

شد ز میلاد پسر خرم و شاد — از دل و جان صفت یزدان گفت

هر که دید آن پسر زیبا را — مه تابان و شه خوبان گفت

نام و تاریخ ولادت جستم — عقل کل خواجه و زارث جان گفت

۱۲۸۳

ایضاً

خواجه تقی حسن

۱۲۸۴

قطعهٔ تاریخ رحلت شیخ محمد تقی شیرازی واقعهٔ بست و ششم ذی الحجه روز پنجشنبه وقت شام

کو محمد تقی شیرازی — شد کجا آخر آن جوان غریب

زین جهان رفت و خلق گریه کنان — گفت تاریخ وای جان غریب

۱۲۸۳

قطعهٔ تاریخ ولادت پسر میر حسین اشرف صاحب بهیز دهم جمادی الاخری روز پنجشنبه ۱۲۸۵ سنه هجری

حق تعالی بحسین اشرف — چون عطا ساخته فرزند خلف

نام و تاریخ و دعا آمده جمع — زنده ماناد لیاقت اشرف

قطعهٔ تاریخ ولادت پسر شاه محمد یحیی صاحب مسمی به محمد مهدی

مشفقی شاه محمد یحیی — صاحب فهم و ذکا و عرفان

زاد در جنانه او فرزندے | رشک خور غیرت ماه تابان
عمر او باد ز صد سال افزون | اے خداوند کریم و منان
سال و تاریخ ولادت جستم | گفت دل روز ششم از شعبان
۱۲۸۴

قطعه تاریخ انتقال مولوی محمد فصیح علیه الرحمة واقع
روز شنبه بست و نهم شهر ربیع الاول ۱۲۸۵ھ هجری

آن افصح زمانه در علم و دین یگانه | مستجمع فضائل بر اهل عصر فائق
نام رسول اکرم کن با فصیح منضم | تا پی بری بنام آن کاشف الحقائق
زین خاکدان چون جست سوے فضا لاهوت | از ما سوے بریده سر رشتهٔ علائق
زانرو که سوے خالق شد رهنمای خلقی | تاریخ رحلت او شد مرشد خلائق
۱۲۸۵

قطعه تاریخ رحلت حاجی برکت

کرد حاجی برکت چون رحلت | ز اضطراب آمده دل در حرکت
سال او باد دل رنجور قلم | زد رقم رحلت حاجی برکت
۱۲۸۵

تاریخهائ رحلت مولوی سید فرید الدین صدر امین آن

فانز بحسن الخاتمه
۱۲۸۵

قطعه عربیه

اذ فرید الدین لاقی ربه | من خیار الناس آل الفاطمه
رمت تاریخاً لتلک الواقعه | قال قلبی نِل حسنِ الخاتمه
۱۲۸۵

قطعهٔ فارسیه

سید نیکخو فرید الدین | چون گذشت از سراچهٔ دنیا
حسرت خسته گفت تاریخش | ساکن روضة الجنان بادا
۱۲۸۵

قطعهٔ دیگر

فرید الدین امین صدر آج | چو بگذشت از جهان سست بنیاد
شد این مصراع تاریخ دعائی | الٰهی ساکن روض جنان باد
۱۲۸۵

قطعهٔ تاریخ مکتب نشینی بدر عالم پسر میر احمد حسین صاحب

میر احمد حسین صاحب جاه | کز عطایش خجل سحاب شود
بدر عالم خجسته فرزندش | یارب از عمر کامیاب شود
چون بمکتب نشست با تمکین | کآشنا با خط و کتاب شود
سال مکتب نشینیش گفتم | روزی این بدر آفتاب شود
الف آفتاب محدود دست | باید اثنین در حساب شود
۱۲۸۵

قطعهٔ تاریخ ولادت پسر سید ظفر امام سلمهما الله تعالی مشتمل بر نام تاریخی

بصالح جوان ابن اختم خدا
چو مولود مسعود انعام کرد
مرا نام تاریخی آن پسر
غلام ابیقاسم الهام کرد ۱۲۹۵

رباعی

ایزد بظفر امام نیکو کردار
فرمود عطا چون ولد ارشد بار
نامش خوانند اقربا فضل امام
تاریخ بدان فضل امام صبار ۱۲۹۵

تاریخ رحلت سید شاه فدا حسین مرحوم

رفت سید فدا حسین وگذاشت
اندرین دار نام نیکو را
گفت سال وفات او ہاتف
جا بجنت خدا دهد او را

قطعه تاریخ ولادت پسر حافظ محمد سورتی

لبحر العلم صاحبنا محمد
کابهی لؤلؤ ولد الولید
تفکرنا التاریخ الولاده
فوادی قال الخلف الرشید ۱۲۹۶

قطعه تاریخ رحلت حافظ مولوی ظهیر الحق رحمة الله تعالے واقعه شب بست وچهارم ذیقعده

عالم وحافظ قرآن مجید
از جهان رفت بجنت او ای
سال تاریخ وفاتش جستم
گفت دل ہای ظهیر الحق ہای ۱۲۹۶

قطعهٔ دیگر

ظهیر الحق که حافظ بود و عالم	ازین دار محن رحلت چو فرمود
سروشم گفت تاریخ وفاتش	بجنت رفت واز اندوه آسود

قطعهٔ تاریخ رحلت والدهٔ ماجده غفر الله لی ولها

آفتاب برج عصمت مادر عفت پناه	کرد چون رحلت ز دار فانی از آزار تب
وقت و روز و سال و جستم ز دل گفت او بود	صبح و روز جمعه و بست و سوم ماه رجب

قطعهٔ تاریخ رحلت میر سنگی جان

ماتمکده شد عالم از رحلت سنگی جان	این حادثهٔ جانکاه سنگ آمد و سخت آمد
حسرت چو طلب کردم این واقعه را تاریخ	دل گفت ز رو آه سنگ آمد و سخت آمد

قطعهٔ تاریخ ولادت نبیرهٔ مولوی جلال الدین صاحب پسر شیخ تفضل حسین مرحوم

جلال الدین که اقبالش فزون باد	چو دامادش برون برد از جهان رخت
خدا بخشید فرزندی به دختش	سرورش تازه شد بعد از غم سخت
پی مولود تاریخ دعائے	رقم کردم بود یا رب جوان بخت

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه علیم الدین قدس سره واقعه شب

شنبہ پانزدہم ربیع الاخر ۱۲۸۶ ہجری

چون شاہ علیم دین وملت
خاطر ز تعلقات رفتہ

در شوق لقاے حق تعالے
جان دادہ بزیر خاک خفتہ

تاریخ وفات آن شہ دین
ہاتف بجنان شتافت گفتہ ۱۲۸۶

قطعہ تاریخ رحلت حضرت شاہ امیر الدین سجادہ نشین مخدوم شرف الدین بہاری قدس سرہ کہ طریقہ ایشان فردوسیہ است واقعہ شب جمعہ ششم جمادی الاولی ۱۲۸۷ ہجری

چو سجادہ آراے فردوسیان
کہ شبہا بمحراب طاعت نخفت

ندائے شنید از خدا وند بست
لب و گوش خود راز گفت وشنفت

شنیدم ز رضوان کہ تاریخ آن
مقامش بجنات فردوس گفت

قطعہ تاریخ ارتحال حکیم محمد مہدی رحمہ اللہ تعالے متوطن کریم چک واقع شب مرقوم الصدر

چون محمد مہدی ہادی حکیم مشتہر
عاشق سبط نبی یعنی حسین دین پناہ

بود در توحید حق راسخ قدم منصور وار
شد ازین دار و شدش گلزار جنت خوابگاہ

سال تاریخ وفاتش حسرت داعی بگیر
گفت با شاہ شہیدان باد محشور ای الٰہ ۱۲۸۶

قطعه مشترکه فیما بینهم

شاه فقر و فنا علیم الدین — داشت در قریهٔ فتوحه مکان
در ربیع اخیر پانزدهم — شب شنبه گذشت ازین دوران
بعد ازان شاه دین امیر الدین — زین جهان شد بروضهٔ رضوان
بود فرزند و جانشین شرف — شرف صوبهٔ بهار ازان
وقت و تاریخ و ماه فوت ششم — شب جمعه جمادی الاولی دان
همدران شب حکیم مهدی رفت — سوی جنت زتنگنای جهان
بود او را کریم چک مسکن — خانه دارد کنون بباغ جنان
هر سه تن بوده اند چون مغفور — غُفِرُوا گشت سال رحلتشان

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی محمد علی معروف بآغای واقعه هفتم شعبان روز چهارشنبه وقت ظهر سنه ۱۲۸۷ هجری

عالمان وارث نبی هستند — چون نباشند وارثان بهشت
هم محمد علی از ایشان بود — رفت و جا یافت درمیان بهشت
هست از بندگان خاص خدا — زینت و زیب عز و شان بهشت
زین سبب سال رحلتش حسرت — زد رقم زیب گلستان بهشت

رباعی

سر حلقهٔ اهل دانش و بینائی ‏ ‏ ابن اخ عباس علی مولائی
چون یافت وفات سال رحلت آمد ‏ ‏ جان داد محمد علی آغائی
۱۲۸۰

مادهٔ تاریخ بنای مسجد لاور واقع بست و یکم
شوال مکرم روز جمعه سنه ۱۲۸۰ هجری

رَبِّ اقبَل مِنّی اِنَّکَ اَنتَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ

تاریخ اتمام

تَقَبَّل مِنَّا یَا رَبَّنَا اِنَّکَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ

قطعه

از برای [illegible] مسجد کرده ام یارب بنا ‏ ‏ هر کرا باشد [illegible] الصلوة [illegible]
مصرع تاریخ آن آمد بمطلق دعا ‏ ‏ این [illegible] آباد باد

قطعهٔ تاریخ رحلت سید منیر الدین حسین رحمه الله تعالی
واقعه هژدهم ذی الحجه روز جمعه سنه [illegible] هجری

جوان صالح عالی نسب منیر الدین ‏ ‏ که مثل او چو جوان یافت [illegible]
چو رو نهفت به خاک شد جهان تاریک ‏ ‏ چنانکه تیره شده روزگار روشن [illegible]

دل ستمزده تاریخ فوت گفت ایوای | چه زود آمده ماه منیر من بخسوف

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه مسافر مرحوم

مسافر بود شاه ملک عرفان | بر اینمعنیست اجماع اکابر
چو رحلت کرد گفتم سال تاریخ | شد از دنیا سوی جنت مسافر
۱۲۹۶

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه عبد الرشید قدس سره واقعهٔ شانزدهم ذی الحجه روز سه شنبه ۱۲۹۶ هجری

هادی راه یقین عبد رشید | عالم و عابد و عارف بالله
بعد حج شانزدهم در مکه | کرد از ین دار فنا رحلت آه
گشت در جنت معلی مدفون | عمل صالح و ایمان همراه
آمد از صورت و معنی تاریخ | یوم سه شنبه و ذی الحجه بماه
۱۲۹۶ھ

قطعهٔ اخری

چو شد عبد الرشید از دار دنیا | بجنت غرفه اش دادند طرفه
سالت الناس عن تاریخ فوته | فقالوا عام رحلته بغرفه
۱۲۹۶

رباعی مشتمل بر تاریخ رحلت میر وزیر علی عبرتی واقعه نوزدهم ربیع الاخر روز شنبه

چون عبرتی فصیح معنے آرای	شد راهی آخرت ازین تنگ سرای
تاریخ وفات حسرتنالان گفت	در شهر نماند فارسی دان ابوای ۱۲۹۲

قطعه

سیر وزیر علی عبرتی آه	در کتب فارسی از بس ماهر
ناظم ونثار وسخن پرور بود	در صفت اوست زبانم قاصر
کوفت ازین دار فنا طبل رحیل	شد زغمش خلق پریشان خاطر
روز بود وشنبه وتاریخش ہاے	هوز دهم ماه ربیع الآخر

قطعهٔ تاریخ مکتب نشینی سید محمد مهدی پسر والا گهر شاه محمد یحیی صاحب

شدی مکتب نشین ای پور یحیے	زباغ عمر یارب میوه چینے
بلوح دل نوشتم سال تاریخ	کمال شادی مکتب نشینی ۱۲۹۸

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی حاجی ابو البرکات بمدینه طیبه رحمه الله تعالے

منبع علم حافظ قرآن	ابن فضل امام ابو البرکات
مسکنش بود سرزمین بهار	داشت مال ومواضع وقریات
هجرت از هند کرد در حرمین	تا بکوشد بطاعت وقربات

دل ستمزده تاریخ فوت گفت ایوای — چه زود آمده ماه منیر من بخسوف

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه مسافر مرحوم

مسافر بود شاه ملک عرفان — برانیمعنیست اجماع اکابر

چو رحلت کرد گفتم سال تاریخ — شد از دنیا سوی جنت مسافر

۱۲۹۶

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه عبد الرشید قدس سره واقعهٔ شانزدهم ذی الحجه روز سه شنبه ۱۲۸۷ سنه هجری

هادی راه یقین عبد رشید — عالم و عابد و عارف بالله

بعد حج شانزدهم در مکه — کرد از ین دار فنا رحلت آه

گشت در جنت معلی مدفون — عمل صالح و ایمان همراه

آمد از صورت و معنی تاریخ — یوم سه شنبه و ذی الحجه بماه

۱۲۹۶ھ

قطعهٔ اخری

چو شد عبد الرشید از دار دنیا — بجنت غرفه اش دادند طرفه

سالت الناس عن تاریخ فوته — فقالوا عام رحلته بغرفه

۱۲۸۷

رباعی مشتمل بر تاریخ رحلت میر وزیر علی عبرتی واقعه نوزدهم ربیع الاخر روز شنبه

چون عبرتی فصیح معنے آرای | شد راهی آخرت ازین تنگ سرای
تاریخ وفات حسرت نالان گفت | در شہر نماند فارسی دان ای وای ۱۲۹۸

قطعہ

سہرو زیر علی عبرتی آه | در کتب فارسی ازبس ماہر
ناظم و نثار و سخن پرور بود | در صفت اوست زبانم قاصر
کوفت ازین دار فنا طبل رحیل | شد زغمش خلق پریشان خاطر
روز بود شنبہ و تاریخش ہاے | ہفو ز دہم ماه ربیع الآخر ۱۲۹۸

قطعہ تاریخ مکتب نشینی سید محمد مہدی الپسر الاکبر شاہ محمد یحیی صاحب

شدی مکتب نشین ای پور یحیے | زباغ عمر یارب میوه چینے
بلوح دل نوشتم سال تاریخ | کمال شادی مکتب نشینے ۱۲۹۸

قطعہ تاریخ رحلت مولوی حاجی ابو البرکات بمدینہ طیبہ رحمہ اللہ تعالے

منبع علم حافظ قرآن | ابن فضل امام ابو البرکات
مسکنش بود سرزمین بہار | داشت مال و مواضع و قریات
ہجرت از ہند کرد در حرمین | تا بکو شد بطاعت و قربات

کرد انجا عبادت بسیار	از صیام و صلوٰۃ و حج و زکات
سالها کرد حج بیت اللہ	عاقبت در مدینہ یافت وفات
در جوار رسول مدفون شد	اینچنین موت بہ بود ز حیات
کرد تعمیر یک رباط وسیع	از پے زائرین و زوارات
نام نیکو گذاشت در دنیا	برد ہمراہ توشۂ حسنات
حسرتا این بیت گفت دریغ	مشتمل بر دعا و سال ممات
یا وسیع النوال انزلہ	بالمقام الامین فی الجنات

۱۲۸۹

قطعۂ دیگر

ابو البرکات رحلت کرد افسوس	چگویم انچہ ز و حسنات آمد
سخن کوتاہ تاریخ وفاتش	ابو البرکات با برکات آمد

۱۲۸۹

قطعۂ اخری

بمدینہ کرد رحلت چو رئیس نامی ہند	کہ رباط ساخت انجا پی ہندیان بیکس
سنۂ وفات او را ز سرش نمیب جستم	بمن حزین ندا زد بمدینہ خوش بود مرگ

نام تاریخی فرزند سید قطب الدین بن منشی سید نجم الدین صاحب

سلمہم اللہ تعالی منظور النبی

۱۲۸۹

قطعه

خداداد چون قطب دین را پسر | شد از نور رویش جهان را فروغ
ازان سال تاریخ میلاد او | بمن گفت پیر خرد با فروغ ۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی علی احسن صاحب آروی واقع شانزدهم ذی القعده روز پنجشنبه ۱۲۹۸ سنه هجری

کرد رحلت ز جهان فانی | چون علی احسن صادق وعده
خامه تاریخ و مه و سال وفات | زد رقم شانزده و ذو القعده

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی نعمت الله صاحب لکهنوی واقعه شب سوم محرم شب دوشنبه ۱۲۹۹ سنه هجری

نعمت الله فاضل علامه رحلت کرد آه | کی درین عصر اینچنین صاحب کمال آید پدید
اندرین عالم وجودش نعمتی بود از اله | چون نه از فوتش بخاطرها ملال آید پدید
خواستم تا مصرعی گویم برای یادگار | کز حسابش بر تو سال ارتحال آید پدید
حسب حال این مصرع آمد از درون من بمن | قدر نعمت در جهان بعد از زوال آید پدید

قطعهٔ تاریخ مراجعت میر واجد حسین صاحب از سفر حرمین شریفین زادهما الله شرفاً و تعظیماً

میر واجد حسین عالیقدر | سعی در حج و عمرہ نیکو کرد
حج شہ کرد و مدینہ رفت و باز | سوی بیت المقدس دگر رو کرد
بوطن چون مراجعت فرمود | فکر تاریخ این دعا گو کرد
ہاتف غیب بانگ زد ناگاہ | باسعادت معاودت او کرد

۱۲۹۰

قطعۂ تاریخ رحلت مولوی کرامت علی جونپوری
واقعۂ دوم ربیع الآخر روز جمعہ ۱۲۹۰ ہجری بمقام رنگپور

از موت کرامت علی شد | ہر کس بجہان ملول خاطر
آن گنج علوم شرع و دین را | مدفون کردند در مقابر
روز و تاریخ و ماہ و سالش | جمعہ دوم از ربیع الآخر

قطعۂ تاریخ رحلت منشی سخی فرزند علی مرحوم

چو فرزند شاہ ولایت علی | کہ این وصف ال ہست برنام او
ازین تنگنائے جہان ناگہان | بسوی ریاض جنان کرد رو
جہان شد بچشم عزیزان سیاہ | بدنیا از و ماند نام نکو
اگر از تو پرسند سال وفات | بہشت برین باد جایش بگو

۱۲۹۰

قطعۂ تاریخ اتمام فقیر درس بخاری شریف

زآغاز و بس بخاری بانجام — رساندم بتائید و توفیق باری

پی سال تاریخ حسن ختامش — ندا زد سروشم و تم البخاری

۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ وفات

پنجم و روز جمعه ذیقعده — کرد رحلت ولایتی بیگم

سال آن با گفت دل زروی بکا — شد بجنت ولایتی بیگم

قطعهٔ تاریخ شادی ازدواج پسران منشی امیر علیخان بهادر

امیر مخلصان دستور سلطان — جلیس بزم نواب گورنر

بتدبیر خوشش کار جهان راست — ز رای روشنش عالم منور

بسان نافه از خلق کریمش — دماغ خلق میباشد معطر

بنظم و نثر یکتای زمانه — سخندان و سخن سنج و سخنور

دو فرزند عزیز ارجمندش — باوج حسن تابان چون دو اختر

یکی را شرف الدین نام برخوان — دگر را افضل الدین نام بنگر

در آخر آمد اسم پاک احمد — تمام نام آن هر دو برادر

بنبت الخال خودشان عقد تزویج — پذیرفتند با صد شوکت و فر

مبارکباد این شادی ست آگهی — بجاه احمد مختار و حیدر

بود مهر خورشید و مه تا زیب افلاک	بود شان تاج زرین زینت سر
برآمد این در مکنون بتاریخ	زبحر طبع من اے بندہ پرور
بعمد ابد کہ با شانے شہانہ	بسلک ازدواج آمد دو گوہر ۱۲۹۰ھ

قطعۂ تاریخ رحلت مولوی حافظ محمد کریم صاحب آروی عرف حافظ گھسیٹا

برآمد ز حافظ محمد کریم ۱۳۵۱	بحکم قضاء قدر جان او
ازین واقعہ سال تاریخ آن	توان یافتن گر کنی جستجو ۱۲۹۰

از آیہ قرآنی

فِی ظِلٍّ مَّمْدُوْدٍ وَمَآءٍ مَّسْکُوْبٍ ۱۲۹۰ھ

قطعۂ تاریخ سفر بعض احبہ

خبر ناکردہ ما را رفت از شہر	مہ من الوداع ای صبر و طاقت
دلا سال ذہابش باخیالش	بگو مردیم از درد فراقت ۱۲۹۱

قطعۂ تاریخ یافتن مولوی سید وحید الدین صاحب خطاب خان بہادر از پیشگاہ نواب گورنر جنرل بہادر

ای سید یگانۂ دوران فرید عصر	کوہ وقار بحر سخا معدن کرم

نامست ز آسمان شده نازل وحید دین — وصف کمال تو نتوانم کنم رقم
از حضرت گورنر جنرل ترا خطاب — خان بهادر آمده ای صاحب همم
تاریخ این خجسته خطاب مبارکت — بادا بتو خطاب مبارک رقم زدم
۱۲۹۱

قطعهٔ تاریخ دستار فضیلت بر بستن مولوی حافظ محمد ابراهیم صاحب ابن ناظر عبد العلی صاحب و مولوی محمد صاحب بمقام آره نهم جماد الآخر روز جمعه مسجد جامع

دو کس را در مقام آره امسال — بکف آمد در یکتای مقصود
یکی را حافظ ابراهیم نامست — محمد آن دگر از بخت مسعود
ببستند دستار فضیلت — عجب دولت بایشان روی نمود
سروش غیب تاریخ دعائے — مبارک شان بود دستار فرمود
۱۲۹۱

قطعهٔ تاریخ فاتحه فراغ خواندن مولوی حافظ محمد ابراهیم صاحب سابق الذکر

ابراهیم آن نکو خصائل — برخواند کتابهای درسی
در مدرسة العلوم آره — با صحت لفظ و فهم معنی
چون فاتحه فراغ برخواند — در جمع افاضل و موالی

تاریخ فراغ خود ز من خواست	گفتم که تو خود بگو فراغی

قطعه تاریخ رحلت حاجی عبدالرحمن برادر کوچک حافظ عالم علی صاحب و شاه ولی اللہ صاحب واقعہ شب جمعہ نهم جمادی الاخیره بمقام صاحبگنج رحمہ اللہ تعالی

آه از حادثه رحلت عبدالرحمن	که جوان رفت غریبانه ز دار دنیا
صوری و معنوی این واقعه را شد تاریخ	بود آه شب آدینه جمادی الاخری

ماده تاریخ ولادت پسر میر محمد قاسم شیر صاحب

میر محمد صادق شیر دلیر	پور زیبای میر محمد قاسم شیر

قطعه تاریخ رحلت اهل خانه ام غفر اللہ لها واقعه پنجم شعبان روز پنجشنبه وقت ظهر سنه ۱۲۹۱ هجری

تا اهلبیتم رخت از جهان بست	جان حزینم با غم جلیس است
تاریخ ماه و سال وفاتش	پنجم ز شعبان یوم خمیس است

قطعه اخری

رفیق رنج و راحت بود اهلم	ز مرگ او شد ابتر جمله کارم
مدار جمعیت خاطر از و بود	کنون حسرت پریشان روزگارم

گرفتا رغمم تاریخ فوتش	بلوح دل غمم بار بر نگارم

قطعهٔ دیگر

شد کفن پوش صدر عصمتیان	طاب الله قبرها نورا
گفت تاریخ رحلتش حسرت	جا بجنت خدا بسے دا داورا

قطعهٔ اخری

مردم خانه گرد دیدهٔ من پیش بود	از جهان رفته در آمد بجهان تاریکی
سال فوتش دل بیتاب تو ای گفت که آه	داد نوری بهزاده بمکان تاریکی

تاریخ ولادت نواسه حافظ مولوی عبدالقادر صاحب بست و چهارم شوال روز شنبه وقت بر آمد یکپاس روز که نامش سید عبدالمغنی نهاده شد

سیدی عبدالمغنی

قطعهٔ تاریخ شادی ازدواج سید عبدالقادر پسر حکیم احمد حسین صاحب

حکیم احمد حسین آن ماهر اقسام علم طب	که استادان سلطه اشفقند او را باستادی
چو فرزندش که عبدالقادرش نامست در خانه	عروس آورد با زیبائی و خوبی بدامادی
برا ماد و عروس اثیر دکند از فضل حق دروے	نشاط و خرمی یمن سعادت خانه آبادی

ز طبع بخت چون قند بر سال تاریخش — مبارکباد این شادی مبارکباد این شاد ۱۲۹۲

قطعه تاریخ رحلت حافظ عنایت شاه

دریغا حافظ قرآن و سید — عنایت شاه از خاصان الله

تماشابین صنعتهای یزدان — بحسن مرد و زن در کوچه و راه

ملامت ساتر درویشیش بود — نگردد تا کسی از سرش آگاه

سرود و نغمها را دوست میداشت — لباس خوش ببر می کرد چون شاه

بسر آورد عمر خود بتجرید — سیاحت در زمین میکرد ناگاه

بغربت کرد در کلکته رحلت — بشهر صوم جمعه نیمه ماه

پی سال وفاتش هاتف غیب — ندا زد عاشق صنع خدا آه ۱۲۹۲

قطعه تاریخ سفر حاجی میر اسمعیل علی مرحوم بسوی حرمین شریفین بمعیت پسر خود شان میر واجد حسین پانزدهم شوال روز دوشنبه

حاجی اسمعیل با ضعف و مرض — از وطن در آرزوی مکه رفت

گفت تاریخ سفر حسرت که باز — میر اسمعیل سوی مکه رفت

قطعه تاریخ رحلت مولوی حافظ عبد القادر مرحوم

حافظ قرآن و گنج علم عبد القادر آه — شد از این دار خراب و گشت در جنت مقیم

بهر سال نقل آن مقبول درگاه اله | گرد ہاتف این ندا اہل بجنات النعیم

تواریخ مجمل

حافظ کلام الله حاجی بیناد ل آگاه | عابد و زاہد مولوی عبد القادر بن عتیق الله
بشب پنجشنبه نوزدہم از ماه عید الفطر | سنه یکہزار دو صد نود و دو از ہجرت سید انبیا
وفات بره ایمان یافته | بجنان شتافته

قطعۂ تاریخ رحلت اہلخانہ شاہ وجہ اللہ قدس سرہ والدہ شاہ محمد یحیی صاحب واقعہ بستم شوال ۱۲۹۲ ہجری

زوجہ پاک شاہ وجہ الله | زیجهان کرد چون عزیمت خلد
گشت سال رحیلیا طوبے | گفت زوجہا بجنۃ مخلد

نام تاریخی نواسہ میر مکرم حسین صاحب

غلام حیدر

قطعۂ تاریخ حفظ برخوردار نذر الرحمن سلمہ اللہ تعالی قرآن شریف را

نذر رحمن چو حفظ قران کرد | بود استاده ذرنماز بشب
بهر سالش فرشته کردندا | گفت ای حافظ کلام رب

دیگر

نذر رحمن که از زمان صغر — استغالش بحفظ قرآن بد
چارده ساله شد چو آن مقبل — پخته گردید یاد او لابد
سال تاریخ حفظ قرآنش — هاتف غیب گفت حافظ شد
۱۲۹۳

دیگر

نذر رحمن راحت جان نور چشم — حافظ قرآن شد از فضل آله
اثر در رحمن کند او را عطا — عمر و دولت علم و تقوی عز و جاه
از رجب بودست یکشنبه که کرد — حفظ قرآن را تمام آن شک ماه
از خرد چون خواستم تاریخ وی سال — گفت بوده بیست و هشتم زماه
۱۲۹۴

رباعی

نذر الرحمن که هست سرتا پا یمن — هر جا که رود بهرهٔ او باد ایمن
حفظ قرآن چو کرد گفتم تاریخ — قرآن شریف یاد کردے با یمن

دیگر

نذر الرحمن که با دخیرش جاری — حافظ شد و عنقریب گردد قاری
جستم چو برای سال حفظش تاریخ — دل گفت که حافظ کلام باری

دیگر

نذر الرحمن چو کرد حفظ قرآن	چو دگر دیدم صنم هند را الرحمن
بود ست ز نام سال مولد پیدا	گردید از این صنم سنه حفظ عیان

رباعی مشتمل تاریخ خلاص شیخ ظهیر الدین و سید حبیب الرحمن و سید امام الدین از سپردگی دوره

از کین عدو که داشت نیش عقرب	یک چند فتادند عزیزان بکرب
گفتیم بجان شاد تاریخ خلاص	دشمن چه کند چو مهربان باشد رب

بوضع دیگر

گفتم بعزیزان که تردد ز چه روست	با لطف خداوند چه پروای عدوست
گشتند رها و گشت تاریخ خلاص	دشمن چه کند چو مهربان آمد دوست

قطعه تاریخ رحلت استادی مولوی ابو الحسن رحمه الله تعالی

زین جهان مولوی ابو الحسن آه	رخت بر بست و کرد رو به بهشت
گفت سال وفات او حسرت	شده آرامگاه او بهشت

١٢٩٢

قطعه تاریخ رحلت خواجه عبد الحسین خان
واقعه شب شنبه یازدهم ربیع الآخر

خواجه مشهور به عبد الحسین	خان گمان شد لقبش در جهان

کرد زین دنیای دنی ارتحال	رخت سفر بست ازین خاکدان
هر که چشیدست شراب حیات	چاشنی مرگ چشد بیگمان
پرسد اگر سال وفاتش کسی	ذائقة الموت ز قرآن بخوان

قطعهٔ تاریخ رحلت شیخ علی نواز معروف به نواب صاحب

آنکه نامش [illegible] علی [illegible] نواز	رفت زین دار پر آفات بجنات علا
با لب پر درد دل غمزده تاریخش گفت ۱۲۹۲	روز جمعه دوم شهر جمادی الاولی

قطعهٔ تاریخ نزع سلطنت از سلطان روم عبدالعزیز ۱۲۹۳ خان مرحوم و هلاک کردنش خود را ازین غم و غصه

جان عزیز داد پس از نزع سلطنت	سلطان روم حضرت عبدالعزیز شاه
حسرت نوشت خامهٔ سال این نوحه	عبرت فزود واقعهٔ ملک روم آه

قطعهٔ تاریخ رحلت حاجی میر تصدق حسین واقعهٔ هفتدهم رمضان روز جمعه

چون تصدق حسین سید پاک	رخت بر بست از سرای جهان
گفت تاریخ حسرت غمناک	هی هی آدینه هفده از رمضان

قطعهٔ تاریخ رحلت سید شاه محمد مبین مرحوم واقعه شب هفتم ذیقعده

رفت ازین دار محمد مبین | روزی او نعمت فردوس شد
کر در قم سال وفاتش قلم | مسکن وے جنت فردوس شد

قطعهٔ تاریخ تصنیف حکیم سید احمد حسین صاحب متخلص بصوفی نثر مسمے به ارمغان ملقب بهار بهار

صوفی خوش فکر چون در نثر و نظم | این کتاب دلکش رنگین نوشت
سال آن حسرت برای اهل دید | این مرصع نثر زیبا بین نوشت

قطعهٔ تاریخ رحلت بخشش علی واقعه بست و یکم ذوالقعده روز جمعه

دار دنیاست مزرع عقبے | خنک آنکس که تخم نیکی کشت
بود بخشش علی ز اهل صلاح | مرد پرهیزگار پاک سرشت
کرد رحلت ازین جهان خراب | منزلش باد بوستان بهشت
خامه ام سال و ماه و روز وفات | ماه ذوالقعده روز جمعه نوشت

۱۲۹۳

قطعهٔ تاریخ قدوم مولوی غلام امام شهید در بلدهٔ عظیم اباد شانزدهم ذی الحجه روز سه شنبه

شهید آنکه غلام امام دارد نام | امام اهل سخن هست عمر او بمزید
زبسکه صفت نعت نبی در نعتیه | قبول تام بشعر ترش خدا بخشید

بیان مولد ختم رسل چنان فرمود | کہ غرق در عرق شرم گشت مروارید
رسید غلغل مولودخوانیش بر عرش | خودش بجاه نبی در مقام قرب رسید
کند چو نغمۂ بلبل بمحفل میلاد | زنند چاک گریبان چو گل قریب و بعید
ببین کہ منزلش امسال شد عظیم آباد | شنو کہ سال قدومش چہ نیک گفت سعید
شدست مصرع تاریخ بے سہ انکار | نزول رحمت یزدان بود قدوم شهید

۱۲۹۳

تاریخ رحلت شیخ خورشید علی کولوری واقعہ بست و دوم ذی الحجہ روز دوشنبہ

خورشید علی چون رفت زین دار خراب آباد | گفتم سنہ رحلت خورشید علی جان داد

۱۲۹۳

تاریخ مراجعت حاجی میر اسمعیل علی صاحب از حرمین شریفین مع الخیر والسلامہ

جاء بحمدہ سالماً وغانماً

۱۲۹۴

قطعۂ تاریخ ختنۂ تقی الدین حسین و نذیر الدین حسین پسران مولوی واعظ الدین حسین سلمہم اللہ تعالے سلخ محرم شب پنجشنبہ سنہ ۱۲۹۴ ہجری

واعظ الدین صاحب عقل و ہنر | پاک طینت صافدل فرخندہ خو
ختنۂ دو طفل خود امسال کرد | ہر یکے شیرین شمائل ماہرو

آن یکی نامش تقی الدین حسین | نام دیگر از نذیر الدین بجو
از نوگر پرسند سال این ختان | ختنهٔ دو طفلک دلبند گو

قطعهٔ تاریخ رحلت شیخ تفضل حسین وکیل

شد شیخ تفضل حسین آه | زین دار خراب وحشت افزای
روز و مه و سال دان دوشنبه | از شهر صفر دوازده و اے

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی حکیم ارادت حسین بمکهٔ معظمه غرهٔ جمادے الاخرے

۱۲۹۴

عالم متقی و ماہر طب | متمسک بکتاب وسنت
نام او بود ارادت بحسین | کرده از هند بمکه هجرت
بود مشغول عبادت شب و روز | رخت بربست چو آمد رحلت
گفت تاریخ ملک وقت رحیل | رفتی از مکه بسوے جنت

۱۲۹۴

قطعهٔ اخرے

ارادت حسین آن طبیب معالج | که در علم طب داشت از بس مهارت
جمیل الصفات و جلیل المناقب | ز تعریف مستغنی از فرط شهرت
فساد و فتن دید در کشور هند | ازین سرزمین کرد در مکه هجرت

مقیم حرم بود تا سیزده سال	بحج و طواف و نماز و زیارت
همانجا ندا آمد از داعی حق	بگوشش که دردم نمودش اجابت
بخاک حرم نعش او را سپردند	زهی نیک نیت عجب پاک طینت
بجان بود مشتاق جنت همه عمر	ازان گشت تاریخ مشتاق جنت

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی نور احمد پهلواروی واقعهٔ نهم رجب روز شنبه سنه ۱۲۹۴ هجری

چراغ خاندان علم و عرفان شاه نور احمد	شد از باد اجل خاموش و نالان شد دل اقران
پی تاریخ فوتش از سروش غیب در گوشم	ندا آمد که نور احمد شاه در نور حق پنهان ۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رحلت پر حسرت مولوی حاجی امیر الدین واقعهٔ هژدهم رجب روز دوشنبه

بجان پاک از تن امیر الدین	بفضای جهان پرید چو طیر
چون شدش حسن خاتمه روزی	گشت تاریخ موته بالخیر ۱۲۹۴

قطعهٔ دیگر

زین جهان مولوی امیر الدین	سفری شد سوی بهشت برین
حسرت خسته گفت تاریخش	آه شد رحلت امیر الدین ۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رحلت سید شاه امیر الدین واقعهٔ بست و سوم رجب روز شنبه ۱۲۹۴ هجری

زین خاکدان گذشت چو سید امیر دین	[illegible] از دل احباب گشت گم
خواهی که یابی آگهی از سال رحلتش	شهر رجب حساب کن بست و سوم

قطعهٔ تاریخ فتح سلطان روم بر لشکر روس که دریای دنیوب عبور کرده متوجه قسطنطنیه بود و عثمان پاشا با آنان حرب کرد هشت هزار روسی مقتول و بست و چهار هزار مجروح شدند

نصیب لشکر اسلام نصرت	شد از فضل خدای حی قیوم
هزاران روسیان مقتول و مجروح	شدند از دست فوج فتح مقسوم
خرد تاریخ این فتح نمایان	شکست روس بیدل گفت از روم

قطعهٔ تاریخ رحلت مولانا مفتی سعد الله واقعهٔ چهاردهم شهر رمضان روز یکشنبه

حیف صد حیف اکمل العلما	زین جهان خراب رحلت کرد
فاضل بی‌عدیل سعد الله	ترک دنیا و قصد جنت کرد
عالم علم عقلی و نقلیه	[illegible] را بحق هدایت کرد

عمر خود کرد صرف نشر علوم
جود از جودت طبیعت کرد
کرد تصنیف بس کتاب لطیف
بس نکات شریف افادت کرد
شد ز دار محن ملول آخر
رفت و در قبر خواب راحت کرد
سنهٔ رحلتش چو حسرت خواست
هاتفی گفت استراحت کرد
۱۲۹۴

قطعهٔ اخری

فاضل علامه سعد الله چون
آب جوی خلد خورد از جام موت
سعد تفتازانی این عهد بود
زان نظیر سعد شد تاریخ فوت
۱۲۹۴

تاریخ خواندن حافظ نذر الرحمن سلمه الله تعالی محراب ثانی ماه مبارک رمضان

خواند محراب ثانی رمضان
نذر رحمن که عمر او بز یاد
کرد تاریخ آن رقم حسرت
ختم بار دوم بجان شاد
۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رهائی امیر خان صاحب

تاجر نامی که نامش شد امیر
خان والا صاحب حج و زکوٰت
حکم حبس دائم از حکام یافت
چون گمان کردند او را از بغات
داشت در محبس اقامت چند سال
شد رها امسال آن نیکو صفات

مصرع تاریخ آمد حسب حال — یافت از زندان بلطف حق نجات
۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه ولی الله مرحوم واقعهٔ پانزدهم ذیقعده شب دوشنبه

دریغا سالک راه حقیقت — مدام از بادهٔ توحید سرمست
بیاد حق تعالے شادمی زیست — بسرعت رخت ازین فانی سرابست
کشید از پا برون قید تعلق — وصال دوست او را داد چون دست
سراپا راست حسرت گفت تاریخ — چو نام خود ولی الله بود ست
۱۲۹۴

قطعهٔ دیگر

شد ز جهان شاه ولی الله آه — لیلة اثنین مه ذیقعده
هاتف غیبی ز پے سال رحیل — کرد ندا داخل فردوس شده
۱۲۹۴

رباعی مشتمل بر تاریخ رحلت خواجه محمد حسن مرحوم خلف خواجه محمد ذاکر مغفور

شد خواجه محمد حسن از دار محن — ایزد دادش بوسط جنت مسکن
چون همرهی آن واحد جان داد — تاریخ شد آه رفت در چشم زدن
۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رحلت عالم شاه نقشبندی مجددی

چو عالم شاه درویش حق آگاه	پر از گلهای جنت کرد دامن
ندا آمد پے تاریخ از غیب	که عالم شاه جنت کرد مسکن

۱۲۹۴

قطعهٔ تاریخ رحلت شیخ عنایت مرحوم در بنارس تاریخ سیزدہم رمضان المبارک شب جمعه

عنایت شیخ کامل در بنارس	که چون مردان حق در راه دین رفت
چو روحش از تن خاکے برآمد	براوج عرش از روی زمین رفت
بتاریخش ز ہاتف از سرآه	ندا آمد بفردوس برین رفت

۱۲۹۵

قطعهٔ تاریخ شفا یافتن حافظ نذر الرحمن سلمه الله تعالی از عارضهٔ جیچک

روح من دلشده نذر الرحمن	باد مصئون از همه رنج و آفت
از مرض آبلهاے جدرے	دید تن نازک او بس زحمت
شافی مطلق چو شفا بخشیدش	گشت مبدل المش با راحت
مصرع تاریخ من گفت سروش	یافت ز بیماری جیچک صحت

۱۲۹۵

قطعهٔ تاریخ شادی ازدواج سید مهدی حسن خان عرف ممتاز نواب پسر سید محمد حسن خانصاحب عرف محمد نواب

خدا راست منت که شاداب شد	ز ابر بهاری گلستان ما

بدست کرم لطف یزدان فشاند — گل عیش در جیب و دامان ما
که عالیجناب سیادت مآب — محمد حسن خان ذیشان ما
بتزویج فرزند دلبند شد — مسرت فزای دل و جان ما
مبارک بود یارب این ازدواج — بجاه نبی و ائمهٔ ما
دل دوستان سال تاریخ گفت — که تزویج مهدی حسن خان ما
١٢٩٥

قطعه اخری

سید محمد نواب باذل — کش تاج دولت بادا مبارک
بتزویج فرزند ممتاز نواب — دارد سلامت مولی تبارک
کرد و تکلف در جشن شادی — شاهانه فرمود الله بارک
سالش رقم زد کلک سعیدم — شاهانه جشنی باشد مبارک

قطعهٔ تاریخ ختنهٔ پسران سید مبارک حسین صاحب خلف شاه تبارک حسین صاحب

سید پاک که در نام خوشش — آمده لفظ مبارک بحسین
دارد از فضل خداوند کریم — دو پسر راحت جان نور العین
آنحضرت ماه صفر کرد ادا — سنت ختنهٔ هر دو اخوین

سال تاریخ چو جستم ز سر کشش | بانگ زد خفتهٔ طفلان بازین

قطعهٔ تاریخ ولادت باسعادت بدالدجی ولد شیخ شمس الضحی بتاریخ نهم صفر شب شنبه

شمس الضحی جوان خردمند خوش نصیب | بخشیدش از کریم پسرے خالق کریم
تا میکه سال مولدش از وی کنند ظهور | الهام کرد حق بلم منظہر علیم ۱۲۹۹

قطعهٔ دیگر

در مملکت وجود آمد | زیبا پسرے بخوبی وناز
یارب که همیشه باد تابان | چون شمس ضحے باوج اعزاز
احباب بجستجوے تاریخ | کردند بهر طرف تگ وتاز
از سمت پدر بگوش حسرت | آمد خلف الرشیدم آواز ۱۲۹۰

قطعهٔ تاریخ رحلت حضرت مولوی شاه علی حبیب پھلواروی قدس سره واقعهٔ تاریخ بست وهفتم ربیع الاول روز دوشنبه وقت عصر

جوان رفت از جهان پیر طریقت جانشین فرد | بعهدش وارث علم رسول الانس والجنه
علی ان بس حبیب آمد بنام آن ولی الحق | ملک تاریخ رحلت گفت اشتاقت له جنه

قطعۂ تاریخ مردن طوطی خانہ پرور دبربودن گربہ واقعہ
نوزدھم جمادی الاولی روز پنجشنبہ

مرا در خانہ گویا طوطی بود
کہ ذکرش بود روز و شب حق اللہ
کسان را نام میبرد و همیخواند
ربودش گربۂ خونخوار ناگاہ
بحق تسلیہ جانرا کرد و تاریخ
رقم کردم دریغا طوطیم آہ
۱۲۹۵

قطعۂ دیگر

طوطی خوشنوای سبز مرا
کرد چون گربۂ پلید ہلاک
گفت تاریخ خاطر غمگین
ہای از ظلم گربۂ ناپاک
۱۲۹۵

قطعۂ تاریخ رحلت مولوی شاہ آل احمد پھلواروی
قدس سرہ در مدینہ منورہ واقعۂ شانزدہم شعبان

خوشا آل احمد کہ در اہل علم
محب حبیب خدا نعت اوست
نزیل مدینہ بُد از مدتی
کہ مردن دران سرزمین نیکوست
بہند آمد و باز در طیبہ رفت
کہ آنجا بمیرم ہمین آرزوست
چو آمد دران بقعہ مرگش بسر
ز شادی نگنجید جانش بپوست
ندا آمد از بہر سال وفات
زہا تف سد دوست نزدیک دوست
۱۲۹۵

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی شاه عبدالغنی قدس سره
در مدینه منوره واقعه ششم محرم روز سه شنبه

مولوی عبدالغنی اهل حدیث　　در طریق نقشبندی مقتدا

بود از اولاد مجدد آن بزرگ　　ذات او مستغنی از مدح و ثنا

کرد هجرت از سواد ارض هند　　در مدینه کرد اقامت سالها

یافت آخر هم در آن بقعه وفات　　در بقیعش دفن کردند اتقیا

از محرم بود تاریخ ششم　　روز سه شنبه که رفت این ماجرا

چون ز خاصان خدای پاک بود　　گشت سال رحلتش خاص خدا
۱۲۹۶

قطعهٔ دیگر

مولانا عبدالغنی که بودست　　در صورت آدمی فرشته

علم و عرفان و زهد و تقوی　　در طینت او بهم سرشته

زین دار فنا گذشت و دلها　　از سوز غم و الم برشته

جستم تاریخ از سر آه　　مولانا عبدالغنی نوشته

دیگر

چو شاه عبدالغنی محدث　　بباغ خلد برین قدم زد

قلم بها حساب سالش　　وصال عبدالغنی رقم زد

قطعۀ تاریخ رحلت میر نثار حسین واقعه سیزدهم محرم روز دوشنبه ۱۲۹۶ سنه هجری

از محرم بروز سیزدهم — رفت ازین غمکده نثار حسین
سنه رحلتش دلم گفت آه — از دل و جان شده نثار حسین ۱۲۹۶

قطعۀ تاریخ رحلت سید شاه تبارک حسین مرحوم واقعه هفتم صفر ۱۲۹۶ سنه هجری

چو شد شاه سید تبارک حسین — ز دنیا بگلزار جنت روان
دل از روی اخلاص تاریخ گفت — بهشت برین باد اورا مکان ۱۲۹۶

قطعۀ تاریخ رحلت مولوی شیخ محمد تهانوی رح

کرد رحلت ز جهان گذران — فاضلی جامع انواع علوم
مولوی شیخ محمد نامش — خاص درگاه خدای قیوم
دل او محرم راز عرفان — جان او واقف سر مکتوم
حج بیک سال بتوفیق اله — کرده بود دیمتن و آن مخدوم
سال تاریخ وفاتش حسرت — گفته ام شیخ شده مرحوم ۱۲۹۶

قطعۀ تاریخ ختنۀ ابو الفتح پسر میر محمد ابو سعید بماه ربیع الاول سنه ۱۲۹۶ ه

چون محمد ابو سعید شریف — صاحب جود و راکع و ساجد
نغمۀ ختنۀ پسر انگیخت — شد طربناک سامع و واجد

گفت ناهید سال تاریخش | خفتهٔ طفل سید ماجد ۱۲۹۶

قطعهٔ اخری

چو ختنه کرد ابوالفتح پاک گوهر را | ابوسعید که بحر کرم بود لاریب
ادای سنت اسلام شد مبارکباد ۱۲۹۶ | بابن و باب سنهٔ ختنه گفت هاتف غیب

قطعهٔ تاریخ رحلت سراپا حسرت میر ابوسعید واقعهٔ بستم ربیع الاخر روز یکشنبه

چون محمد ابوسعید که بود | سید نیکخوی پاک سرشت
کرد رحلت جوان ازین عالم | دل مردم زسوز سینه برشت
حسرت خسته گفت تاریخش | جای او باد گلستان بهشت ۱۲۹۶

قطعهٔ دیگر

آن سید اجل که ندیدش کسی ندید | چون تاخت بر سرش اجل و زیر خاک خفت
خان بهادر آه محمد ابوسعید ۱۲۹۶ | جز یاد او نمانده دلم سال فوت گفت

قطعهٔ تاریخ رحلت سید محمد هارون واقعهٔ بست و ششم ربیع الاخر روز پنجشنبه

سید فرخنده محمد هارون | هادم لذات بجام او شد

سال وفاتش شمرم با دل زار — جنت فردوس مقام او شد

رباعی تاریخ رحلت مولوی هدایت الله پسر مولوی لائق علی مرحوم
واقعه شب چهاردهم جمادی الاولے روز چهارشنبه

زد خیمه برون هدایت الله ز آفاق — شد خون دل اخوان و عزیزان ز فراق

مشتاق بجنت و نعیمش می‌زیست — تاریخ وفات شد بجنت مشتاق

قطعه تاریخ رحلت میر امام الدین مرحوم

کرد رحلت زین جهان مغفور باد — میر امام الدین جوان خوشخصال

از برای این وقوع ناگزیر — دوستان زاری کنان جستند سال

دل بدرد آمد ز روی درد گفت — میر امام الدین جوان کرد انتقال

۱۲۹۶

قطعه تاریخ انتقال میر وارث علی سیفی مرحوم

فرو بست چون میر وارث علی — لب گوش خود راز گفت و شنفت

بگوشش دلم سال رحلت سروش — بود وارث جنت عدن گفت

۱۲۹۶

قطعه دیگر

جان پاک سید سیفی لقب وارث علی — شد براوج آسمان تن زیر خاک خفت

حسرت غمناک تاریخ از پی این واقعه — شانزده ماه رجب فرد و شنبه حیف گفت

۱۲۹۶

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی غلام امام شهید واقعهٔ چهاردهم شوال روز پنجشنبه

بود غلام امام شاعر عالی کلام	شهرهٔ اشعار او در همه عالم رسید
داشت تخلص شهید یافت قبول عظیم	عشق رسول کریم از سخنش او پدید
رحلت ازین خاکدان سوی ریاض جنان	کرد بیوم الخمیس چارده ماه عید
چون سنهٔ رحلتش خواست دلم از روش	گفت حباب بدیافته انجا شهید ۱۲۹۶

قطعهٔ اخری

شاعر نامی شهید خوش کلام	کز دل و جان بود قربان نبی
چون ز دنیا رفت سال رحلتش	گفت حسرت کو ثنا خوان نبی

قطعهٔ تاریخ تعمیر مسجد سنه ۱۲۹۳ه از سر نو

حکیم معالج حفاظت حسین	که توفیق خیرست او را رفیق
بنا کرد این مسجد کهنه را	که واقع شده بر سر شه طریق
بمن هاتف غیب تاریخ گفت	بنائے طریٔ لبیت عتیق ۱۲۹۶

قطعهٔ اخری

کمر بست سید حفاظت حسین	بتعمیر این مسجد دلفریب

عمارت زنو کرد تاریخ شد | دگر کرد تعمیر مسجد بزیب ۱۲۹۶

قطعۂ تاریخ ولادت قربان علی فرزند ولایت

شب عید الضحیٰ کہ بروز سہ شنبہ بود

داد ایزد بولایت پسرے | نام قربان علی شد اورا
سنۂ مولد او از سر یمن | گو ولید شب عید الاضحےٰ

۱۲۹۶

تاریخ دیگر

گلگم گهر معنی در سال ولادت سفت | قربان علی آمد فرزند ولایت گفت

۱۲۹۶

تاریخ ولادت پسر مولوی ظفر امام

بعالی گہر ابن اختم خدا | عطا کرد فرزند خوش پیکرے
بتاریخ بر صحن روزگار | عطارد رقم زد بلند اخترے

۱۲۹۷

نام تاریخی

برخوردار آل احمد | سید رضی الدین حسن

۱۲۹۶

قطعۂ تاریخ اتمام مثنوی گل بہشتی تصنیف شاہ امین احمد

صاحب متخلص بہ ثبات

مہ سپہر کمالات شاہ امین احمد | بنظم مثنوی اہل دل گرفت علم

نوشت تذکرهٔ خواجگان چشت دران — نگاشت منقبت بو العلا بوجه اتم

چو رفت بر روش مثنوی میر نجات — ثبات کرد درین مثنوی تخلص هم

عجب مدار که نامش گل بهشتی شد — که مثل او گل کشتی بقدر آمد کم

تمام گشت چو این نامه خامه ام تاریخ — گل بهشتی اهل دلست کرد رقم

قطعهٔ تاریخ رحلت حاجی میر اسمعیل علی
واقعهٔ یازدهم ربیع الاول روز یکشنبه

سید اسمعیل حاجی صاحب عز و وقار — جان پاکش بر فلک شد تن بزیر خاک خفت

حسرت بنوشته تاریخ وفات آن بزرگ — جنتی شد میر اسمعیل ما ای وای گفت

قطعهٔ دیگر

سید پاک حاجی اسمعیل — علی نیکنام عالی شان

بود از اغنیای شکر گزار — محو طاعات حضرت سبحان

خلق از و راضی و خدا خوشنود — معدن جود و منبع احسان

کرد چون انتقال از دنیا — یافت منزل بروضهٔ رضوان

روز یکشنبه ست و یازدهم — ماه فوتش ربیع الاول آن

سنهٔ رحلتش ز دار فنا — گفت حسرت مقیم باغ جنان

قطعهٔ تاریخ رجعت شاه محمد یحیی صاحب از حرمین شریفین

شاه یحیی سید عالی نسب — کز اب وجد واقف راز آمده
حج بیت الله کرد و در وطن — با قبول تام دمساز آمده
گفت دل سال قدوم او که حاج — با سلامت رفته و باز آمده
۱۲۹۶

قطعهٔ تاریخ انتقال مولوی علی کریم مغفور واقعه یازدهم ربیع الآخر روز سه شنبه

چون محب نبی علی کریم — شهرهٔ شهر و مشرق و مغرب
سوی فردوس رفت شد تاریخ — کرده رحلت علی کریم محب
۱۲۹۰

قطعهٔ تاریخ سفر میر احمد حسین صاحب اطلاع احدی

میر احمد حسین بیرون رفت — از مکان خودش بطرز عجیب
خلق حیران که اختیار سفر — از چه رو کرد النصیب نصیب
مطلع نیست هیچ کس ز احباب — که کجا رفت آن حبیب لبیب
از مقامش نیافتند نشان — با همه جستجو عزیز و قریب
هر کجا هست آن سفر کرده — یا ربش طیب عیش باد نصیب
سال این ماجرا چو پرسیدند — گفت پیر خرد عجیب و غریب
۱۲۹۷

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی محمد قاسم و مولوی احمد علی سهارنپوری و مولوی لطف الله رحمهم الله تعالی

ای وای که مولوی محمد قاسم — افسوس که احمد علی آن حبر زمان

دردا که بشهر لکهنؤ لطف الله — در رد مخالفان مذهب کوشان

کردند بیکماه جمادی الاولی — رحلت ز جهان بسوی گلزار جنان

تاریخ وفات این بزرگان گفتم — موت علما مصیبت عام بدان ۱۲۹۷

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی احمد علی محدث سهارنپوری پنجم جمادی الاولی ۱۲۹۷ سنه هجری

عالم بی‌مثل قرآن و حدیث — مولوی احمد علی نیکو سرشت

کرد رحلت چون ازین فانی مقام — طالبان را دل ز سوز غم برشت

حسرت اندوهگین تاریخ گفت — جای او باد اگلستان بهشت ۱۲۹۷

قطعهٔ تاریخ رحلت خواجه محمد اسمعیل معروف به چهوٹے خان صاحب واقعهٔ شب یازدهم ذی الحجه شب دوشنبه ۱۲۹۷ سنه هجری

کرد رحلت ز جهان بی‌بقا — خان والاشان رئیس خواجگان

با محمد ساز اسمعیل صنم — تا شود نام نکوی او عیان ۱۲۹۷

سوری و ہم معنوی تاریخ فوت	یازده از شهر ذی الحجه بدان

قطعۂ تاریخ انتقال مولوی واعظ الحق مرحوم واقع شانزدہم ذی الحجہ روز جمعہ ۱۲۹۰ سنہ ہجریہ

چو شد مولوی واعظ الحق زبیند	حریم حرم گشت ماوای او
تمنای او مرگ در مکہ بود	بر آمد مراد و تمنائے او
دعائیہ تاریخ حسرت بگفت	کہ باشد بہشت بریں جاے او

قطعۂ تاریخ رحلت شیخ مظہر حسین بن شیخ محمد امین مرحوم

رحلت مظہر حسین ابن امین	آن سرو رسینہ و آن نور عین
کرد محزون حسرت دلخستہ را	گفت تاریخش کجا مظہر حسین ۱۲۹۰

قطعۂ تاریخ حفظ محمد اجمل حمیدی پسر مولوی علی اکرم صاحب آروی قران شریف راسلمہا اللہ تعالی سی ام ذی الحجہ ۱۲۹۰ سنہ ہجر

حفظ قران محمد اجمل کرد	یارب از عمر و علم یابد حظ
دل کہ خواہد ز حق ترقی او	گفت تاریخ اقرا و احفظ ۱۲۹۰

حافظ محمد اجمل حمیدے مودودی ۱۲۹۰

قطعۂ تاریخ رحلت شاہ محمد عمر قدس سرہ واقعہ دوم ماہ محرم

روز یکشنبه سنه ۱۲۹۸ هجری بشهر رامپور

کرد رحلت زین جهان سوی بهشت جاودان | وارث علم نبی شیخ مکرم آه آه
بود یاران نام نیکویش محمد با عمر | در وفاتش هر کسی میگفت از غم آه آه
مصرع تاریخ شد جاوی که روز و ماه و سال | یوم یکشنبه دوم شهر محرم آه آه

قطعهٔ تاریخ رحلت اهل طریقت داروغه امام خان واقعهٔ
سوم ماه محرم روز دوشنبه مقام داناپور

کرد رحلت امام خان ز جهان | خلق را ماند نام نیکش یاد
از محرم سوم دوشنبه روز | وقت صبح این معامله رو داد
گفت تاریخ فوت او حسرت | جا بفردوس امام خان را باد ۱۲۹۸
در شروع مه محرم را | در حساب سنین کنی تعداد
میتوان گفت باد را بادا | بضرورت الف ز شعر افتاد

قطعهٔ اخری

داروغه امام خان که وصفش | نتواند کرد هیچ واصف
رحلت چون کرد سال فوتش | داروغه امام گفت هاتف ۱۲۹۸

رباعی

داروغه امام خان گزو هرکه و مه | راضی بود دست زنجهان شد کا ر
تاریخ رحیل او بگویم بود آه | از شهر محرم سوم و دوشنبه ۱۲۹۰

قطعه تاریخ انتقال مولوی علی اعظم مرحوم

سید مستند بدولت وجاه | عالم با عمل بجود و کرم
که علی اعظم آمد او را نام | رفت سوی جنان ازین عالم
گفت تاریخ هاتف از سرآه | سیدی مولوی علی اعظم ۱۲۹۰

قطعه تاریخ رحلت مولوی شاه نوازش رسول قدس سره

شه کشور دین نوازش رسول | بآرام و راحت ته خاک خفت
چو کردیم از سال رحلت سوال | ملک وارد جنت خلد گفت ۱۲۹۰

نام تاریخی پسر والا گهر ڈاکٹر غیاث الدین صاحب

محمد ظهور الدین ۱۲۹۰

قطعه تاریخ شادی ازدواج حافظ نذر الرحمن سلمه الله تعالے واقع نهم جمادی الاولے روز دوشنبه

کتخدا با بنت قاسم شیر شد | نذر رحمن نور چشم ضیاء الدین
خواستم تاریخ عقد ازدواج | گفت دل ذاک قران السعدین ۱۲۹۰

رباعی

نذر الرحمن چو کتخدا شد اقران	گشتند ازین نشاط چون گل خندان
کردند حساب چون ز روی بهجت	تاریخ آمد زواج نذر الرحمن

قطعهٔ تاریخ انتقال مولوی شاه احمد الله مرحوم واقع تاریخ بست و نهم جمادی الاخری روز دوشنبه

جناب مولوی شاه احمد الله	که نامش در دلم نقش نگین است
چو رحلت کرد ازین دنیای فانی	جهانی از غمش اندوهگین است
هدایت کرد خلقی را بخالق	بلند اسمش میان اهل دین است
شبی روحش درآمد در خیالم	که رسم و راه یاران اینچنین است
بدو گفتم ز حال خود خبر ده	که جنت از برای متقین است
ز روی انبساطم گفت تاریخ	مقام ما بفردوس برین است

قطعهٔ تاریخ شادی از دواج شرعی شیخ عابد حسین صاحب کاتب این دیوان مکتوبا و مطبوعا

یافت مه طلعت جوان عابد حسین	بر طریق شرع حسن از دواج
در شب بستم ز ماه عید فطر	ور کسی پرسد ز تو سال زواج

گو بجان شاد میمون باد آله	از دواج پاے تا سر ابتهاج

قطعهٔ تاریخ رحلت حکیم احمد حسین خان مرحوم واقعهٔ شب سیزدهم ذیقعده ۱۲۹۰ سنه هجری

سید احمد حسین خان حکیم	داشت در علم طب ید طولی
بود قانون شیخ محفوظش	در حضور روی ایستاده شفا
هر زمان پیش چشم او حاضر	سبب علت و خواص دوا
روح پاکش بامر رب هرگاه	رفت بر آسمان مسیح آسا
دل رنجور گفت تاریخش	ز جهان شد حکیم حاذق ما

قطعهٔ اخری

حکیم احمد حسین از دار دنیا	گذشت و بانکوئی ماند نامش
دلم تاریخ رحلت گفت الٰهی	بهشت جاودان باد امقامش

قطعهٔ تاریخ رحلت میر محمد سجاد قدس سره چهار دهم ذیقعده روز یکشنبه

حضرت میر محمد سجاد	سوی فردوس برین رفت ایوای
حسرت خستہ جگر تاریخش	گفت یکشنبه و ذیقعده های

قطعهٔ دیگر حسب فرمایش میر محمد اکبر صاحب خلف الرشید سید مغفور گوید

شه اقلیم عرفان سید پاک
که کرده چار حج کعبة الله
ز ترکیب محمد شد بسجاد
عیان نام خوش آن سالک راه
هزار و دو صد و سی یک ولادت
دوشنبه شب رجب بست و یک ماه
مه ذیقعده یکشنبه ده و چار
بود روز وفات آن حق آگاه
اگر پرسند سال انتقالش
بگو داخل بجنات النعیم آه
سنین عمر آن مقبول بارے
ز سجاد آشکارا گشت دلخواه

قطعه تاریخ واقعه شهادت محمد سلیم احمد خان عرف کمن خان
پنجم ذی الحجه ۱۲۹۸ سنه هجرے

جانگزا حادثه در نمازی پور
شده از گردش چرخ دوار
که رئیسے ز کلان کمن خان
میگذشت از بهر پے اسپ سوار
مفسدان حمله بر او آوردند
خون او ریخته کردند فرار
سال این واقعه شد از سر یغی
حیف کردند شهیدش کفار
۱۲۹۸

قطعه اخری

رئیس خوش اخلاق صاحب مروّت
محمد سلیم احمد انخان والا
بجور و دغا یافت عز شهادت
مقدر چنین بودش از حق تعالی

که درناز و نعمت کند زندگانے
میان شهیدان بفردوس علی

بسال وفاتش ندا کرد هاتف
حیاتے دگر یافت او نزد مولے

قطعهٔ دیگر

گشته شد حیف سلیم احمد خان
خاطر جمع زغم شد مشوش

برکشم آه و بگویم تاریخ
باد با شاه شهیدان مبعوث
۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ مکتب نشینی غلام حسنین بن سید قطب الدین بن منشی سید محمد نجم الدین صاحب

بمکتب چون نشست از بهر تعلیم
بلند اقبال طفل ماه سیما

جوان بخت ابن قطب الدین سید
حفید نجم سعد دین و دنیا

برسم تهنیت تاریخ گفتیم
مه ما شد بمکتب رونق افزا
۱۲۹۹

قطعهٔ اخری

کرده بودم بغلام حسنین
پیش ازین لفظ و بے را منضم

تا شود عام ولادت پیدا
نام ازان نام نه بیش و نه کم

حالیا از پے سال مکتب
ساختم لفظ محب با وے ضم

قطعهٔ دیگر

نوشت و خواند چو آغاز کرد بسم الله — صبی ماہ لقا نور دیدۂ مردم
نوشت کلک سعید از سرور تاریخش — زہے صفر زمہ و روز جمعہ بست دوم ١٢٩٩

قطعۂ تاریخ رحلت مولوی حافظ ولایت علی مرحوم مرید و تلمیذ مولانا سلامت الله قدس سرہ

چون ولایت علی نیکوکار — عالم و حافظ کلام الله
بصفر ماہ و پنجشنبہ روز — کرد رحلت ازینجہان ناگاہ
گفت تاریخ رحلتش حسرت — بود او اے بست و ہشتم ماہ ١٢٩٩

قطعۂ تاریخ رحلت میر عنایت حسین وکیل مرحوم واقع تاریخ پنجم ربیع الاول شریف روز سہ شنبہ

سید پاک عنایت بحسین — جاے او باد بستان بہشت
سال تاریخ وفاتش حسرت — یافتہ جنت فردوس نوشت ١٢٩٩

قطعۂ تاریخ رحلت حکیم سید فدا حسین لکھنوی

دو شب آدینہ پنجم از ربیع الاخر آہ — مرد با مرگ مفاجات آن طبیب لکھنو
نام نیکش شد مرکب از فدا و از حسین — در عظیم آباد رحلت کرد آن مرد نکو
از تو پرسند حسرت سال تاریخ وفات — موت ناگہ از پی مومن بود راحت بگو
١٢٩٩ ھ

دیگر

آه سید فدا حسین حکیم	کرد ناگاه رحلت از دنیا
گفت سال وفات او حسرت	از جهان شد حکیم حاذق ما ۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ رحلت سید شاه علی حسین داناپوری فی الجمعه پنجم ربیع الاول و سید شاه فضل حسین متوطن نواباده حاذ پانزدهم ربیع الآخر رحمهما الله تعالی

دو بزرگ از مشایخ و سادات	سالکان را براه راست دلیل
در ربیعین اول و آخر	ازلی هم بحکم رب جلیل
کوس رحلت زدند و برچیدند	دامن خود ازین متاع قلیل
شد علی حسین و فضل حسین	نام آن دو بزرگ بالتفصیل
حسرت از قول واقف اسرار	قصه کوتاه تا کجا تطویل
سال ترحال گفت وا اسفا	همرهان کوفتند طبل رحیل ۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ ازدواج سید خلیل الرحمن فرزند ارجمند سید فضل الرحمن صاحب سلمهما الله تعالی بست و ششم ربیع الآخر شب جمعه سنه ۱۲۹۹ هجری

سید پاک گهر حضرت فضل الرحمن	کش کلاہ شرف و جاہ مبارک باشد
گشته شد بسرش سید خلیل الرحمن	مورد لطف خداوند مبارک باشد
گفت اخلاص گزین سال تزوج که دوام	عقد تزویج بزوجین مبارک باشد

قطعہ تاریخ رحلت اہلخانہ شاہ محمد حسین قدس سرہ جدہ مولوی عبد القیوم صاحب واقعہ سی ام ربیع الاخر روز سہ شنبہ

مادر مادر عبد القیوم	کرد از ین دار رحل آخر
گشت تاریخ وفاتش ایوای	سی ام ماہ ربیع الآخر

قطعہ تاریخ وفات نار اللہ خباز

سر نار اللہ نانپز شد چو از سیل فنا	خواست از دلہا یاران آتش غم دود آہ
گفت حسرت سال اش از در و دعا و التجا	باد نار اللہ سرد از آب رحمت ای اله

۱۲۹۹

قطعہ تاریخ انتقال سید کاظم حسین دانا پوری قدس سرہ

سید عالی نسب کاظم حسین	کرد رحلت سوی جنات النعیم
کرد از تنزیل حسرت اقتباس	سال تاریخش لہم اجر عظیم

قطعہ مشتمل نام تاریخی دیوان

لَنَا مِن جَمعِ هٰذَا النَّظمِ وَالنَّثرِ	بِحَولِ اللهِ قَد حَصَلَ الفَرَاغ

أرَدْنَا أنْ نُؤَرِّخَ مَا رَقَمْنَا	فَسَمَّيْنَاهُ قِسْطَاسَ الْبَلَاغَة

۱۲۹۹

قطعۂ تاریخ دستار فضیلت بربستن شاہ عبدالحق صاحب سجادہ نشین پھلواری

دستار فضل بر سر بعد از فراغ بربست	در حضرت بزرگان عبدالحق مکرم
از بسکہ شاد گشتم سالش ز روی بہجت	ویرا بود مبارک دستار علم گفتم

۱۲۹۹

قطعۂ تاریخ ولادت دختر نیک اختر حافظ نظیر احسن و حافظ نذر الرحمن داماد و پسر میر تجمل حسین صاحب

بدخت میر تجمل حسین والا قدر	عطا چو کرد خدا اجل شانہ دختر
ز اتفاق بروز سوم ز سیلادش	بخانۂ پسرش زادم ہر یارہ پسر
ببنت بنت با بن ابن داد حضرت حق	با کبر اول و آخر بانکہ بود اصغر
مبارک این دو ولادت بود بجدہ و ام	بجملہ اہل قرابت خصوص جد و پدر
چو سال مولد ہر دو ولد طلب کردم	ندا رسید ز ہاتف کہ زہ بلند اختر

۱۲۹۹

قطعۂ تاریخ ولادت دختر حافظ نظیر احسن صاحب بالخصوص

داد خلاق نظیر احسن را	بنت مہرو کہ فرخندہ خصال
سال مولد ز خرد پرسیدم	کردمش از سہ و تاریخ سوال

از مہر جہد پس از یازدھم	گفت یکشنبہ شہر شوال

قطعۂ تاریخ ولادت نور الرحمن فرزند حافظ نذر الرحمن سلمہما اللہ تعالی

بو الاکھر نذر رحمن ما	خدا بر سر جود و افضال شد
نخستین ولد زاد زیبا پسر	زرویش دل و دیدہ خوشحال شد
زخورشید رخسار آن مہ جبین	صباح امیدم نکوفال شد
زماہ روان سیزدہ چون رسید	طلوع اختر برج اقبال شد
چو از سال میلاد کردم حساب	سہ شنبہ دلا شہر شوال شد

۱۲ ۹ ۹

ایضا

شکر خدا کہ تازہ نہالی ز باغ جان	درکشور وجود نہادا ز عدم قدم
شد وقت و روز و سال و مہش شانزدہ بہم	روز سہ شنبہ و مہ شوال و صبحدم

۱۲ ۹ ۹

قطعۂ تاریخ رحلت سید محمد حسن خان مرحوم عرف محمد نواب

آن محب نبی و شاہ نجف	دوست آل احمد مختار
شمعے از دودمان مصطفوی	سروے از باغ حیدر کرار
کہ محمد حسن بود نامش	خان ذی والامتنان فیض آثار
گشتہ اسم محمد نواب	عرف آن محتشم بشہر و دیار

رفته نامش چو سکه در آفاق — صیت جودش رسیده در امصار
بعجل بر سرش رسید اجل — شد بزیر زمین دفین ناچار
باد باران بخاک مرقد او — روز و شب ابر رحمت غفار
خامه تاریخ زد رقم هے — رفته پیش آئمه اطهار
۱۲۹۹

دیگر

آه سید محمد نواب — که نبودش درین زمانه ندید
چارشنبه ز ماه عید الفطر — از قضا جامهٔ حیات درید
بست و هشتم چو این عیبت رفت — سالش آمد بست و هشتم عید
۱۲۹۹

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی حیدر علی صاحب منتهی الکلام بشهر حیدرآباد

به بهشت برین زد ارفنا — رفت حیدر علی حق آگاه
فاضل کامل حمیده صفات — عالم بیعدیل عالیجاه
صاحب منتهی الکلام که داد — شیعان را جواب خاطرخواه
سال رحلت سرش گفت ایوا — ناصر دین و مذهب حق آه
۱۲۹۹

ایضاً

اهل سنت مولوی حیدر علے — دخل کامل داشت در علم کلام

کرد رحلت زین جہان پرفساد	جاے او شد روضہ دار السلام
گفت حسرت سال تاریخ وفات	شد بجنات العلیٰ ویرا مقام ۱۲۹۹

قطعہ تاریخ انتقال میرزا نادرحسین واقع غرہ ذی الحجہ روز یکشنبہ

میرزا نادرحسین خوش صفات	کرد رحلت سوے رب المشرقین
گفت دل تاریخ واویلاہ وای	انتقال میرزا نادرحسین ۱۲۹۹

قطعہ تاریخ رحلت حاجی امام علی متوطن سمرودہ بمکہ معظمہ بست ودوم شب جمعہ

نمود امام علی حاجی مہاجر آہ	بمکہ رحلت و شد جنتی زخوش عملی
شمار تاسی مشد دوتا وگو تاریخ	امام متقیان بود حاج امام علی ۱۲۹۹

قطعہ تاریخ رحلت شاہ لطیف علی عرف شاہ میانجان قدس سرہ

شاہ عرفان پناہ میانجان	کہ بسے از مرض کشید حرج
عاقبت از مضیق دار محن	بہ بہشت آرمید و دید فرج
سال او عقل گفت حیف الوای	جمعہ و بست و ہفتم مہ حج ۱۲۹۹
بھر تاریخ بار گو الواے	بہشت آرمید و دید فرج ۱۲۹۹

رباعی مناجات متضمن دعای شفا و سال مرض

ای داده بهر یکی نصیب وافی | از بهر گشود کار نامت کافی
بیمارم و سال مرضم این و رد است | یا شافی شفای عاجل یا شافی

رباعی متضمن تاریخ بیماری و حصول شفا

لاحق چو بمن شد مرض جانفرسای | از درد و الم شه ماه سیگفتم وای
شد سال مرض شدم مریض از سر هم | تاریخ شفا شفا عطا کرد خدای

قطعهٔ تاریخ رحلت حافظ مکهو

چو حافظ مکهو از دنیای فانی | بدار جاودانی نقل فرمود
بهادر بیگ خانرا مسجدی هست | دران مسجد موذن بود تا بود
بلال آسا اذانش را احتسان | بدرگاه خدا عمری جبین سود
شب بست و ششم جمعه محرم | وقوع ارتحالش روی بنمود
سرش غیب در گوش دلم گفت | گرت سال وصالش هست مقصود
بیا راسم شریفش بعد حافظ | بگو حافظ یکی از صحابیان بود ۱۳۰۰

نظم مادهٔ مرقومه در سلک رباعی

حافظ مکهو که بود بی هیچ شکی | در طاعت و فرمانبری حق ملکی
تاریخ وفات او شد از روی الم | حافظ مکهو ز صاحبان بود یکی ۱۳۰۰

قطعهٔ تاریخ ولادت پسر میر عبد الحسن صاحب نواسهٔ خواجه باقر علی خانصاحب عرف بنے صاحب

چون بدولتخانهٔ عبد الحسن — زاد فرزند سعادت توامان
نور چشم دختر باقر علی — خان عالی الشان رئیس خواجگان
سال میلادش سروش غیب گفت — صاحب اقبال با بخت جوان

قطعهٔ تاریخ رحلت شاه ولایت علی قدس سره

شاه ولایت علی نیک صفات — کرد رحلت بسوی باغ بهشت
حسرت مسکین حزین سال وفات — مسکن وی باغ جنان باد نوشت

قطعهٔ اخری

دریغا شاه اقلیم ولایت — علی الشان حقایق دان حق آگاه
ازین محنت سرا رخت سفر بست — بجنت یافت منزلگاه دلخواه
بمن سال وصالش گفت هاتف — ولی واصل ذات ودود آه

تاریخ سوختن و مردن واحد علی طفل گلابو در کلکته

مرد چون طفل گلابو در حریق — دل ز درد و غم بخون و خاک خفت
سال مرگش را چو پرسیدم ازو — سوخته واحد علی صد آه گفت

قطعهٔ تاریخ رہائی مولوی عبدالرحیم صادقپوری وغیرہ پنج کسان از جزیرہ انڈمن بحکم نواب گورنر جنرل بہادر ویسرائے قیصر ہند ملکہ وکٹوریہ

تنے چند از عظیم آباد پٹنہ — کہ بودند اہل علم و فضل ماہر
بایشان با عبور بحر پر شور — چو شد حکم دوام حبس صادر
از ایشان چند کس ماندند در قید — رہا گشتند باقیماندہ آخر
بحکم ویسرائے قیصر ہند — کہ دارد بر رعایا رحم وافر
یکی زان مولوی عبدالرحیم است — کہ وصف او نگنجد در دفاتر
چو کردم فکر تاریخ رہائی — مرا بیت خوشے آمد بخاطر
نظیرش کم توان دریافت اکنون — کہ باشد در فن تاریخ ماہر
پس از طول زمن الحمد للہ — رہا گشتند اسیران جزائر
۱۳۰۰ھ ۱۸۸۳ع
حروف صد بیان سال ہجری — سنین عیسوی از شعر ظاہر

قطعهٔ تاریخ شادی کتخدائی شیخ محمد قائم پسر جوان بخت منشی محمد امیر صاحب سلمہما اللہ تعالی شب جمعہ دہم ربیع الآخر

کتخدا گشت جوان بخت محمد قائم — علم عشرت شان قایم و دایم باشد

گفت تاریخ دعائیہ سعید مخلص	ابتهاج زن وشو دائم و قائم باشد ۱۳۰۰

قطعۂ تاریخ وفات حافظ احمد حسن مرحوم در ضلع غازیپور بست و نهم ربیع الاول ۱۳

حافظ احمد حسن نیک نهاد	کرد رحلت ز جهان گذران
جنتی گشت ازان شد تاریخ	حافظ احمد حسن اهل جنان
همچنین مشعر تاریخ رحیل	مصرع اول این قطعه بدان

قطعۂ تاریخ ولادت پسر شیخ فضل الرحمن صاحب

ولد ارشد نثار حسین	فضل رحمن رئیس والاشان
مهر سید ابوسعید که یافت	از گورنر لقب بهادر و خان
زاد در خانه اش بست و نهم	روز جمعه مه شهر جیلان
پسر نیک اختری که بود	نور اقبالش از جبین تابان
ملهم غیب در دلم انداخت	نام و تاریخ خادم الرحمن

قطعۂ تاریخ شادی از دواج مولوی محمد ظهیر احسن متخلص بشوق شب جمعه دوازدهم جمادی الاخری

مشفقی مولوی ظهیر احسن	کتخدا گشت چون بفضل خدا

سال تاریخ شد بروی جمیل	از دواج ظهیر احسن ما ۱۳۰۰

قطعهٔ تاریخ انتقال شیخ محمد بخش مرحوم عرف راجه کهو

دریغا بیست و دوم راجه کهو	ازین دار دنیا بجنت قدم زد
قلم زار نالید و تاریخ او وای	جمادالاخیر دوشنبه رقم زد ۱۳۰۰

قطعهٔ تاریخ انتقال هادی حسن خان مرحوم پسر امیر حسن خان
واقع سوم رجب روز جمعه

فغان از گردش چرخ جفا کار	دریغ از جور بے پایان دوران
نهال تازه را برکند ازین باغ	زپا افتاد آن سرو خرامان
جوان هادی حسن خان مرد افسوس	طبیب حاذق و ذی شوکت و شان
اگر پرسند تاریخ از سرهاے	بگو موتِ جوان هادی حسن خان ۱۳۰۰

قطعهٔ تاریخ رحلت مولوی مفتی اسد الله الٰه ابادی مرحوم
بشهر جونپور

آن مفتی شرع و حامی دین	در اگره بود کار افتاش
حکام زمانه در جونپور	آخر کردند صدر اعلاش
نامش اسدِ اله گویم	گو فرق بسیر در میان باش

رحلت فرمود ہمدران شہر | گردید ریاض خلد مثواش
تاریخ رحیل گفت حسرت | یارب کہ بہشت باد ماواش

قطعۂ تاریخ اتمام مسجد شاہ امید علی صاحب جونپوری بشہر بنارس باہتمام کریم بخش حسب فرمایش

بتعمیر این مسجد دلکشا | کہ بر سالکان شد از و فتح باب
چو با صدق و اخلاص ہمت گماشت | امید علی شاہ عالیجناب
کریم آمد و بخش نام کسے | کہ کرد اہتمامش برای ثواب
شدم در پے فکر تاریخ آن | رجاءً من اللہ حسن الثواب
سروشم ندا کرد اینجا بیا | نماز ت قبول و دعا مستجاب

۱۳۰۱ھ

چون این چند غزلها
و مخمس و رباعی بعد طبع دیوان الفقیر
از بحر طبع خاکسار بساحل ظهور برآمده
لاجرم بدون لحاظ ترتیب ردیف بما سبق
لاحق کرده شد ۱۲ منه

بسم الله الرحمن الرحیم

ای جبین سای سجود تو نیاز و نازها — واله تسبیح و تقدیس تو سوز و سازها

جمله معشوقان بخود لرزان چو شمع از هیبتت — عاشقان از بیم چون پروانه پست آوازها

هست علم محیط تو عیان چون آفتاب — گو نهان باشد درون پردهٔ دل رازها

نی ترا ضدی نی ترا ندی ترا شبه و نظیر — ره نیابد در حریم قدس تو انبازها

در پی ادراک کنه ذات پاکت گر پرد — عقل کل در دم فرو ریزد پر پروازها

آسمانها در میان اصبعین حکم تو — کم ز گنجشکی بود در چنگل شهبازها

تا شود روزی که افتد عکس رویت در دلم — میکنم عمریست این آئینه را پردازها

راه بی پایان عشقت چون توانم کرد طی — پای رفتارم چو رفت از کار در آغازها

حسرت دل خسته مینالد چو واقف ز اشتیاق

ای بزم شوق تو نالان بهر سو سازها

خوشست بندگی تو بهر لباس مرا
نماند تفرقهٔ اطلس و پلاس مرا

زیان و سود ندارد بباده خواری من
گر از سفال بود و ز سیم کاس مرا

دریغ و درد که شد فرقت تو از هم ریخت
چو برگ گل ز بان خزان حواس مرا

کجاست عشق خرد سوز و بادهٔ تلخش
که فارغم کند از مدح و ذم ناس مرا

اگرچه رحمت حق میدهد نوید امید
ولیکن از غضب او بود هراس مرا

بکام دشمن حاسد مرانم از در خویش
ز حضرت تو همین است التماس مرا

بلطف ساقی و فیض عمیم او نازم
که ساخت از قدح می خداشناس مرا

دران قدح شده مکشوف من اسراری
که حل نگشت بچهل سال از قیاس مرا

نماند میل دلم حسرتا بشعر اسید
بهر سید چو ذوق کلام یاس مرا

یارب که بجانان برساند خبر ما
دادیم دل آنجا که نباشد گذر ما

از اشک دمادم بغمت ای در یکتا
شد سلک گهر رشتهٔ مد نظر ما

که اشک دوان آید و گه لخت دل العشق
بحرین شد از فیض تو چشمان تر ما

افتاده بجائیم چو نقش قدم اینجا
دشوار بود از سر کویت سفر ما

ریق دهنت قوت دل و قوت روحم
باشد سبب تازگی جان و حیاتم
خون شد جگر و خون ز ره دیده برون رفت
عمریست دل و دیده براهت نگرانست

بوس لب لعل تو بود گلشکر ما
چون شمع اگر تیغ رسانی بسر ما
پیکان تو بنشست بجای جگر ما
روزی بود آیا که در آیی ز در ما

حسرت نپسندیم که چون جان بسپاریم
باشد بسر نعش کسی نوحه گر ما

طلب مدعای خود هوس ست
دعوی عاشقی ز بوالهوسان
خیز ای نار عشق و پاک بسوز
نیستم در فراق بی همدم
بهر واماندگان وادی عشق
مست حسن آمد سوار توسن ناز

بهر عاشق وجود دوست بس ست
لاف پروانگیست کز مگس ست
این وجود مرا که مشت خس ست
هر نفس یاد دوست همنفس ست
دل نالان رفتگان جرس ست
میکند خون و میرود چه کس ست

جان فشانم بپای او حسرت
غیر از اینم بگو چه دسترس ست

نرگس شهلا نه شرمسار چشم تست
دیده بادام اهم خار خار چشم تست

نی همین مرغ دل عاشق شکار چشم تست — دیدم آهوی حرم را دلفگار چشم تست

کار عالم را بیک گردش دگرگون ساختن — نیست کار انجم و افلاک کار چشم تست

میتوان کرد از نگاهی کل عاشق را تمام — زخمی ابروی تو در انتظار چشم تست

چشم من از گریه سرخ و چشم مست از شراب — آب و رنگ روی چشمم از بهار چشم تست

سبحه در دست یکی زنار بر دوش دگر — مستی شیخ و برهمن از خمار چشم تست

هم سوادش هم بیاض حیرتش دل میبرد — لاله حمرا چو نرگس داغدار چشم تست

همچو گنجشکی که شد در پنجه بازی اسیر — این دل مجبور من را اختیار چشم تست

حسرت از علم و ورع بیهوده می کن فدا چرا

قدر نقل و جام می در روزگار چشم تست

مایهٔ عیش ابد صحبت درویشانست — دولت هر دو جهان خدمت درویشانست

ظل ممدود که باشند در آن اهل بهشت — سایهٔ عاطفت حضرت درویشانست

فارغند از غم دنیا و خیال عقبی — برتر از کون و مکان همت درویشانست

نار گلزار بر ایشان شده مانند خلیل — آتش عشق خدا جنت درویشانست

راضیانند بتقدیر خداوند قدیر — در غم و رنج و بلا راحت درویشانست

در خبر هست که فرداش بجنت ببرند — کرده هر کس که روا حاجت درویشانست

نور یزدان که بود هادی هر فرد بشر — جلوه گر بس بر از طلعت درویشانست

صبر و شکر و دل شکسته و دین سالم — حشمت و مال و زر و دولت درویشانست

من بامید کرم بر در شاهان نروم — مدعایم نظر رحمت درویشانست

خواجه هر دو سرا حشمر مسکینان خواست — الله الله چه قدر عزت درویشانست

هست فیض نظر ندر محمد حسرت
که مقامم بصف طاعت درویشانست

دیوانه دل ما را جانانه مبارکباد — هر چند نمیخواهد دیوانه مبارکباد

جا در دل من کردی من بنده بجان گشتم — هم بنده مبارکباد هم خانه مبارکباد

از همت سرمستان زهد تو نشد ضائع — زاهد ز کف ساقی پیمانه مبارکباد

سودا ز دگانت را داغ تو بسر خوشتر — با بادشهان تاج شاهانه مبارکباد

در آتش عشق تو شد سوخته جان حسرت
ای شمع ترا مرگ پروانه مبارکباد

از من اکنون در جهان هنگامه عشق گرم — در تنم تا هست جان هنگامه عشق است گرم

تا بر آدم آفتاب جاعل فی الارض تافت — در زمین و آسمان هنگامه عشق است هم

میبرد حسن خدا دل را نهان و آشکار — تا نگوئی کز بتان هنگامه عشق است گرم

آتش گل جان بلبل سوز داز وصل و فراق
در بهاران و خزان هنگامهٔ عشق ست گرم

طالب مومن بهشت و طالب کفار نار
روز محشر الامان هنگامهٔ عشق ست گرم

ایدل آتش بجان مینال از درد نهان
زانکه از آه و فغان هنگامهٔ عشق ست گرم

چیست لبیک حرم یا نغمهٔ بیت الصنم
هر کجا در هر کان هنگامهٔ عشق ست گرم

جلوهٔ حسن ازل چون خواست عشق لایزال
لاجرم در هر زمان هنگامهٔ عشق ست گرم

شد ز یعقوب و زلیخا حسرت ایمعنی عیان
در دل پیر و جوان هنگامهٔ عشق ست گرم

تشبث بذیل جناب ولایت مآب پیر و مرشد شاه نذر محمد قدس الله سره الامجد

ما عاشقان صورت نذر محمدیم
دلدادگان سیرت نذر محمدیم

نقش جمال اوست درون دو چشم ما
آئینه دار طلعت نذر محمدیم

بر کف نهاده جام شریعت رویم راه
ما پیر و طریقت نذر محمدیم

دیگر کجا کنیم بخوبان نشست و خاست
مست و خراب صحبت نذر محمدیم

بر خوان اغنیا ننشینیم چون مگس
پروردگان نعمت نذر محمدیم

بار عطای قیصر و کسری نمیکشیم
تا زیر بار منت نذر محمدیم

ندر محمدست فنا فی الرسول ما / در اتباع سنت ندر محمدیم

داریم اعتقاد کرامات اولیا / آگاه از کرامت ندر محمدیم

هرچند مفلسیم ز کسب کمالها / لیکن غنی بدولت ندر محمدیم

شیطان نیافت راه بجمعی چنین ما / در سایهٔ حمایت ندر محمدیم

الله و مصطفی و علی ناصر منند / زانرو که در ولایت ندر محمدیم

جام شراب عشق کشیدیم از کفش / منت کش عنایت ندر محمدیم

ما را بس است فخر و مباهات اینقدر / کز بندگان حضرت ندر محمدیم

حسرت زهی نصیب که با صد هزار عیب / منظور چشم رحمت ندر محمدیم

ای مه تابان من مهر درخشان من / دلبر و جانان من بلکه دل و جان من

روی تو قرآن من عشق تو ایمان من / مهر تو در جان من درد تو درمان من

روی دلم سوی تو قبله ام ابروی تو / جنت من کوی تو ای گل خندان من

بستهٔ گیسوی تو شیفتهٔ روی تو / بلبل خوشگوی تو این دل نالان من

دیده چو کردم سفید در ره تو بر امید / صبح وصالت دمید یوسف کنعان من

چون دل اهل صفا خانه شدم پر ضیا / تا شده آن مه لقا شمع شبستان من

حسرت اگر واکنی دیدهٔ انصاف بین
بینی و دانی یقین رتبهٔ دیوان من

مخمس غزل نور العین واقف علیه الرحمہ

کثرت ممکنات نزد عقیل
هست بر وحدت وجود دلیل
این سخن را و لے مدہ تطویل
گوش مردم کل ستاذ ذہن علیل
عبث اجمال خود مکن تفصیل

من و ہر لحظہ جاں کنے بیتو
حالتم بس بود ردے بیتو
ضعف تن سخت شد قوی بیتو
بار شد بسکه زندگے بیتو
نفسی میکشم بجبر ثقیل

گفتم ای جان سخن زهجر مگو
رفتی و رفت عقل و دین و صبر و
حال دیوانه تو نیست نکو
بار شد بسکه زندگے بیتو
نفسی میکشم بجبر ثقیل

زیر چرخ انبساط جان مطلب
فارغ البالی از زمان مطلب
عیش صافی درین جہان مطلب
رنگ عشرت ز آسمان مطلب
کس نخورد ست باده از خم نیل

چست و چالاک خدمت شه کن
جای میرزائیت ته کن
روز و شب شکر روی اتیه کن
شکوه زلف یار کوته کن

زانکه لا طائل ست این تطویل

دل چو تخم وداد میکارد
برگ و بار از سرشک می آرد
دشت و کهسار سبز میدارد
هر کجا گفت اشک می بارد

چشم من ابر و عشق میکائیل

اهل زیغ اند در نظر زاغت
بوالهوس نیست بلبل باغت
کس نیابد بلایه ولاغت
هر مری نیست لائق داغت

که بهر گل نمیرسد اکلیل

زهر هجر ست قاتل عشاق
شربت وصل از پیش تریاق
ای خداوند باسط الارزاق
همدم کس مباد درد فراق

روح را میکند بدم تحلیل

با جمال و کمال میگردے
عارف ذوالجلال میگردے
صاحب وجد و حال میگردے
فارغ از قیل و قال میگردے

گر کنی علم خامشی تحصیل

نیست جز حسن لم یزل بی عیب — همه جانست و جانفزا لا ریب
بگذران د طلب شباب و شیب — پرتوی از جمال شاهد غیب

نتوان دید جز بسعی جمیل

در ره عاشقی بکن تگ و دو — تا بود عمر در همین ره رو
بدهد عشق جانت از سر نو — دست از خود بشو و حاضر شو

عشق گسترده دست خوان خلیل

شمع فنا لهاے شعله فشان — از گداز دل آب چشم روان
تا شود سوز من چو شمع عیان — از براے جواب مدعیان

دل بهر مش گذاشتیم وکیل

نیست جاے درنگ این دنیا — پا بگل مانده چو سرو چرا
تا فشانی چو ماه نور و ضیا — گرم رو باش در طریق فنا

نیست چون شمع بیش از یک میل

نیست امید من ز بخت دژم — که درآئی بخانه ام [illegible]
ای لب لعل تو مسیحا دم — بی تو از بس بحالت [illegible]

میکشم انتظار عزرائیل

ـنکه از درد عشق بیمارم — در غمت روز و شب بسر آرم

ـرچه از زیست سخت بیزارم — سخنی چند گفتنی دارم

باش در کشتنم مکن تعجیل

بوده‌ام باده خوار لیل و نهار — شمع و گل از چه آوری بمزار

لطف فرما شراب و شیشه بیار — بر مزارم که مرده‌ام زخمار

شیشهٔ باده میسزد قندیل

ـده حسرت کجا کجا واقف — نرسانیم فکر تا واقف

همرهانیم لیک با واقف — نوبت ماست حالیا واقف

همرهان کوفتند طبل رحیل

رباعی

شمشاد قدان و گلعذاران رفتند — دل باختگان و جان نثاران رفتند

ـمر شانه کی که صد هزاران رفتند — سامان سفر بکن که یاران رفتند

بسم اللہ الرحمن الرحیم

دل ترا جو ریہ مائل نہوا تھا سو ہوا
تجھسے آزردہ مرا دل نہوا تھا سو ہوا

کشتۂ لطف تھا اک عمر سے تیرا مین تو
تیغ سے قہر کی گھائل نہوا تھا سو ہوا

زخم دلپر مرے ہنس ہنسکے چھڑکتے ہو نمک
یہہ مزا عشق کا حاصل نہوا تھا سو ہوا

تلخگوئی تیری عادت نہوئی تھی سو ہوئی
قند لب زہر ہلاہل نہوا تھا سو ہوا

اب نہ وہ قطع بیابان ہے نہ چاک دامان
مین تو اسطرحکا کاہل نہوا تھا سو ہوا

ساقی عشق نے کچھ روز پلایا ساغر
ہوش اپنا کبھی زائل نہوا تھا سو ہوا

کیا اثر پکڑا دل مجروح نے کی بے لطفی
خون سے تر دامن قاتل نہوا تھا سو ہوا

دیکھ آئینہ مین عکس اپنا کہی ہنسکے یہ بات
دوسرا میرا مقابل نہوا تھا سو ہوا

آدمی زاد کو حسن دیا تھا حق نے
پر باین شکل و شمائل نہوا تھا سو ہوا

نور در پر تیرے دریوزہ کرے ہی موسے   ید بیضا کف سائل نہوا تھا سو ہوا

پا گیا عشق مجازی سے حقیقت کو سعید
للہ الحمد کہ کامل نہوا تھا سو ہوا

بہے ہین اشک خون رشک حنای یار پر کیا کیا   بسے عشاق کے دل دست و پای یار پر کیا کیا

خدا ہی جانے کب یہ غنچہ امید وا ہوگا   بندھے ہین گٹھکی بند قبای یار پر کیا کیا

دکھا کر جلوہ اپنا کر دیا ہر شے سے مستغنی   حسد ہے بادشاہون کو گدای یار پر کیا کیا

تجلی کی جو شمع طور کی مانند رات آوے   بنا پروانہ دل اپنا لقای یار پر کیا کیا

رہا محروم مین ہی خوبی مقسوم سے ورنہ   لٹی دولت در دولتسرای یار پر کیا کیا

جو ابرو کے اشارے بزم عشرت مین کو ہر سو   چلین لوگون مین تلوارین ادای یار پر کیا کیا

کوئی برچھی اوٹھاتا ہے کوئی تیغ آزماتا ہے   ستم اغیار کے ہین مبتلای یار پر کیا کیا

سمجھ رکھا ہے گلزار جنان نار جہنم کو   خلیل آسا مین راضی ہون رضای یار پر کیا کیا

سعید اہل ہوس کو ہے تمنا وفا اس سے
دل عاشق رہا شاکر جفای یار پر کیا کیا

واقف سر نہان ہون کیا کہون   مین تو گونگے کی زبان ہون کیا کہون

سوز دل سے جل اوٹھی آخر زبان   شمع سان دشمن بیان ہون کیا کہون

واجب و ممکن میں ہے اک ربط خاص
راز دار کن فکاں ہوں کیا کہوں

منہ پہ کہہ دیتا ہوں ہے مجھ میں نہ عیب
صاف گو آئینہ ساں ہوں کیا کہوں

پوچھ مت ہجراں نے میرے کیا کیا
اے مری جان نیم جاں ہوں کیا کہوں

کیا کروں تیری صفت تیری حضور
آپ میں اب میں کہاں ہوں کیا کہوں

کہتے ہیں حال دل اپنا اس سے کہہ
یار پر تو خود عیاں ہوں کیا کہوں

پنجرہ میں خاک کے کیا جی لگے
طائر عرش آشیاں ہوں کیا کہوں

درد کا مجھ میں اثر ہے کچھ سعید
میں سراغ رفتگاں ہوں کیا کہوں

کیا جانوں کہ داب ہوں یا برگزیدہ ہوں
جو ہوں سو ہوں لیک ترا آفریدہ ہوں

امیدوار رحمت واسع کا ہوں تری
حسن عمل سے گرچہ توقع بریدہ ہوں

ہوں مستحق کہ طائر روض جناں نہ ہوں
خوف عقاب سے ترے رنگ پریدہ ہوں

سر آ گیا ہے جھک کے زمین نیاز پر
محراب وار بار گنہ سے خمیدہ ہوں

تو مجھ کو اپنی عین عنایت سے مت گرا
ہر چند چشم خلق کا اشک چکیدہ ہوں

سائل ہوں ترے در پہ نگاہ کرم سے دیکھ
مسکین ہوں فقیر ہوں آفت رسیدہ ہوں

ہو آرزو سعید کی تجھ سے کہ تجھ سوا
باغ بہشت میں بھی نہ میں آرمیدہ ہوں

غزل نعت

حیران ترے حسن کا ہر پیر و جوان ہے
خالق بھی بنا کر تجھے تجھکو نگران ہے

عاشق ہین ترے جن و بشر حور و ملائک
یہ حسن خدا ہے کہ ترے رخ سے عیان ہے

اللہ کا محبوب ہی تو اے شہ خوبان
انصاف کہ یوسف کا جمال ایسا کہان ہے

حوران خدا نے کئے دل چاک تجھے دیکھ
اور انگلیان جو کاٹین تھین وہ فعل زنان ہے

ہی شور ملاحت کا ترے ارض و سما مین
اور صیت صباحت بھی کران تا بکران ہے

ہی نغمۂ داؤد عیان صوت سے تیری
انفاس مسیحا تری باتو مین نہان ہے

قد تیرا نہال چمن مطلبی ہے
گلزار خلیلی کا بھی سرو روان ہے

یا راستی دین یہ ہے یہ شاہد صادق
یا ہی الف اللہ کا یا نخل جنان ہے

رفتار ہے یا موجۂ دریاے لطافت
یا باد صبا روضۂ رضوان سے وزان ہے

گیسوے معنبر کو کہون رات ہین کیونکر
عالم مین سواد اسکا عجب نور فشان ہے

کیا منہ کہ کرون وصف مین رخسار کا تیرے
کچھ کہہ نہین سکتا ہون یہان بند زبان ہے

ہی جلوہ نما ذات و صفات احد اسمین
یہہ آئینۂ حسن خداے دو جہان ہے

ٹکڑا ہے کوئی چاند کا پیشانی پہ نور
ہین تیر مژہ ابروے خمدار کمان ہے

مرغان اولے اجنحہ ہین صید فلک پہ
اور خال ترا مرغ دل عاشق پہ تپان ہے

صیاد ہین انکھین تری آہو کہون کسطرح — جادو کا ہی کیا تذکرہ اعجاز جہان ہے

دو جام ہین یہ بادۂ توحید سے لبریز — بیخود انہین دو جام سے ہریک دل و جان ہے

دیکھا شب معراج ان آنکھون نے خدا کو — جبریل بھی حیران و سراسیمہ یہان ہے

پہنچا قدم پاک ترا عرش برین تک — آگے ترا مسند یہ کیا رفعت شان ہے

دیوانگی کہتی ہے کہ دون طول سخن کو — لیکن ادب شرع مرا قفل دہان ہے

اے ختم رسل شاہ امم سید کونین — امید کرم تجھسے یہان و وہان ہے

آلودہ نہو دامن عصمت ترا ہرگز — گر مین ہون گنہگار تو کیا تیرا زیان ہے

ہی اہل کبائر کے لئے تیری شفاعت — اسبات کا تو صاف حدیثون مین بیان ہے

حالت تو ذرا دیکھئے مجھ خستہ جگر کی — آنسو ہین بھرے آنکھون مین اور لب پہ فغان ہے

رہتی ہے تمنا کہ حضوری ہو میسر — سودا ہی سر مین یہی دل مین خفقان ہے

تسکین نہین پاتا ہی میرا دل مضطر — لین جلد خبر آپ کہ بیتاب و توان ہے

رحمت سے ملے محفل اقدس مین مجھے پاس — ہون پشت دوتا بار گنہ بسکہ گران ہے

دنیا سے اُٹھون آپکی ہمت سے بایمان — ڈرتا ہون کہ اسلام کی غربت کا زمان ہے

اعمال ہمارے ہین سزاوار عقوبت — تیرا ہی سہارا سبب امن و امان ہے

لکھی یہ غزل نعت مین تو نے جو سعید — گرچاہے خدا تیری سعادت کا نشان ہے

یہ دولت فقر کی کچھ کم نہیں ہے
اگر دنیا نہیں کچھ غم نہیں ہے

غم دل سے نرہ عالم مین دل تنگ
کہ عالم مین دل خرم نہیں ہے

نہو مغرور طاقت پر تہمتن
مسخر نفس کا رستم نہیں ہے

غنیمت جان جام عشق ہو لے
کہ یہ دولت نصیب جم نہیں ہے

لیا گر تمنے دل اور دیجئے بوسہ
محبت مین صنم تم ہم نہیں ہے

فرشتہ ہی جو عصیان سے بری ہو
نہو جس سے گناہ آدم نہیں ہے

ہدف ہو پر پہنچے تیر آہ اپنا
کمان قد مین اپنا دم نہیں ہے

شل ہی جان ہی تو ہے جہان بھی
نہین جب ہم تو پھر عالم نہیں ہے

نہین وہ دل نہو جسمین غم عشق
نہین وہ چشم جو پر نم نہیں ہے

نگہ سے تیری کیون جانین ہین جاتی
اگر آنکھو مین تیرے سم نہیں ہے

دل وحشی بنا ایسا تیرا رام
کہ اسمین کچھ بھی ذوق رم نہیں ہے

ہیجر دل آنسوونکو پی نہ اتنا
کہ آب چشم سے زمزم نہیں ہے

ہین ابر و برق کیون گریان و خندان
غم و شادی اگر توام نہیں ہے

چمن مین کس جگہ ہے خندہ گل
کہ اس جا گریہ شبنم نہیں ہے

زمین پر ہی کہان غلبانگ شادی
کہ وان پھر نوبت ماتم نہیں ہے

کسی دلکو ندے آزار زنہار		طریق اس سے کوئی اسلم نہیں ہے

سعید آگے دم تیغ قضا کے
سر تسلیم کسکا خم نہیں ہے

مخمس غزل میر درد علیہ الرحمہ

کر کے اس دنیا مین خیر و شر چلے		تھے سفر مین کچھ دنون اب گھر چلے
نامۂ اعمال اپنا بھر چلے		تہمت چند اپنے ذمہ دھر چلے

جس لئے آئے تھے سو ہم کر چلے

عیش کا دنیا مین کیا سامان ہے		خوف عقبے لگ رہا ہر آن ہے
ایسے جینے کا کسے ارمان ہے		زندگی ہے یا کوئی طوفان ہے

ہم تو اس جینے کے ہاتھون مر چلے

ہو نہ جس شے کو ثبات اور کچھ بقا		دل لگانے کا نہین اس سے مزا
ہم نہین بلبل کہ ہون گل پر فدا		کیا ہمین کام ان گلون سے اے صبا

ایک دم آئے ادھر اودھر چلے

استخوان و پوست کا ہے اک قفس		اوسمین اک طائر ہے پابند ہوس
سر نکالے ہے وہ اس سے ہر نفس		دوستو دیکھا تماشا یان کا بس

تم رہو اب ہم تو اپنے گھر چلے

عرش و کرسی اسمان کیون چھانیئے — یار کا گھر کون سے ہے پہچانیئے
یون تو کیا تاثیر تیری مانیئے — آہ بس مت جی جلا تب جانیئے

جب کوئی افسون ترا اوس پر چلے

کہتے ہین ہر چند عالم جملہ اوست — اور یون بھی کہتے ہین جملہ از وست
پر تجھے لازم ہے فرق مغز و پوست — ایک ہین دلریش ہون پر ایساہی دوست

زخم کتنونکے سیاہی بھر سے چلے

کیا کہون ہی کیا ستم اس بزم مین — کچھ نہین جز درد و غم اس بزم مین
رہ نہ غافل اکدم اس بزم مین — شمع کی مانند ہم اس بزم مین

چشم تر آئے تھے دامن تر چلے

کیا کہے کوئی پرے سے یا ورے — وہ اوسے پائے جو جیتے جی مرے
پھر تو اوسکو آپ مین دیکھا کرے — ڈھونڈتے ہین آپ سے اوسکو پرے

شیخصاحب چھوڑ گھر باہر چلے

دام مین اس ہستی موہوم کے — دانۂ خال اوسکا جو دیکھا پھسے
ہم نے چاہا تھا نکل جائین بھلے — ہم نہ جانے پائے باہر آپ سے

دو ہی آری آگیا جیدھر سے چلے

دین و دنیا کے تو طالب ہم نتھے
تھا یہی مطلب کہ اوسکو پائیے

واہ رے ہم واہ رے ہم واہ رے
ہم جہان مین آئے تھے تنہا ولے

ساتھ اپنے اب اوسے لیکر سے چلے

جو ہوا ظاہر مین آموجود یان
چل بسا کچھہ کر زیان سود یان

ہمکو اوسکا عشق تھا مقصود یان
جون شرارے ہستی بے بود یان

بارے ہم بھی اپنی باری بھر چلے

غم کے دریا مین ہے سرتا پاڈبا و
کشتی مے کے سوا کب ہے بچاو

کوئی دم مین کھلتی ہے میری بھی ناو
ساقیا یان لگ رہا ہے چلچلاو

جب تلک بس چل سکے ساغر چلے

ہے تحیر مین سعید اب روز و شب
عقل پاتی ہے بھلا یہ بھید کب

واقف اسرار ہین خاصان رب
درد کچھہ معلوم ہے یہ لوگ سب

کس طرف سے آئے تھے کیدھر چلے

رباعی

مت ہاتھ سے دے سعید فرصت ہرگز
جب آئے اجل ملے نہ مہلت ہرگز

صبح پیری بھی شام ہونے آئی — غافل نہین وقت خواب غفلت ہرگز

قطعہ تاریخ رحلت شیخ نثار حسین مرحوم معروف بشیخ کنوان واقعہ بست وپنجم ذی الحجہ روز جمعہ سنہ ۱۲۸۲ ہجری

شہر کے ایک رئیس نامی تھے — خوبیان اونکی کرون کیا مین بیان

ہے زبس اسم شریف اونکا بزرگ — نہین اس بحر مین آتا ہے میان

کہتے تھے شیخ کنوان انکو سبھی — نام تعظیم سے لیتے تھے کہان

شہر مین ایک کنوان ہے مشہور — اُس سے بس متصل انکا ہی مکان

مر گئے چھوڑ کے سب مال ومتاع — بخشدے اُنکو خدا اے دو جہان

کی طلب مین نے جو تاریخ وفات — بولا ہاتف کہ مرے شیخ کنوان ۱۲

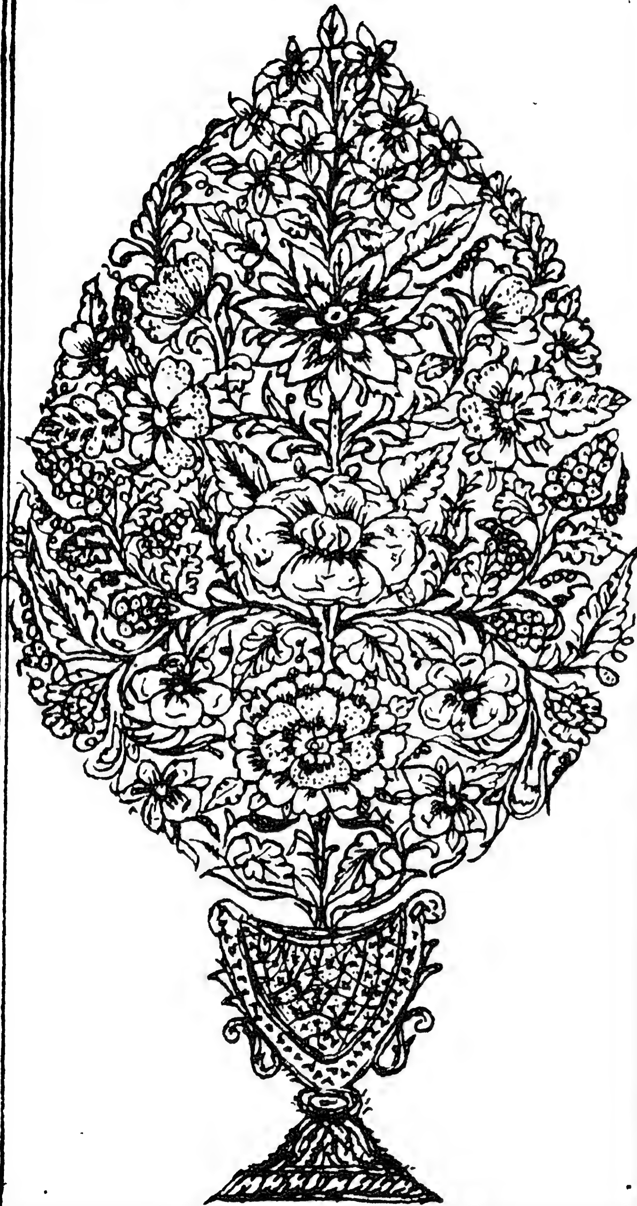
قطعہ تاریخ رحلت شیخ محمد بخش عرف اجہ ملکھو مرحوم

راجہ ملکھو مرد صالح اٹھ گئے اس بزم سے — کیا ہی خوش اخلاق تھے کرنی خوبی نیکی کا تھا مزاج

مجمع احباب مین کل انجمن افروز تھے — سوتے ہین کنج لحد مین خاک پر افسوس آج

غیب سے آئی ندا تاریخ رحلت مین کیا — راجہ ملکھو کو عطا اللہ نے جنت مین راج

سنہ ۱۳۰۰ ہجری

المنشآت العربية والفارسية

ترجمة مولانا عبد الرحمن المعروف

بجامی قدس الله سره السامی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لا نبي بعده وعلى اله واصحابه الذين كانوا حزبه وجنده المحبين له والمحبوبين عنده هذه ترجمة مولف الفوائد الضيائية في شرح الكافية الحاجبيه رقمتها المحبي وحبيب قلبي الفطن الزكي اللوذعي اليلمعي عبد الكريم سلمه ربنا الرحيم حين فرغ عن قراءته لدي الشرح المذكور مع شطر من الحاشية المشهورة لمولانا عبد الغفور وانا العبد العميد محمد سعيد غفر الله ذنوبه وستر عيوبه مولانا نور الدين عبد الرحمن الجامي قدس الله سره السامي هو في غاية الاشتهار كالشمس في رابعة النهار معروف بالعلم

نوفي رحمه الله تعالى ... في كتاب ... التواريخ ... من طلب العالي

والعرفان وبشهرته غني عن الوصف والبيان فضله بين لا يدفع وكماله مسلم لا يمنع جامع لانواع العلوم معقولها ومنقولها حاو لاصناف الفنون فروعها واصولها شرب كاسا دهاقا من رحيق التحقيق ووصل الى مقصوده برفيق التوفيق اللسان كليل في كمالاته والبيان قاصر عن شرح حالاته وبالجملة هو جم المناقب والمفاخر اما المعارف فهو بحرها الذاخر واما العلوم فله منها حظ وافر واما الشعر فهو غائص في بحاره على الدر الفاخر واشعاره احلى من العسل في المذاق والذ من الوصال بعد الفراق وارق من النسيم والطف من التسنيم بل هو سحر حلال وخمر لا يحوم حول من يشربها هم ولا ملال لهم فيها منافع كثيرة وليس لهم فيها معصية لا كبيرة ولا صغيرة لا يصدعون عنها ولا ينزفون وفي الاخرة على شربها لا يوخذون والحق ان العلوم الظاهرية والصناعات الشعرية دون رتبته العليا والولاية هو كماله الاسنى نور الله روحه المعلى واي كمال للبشر تحت النبوة فوق الولاية يوم لا ينفع مال ولا بنون وقد قال عز من قائل اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ

عليهم الاهم يحزنون ولد قدس الله سره في جام سنة سبع عشر و
ثمانمائة وقت العشاء في الثالث والعشرين من شعبان المعظم ولقبه الاصلي
عماد الدين والمشهور قد تقدم وتخلصه في الاشعار جامي وقال
بالفارسية في وجه تلقبه بهذا اللقب السامي سه مولدم جام ورشحه
قلمم جرعه جام شيخ الاسلامي ست لاجرم در جريده اشعار
بدو معنى تخلصم جامي ست ونسبه الشريف من الابوين ينتهي الى
الامام محمد الشيباني صاحب الامام الاعظم ابي حنيفة النعمان
و والده احمد بن محمد الدشتي من دشت اصفهان عليهم
الرحمة من الرحمن والغفران تعلم الصرف والنحو من ابيه ثم قدم
بهراة وحضر عند مولانا جنيد بارادة مطالعة مختصر التلخيص
وكان عنده جمع مشتغلون بقراءة شرح المفتاح والمطول فرأى
قدس سره في نفسه قوة فهمه واستعداد درسه فاشتغل
بمطالعة المطول والحاشية ثم حضر في حلقة درس مولانا
خواجه علي سمرقندي من كمل تلامذة السيد الشريف الجرجاني
ثم بدرس مولانا محمد الجاجرمي من سلسلة تلمذ العلامة

له
پدر وی شیخ الاسلام
احمد جامی قدس
سره السامی
ست شرحه نظمه
ثم شرحه بعد وپس
الحمد لله رب العالمین
و سلام و صلوة
و سبز علیهم
اصفهان ...
... العالی

سعد الدين التفتازانی ثم وصل فی سمرقند بصحبة قاضی الروم
وکان من مشاهیر عصره فی تحقیق العلوم وفی اللقیة الاولی
وقع المباحثة بینه وبین القاضی وانجر الکلام الی الطول وبالآخرة
رجع القاضی الی ملکان قدس سره یقول وکان رحمه الله تعالی
فی اوان التحصیل معروفا بقوة المطالعة وغلبة المباحثة حکی ان
العلامة علی القوشجی المشتهر فی علم الهیئة اجتمع معه وکان له
مشکل فی هذا العلم لاینحل من احد بوجه فاستفسره منه
قدس سره فحل مشکله وکان العلامة القوشجی یقول فعلمت من ذلک
الیوم ان النفس القدسیة موجودة واخذ قدس سره الطریقة
النقشبندیة من مولانا سعد الدین الکاشغری وکان فی احکام
الشریعة وآداب الطریقة مستقیم الحال متبعا للسنة فی الاحوال
والاقوال والافعال ویظهر من اشعاره فی نعت النبی صلی الله علیه وسلم
الشوق والغرام به علیه افضل الصلاة واکمل السلام وصنف
تصانیف مفیدة فی التصوف بحیث تحل مشکلاته وتسهل معضلاته
وتذلل صعابه وتفتح ابوابه وتقرب المرام الی الافهام وهذه

تفصيل مصنفاته التفسير الى قوله تعالى فاياي فارهبون وترجمة اربعين
حديثا وترجمة حديث ابي رزين العقيلي وشواهد النبوة ونفحات
الانس وشرح فصوص الحكم ونقد النصوص في شرح نقش الفصوص
ورسالة طريقة النقشبندية واشعة اللمعات ولوامع
شرح القصيدة التائية الفارضية وشرح رباعيات لوائح وشرح
البيتين الاولين من مثنوي مولوي روم رحمه الله تعالى وشرح
بيتا امير خسرو الدهلوي رحمه الله تعالى وجمع كلمات خواجه محمد
پارسا قدس سره ورسالة في تحقيق مذهب الصوفية والمتكلم
والحكيم ورسالة في الوجود ورسالة في اسئلة هندستان
والاجوبة ومناقب مولوي روم ورسالة لا اله الا الله ورسالة
مناسك الحج والفوائد الضيائية في شرح الكافية وهو من اشهر
تصانيفه والعروض الفارسي المنظوم والمنثور وشرح بعض مفتاح
الغيب لم يتفق به [illegible] السواد الى البياض وسبع مثنويات وثلثة
دواوين واربعة رسائل في المعما كبير ومتوسط وصغير واصغر منظوم ورسالة
في العروض ورسالة في القافية ورسالة في الموسيقى وبهارستان

المنشآت ووصل الى الحرمين الشريفين زادهما الله شرفا وتشرف بالحج
والزيارات وعاد الى الوطن بالبركات والمبرات ولما وصل عمره
الشريف الى احد وثمانين بعد دلفظ كاس حضرته الوفات
فتوفى قدس سره فى الثامن عشر من محرم الحرام سنة ثمان
وتسعين وثمانمائة وترك الباقيات الصالحات تغمده الله بغفرانه
واسكنه بحبوحة جنانه ونظم بعضهم في تاريخ وفاته قطعة
بصنعة التلميع فجعلتها عربية خالصة ثلثة مصاريع فجاءت
بحمد الله تعالى فائقة على الاولى كما لايخفى على الناظرين فخذها
بالقبول وكن من الشاكرين **قطعه** العارف الشهير بجامى امامنا
فى روضة الجنان قد اختار مامنا × قد كان حاجا من الآية اقتبس
تاريخه ومن دخله كان آمنا ؛ ولا باس ان نذكر من اشعاره
الرائقة ما يشتمل على المعانى العالية والبدائع الفائقة خصوصا
ما تضمن اللطائف العلمية ولسان العرب لمزيد الناظرين
الانس والطرب له قدس الله سره وافاض علينا بره
شد برقع رويت چو مهت زلف شب آسا ؛ سبحان قدير جعل الليل لباسا

اسرار نی از فهم کنی جمله سماعی ست | لا یمکن ان یدرکه العقل قیاسا

وله تو همائی و نیست ظل هما | جز دو زلف تو دام ظلها ؛

وله خواه در دل خواه کن در دیده جا | هر دو جای تست یا بدر الدجی

وله دل غم است از من آیت گفتم باو جلا | بر داشت برقع از رخ گفتا که قبه این ست

وله چند ای معلم هر روز تا شب | باشد غزالم محبوس مکتب

شد فرش دیبا از سبزه صحرا | از هر سله معنا یرتع و یلعب

وله ز هجران بر لب آمد جان غمناک | الا یا لیت شعری این القاک

بهر جمعیت وصل تو جویم ؛ | لعل الله یجمعنی و ایاک

کسانرا مهر دل از دیده خیزد | و قلبی کان قبل العین یهواک

نسیم خلد اگر گرد دهی سر | لعمرک لا یطیب العیش لولاک

عنان عزم هر سو نیکه تابی | سوی قلب المتیم لیس مأواک

شدم خاک ره تو دامن کشیدی | زمن چون شاخ گل حاشاک حاشاک

بقصد قتل جامی میکشی تیغ ؛ | کرم ها سیمی کنی الله ابقاک

وله گشاد از چهره مشکین برقع آن | ارانی فیه وجه الله جهرا

ز رخ چون درخت وادی طوس | شنیدم مژده انی انا الله

بلطف قدره جامی زدو رفت ‌ ‌ ‌ زهی لطف قدا علی الله قدره

وله منع سماع ونغمه ونی میکند فقیه ‌ ‌ ‌ بیچاره پی نبرد بسر نفخت فیه

جامی حریم کوی مغان کعبه صفاست ‌ ‌ ‌ طوبی لساکنیه وبشری لزائریه

وله ایکه جز قتل محبان هنر نشناسی ‌ ‌ ‌ قم سریعا وخذ السیف وهذا راسی

ومن مقطعاته ای سهی قد که عمر تو اکثر ‌ ‌ ‌ گشته مصروف نحو وتصریف ست

قد وزلف ترا اگر بنده ‌ ‌ ‌ کرد تعریف جای تشریف ست

نبود این جنس نکته بر تو نهان ‌ ‌ ‌ که الف لام بهر تعریف ست

ومن دبیتاته فارقت لاحبیبی الا انت ‌ ‌ ‌ احباب چنین کنند احسنت احسنت

ظن می بردم که در فراقم بکشی ‌ ‌ ‌ والله لقد فعلت ما کنت ظننت

وله تاریخ جهان که قصه خرد وکلان ‌ ‌ ‌ درج ست دران چه شهریاران چه یلان

در هر ورقش بخوان که فی عام کذا ‌ ‌ ‌ قد مات فلان وفلان وفلان

ولنجعل الكلام مسكي الختام بذكر تلميذه المشهور مولانا عبد الغفور اسكنه الله دار السلام والسرور لقبه رضي الدين ومولده بلدة لار كان رحمه الله من اعيان تلك الديار ويروي انه من اولاد سعد بن عبادة رضي الله

عنه من كبار الانصار و بالجملة هو من اجلة تلامذة الجامى و
اكمل اصحابه و حامل علومه و معارفه و ادابه و كان وحيد زمانه فى العلوم العقلية
والنقلية و فريدا وانه فى كمال القوة العملية قرأ اكثر مصنفات الجامى على
حضرته واخذ منه الطريقة فاستنار بنور معرفته و تبصر ببصر بصيرته و كتب
الجامى قدس سره بعد مقابلة شرح فصوص الحكم من مصنفاته فى آخر نسخة المولوى هذه
العبارة تمت مقابلة هذا الكتاب بيني و بين صاحبه و
هو الاخ الفاضل والمولوي الكامل ذو الراى الصائب
والفكر الثاقب رضى الملة والدين عبد الغفور استخلصه
سبحانه لنفسه و يكون له عوضا عن كل شيء فى اوسط شهر
جمادى الاولى المنتظمة فى سلك شهور سنة ست و تسعين
و ثمانمائة وانا الفقير عبد الرحمن الجامى عفى عنه و من
مصنفاته رحمه الله حاشية الفوائد الضيائية تدل على
غاية دقة نظره و نهاية قوة فكره و اصابة رائه الصائب
و حدة ذهنه الثاقب تلقاها المحققون بالقبول و عجز عن
الاتيان بمثله الفحول و حاشية على النفحات و تكملتها بذكر

مولانا الجامی وما ذکر فی ترجمته ملخص منها والحق ان

لهذا التلمیذ حقا علی الاستاد جعله الله مغفورا وسعیه

مشکورا توفی رحمه الله تعالی صباح یوم الاحد خامس

شعبان سنة اثنی عشر وتسعمائة ونظم بعض اکابر الزمان

تاریخه بالفارسیة هذا

چو شد عبد الغفور آن کامل عصر
سر آمد روزگار دین و دانش

بعقبی عنبرقه دریای غفران
فرو رفت آفتاب علم و عرفان

چو خواهی روز و ماه و سال فوتش
بگو یکشنبه پنجم ز شعبان

۹۱۲ھ

تمت والحمد لله علی ذلک وعلی

نبیه الصلوة والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

وكتبت الى الفاضل الكامل المولوي محمد فاضل سلمه الله تعالى في طلب سبحة المرجان لحسان الهند السيد غلام على ازاد البلجرامي رح

دوبيت

يا بحر العلم معدن الاحسان | قد آثرك الله على الاقران
بالجوهر دائما يجود الابحر | فابذل يا بحر سبحة المرجان

بجناب مولوی سعد الله صاحب بلکهنو فرستاده شد

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله على كرمه العميم والصلوة والسلام على نبيه الكريم وعلى اله واصحابه الذا عين ملـ

الدين القويم الهادين الى الصراط المستقيم واكمل التحية
وافضل التسليم من العبد الاثيم المفتاق الى رحمة ربه الغفور
الرحيم محمد المدعو بالسعيد تجاوز الله عن ذنبه العظيم
ووقاه عذاب الجحيم على من هو واجب التعظيم والتكريم
الفاضل الكامل المستوى على عرش الافادة والتعليم
جامع المعقول والمنقول حاوى الفروع والاصول النحرير
القمقام البحر الهمام كريم الاخلاق حميد الاشفاق
مخدومنا ومولانا مطاعنا ومقتدانا ناسه مبارك الاسم
اغر اللقب كريم الحسب شريف النسب اعني المويد
من الله محمد الملقب بسعد الله متع الله المسلمين بطول
حيوته وافاض علينا من فيوضه وبركاته وبعد فاني
اقص عليك قصصا بما تجرعت من الزمان غصصا فاستمع
يا مولاى ما جرى على من الآلام واصغ الى ما اصابنى من
حوادث الايام اذ فارقتكم قاصد الى الوطن فوصلت
بكانفور واقمت بها اياما انتهيا الاسباب واستبشر

من الاصحاب والاحباب فی اختیار احد الطریقین من
سبیل البر والبحر للذهاب فاقتضی الوقت لشدة الحزان
ارکب علی السفینة متوکلا علی من یحفظ فی البحر والبر
فجلست السفینه وهی تجری علی الماء وطفقت الریاح
تشتد یوماً فیوما وکان الغیث ینزل فمن فوقنا ماء ومن
تحتنا ماء تبکی علینا الارض والسماء حتی وردت بحفظ الله تعالی
مع الخیر الی مرزافور وقد ادبر النهار واقبل اللیل فباتوا
فیها عائذین بالله من الشرور فلما طلعت الشمس اخذوا
یعملون فی البحر لطی المسافة وفی ذلک الیوم نزل بنا ما نزل
من البلاء والآفة وقد کنت فی ذلک الیوم مضطرب البال
متغیر الوجه من الحزن والملال فسالنی بعض اصحابی کیف
الحال فقلت الحمد لله المتعال لکنی اجد فی نفسی قلقا واضطرابا
وفی خاطری تشتتا وانتشارا وفی هذا الوقت کانت
السفینة خرجت من مرزاپور اربعة امیال وانتصف الیوم
فقمت الی المضطجع للنوم وکانت السفینه مسطحه بالواح من

الخشب فوضعت رجلي على لوح فسقط في الحفرة التي
تكون في السفينة يجتمع فيها الماء وسقطت معه فاردت
ان اخرج فما استطعت ذلك بنفسي فهما اخرجوني وجدت
عظم الساق من الرجل اليسرى قد انكسر في العرض
من الوسط بنصفين وصارت الساق ساقين فاصابني
المرض الشديد من تفرق الاتصال وظننت انه يوم الوصال
وقرأت الآية الكريمة بلسان الحال كلا اذا بلغت
التراقي وقيل من راق وظن انه الفراق والتفت الساق
بالساق الى ربك يومئذ المساق وقلت انا لله وانا اليه راجعون
ما قدر الله لا يدفعه الدافعون ورجعوا بي الى منزلنا فورا
واتوني وقت اصفرار الشمس بمجبر شد ذلك العظم
المنكسر وقد افرغ الله سبحانه في هذا الوقت على صبرا
لعل الله يوتيني على ذلك اجرا ولكن يا مولاي ذهب
كل الليل والنوم على حرام ومن كان به الم كذلك
كيف ينام وكانت تلك الواقعة في ثلث خلون من جمادى الاخرى

فلما اصبحت اخذوا مكانا بالاستكراء وجاءوا بالفالكى
وحامليه من عند بعض الرؤسا فحملونى على الفالكى كيف ما استطاعوا
وجاؤا بى فى ذلك المكان والقونى على السرير فقلت فى
نفسى ذلك يوم عسير وطلبوا طبيبا يعالج على قواعد
الطب الفرنجى يقال لهم فى لغتهم داكتر ولكن ما كان
فرنجيا بل كان هنديا ففتح الرجل وشد عليها الجبيرة
المعمولة فيهم وشرع فى معالجتى فكنت عشرين يوما ذا
فراش لا استطيع الانتقال من جنب الى جنب مستلقيا او مضطجعا
على الشق الايسر وبعدها قد اعطانى الله تعالى افاقة فى
المرض وجعل لى خفة وسهولة فيما عرض ❊ فالذى خلق الداء
خلق الدواء والذى انزل المرض انزل الشفاء ❊ ولنعم
ما قيل ❊ اذا اشتدت بك البلوى ففكر فى الم نشرح ❊ فعسر بين
يسرين اذا فكرته فافرح ❊ فانحط الورم وزال الوجع والالم
وانتقل من اليسار الى اليمين بعون الله رب العالمين ثم بعد
منه تمكنت من القيام ثم فتحوا الجبيرة فرايت العظم المنكسر

قد التام ورايت اية من ايات الله سبحانه وتعالى شانه و
صار لنا حجة وعلامة على قيام القيامة فان من يجبر العظم
الكسير لا ريب فى انه على احياء العظام قدير ثم شرعت فى
المشى باعانة العصا ولكن كان المشى مع العرج والاذى
فكنت لبثت فى مرزافور ثلاثة شهور ثم بعد ذلك بلغنى ان
سيدى الوالد مد الله ظله عليل فاخذنى حزن طويل
فخرجت تاسع عشرين شعبان من مرزافور الى الوطن
وركبت الفالكي بنفسي واجرت عرادة للاسباب والرفقاء و
دخلت الوطن المالوف عظيم آباد فى ثامن وعشرين من شعبان
فشكرت الله تعالى شكرا كثيرا على فوز الوطن ولقاء الاقارب
والاقران ووجدت تاريخ الورود بالهام البارى دخلت
١٢٥٩
ديارى والان يا مولاى امشى كما كنت امشى قبل
بلا عرج ولا اجد فى القيام والقعود والصعود والهبوط
شيئا من الحرج ولقد من الله علينا منا كبيرا فالحمد
لله على ذلك حمدا كثيرا ولكن والدي مد الله ظله الى الان

عليل شفاه الله تعالى من فضله الجزيل والتمس منكم يا مولانا
ان تستكتبوا وتبلغوا الي القول المانوس في صفات القاموس
ونوادر البيان في علوم القران من تاليفاتكم لنستفيد
من افاداتكم وتصنيفاتكم واني ارسل اليكم ما يكون
اجرة الكاتب وقيمة القرطاس ان شاء الله تعالى والسلام
عليكم وعلى من لديكم خصوصا على محمد ومنا ومطاعنا المستغني
عن المدح والثنا مولانا خرم علي بسط الله ظلاله واني لم ارسل
في جنابه مكتوبا على حدة لان الحال كانت واحدة

وكتبت الى يوسف بن احمد بن معيض وكيل

عبد الله بغلف بجدة الحمد لله وحده والصلوة
والسلام على من لا نبي بعده وعلى اله واصحابه اجمعين الى
يوم الدين اما بعد فالعبد الفقير الى الله محمد سعيد
عفي عنه يسلم تسليما كثيرا على حضرة المكرم المحترم
الشيم حسن الاوصاف كثير الالطاف الشيخ الماجد
يوسف بن احمد بن معيض ويخاطب ذلك الجناب بانه

في هذا الكتاب فيا سيدي اني مع جميع اتباعي من الرجال
والنساء وصلت الى مدينة سيد الانبياء صلى الله عليه وسلم
وزرت قبره المكرم ووقفت في مواجهة الشريفه بين يديه وسلمت
في هذا الموقف العظيم عليه وعلى صاحبيه وجلست في المدينة
الى عيد المولد بحمد الله الذي لم يولد ولم يلد ثم توجهت تلقاء مكة
المعظمة في اربعة عشر من شهر مولد سيد البشر ووصلت
بخير وسلامة، واخترت بيت السيد المحب عبد الله الجفري
للاقامة فنحن جالسون فيه حامدين لله تعالى على هذه النعمة
والكرامة ولما كان حب الديار والاوطان مما جبل عليه طبيعة
الانسان، عزمنا الاستعجال في الرجوع الى الوطن والاهل و
العيال والى الحين ما وصل من المراكب الا شاهنشاه، فنريد
السفر عليه متوكلين على الله فالملتمس منكم يا مولانا الاستشارة
في هذا الامر والاعانة فالسعي منكم والاتمام من الله سبحانه
فالمرجو منكم ان تكلموا فيه على الشيخ مي ناخوذة ذلك المركب و عينوا
نوله والامر مفوض اليكم ولابد لنا من نصف البلد بوسة

وجماعتنا اربع وعشرون من الذكور والاناث والاولاد ثلثة
زايدة عليها والدبوسة تكون المحريسها اربعة رجال لابد
ان تكون لهم مكان في پیش دبوسة والباقون في السطح فكلموا
الناخودة حتى ينقطع امر الكري فكم نفر يحاسبون في الدبوسة
وكم في السطح ثم بعد ذلك اخبروني من يوم سفرشاهنشاه
حتى نصل بجسبه الى جدة والسلام عليكم على من لديكم

وكتبت الى استاذى الشيخ محمد ن العطوشي

نزيل المدينة المنورة الحمد لله وحده، والصلوة
والسلام على من لانبي بعده وعلى اله واصحابه اجمعين
واولياء امته الى يوم الدين خصوصاً على من احاط بالمعارف
واحصيها واستوعب الفضائل ادنيها واقصيها، ولوارثه
صلى الله عليه وسلم في علمه وعمله وهادى الامة بقوله
وفعله وهدايه ودله مولانا الافخم وسيدنا الاكرم
الشيخ محمد ن العطوشى متع الله المسلمين بطول بقائه و
اقر اعيننا بالنظر الى وجهه الشريف عند لقائه، ثم المعروض

عليه ان العبد الفقير بعد ما ودع عتبته العليه و
فارق سدته السنيه وصل الى مكة المشرفة وجلس فيها اقل
من شهرين ثم توجه الى بندر جيدة قاصد الديارة محزونا
بفراق الحرمين الشريفين وتعين سفره على مركب شاهنشاه
مركب علي الشوم متوكلا على الله والمرجو منكم صالح
الدعاء جزاكم الله عنا احسن الجزاء ونحن انشاء الله تعالى
في كل زمان ومكان نذكركم بخير ونشكركم بلسان وجنان
فانكم احسنتم الينا احسن الله اليكم وانعمتم علينا
انعم الله عليكم وان شاء الله المستعان بعد الوصول الى
الديار والاوطان نرسل الكتب المطلوبة اليكم والسلام عليكم
وعلى من لديكم وكتبت الى جنابه المقدس قدس سره
الاقدس ايضا الحمد لله وحده والصلوة والسلام على
من لا نبي بعده وعلى اله وصحبه وجنده وحزبه اما
بعد فالعبد الفقير الى الله الغني الهادي محمد سعيد الهندي
العظيم آبادي يسلم تسليما كثيرا على من

اتاه الله تعالى فضلا كبيرا، الجامع للمعقول والمنقول الحاوي
للفروع والاصول، هادي خير السبل، وارث الانبياء والرسل
مجمع البحرين الشريعة والطريقة، مطلع القمرين علم الظاهر
سر الحقيقة، المفسر للقرآن المبين، ببيان فصيح المحدث عن اخبار
النبي الامين، باسناد صحيح، نزيل مدينة الرسول القريشي،
سيدنا ومولانا واستاذنا الشيخ محمد بن العطوشي متعنا الله بطول
بقائه، ومن علينا بحصول لقائه واخبركم ياسيدي ان
والدي مولاي الشيخ واعظ علي مد الله ظله العالي متوجه
الى الحرمين الشريفين، ووا صل اليكم ان شاء الله رب المشرقين
ورب المغربين ويوصل الى حضرتكم خمس كتب ارسلتها
الى رفيع بابكم وجعلتها هدية لجنابكم كلها مطبوعة
بلدة لكهنؤ بخط واضح نستعليق مهمشة بهوامش مفيدة في
غاية التحقيق والتدقيق وهذه اساميها شرح السلم لملا حسن
الكنوي، شرح السلم للمولوي حمد الله السنديلي شرح هداية الحكمة
والمتن لاثير الدين الابهري والشرح للصدر الشيرازي

الحواشي الزاهدية على الرسالة القطبية في تحقيق التصور
والتصديق وحاشية غلام يحيى البهاري على الحواشي الزاهدية فالمسؤول
منكم القبول، والمامول من عنايتكم التامة ان ترسلوا الى نسختكم مع
اجازة عامة والعبد المحتاج اشترى في مكة المشرفة نبذا
من كتب الشيخ عبد الله السراج سقى الله ثراه وجعل الجنة
مثواه وفيها الزرقاني في شرح موطا للامام مالك بن انس رحمه الله
تعالى رحمة واسعة الى آخر كتاب الصلوة الى شرح هذا الحديث
مالك عن نافع ان ابا هريرة قال اسرعوا بجنائزكم فانما
هو خير تقدمونه اليه او شر تضعونه عن رقابكم
واتمنى اتمامه فنسئل منكم استكتابه من كتاب الزكوة
واجرة الكاتب وثمن القرطاس يسلم اليكم والذي وقطعة
كتابي ما هي كبيرة وفي صفحتها احد وعشرون سطرا وان
تجمعوا وتبلغوا الى ما ينفعني في علم الحديث والسلام الله عليكم
وعلى من لديكم الشيخ محمد درويش مطوف قلمي شد
بسم الله الرحمن الرحيم والصلوة والسلام على رسوله الكريم

وآله ذوي الفضل العظيم قبلة افئدة الاحباء السالكين مسلك الصدق والسداد وكعبة قلوب الاخلاء الراسخين في المحبة والوداد دام ظلكم على روس المحبين ظليلا ولا زال قدركم عند الناس جليلا الراقم الاثم يسلم عليكم تسليما كثيرا ويخبركم انه حين تحرير هذه الصحيفة بالخير والعافية ويطلب صحتكم وسلامتكم من حضرة مجيب الداعين بالادعية الوافية ياسيدي لو شرحت آلام فراقك وصرحت بالتهاب نار اشتياقك لشق كبد القلم عند تقريره واحترق القرطاس حين تحريره يضطرب قلبي في مفارقتك اضطراب الحيتان عند فقد الماء وتجعل عيناي عارضا ممطرا من كثرة البكاء ولما كانت مصائب البعد والفراق لا تعد ولا تحصى رايت الاعراض عن ذكرها اولى واحرى ثم ايها الاخ المعظم واللبيب المكرم ان وقع مني قصور في خدمتكم فالمامول من كرمكم العفو والصفح كما يقتضيه شان الكبراء على حسب القول المشهور عن الكبار العطاء وعن الصغار الخطاء فانظر الي بعين العناية فانك

فی محاسن الاخلاق و محامد الاوصاف باقصی الغایه وقد
ارسلت قبل هذا کتابا الیکم والسلام علیکم وعلی من لدیکم
بنو لوی عبدالکریم مرحوم مرقوم شده یا من تیم قلبی بحبه
زاد الله فی عمره ولبه، سلامی علیک وفوادی لدیک، الیوم یوم
الثلثاء وصارت جبال صبری بهجرک هباء مبثا فلا تحرمنی یوم التعطیل
من لقائک فالمحب المسکین کل یوم فی دعاء طول بقائک ؞؞؞؞
نامه که درخواستگاری از طرف بعض اقارب قمی شده
بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی امرنا بالنکاح
لبقاء النسل و نیل الخیر والصلاح، والصلوة والسلام علی
نبینا و حبیبنا محمد سید الملاح علی جسده فی الاجساد و علی
روحه فی الارواح، ما اذن موذن حی علی الصلوة وحی علی
الفلاح وما سجعت الحمائم و غردت العنادل بالمساء والصباح
وعلی آله واصحابه والتابعین رضی الله عنهم اجمعین
این نامه که خامه کرد بنیاد ✤ توقیع قبول روز یش باد
طغرالیش بنام پاک خالق ارض و افلاک که آدم را از خاک آفریده

مسجود ملائک گردانیده باز برای استیناس آدم حوا زوج
او را مخلوق ساخته هر دو را باهم بسلک ازدواج درکشیده ۵
و از ایشان ذریت بسیار پیدا کرده و ذکور و اناث بیشمار بوجود
آورده خلقکم من نفس واحدة و جعل منها زوجها و بث منهما
رجالاً کثیراً و نساء مشاطه قدرتش عارض عروس گل را
بغازهٔ آب و رنگ آراسته در تن و پیراهنش عطر بوی خوش
مالیده تا بلبل دل از دست داده بجو استگاری وی برخواسته
بصد زبان و هزار داستان نغمه سنج ذوق و غزل سرای شوق
گردیده خلقنا کم ازواجا آیتی ست از قران احسان او
و آیة وانزلنا من السماء ماء فانبتنا فیها من کل زوج کریم
گلیست از گلستان امتنان او محمد عربی را صلی الله علیه وسلم
برای هدایت ما مبعوث نموده زهی رسول مقبول که او تعالی
شانه خودش والی عقد نکاح او با زینب گردیده زوجنا کها
فرمود اللهم صل علیه و علی اله و اصحابه و ازواجه
امهات المومنین و بارک وسلم اما بعد بر ارباب انتما

اولے الباب روشنتر از آفتاب است کہ بقاے نسل بنی آدم و انتظام امور عالم صلاح معاش و معاد و نیل مقصود و مراد حصول جزویت و یگانگی و زوال اجنبیت و بیگانگی تکمیل محبت و وداد و تحصیل قرابت و اتحاد تمہید قواعد دوستی و تجدید مراسم یکجہتی گرم بازاری نشاط و خریداری متاع عزیز انبساط حلاوت زندگانی و سعادت جاودانی ہمہ منوط و مربوط بامر جلیل القدر مناکحت ست نظر برین مصالح و حکم خدا عز و جل از وفور لطف و کرم در کتاب مجید و فرقان حمید بنکاح حکم نمود قال اللہ تعالی فانکحوا ما طاب لکم من النساء و رسول کریم علیہ افضل الصلوۃ و التسلیم مناکحت را سنت و تارکش را ملامت فرمود قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم النکاح من سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی پس کدام امر افضل از امتثال امر رب العالمین و چہ چیز بہتر از اتباع سنت سید المرسلین ست بمقتضاے این مضامین مصداق آگین امیدوار رحمت ارحم الراحمین خاکسار بہیچ میرزا رکن الدین حسین اسبغ اللہ علیہ نعمہ فی النشاتین

بجناب رفعت مآب مجمع اوصاف منبع الطاف مکمل محاسن اشفاق متمم مکارم اخلاق مار فرات عین الحیوٰۃ خلت و وفا منہل صافی صدق و صفا نور حدقۂ دانش و بینش نور حدیقۂ آفرینش مسند نشین بارگاہ جاہ و جلال اریکہ آرائے ایوان دولت و اقبال نفحۂ بوستان نعمت الٰہی رشحۂ ابر رحمت غیر متناہی گوہر دریائے عز و شرف بقیۃ السلف و حجۃ الخلف ماہر علوم عالم فہوم ذو المفاخر و المناقب مولوی عماد الدین ارتضا صاحب سلمہ اللہ تعالیٰ والبقاہ و اسلے درجات العلیٰ رقاہ سپس گزارش سلام تمنا پیام ملتمس است کہ منتہائے تمنائے نیازمند و غایت آرزوی مستمند ہمین است کہ جان عمر برخوردار خجستہ اطوار فرزند دلبند قرۃ العین برادر زادہ ام بدر الدین حسین راکہ انوار سعادت از جبین نور آگینش لامع و تابان و آثار دولت از ناصیہ حال ہمایون فالش ظاہر و نمایان است بفرزندی خویش درآرند و صبیہ رضیہ خود را بفرزندی من سپارند یعنی آن نونہال باغ سعادت را باین مخدرہ سپہر عصمت و عفت پیوند از دواج دہند و بار منت بدوش ما شتے ہو لنواز

نهند امید که بنجه عروس التماس را بحنای اجابت نگارین فرمایند وجواب
باصواب این ملتمسه مشتمل بر نوید مسرت جاوید قبول این مدعا رقم
نمایند والسلام خیر الختام   در اجابت خواستگاری قلمی شد

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی احل النکاح و
حرم البغاء والسفاح فزوج آدم حواء فاستانس بها وارتاح
وبث منهما رجالا کثیرا ونساء وهداهم الی الرشد والفلاح
والصلوة والسلام علی رسوله العربی الذی بنوره وظهوره
اشرقت البطاح وبوجاده وجوده توالت الاشراح وعلی آله
واصحابه اهل التقوی والصلاح وهداة سبیل النجاة والنجاح
ما جرت المیاه وهبت الریاح وتحرکت الاجساد وتنفست الارواح
حمد بیحد خالق ارض وسما را تبارک وتعالی که بنی نوع انسان
را بتاج شاهانه ولقد کرمنا بنی آدم سرافراز ساخته بتشریف
خطاب مستطاب وخلقناکم ازواجا نواخته لطفش به خجسته عهد
خلخال بساق عرش بپیچید + با مفلس دشت در بهاران + +
بخشید درم ز نقش باران + و درود نامحدود بر صاحب مقام

محمود صلی اللہ علیہ وعلی آلہ واصحابہ وسلم کہ لوای انا سید ولد آدم ولا فخر برافراشتہ با مرسرا پا مہر تنا کحوا تکثروا فانی اباھی بکم الامم یوم القیمۃ ہمت والا نہضت بر تکثیر امت با برکت گماشتہ ؎ نگارے کہ روبند حوران جنت

غبار دیارش بمشکین ذوائب ٭ ملیحی کہ جمعست در بزم وصلش

فنون مقاصد صنوف مآرب ٭ فصیحے کہ درج ست در درج لعلش

رموز نوادر نکات غرائب ٭ و دامن دامن گلہاے سلام وتحیت و چمن چمن ریاحین مدح ومنقبت زیب جیب محفل خلد مشاکل مجمع فضائل ومنبع فواضل، موسس اساس خلت وو داد، وشید ارکان محبت واتحاد، رنگ وبوی گلستان دوستی ویگانگی، آبروے چمنستان دانش وفرزانگی، چشم وچراغ دودمان فضل وکمال، ممتاز بین الاقران والامثال، زینت وسادۂ افادہ وتعلیم مولوی محمد ابراہیم صاحب ذہن ثاقب خصہ اللہ تعالی بمزید العطایا والمواھب باد آما بعد امیدوار رحمت کارساز ازلی واعظ علی حامد اللہ بلطفہ الخفی والجلی واضح ضمیر منیر میگرداند کہ نامۂ رنگین

ابیات از شعرای فارسی ... (marginal note)

رشک بہار و خط مشکین عنبر بار کہ ہر سطرش عقد لآلی و ہر لفظ در نثار از جوش محبت مالامال بود در ساعتیکہ جہان و جہانیان را صلای خوشدلی و خرمی دادہ بودند و درہای سعادت بر روی زمان و زمانیان کشادہ غازہ کش چہرۂ شاہد حصول و حنا بند دست عروس وصول گردیدہ خاطرہا را ہمدوش جہان جہان نشاط و دلہا را ہم آغوش عالم عالم انبساط گردانیدہ مثنوی خط مشکسا نامۂ دلربا نگار تمنا بہار وفا * چنان جلوہ گر شد بہ پیش نگاہ * کہ بر چہرۂ سادہ زلف سیاہ * سطور دلاویز گیسوی حور * مضامین اشارات ابروی حور * نقط بر رخ صفحہ خال سیاہ * خط سرمگین سرمہ بخش نگاہ * تقریبیکہ نسبت بنونہال باغ اقبال عزیز حمیدہ خصال مولوی واعظ الدین حسین اسعد اللہ فی الدارین دران نامۂ مودت شمامہ مرقوم بود بصواب دید ہمہ اقارب و اقران بر منصۂ اجابت و قبول جلوہ استحسان نمود بارک اللہ لنا و لکم آمین و آخر دعوانا ان الحمد للہ رب العالمین * بجناب مولوی انور علی صاحب و قبلہ مرسل شدہ بجناب فلک انتساب خدام ذوی الاحترام

قبله و کعبهٔ دین و دنیا مدالله ظله العالے بعد از تسلیم و کورنش باید
رسانید که بخانهٔ شیخ فضل علے صاحب قبله واقعهٔ صعب قیامت زا
و حادثهٔ سخت جانگزا رو نموده شمعے که روشنی بخش آن کاشانه بود
از صدمهٔ باد اجل گل گردید تا سیه خانهٔ گورش برده شمعے بر مزارش روشن
گردند چراغے که چادر نور دران خانه می گسترد بشنیدن پیام مرگ
خاموش گشته زیر دامان کفن کرده چادرے بتربتش گستردند یعنے
ننھی صاحب که خدا از گناهان شان درگذرد بست و پنجم جمادی الاولے
قبیل از طلوع صبح چون چراغ سحر وداع بزم احباب گفته اقران
و دوستان را بروز سیاه نشاندند افسوس که این نونهال بستان
صدق و صفا از جفاے تیشهٔ اجل زود از پا در آمد و حیف که عمر این بسر آمد
اهل وفاق و وفا بشتاب تمامتر بسر آمده انا لله و انا الیه راجعون
چون دنیا با ضطرار گذاشتنی ست باید که باختیارش گذارند ؎
رفتن باید باضطرار ست ✤ برخیز باختیار برخیزند ✤ میخواستم که
شخصے برسانیدن این خبر قیامت اثر دران حضرت روانه نمایم که
سرفرازنامهٔ فیض شمامه بدست عجائب رائے شرف نزول ارزانی

داشته سرمایهٔ مباهات و افتخار گشت مبلغ مرسل رسید حسب الایما
بعمل خواهد آمد بدرک نادرستی مزاج مبارک تشویشی بخاطر
پیدا شد شفای عاجل از شافی مطلق مامول ست زیاده حد ادب

ایضا بجناب ممدوح در رسید سبحه مرقوم ست

هر دو سبحهٔ عقیق و سنگ سفید عنایت فرمودهٔ ملازمان رسید و پسند
طبع هر یکی افتاد سبحان الله عجب تسبیح دلربا که اگر برهمن را بدست افتد
به تسبیح خالق اکبر زبان کشاید و زنار گسسته بحلقهٔ اسلام در آید
رشتهاش چون تار زلف سلسله مویان کمند دلها و دانهایش
چون دانهٔ خال گلرویان دلرباست اگر مرغ دل زاهد اسیر این
دام و دانه شد بجاست هم دست آویز پاک دامنی زاهدان ست
و هم زیب گلوی رندان دانها از خوش اسلوبی رشک گوهر
غلطان در غلطیدن و از کمال آبداری غیرت اختر تابان در درخشیدن
لعل لب خوبان رنگ از عقیقش وام گرفته و دندان مجبوبان با
صفا از سنگ سفیدش مستعار خواسته یکی را دانها چون اشک
خون و دیگری را مانند سرشک سیمگون زبان قاصر بیان بذکر

اوصافش کلیل ست و بالاتر از ین چه وصف ست که برای اذکار
رب جلیل ست انانکه دل بیاد الهی می نهند ساعتی از دستش
نمی دهند یاد ده خدای ذو الجلال غافر الذنوب ست ازان مرغوب
طبائع اهل قلوب ست مقبول دلهاے اگاه ست که بصد دهان
در تهلیل و تکبیر آله ست اکنون توفیق از خدا میخواهم که لبم بذکر
او تعالے گویا و از یاد غیر خاموش و دلم بیادش مشغول و ماسوای
او از خاطرم فراموش باشد بجناب مولوی امان علی صاحب
قلمی شده جناب مولویصاحب قبله خلوص اندیشان ملاذ دنیا
کیشان منهل رافتهاے بی پایان مظهر الطاف نمایان دام مجده
پس از پیشکش کردن تسلیم و نیاز عرضه ده ست که درین ایام خجسته
فرجام که جهان را صلای عیش و طرب داده اند و ابواب سرور و
سرور بر رخ دلها کشاده خبر بشاشت اثر تولد فرزند ارجمند آن
سلاله اکارم سامعه افروز گردیده پرده گوش را چون پرده ساز
پر از نغمه نشاط گردانیده باستماع این خبر دلهاے دوستان
چون غنچه از نسیم وا شده و خاطر احباب از غایت انشراح صد دهان

خنده بر شگفتگی گلها زده صد شکر که در افق فضل و کمال نیر اقبال
تابان گشته و الحمدلله که بر اوج شرف و کرامت اختر سعادت نمایان
شده نازک نهالی از بستان عالم وجود سر بر کشیده از صرصر حوادث
محفوظ باد و تازه گلی در گلستان جهان دمیده از آسیب خزان بی‌بنیاد
فقیر داعی بشنیدن این مژده واجب السجده اولاً دوگانهٔ شکر
در حضرت آفریدگار بجا آوردم ثانیاً دست نیاز بدعای ترقی حیات
این فرزند گرامی بدرگاهش دراز کردم و بر ظاهر است که از دست
هیچومنی چه بر آید هم جز آنکه بصدق دل دعای بکند؛ چون دسترس آنهم
نبود که لوازم یکجهتی و یگانگی که از قریبان و دوستان درین چنین
تقریب بظهور می‌آید بعمل آرم لاجرم محض خلوص قلبی قطعه
چند متضمن تاریخ این ولادت باسعادت نظم کرده هدیه خدمت
شریف میکنم هم گر قبول افتد زهی عز و شرف؛ اگرچه سید الانام
که افضل الشعرا جناب قاضی محمد صادق خان اختر کفالت اینکار
هم کرده باشند اما اخلاصیکه بانجناب داشتم داعی بران شد
که فقیر بمایه‌ هیچم آنچه در بساط خود دارم پیشکش جناب میفرستم

همینم بس که داند ماه رویم * که من نیز از خریداران اویم * اگر از
نام خلف ارجمند و تاریخ ولادت اطلاع یابم مادهٔ تاریخی مناسب آن
بهم رسانیده شود ان شاء الله تعالی زیاده چه عرضه دهم
دیدار این فرزند دلبند روزی باد ایضاً بجناب ممدوح
مرقوم شده جناب مولوی صاحب سلالهٔ اکارم نقادهٔ اعاظم قبلهٔ
نیازمندان ملاذ دستمندان دام مجدهم پس از اهدای تسلیم
که بوی اخلاص بمشام بوشناسان رساند و اتحاف تحفه نیاز که
نگهای اختصاص بدلهای دوستان وماند عرضه میرود که رقیمه
بهجت طراز و مفاوضه دل از غم پرداز مشعر از مژدهٔ واجب السجده
تولد فرزند ارجمند زاد الله فی عمره در زمان مسعود بورود نشاط
اندود ابواب سور و سرور بر رخ دل مهجور کشود و مسرت بر مسرت
و بشاشت بالای بشاشت افزود خداوند کریم این پسر بلند اختر
را صد و بست سال عمر کرامت کناد و نام و نشان آن والا دودمان از
او و از اولاد امجاد او زنده جاوید باد آمین یا رب العالمین مادهٔ تاریخی
صوری و معنوی مشتمل بر روز و تاریخ و ماه و سال ولادت با سعادت

بدست فقیر افتاده که ازان در سلک قطعه انتظام داده هدیه خدمت
شریف و پیشکش جناب منیف میکنم بر قرطاسے علیحده از نظر
خواهد گذشت و نام تاریخی مبنی از سال ولادت که هزار و دو صد و پنجاه
و هفت هست در نامهای متعارف مانوس نیست بیشتر در میلاد برادرزاده
درین امر فکر تمام و سعی تام کرده ام اما ره بجائے نرسانیدم بانه
حسب فرموده جناب سامی که واجب الامتثال هست اسید انم عنان بادپاے
خیال باین وادی منعطف گردانیدم   سید نذیر الدین حسین ۱۲۵۷ھ
مشتمل بر عدد سال میلاد بر آمد اگر پسند افتد فرزند دلبند را باین اسم
مسمّے فرمائید و گرنه بنام دیگر که پاک از تکلف باشد بخوانند و
لقبش مشعر از سنین میلاد راغب جان ۱۲۵۷ یافتم و در بیمعنی گفتم
قطعه
بر راغب جان ملقب وازان شد ؛ که جان راغب سوے آن جان جان شد
زهے طفلے که شد مرغوب جانها ؛ غلط گفتم که جان راغبان شد
چو افتاد این لقب آن خوش پسر را ؛ هم از وی سال میلادش عیان شد
ملازمان هر نام که خواهند نهند اما این لقب از فقیر ماند خدا در عمر او
بیفزاید آینده را اگر او تعالے خواست راغب تخلص هم مرغوب است

زیاده نیاز ست وبس ایام بکام باد بخدمت مولوی غلام امام صاحب
متخلص لشهید نوشته شد مظهر صفات جمال مجمع اوصاف
کمال، کریم الاخلاق، عمیم الاشفاق سخنگوی سخندان و سخن
شناس، مصداق کامل خیر الناس انفعهم بالناس، صدر نشین
مسند عزت و جاه وفقه الله لما یحبه و یرضاه دلی گوشه بر عرض فقیر
سراپا معصیت محمد سعید حضرت صلی الله باله و اصحاب و آله
نفس و مضامین اخلاص آگین این عریضه را بلحاظ خاطر جا دهند
که راقم آثم که مسخر حسن خلق بندگان ست و مسحور جلال لطف و
دلجوئی ملازمان دل از دست داده عنایت اشفاق ست و بدام
افتاده محبت و وفاق مهجور حضور شفقت ظهور ست و مخمور ذوق و شوق
حضور اولا سلام و تحیت بخدمت با رفعت میرساند، سلامیکه از
سر اخلاص ست و تحیتیکه خاص الخاص ثانیا ثنا و دعا در غیبت
و حضور ان محب با صفا میخواند ثنائیکه از زبان خاموشی ست
و دعائیکه با اجابت مهیای هم آغوشی ثالثا از دوری
خدمت عالی درجت آه و ناله میکند آهیکه سینه سوز ست و ناله

که آتش افروزه رابعاً در شرح مدعا حرف منیر ند شر حیکه بلسان
الکم ست و مدعائیکه جاری بر زبان قلم شکسته رقم اکه فقیر وقت
شب از خدام عالیمقام نقد رخصت بکف آورده صباح باقافله
اشک و آه همسفر و همراه لم طی مسافت و قطع منازل گردیده
در زمان شش روز مع الخیر والعافیه یازدهم ذیحجه بمنزل مقصود
یعنی کانپور رسیدم و چهره شاهد آرزو در جمال باکمال مولانا الاعظم
استاذنا الافخم حق آگاه جناب شاه سلامت الله دلخواه دیدم
الحمد لله علی ذلک ثم الحمد لله فاما یاد عنایتهای سامی جناکه بادل مهجور
میکند و حسرت صحبتهای گرامی چه نشترها که بخاطرم نمی شکند درائنای
راه که جز طی مسافت که آنهم بپای خود هم نبود کاری نداشتم و نشئه
غزلهای عاشقانه انجناب در سر بود و از شوخی مضامین اشعار آبدار
صد نشتر در جگر و بالخصوص یاد غزلیکه بر غزل شیخ المتاخرین
شیخ محمد علی حزین که مطلعش این ست ﮪ در کوی تو نقش قدم
جا لتم اینست ؛ برخاستنم نیست که جا طاقتم اینست ﮪ از کلک بلاغت
سلک تراویده زیاده تر ناخن بدل میزد وانیهم محفوظ خاطر بود

که ملازمان فقیر بمایه راهم تکلیف فکر درین زمین داده بودند اگرچه
درانده‌م بعذر کم مشقی و بیعلاقگی بپهلو در دیده بودم و خود را بسبب
اجنبیت و بیگانگی ازین امر یکسو کشیده بفیض آن اشعار یا بحض بخت
واتفاق مصرعی چند دران زمین بخاطرم گذشت و رفته رفته
شعری چند بهم رسید و آخر کار بضم مطلع و مقطع غزلی مرتب گردید
اشعاری که هر مصرع آن با مصرع دیگر چون معشوق سراپا ناز بعاشق
همه تن نیاز ناموافق و غزلیکه هر بیت آن خانهٔ ایست خراب
گشته با دل شکستهٔ عشاق مطابق افتاده اما چون ملازمان بتقاضای
محبت و وفاق یا بمقتضای حسن اخلاق کلام بی نظام فقیر را
می پسندند بر مصرع سعدی شیرازم نظر ست هر عیب که سلطان بپسندد
هنر ست لهذا برقرطاسی جداگانه نوشته می فرستم چشم که
بنظر اصلاحش دیده فقیر را بر معائب و قبائح آن مطلع خواهند فرمود
یا خود بطور مناسب تصرف خواهند نمود که شعر فقیر از جناب ست
هرچند فیما بین نسبت ذره و آفتاب ست و اگر احیانا در نفس الامر
حسنی داشته باشد تا اثر افیض سخن بیندارند و هیچمدان را ازین

فن بیگانه بخت و اجنبی محض شمارند فقیر خود پیشتر گفته ام که شاعری
پیشهٔ من نیست ؎ شاعر نیم و شعر ندانم که چه باشد ٭ من مرثیه خوان
دل دیوانهٔ خویشم ٭ و شعری چند در زمین دیگر بخواست از طبیعت
بر آمده بخدا که بروز عید الضحی که گرم ره نوردی بودم مصرعها
و شعرها بخاطرم میگذشت بعد اتمام غزل بقید تحریرش در آوردم
که انهم بر همان قرطاس مرقوم است در حقیقت هر چه هست از مبدأ
فیاض است و فقیر سفیر محض هستم ؎ در پس آئینه طوطی صفتم داشته اند
هر چه استاد ازل گفت همان میگویم ٭ من اگر خارم اگر گل چمن آرائی هست
که ازان دست که می پرورد م می رویم ٭ اکنون مشتاق اشعار آبدار
آن یگانه روزگارم و چشم براه انتظارم که حرج در اوقات
شریف روا داشته حرفی چند در جواب این ذریعهٔ اخلاص دریغ
ندارند و بفرستادن غزل عدیم البدل سابق الذکر که هنوز باوصف
محفوظ نبودن شعری ازان حلاوتش از دل نمیرود بار منت بدوش
راقم گذارند زیاده برین چه عرضه دهم ایام بکام و دشمن بدروز
تیره سرانجام هدف سهام آلام باد ٭

بجناب مولوی سعد الله صاحب رقمی شده

رباعی لراقمه

این نامه که میکند نگارش خامه — از هیچمدان بفاضل علامه
باشد که بمعرض قبولش افتد — وز لطف رقم کند جواب نامه

مخدوما مطاعنا جامع معقول و منقول حاوی فروع و اصول ناخن
فکر رسا عقده کشای مشکلات دقائق بدست طبع موشگاف
نقاب کش خفا از وجه حقائق متع الله المسلمین بطول بقائه السلام
علیکم و رحمة الله و برکاته تهنیت تحفه که از مهر صدق و اخلاص پیشکش
محفل شریف میکنم قرین اجابت و قبول باد و تمنای القای فرح
انتمای ملازمان چگویم چه قدر هاست ع احن شوقا الی دیار لقیت فیها
جمال سلمی که میرساند ازان نواحی نوید لطفی بجانب ما حال ورود فقیر در
خرابهٔ کانپور غالبا بالاجمال بسمع شریف رسیده باشد تفصیل آنکه خبر ابتلای
حضرت شاه نذر محمد صاحب بسط الله ظله بعارضهٔ فالج که خاکسار
را بجناب ممدوح عقیدت تمام است شنیده هیزدهم ذیقعده از
وطن مالوف رخت بسفر بربستم و هفتم ذیحجه در اینجا رسیدم در حقیقت

عنان اختیار بدست قادر مختار ست هر جا که می برد میرویم و هر سو
که میدواند میدویم ع رشته بر پا از ما کیسر بدست دیگرست ؛ کاغذ بادیم
صائب را اختیار ما مپرس ؛ این نه جبر این معنی جباری ست ؛ ذکر جباری
برای زاری ست ؛ چون حال بیماری جناب شاه صاحب بر همان
منوال ست و والد ماجد را مد الله ظله علیل گذاشته آمده ام و هنوز
علیل اند مستعجلا قصد معاودت وطن دارم و رفتن لکهنؤ باوصف
اشتیاق تلاقی آن عالیجناب و دیگر احباب خلت انتساب بحسب ظاهر
نمی تواند شد والله غالب علی امره ولکن اکثر الناس لایعلمون از بدو
ایام مفارقت الی یومنا هذا بلکه در مدة العمر گاهی فقیر را بتحریر رقیمه
کریمه ننواخته اند با آنکه خاکسار نامه انکسار مشتمل بر حالات خودم خاصه
سانحه شکستن پا از وطن مالوف ارسال داشته در جوابش هم دست
و قلم رنجه نفرمودند بر حال خودم قیاس میکنم که چون این فقیر با همه بی شغلیها
درینچنین امور تقصیری و تاخیری مینماید تا بآن سر آمد فضلا که مرجع
انام و حاجت روای خاص و عام اند و اشغال کثیره از تدریس و افتا
و غیرها دارند چه رسد کفی بالله شهیدا که مرا دادخواستنی نیست

خبر رحلت مولوی نصیر الحق رحمہ اللہ تعالے بگوش ملازمان رسیدہ
باشد بست وششم شوال داعی حق رالبیک اجابت گفتند انا
للہ وانا الیہ راجعون دران دیار بزرگے از مغتنمات روزگار بود
غفراللہ لہ ولجمیع المسلمین ندانم کہ قول مانوس نوادر البیان برائے فقیر
نویسانیدہ اند یا نہ درصورت اولی فرستادنش در اینجا نزد داعی از
ارسال آن بعظیم آباد آسانترست والسلام خیر الختام ؀

ایضا بجناب ممدوح رقمی شدہ

زگریہ مردم چشمم نشستہ در خونست ببین کہ در غم تو حال مردمان چونست

دامن دامن گلہای تحیت و ثنا و دستہ دستہ ریاحین سلام و دعا
نثار بزم والای مخدوم انام زبدۂ علمائے اعلام فاضل کامل
افضل اقران و اماثل یادفرمای نیازمندان قدرافزای مستمندان
لازالت شموس علومہ طالعہ وانوار معارفہ ساطعہ ساختہ بعرض
مطلب مبادرت می نماید کہ ہنگام اقامت کانپور نامہ مشکین سطور
بپاسخ عریضۂ نیاز شرف وصول کرامت فرمودہ بود اما بحکم قضا
وقدر بعد چند روز از ان حضرت مرشدی شاہ نذر محمد قدس اللہ

که سبب رفتنم بکانپور ذات بابرکات آن مقرب درگاه الٰهی و باعث اقامت آن مقام وجود باجود آن دانائے رموز حق آگاهی بود داعیٔ حق را لبیک اجابت گفتند و در کنج مرقد خطاب مستطاب نم کنومة العروس شنیده براحت خفتند اِنّا لِلّٰہِ وَاِنّا اِلیہِ رَاجِعون ۰ وقلت

فی تاریخه رباعی

آن نذر محمد شه مقبول خدا	شیخ عرفا قبلۂ ارباب صفا
تاریخ وفات گشت شیخ عرفا	چون نقل مکان کرد ازین دار فنا
	و این حادثه شب یازدهم

از شهر ربیع الاول شب پنجشنبه واقع شد بعد ازان فقیر بتاریخ بست و پنجم آنماه روانهٔ وطن شدم و شانزدهم ربیع الآخر بمسکن و ماوای خود رسیدم چون درانمدت شیرازهٔ جمعیت خاطر پریشان بصورت کتاب بجز اگسیخته بود و اوراق مجموعهٔ دل صد پاره برنگ برگهای موسم خزان از هم ریخته در حجوالش انهیم تقصیر و تاخیر بکار رفت امیدوار عفو و صفح است شکر دست و قلم ملازمان بکدام زبان و بیان کنم که من هیچمیرس را نواخت و صف عنایتهای بندگان چسان توانم کرد که خاکسار از موارد التفات

ساخت الله تعالی شانه چنانکه آن سر آمد فضلا را در علوم وارث سید الانبیاء علیه الصلوٰة والسلام گردانیده از مکارم اخلاق آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیز حظی وافر بخشیده خذف پارهٔ چند گرد آوردهٔ دست فکر نارسا ارسال میدارد اگر فیض قبول یابد چه عجب که در سلک لآلی آبدارش منظوم کنند و اگر زیب اصلاح پذیرد دور نیست که جوهریان سخن بجوهر شاهوارش موسوم نمایند زیاده زیاده ذات خوش صفات همیشه بفیض خیرات و اوقات بابرکات همه مشغول طاعات و حسنات باد عرض دیگر آنکه تفسیر رکوع اول سورهٔ بقره از تفسیر معالم التنزیل نویسانیده بلطف عنایت نامه لطف خواهند فرمود رقعه که بتقریب مکتب نشینی برادرزاده ام محمد امین برای تقسیم در اقربا و احبا نوشته شد باسم الله خیر الاسماء رباعی لراقمه

ای نام خوشت ورد زبان همه کس	آرام دل و راحت جان همه کس
هر چند نشانت بمیان پیدا نیست	از تست ولی نام و نشان همه کس

بنام خداوند لوح و قلم که در مکتب انشای حمد بجدش مجرهٔ ادبیان بلیغ بیان را المنطوق وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ

أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللّٰهِ از قلم انگشت حیرت در دہان ست و بجمع نعمتہاے
بی نہایتش حساب تخت و تراب محاسبان بحکم وَإِنْ تَعُدُّوا
نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا در حکم خاکبازی طفلان رحیمی که اَلرَّحْمٰنُ
عَلَّمَ الْقُرْآنَ آیتی ست از آیات رحمت او و کریمی که کریمه كُلُوا
مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا صلائی ست بر خوان یغمائی نعمت
او پیر دانا ے خرد در دبستان معرفتش نادان تر از طفل ابجد
خوان و مور ضعیف ابزله ربائی مائده موہبتش سر و سامان مہمانداری
سلیمان وصلی اللہ علی النبی الامی محمد وآلہ وسلم امابعد نیازمند
ازلی بندہ واعظ علی عرضہ میدہد کہ چون تعلیم و تربیت اولاد و احفاد
بر ذمہ ہمت آبا و اجداد لازم و متحتم ست بتاریخ بست و یکم ماہ مبارک
رمضان بعد از نماز جمعہ تقریب ابجد خوانی و مکتب نشینی نوادہ ام برخوردار
محمد امین فرزند فرزندم و جگر گوشہ دلبندم محمد حمید بارک اللہ فیہما
تعیین پذیرفتہ و ہم بدین تقریب انسب ضیافت اکابر و احباب
و دعوت اقارب و اصحاب قرار یافتہ امید کہ بروز معہود بقدوم میمنت

لزوم خیر و برکت محفل افزوده بعد افطار صوم تبنا ول ما حضر بار منت
بدوش خاکسار گذارند والسلام والاکرام بجناب مولوی مفتی
سعد الله مرحوم رقمی شده بسم الله خیر الاسماء والصلوة والسلام علی
افضل الانبیاء ٭ دل را بنهانخانهٔ دیدار فرستم ٭ این نامه بسربسته بدلدار فرستم
قدوهٔ ارباب تحقیق اسوهٔ اصحاب تدقیق حاوی علوم معقول و منقول کاشف
غوامض فروع و اصول ممهد قواعد مکارم خلاق مشید مبانی محاسن
اشفاق مخدومنا و مولانا مطاعنا و مقتدانا دامت شموس عنایتهم طالعة
وانوار هدایتهم ساطعة از اضعف العباد محمد سعید عفی عنه تسلیمات
فراوان با اشواق بی پایان پذیرا باد صحیفهٔ شریفه و رقیمهٔ مودت
لفیفه با دو تا نسخهٔ مطبوعهٔ القول المانوس فی صفات القاموس
بدست کرامت همدست حافظ مجتبی صاحب پرتو نزول بفرق
عزت این عاکف زاویهٔ خمول انداخته رهین منتهای بی منتها ساخته

قطعه
این چه تالیف لطیف است و چه تصنیف شریف
گر بر فاضل بی مثل ادیب دوران
هادی خیر سبل وارث میراث رسل
بحر مواج کرم ابر مطیر احسان
غیر ذاتش که بود مجمع اوصاف کمال
جامع کل فنون کیست درین حین ز زمان

ثالث سعد و شریف اہل و ربع سعد الله	مفتی شرع متین ہادی راه اتقان
تحفه آمد بر مخلص دیرین حسرت	حکیمم شکر چنین لطف من ہیچدان
بود قاموس کتابی ہمه انلاق و رموز	قول ناموس صفاتش ہمگی کرد بیان

این قطعه حسب حال با صدق مقال بنظم آوردم و بر ظهر کتاب خودم عنایتی ملازمان بلکه بر صفحات خواطر ناظران ثبت کردم کتاب جناب استاذی مولوی ابو الحسن صاحب در اواخر شعبان که زمان وصولش بود بجناب شان ارسال داشتم و ہمت قاصره خود را بمطالعه نسخه مقبوضه خود برگماشتم آفرین بر سعی بلیغ بندگان که با وصف صغر حجم این کتاب مہمات قاموس و صحاح را جامع آمده جزاکم الله عنا خیر الجزاء و ہر چند اراده ارسال عریضه نیاز بشکر این موہبت عظمی و عطیه کبری باستعجال تمام داشتم لیکن حال پر اختلال خود چه نویسم از امروز بفردا و از فردا به پس فردا می افتاد تا آنکه بعد ماه صیام حقیر را دوره و سیر دیہات علاقه خود پیش آمد رشته بر وار ما کشیده ست دگر ست + کاغذ بادیم صائب زاختیار ما بری سخن از کجا بکجا میکشد دل پر از ہوسها و سر پر از ہوا ہا و اراده بصر روان و خاطر بہر خواہش دوان و کار ہا ہمه ناتمام و سوداجمله خام

وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد بالجمله نصف اخیر ذیقعده
از ان سفر بخانه مراجعت نمودم و هنوز دهم ذی الحجه عنایت نامه حرزی
ورود فرموده مورد مباهات نموده استفسار از حال حافظ عبدالمجید پسر
حافظ عبدالقادر صاحب که فرموده اند چند روز قبل قطعه نوشته پدر
شان نیز بدر یافت احوال شان آمده بود که جوابش بتبلیغ یافت
حافظ عبدالمجید این بار در ماه رمضان یا قبل یا بعد از ان با بنده
ملاقی و مجتمع نشدند و نه از خانه شیخ احمد الله مرحوم چنانکه پدر شان
در رقیمه خود ایمائی بآن کرده بودند سراغ اقامت ایشان پیدا شد
بعد ازین انچه بتحقیق خواهد رسید بعرض و الاخواهم رسانید از
حال قاری سراج الحق صاحب مطلع خواهند کرد و عند الملاقات بخدمت
شان و خدمت حافظ فیض محمد صاحب که بتعلیم اطفال در حضور بودند
سلام بشوق تمام گفته شود زیاده نیازه **بخدمت مولوی**
سید عبدالله صاحب بلگرامی جناب مستغنی عن الالقاب
مخدوم و مکرم ممجد و مفخم فاضل یلمعی و کامل لوذعی جامع علوم
معقول و منقول کاشف دقائق فروع و اصول مشید مبانی مکارم

اخلاق ممهد قواعد محاسن اشفاق زیدت برکاتهم و ضوعف
حسناتهم از حقیر سراپا تقصیر محمد سعید عفی عنه بعد اهدای هدیه تسلیم بهزاران
توقیر و تعظیم مکشوف ضمیر مهر نظیر باد که نامهٔ نامی و صحیفهٔ گرامی
مملو از مضامین محبت وداد و مالامال از نقود خلت و اتحاد یازدهم
ایماه اشعهٔ نزول بساحت وصول انداخته دل اخلاص منزل
را پرنور و ضیا ساخته آنچه از فساد زمان و زمانیان و شورش و کوشش
بعض کسان در برهمی نظم و نسق دین متین رقمزدهٔ کلک صداقت
سلک گردیده است و درست است صدق الله و رسوله بدء الاسلام
غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغربا را آفرین برکسانیکه درین وقت
پای استقامت بر صراط مستقیم فشرده بدفع این رهزنان میکوشند
هرچند این هیچمدان استعدادیکه داشت زیاده بر استعداد
طفل مکتب نبوذ و آنچه بود اکنون آنهم بسبب عدم اشتغال بکتب
و درس و تدریس و لحوق امراض و اسقام و هجوم غموم و آلام مفقود
با اینهمه در امتثال امر شریف قصور روا نمید اشت لیکن آنچه
درین شهر از فتن و محن رفته از غایت اشتهار در پردهٔ اخفا و استتار

نیست بحکم وہم کہ سلطانش بر ہمچو من ناقص العقل ظاہر و باہر ست عافیت در خمول و گمنامی و نامرادی و ناکامی دیدہ خود را ازین قال و مقال و استخط و فتوی بر اکثر مسائل یکسو کشیدہ دم تو بیماند و تفویض امور بر تقدیر رب قدیر نمودہ و المستعان علی ما تصفون میخواند امید وار عفو و صفح ست بر این نہ جر این معنی جبار نیست ❊ ذکر جباری برای زار نیست ❊ زیادہ نیاز

بجناب مولوی مفتی سعد اللہ رحمۃ اللہ تعالی نوشتہ شد

در حضرت با برکت مولانا جامع علوم معقول و منقول کاشف مسائل فروع و اصول یگانۂ آفاق علامۂ عصر علی الاطلاق کریم الاخلاق عمیم الاشفاق دامت فیوضہم و برکاتہم پس از الوف سلام با دب تمام عرضہ میدہد کہ ہر چند امید حصول دولت تلاقی و اجتماع نظر بظاہر در غایت انقطاع ہست لیکن بحکم المرء مع من احب معیت باطن ہمہ وقت در ہمہ جا ہم القلب علی بابک لیلا و نہارا خبر قدوم ملازمان بکلکتہ بعد مراجعت برامپور از زبان مردمان شنیدہ حسرتہا بدل فراہم آمد ہمانا کہ دران ہنگام نزول عظیم آباد از مرکب ریل مقتضای حال و مقام نبودہ باشد یک نسخہ دیوان جناب غفران

لباس مولوی انور علی یاس رحمه الله تعالے که در کانپور منطبع شده
بدست مولوی محمود عالم صاحب برای یادگار در حضور خدام والا مقام
ارسال کرده ام غالبا ایشان رسانیده باشند طبع آن بسبب نبودن
حقیر در امکان و عدم اهتمام واسطه بدان خاطرخواه نیفتاد و نقشش
بمراد دل ننشست هرچند هرگونه هدیه مختصرست که نیست بر طبع نازکت پنهان هم
نکته تحفة الحقیر حقیر + لیکن دم پیش نظر آمدن غالب که مذکر یاد دور
افتادگان شود زیاده خیر دعای حسن خاتمه برای خود چه آرزو کنه
بخدمت مولوی لطف الله صاحب سلام و اشتیاق واصل باد +

بخدمت نواب امیر علیخان بهادر مرحوم مرقوم شده

عالی مناقب مخدوم و معظم ذو المجد والکرم زیدت الطافکم تبلیغ هدیه
سلام را ذریعهٔ التماس مرام ساخته لب بحرف مطلب میکشایم
که چون از حضور عنایت ظهور نقد رخصت بکف آورده بخانه رسیدم بخاطم
گذشت که مادهٔ تاریخی برای شادی میمنت مبادی نونهالان باغ
اقبال صاحبزادگان والاشان سلمهم الله المتعال بهم رسانم و نقد
محبت و اخلاص خود را بر محک امتحان طبع زنم و انرا در سلک

قطعه منسلک گردانیده پیشکش ملازمان کنم بالجمله شعری چند گفته پای
ملخی چون مور تحفه بسلیمان میفرستم غرض عرض نیازست وگرنه اکنون
دل پژمرده وخاطر افسرده را سر و برگ شاعری نمانده ست امید که
بنظر قبول ملاحظه فرموده بتحریر دو حرف وصول خاطر را مطمئن خواهند نمود
که اندیشهٔ ضایع شدن خطوط ٹکٹ زده موجب خلجان و ناخن زن دل
و جان میباشد ؎ وای بر جان سخن گر بسخندان نرسد و حظیکه
بدیدن و شنیدن نظم و نثران بلند فکر من پست مرتبه را دست بهم دهد
خارج از احاطهٔ شرح و بیان ست و عنایتنامه که از گلزمین بهار رقم ردهٔ
کلک بلاغت سلک گردیده بود دران حقیر را بمقتضای اخلاق
کریمانه نظما و نثرا ستوده اند شکر آن چگونه ادا توانم کرد لراقمه قطعه
چون توانم کرد حسرت شرح او صاف آیه ؛ پادشاه ملک معنی لوذعی و یلمعی
کیست اکنون در جهان همتای او در نظم و نثر ؛ گو بیارد پیش دانا انچه دارد مدعی
خود ظهوری را عدیل ست و نظیری را نظیر ؛ ور کرم گویدم او صاف عصر دا اصمعی
زیاده از ادب بعید بجناب مولوی محی الدین صاحب خلف
الرشید مولوی حکیم الدین خان مرحوم کاکوروی قلمی شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم والصلوۃ والسلام علی رسولہ الکریم

شفیق معنی پرور صدیق سخن گستر سلالۂ اکارم و نقاوہ اعاظم مولوی صاحب کثیر المناقب خصہ اللہ تعالی بمزید المواہب سلامیکہ بوی اخلاص بمشام بوشناسان رساند و تحیتیکہ گلہای اخلاص در سر البستان جان دماند پیشکش خدمت شریف و ہدیہ محفل منیف میکنم پس از ان بگزارش مدعا بر صفحہ بیان رقم میزنم کہ ثمر پیشیرس نخل وداد یعنی نامۂ محبت طراز مشکین مداد مرقومہ دہم شہر جمادی الاولی چہاردہم آن ماہ روز دوشنبہ بوصول بہجت شمول مذاق دوستی و اتحاد را حلاوت تمام بخشید و کام و زبان را بشکر شکر محامد اشفاق و شہد ثنای مکارم اخلاق آن یگانۂ آفاق شیرین گردانید لسان مقال حسب حال باین اشعار زمزمہ ساز گردیدہ و عندلیب طبع از غایت اہتزاز باین غزل نغمہ پرداز ؎

تا خط دلکشا فرستادی ٭ تازہ جانی بما فرستادی ٭ جان بلب بودہ ایم از غم و درد ٭ درد ما را دوا فرستادی ٭ با سر شکستہ بال قفس گل باغ وفا فرستادی ٭ سیدہ بوطیب اخلاقت ٭ نامۂ مشکسا فرستادی

جان و دل را سرور بخشیدی * چشم را توتیا فرستادی * ساز و برگ طرب ز غمخواری
بمن بینوا فرستادی * داد ما را نجات از آلام * نسخهٔ از شفا فرستادی
من و نظارهٔ خط و خالش * شاهد دلربا فرستادی * نثر و نظمش عجب صفا دارد
گهر بے بها فرستادی * نقد گنجینهٔ معانی نغز * بفقیر از سخا فرستادی
چون خط سبز نوخطان ملیح * رقم جانفزا فرستادی * بمن تلخکام از نے کلک
شکرین نغمها فرستادی * نفحهٔ عنبرین ز خامهٔ خویش * با نسیم صبا فرستادی
خیر جاری ہست رشحهٔ قلمت * کز برای خدا فرستادی * مرہم لطف از رہ احسان
حسرت خسته را فرستادی * چند بار از سر تا سر آن نامهٔ دلکش گذشتم بلکه گرد
سراپای آن محبوب مهوش گشتم هر جا که میدیدم دامن نگاهی بود گسترده
و بهر مقامیکه نظرمی افگندم صید معنی تازهٔ بود بدام آورده نظم و نثر و
قطعتین تاریخ فارسی وارد و باقصی مراتب فصاحت و بلاغت واقع
شرح محاسن آن خارج از نطاق بیان و بیان محسنات آن بیرون
از احاطهٔ قلم و زبان و انچه از حسرت عدم اطلاع خود شان در هنگام
طبع دیوان بلاغت عنوان یاس علیه الرحمة و الغفران سپرد قلم
عطوفت رقم فرموده اند صورتش اینست که اگرچه ترتیب دیوان از مدتی

پیشتر بسعی بلیغ این هیچمدان وانطباع آن هم از نقد کیسه این کاسه لیس
سخنوران بظهور آمده لیکن بعض عزیزانم آن نسخه را از فقیر گرفته واسطه
این امر خطیر شدند واز غفلت آنقدر که این کار را حواله بر غیرے که
ازین فن نا آشنا بود کردند فتور و قصور بسیار در ارتسام آن کلام
بلاغت نظام هم از خامی خط و هم از کثرت غلط و هم از شرکت آنشخص
در طبع کنانیدن نسخه ها بے اذن بنده روداد و چون نسخهٔ مطبوعه
نزد بنده رسید خلاف نمونه چاپ سابق دیده تاسف خوردم و علی
الحال در فکر صحت اغلاط آن افتاده حتے الوسع صحیحنامه مترتب
ساخته خاتمه در ذکر حال مصنف مرحوم و مغفور منضم کردم و آن
شخص بنظر فائده خودش قبل از انضمام خاتمه و صحیحنامه بلحاظ سبقت
فروش نسخهاے خود را شائع ساخت و بنده را تا آن زمان اطلاع
هم نداد که این کتاب در کدام مطبع منطبع بشود و گرنه عبدالرحمن
خانصاحب دوست و شفیق بنده بودند برایشان تاکید اکید
در ضربد اعتنا بجله آرائے آن شاهد زیبا میکردم و چون خبر اتمام
طبع بلکه رسیدن نسخهٔ آن دیگر جاہا بگوشم خورد در فرستادن خاتمه

و مزیل الاغلاط عجلت کردم و بدوستان خود تکلیف نوشتن دیباجه یا خاتمه
یا تاریخ طبع هم دادن نتوانستم این بود سرگذشت انطباع دیوان و
بعد از ان که پانصد نسخه بصرف دو صد و پنجاه روپیه نزد راقم رسید
تقسیم انها در احباب و اصحاب کردم لیکن از کسی داد سخن نیافتم الا
انجناب که غایت قدردانی را کار فرمودند و بنده را بجواهر زواهر تحسین
آن دیوان رنگین مالامال مسرت و انبساط نمودند و منشی امیر علیخان بهادر
که ایشان هم مکتوبی در توصیفش رقم فرموده بودند لیکن قطعهٔ تاریخ
مختص بآن قدرشناس مهست اکنون مکتوب بلاغت اسلوب را ضمیمه
نسخه مکتوبه و مطبوعه که برای خود نگاهداشته ام خواهم کرد و نیز احباب
بنده نقلها بر داشته زیب نسخه خودها خواهند ساخت و از بسکه بدیدن
عنایتنامه نشاط خاطر اندوختم در جواب آن اینقدر اطناب بکار
بردم که صداع انگیز ملازمان شدم سوالی میکنم که دیوان مذکور
سرتاسر از ملاحظه بازغه گذشت یا تعریف آن حسب دستور زمان و مرسوم
شاعران بکار آمد و نیز خاتمه از نظر انور گذشت یا نه امیدوارم که حرج
در اوقات قدسی ساعات روا داشته آن مجموعه را از اول تا آخر

منظوم ومنثور وقطعات تاریخ تمام مطالعه فرمایند که حاصل ونتیجه
فکر شاعر همین است که بسخن شناسی رسد ه وای برجان سخن گر بسخندان نرسد
و از حالات ملالت سمات خود اگر نویسم کم از ان نخواهد بود که نوشته ام
بعذر توقف در تحریر نیاز نامه موقوف بر تفصیل حال بر استدلال است
مجمل تنهائی وکثرت اشغال وضعف واضمحلال وهجوم غموم واز دحام آلام
واسقام وفقدان انصار واعوان همه مهیاست واز افکار خاطر
افگار خود بخدمت گرامی چه فرستم بر دو قطعه تاریخ که عند التقریب
درین قرب زمان گفته ام اکتفا میکنم وازبسکه شغف بوصول این نامه بوالا
جناب دارم انخطرا رجستری کنانیده میفرستم انجناب را تکلیف
رجستری ضرور نیست فقط ٹکٹ زده یا بیرنگ روانه فرمایند والسلام
مع الاعظام والاکرام بجناب مولوی مفتی سعد الله علیه
الرحمه تحریر یافته

چون خضر حیاتش بدعا میخواهم
ابقای علوم از خدا میخواهم

علامه عصر را بقا میخواهم
حقا که بقای علم وفضل ست باو

گل پروردهٔ آب تسنیم ونسیم
جنت که عبارت از سلام وتحیت هست زیب دستار آن علامهٔ روزگار

باد که دور افتادگان و درماندگان را بدستیاری لطف عمیم و خلق
عظیم بر بساط قرب و حضور جا داد و ابواب بر و احسان بر روی
ناکامان بیر و سامان کشاد یعنی هیچومنی را بفرستادن مکتوب بلاغت
اسلوب که نصف الملاقاة ست نواخت و بنوشتن نامهٔ مشکین ختامه
خوشوقت و دلشاد ساخت دوازدهم محرم الحرام آن نامهٔ
گرامی باین خاک نشین کوی گمنامی رسید زهی صحیفهٔ شریفه که با وصف
ایجاز چون مژگان دراز دلبران طناز مصدر اشارات خفیه لطیفه و مانند
نوش لعل خوبان دلنواز با صفت کم گوئی شفای امراض قلوب منکسرهٔ
ضعیفه ست شرش نتوان گفت که سلکیست زگوهر؛ هر سطری از آن
در نظرم عقد لال ست؛ شکایتی که در باره نفرستادن رسید نسخهٔ میزان
الافکار و پاسخ نامهٔ مکرمت آثار حوالهٔ خامهٔ راست نگار شد موجب
شکریست که قلم زبان و زبان قلم از ادای آن عاجز ست از ازالهٔ آن
شکایت چگونه توانم کرد لیکن حقیقت حال این ست که نحیف بکلبهٔ
احزان تن تنها باشغال شتی و کارهای مختلفه که یکی ضد دیگری
ست مبتلا چون آنرا میگیرد این از دست میرود و معهذا از امراض متضادهٔ

گرفتار و باهموم و آلام هر وقت سر و کار ریکه پیش می آید اگر توفیق
رفیق شد سر انجام می یابد لیشتاب کمتر و بدیر بیشتر و گرنه حواله بر امروز
و فردا شده بساست که موقوف میماند یا ترک میشود بعد رسیدن میزان
الافکار خواسته بودم که رساله الحلاوة العسلیه را نقل کنانیده بملاحظه
عالیه فرستم که بسبب فقدان اعوان و انصار بحیز التوا ماند اگرچه نقل
آن بالفعل موجود اما مقابله و تصحیح بسبب ضیق وقت و نایابی مقابل
مفقود لعل الله یحدث بعد ذلک امرا نائبه نامی اسمی جناب استاذی
مولوی ابو الحسن صاحب بجناب ممدوح فرستاده شد شاید جواب
آن بواسطه بطور خود روانه فرمایند والسلام خیر الختام ۱۵

بجناب مولوی محمد نعیم صاحب فاضل لکهنوی قلمی شد

بجناب فضیلت ایاب سلالة اکارم نقاوه اعاظم جامع معقول و منقول
حاوی فروع و اصول مجمع محاسن اخلاق منبع محاسن اشفاق لازالت
شموس علومه طالعة و اقمار فضائله لامعة بعد اهداے هدیه سلام تمنا
پیام و گزارش شوق لقای مسرت آغاز بهجت انجام لب بعرض مدعا
میکشایم که نمیقه انیقه و صحیفه تودد وثیقه با رساله تنقید الکلام المنسوب

سالے غوث الانام رضی اللہ عنہ وارضاه بتاریخ بیست و دوم شوال در
غیبت این مستہام در عظیم آباد بفقیرخانہ اشعہ ورود انداختہ کلبہ
احزانم را نوراگین ساختہ بود وفقیر دران ہنگام بکانپور بر آستان
فیض نشان استاذنا مولانا شاه محمد سلامت اللہ قدس سره قیام
داشتم بوساطت مکتوب کارکنان اینجا مجرد عنایت نامہ والا بدون
آن عروس زیبا یعنی نسخہ مطبوعہ مرقومہ بالا در انمقام تا این اضعف
الانام رسید ومطالعۂ آن موجب مسرتہای فراوان گردید خواستم
کہ از ہمانجا لب بجواب آن نامہ کشایم وشکر سپاس بشکرانہ آن عطیہ
فشانده ارسال خدمت نمایم لیکن در سفر کہ اطمینان خاطر دست نمیدہد
وتشتت اوقات ہم بود وملاقات احباب نیز مانع دیگر اشغال میشد اتفاق
ادای این واجب نیفتاد ودل چنان خواست کہ بوطن رسیده آن
رسالہ را از اول تا آخر دیده مستفید گردیده شکرگزار این موہبت
ومحرز این سعادت گردد بالجملہ دوازدہم ذیقعده از کانپور بسواری
ریل روانہ وطن شدم وفردای آن بعد نصف النہار بخانہ رسیدم بعد
ازان بسیر آن تازه گلستان ونظاره از ہار و ریاحین آن بستان

چشم آب دادم چندانکه دیدم گلهای تحقیق بدامن نظر چیدم و خاری
بپای فکر نخلید و دیده دقیق بین عقل گل بیرد که دران روضه همیشه بهار
ندید زبانم در وصفش لال است ع کتاب لو تامله ضرب
لعادت مقلتاه بلا ارتیاب ؛ خلاصهٔ مرام آنکه درانمقام که بجناب
غوث الانام رضی الله عنه و ارضاه و جانب دیگر امام همام نفعنا الله
بعلمه و تقواه باشند مجال کلام ما معتقدان هردو مقتدایان واجب
الاحترام را بس تنگ بود و انجناب بفضل الملک الوهاب محملی از محامل
جواب فرو نگذاشتند و دقیقهٔ از مراعات ادب نبود که مرعی نداشتند
جزاکم الله عنا خیر الجزاء و ابقاکم مرجعا و ملاذا للعلماء و الفضلاء
در حضرت مولانا و بالفضل اولانا والد ماجد انجناب مولوی عبد الحکیم صاحب
مد الله ظله تسلیمات بجامی آرم و امیدوارم که از جواب این نیازنامه
مورد امتیاز شوم و عریضه خود را منتظر و فوق وصول بیرنگ روانه میکنم

بمولوی محمد شاه مغفور مسطور شده

ازحقیر محمد سعید عفی عنه بسامی خدمت حاوی مفاخر و مناقب جناب مولوی
محمد شاه صاحب لازالت شموس افادته طالعه و انوار هدایته لامعه

ترقیم و تشوق لبریز و تمنا ... دجناب برادرم ماجد الاسلام مطالعه فرمایند بالکرامه سلام مسنون ادامه الله تعالی حضرت مولانا العلام زیاده نیاز مولوی از ... از میان بپوند ... اکبر ... این ... مرام ... باکمال ابدا ... انتظام ...

تحفہ سلام وتحیت قرین قبول باد بوصول بہجت شمول رسالہ اجوبۂ عجیبہ مشتملہ نکات وغوامض غریبہ از افادات آن لوذعی زمان وسے یلمعی دوران کہ بدست کرامت بہدست حق آگاہ شاہ ولی اللہ صاحب باین ناکارہ ہیچمدان اہدا فرمودہ بودند مسرور مباہات وممنون عنایات شدم زہی تقریر دلپذیر وخہے تحریر بی نظیر مشکلان را سبب حصول ایقان وموقنان را موجب زیادت ایمان ومنکران را مفید تصدیق باحسن ادیان للہ درکم ثم للہ درکم جزاکم اللہ عنا خیرا والسلام ختام الکلام

بمیر محبوب شبیر مرحوم مرقوم شدہ

سرآمد سخنوران زمان شفیق حال دوستان سلمہ اللہ تعالے مصراع موزون سلام مسنون را مصراع ثانی از شوق روز افزون بہم رسانیدہ ملتمس خدمت میشوم کہ دو جزو دیوان بلاغت ترجمان با قطعۂ مکتوب محبت اسلوب بدست عزیزی سید قاسم شبیر صاحب اولا رنگ وصول بخیتہ خاطر فاتر را خرم وشاداب گردانیدہ ودیدہ غمدہ را از نظارہ آن تازہ نہالان چمنستان بمعنی طراوت ونضارت بی حساب بخشیدہ بود ثانیا دیروز رقیمہ تودد ضمیمہ بتاکید مضمون نامہ اولین رسیدہ نشئہ

سرخوشی بدل و دماغ رسانیده وصف کلام فصاحت التیام سامی
که مالامال نازک خیالیهاست چگویم که [illegible] تحسین [illegible]
موجب شکست قدر آن گوهر شاهوار نگردد دربارهٔ تقریظ که از قلم شریف
صدور یافته حال اینست که فقیر را سلیقه در نظم و نثر نیست [illegible]
نوشتن نثر بالخصوص بروضع نثاران و منشیان گذشته [illegible]
و درین زمان که بعوارض گوناگون جمعیت حواس [illegible]
قوی نقد وقت است علاوه بران از ضعف بصر [illegible] قوت دست
اتفاق گرفتن قلم بانگشتان خود هم کمتر میشود و از نوشتن [illegible]
هستم و جائیکه تقریظ ملک الشعرای ایران عندلیب هزار داستان
و طوطی هندوستان غالب شیرین زبان [illegible] والاشان
باشند مراجعه یارا که در برابر آن [illegible] برآرم اما فکر [illegible]
داده اند اگر خدا خواست خواهم کرد [illegible] بهم رسید در سلک قطعه
منسلک گردانیده خواهم گذرانید [illegible] دیوان بخدمت
شریف [illegible] شوق [illegible] سلام
بخدمت مولوی محمد شاه [illegible]

مآب جامع معقول ومنقول کاشف اسرار فروع اصول عالم المعی کامل لوذعی
مجمع مکارم اخلاق منبع محاسن اشفاق لازالت شموس علومه طالعة
وانوار معارفه ساطعة خاکسار بمقدار محمد سعید غفر ذنوبه وستر عیوبه سلام وتحیت
فراوان وعجز ونیاز بی پایان بتقدیم رسانیده بعرض مطلب می پردازد که
بعد از رسیدن نسخهٔ غایة الشعور فی حج الحج المبرور که سعی مشکور حضور پرنور
ست تانی و توقف در ارسال عریضه شکریه نهایت قصور بود که ازین
سراپا کسل وفتور سر زد بااینهمه روزی سطری چند نه چنانکه دل میجو است
بعجلت تمام نوشته حوالهٔ جناب حکیم حفاظت حسین صاحب کرده بود غالبا
شرف ملاحظه دریافته ست وصف تصنیف شریف ومدح تالیف لطیف
جناب منیف نه درخور این عبد نحیف ست ع لایدرک الواصف المطری
خصائصه ٭ وان یک سابقاً فی کل ما وصفا ٭ یک نسخهٔ
دیوان جناب غفران لباس مولوی انور علی یاس که این فقیر را نسبت
مصاهرت بجناب مغفور بود از خرج حقیر بقالب طبع درآمده هرچند
بجهت عدم اهتمام واسطه موافق طبع بنده نه برآمده از مدتی اراده
داشتم که بعالیجناب ارسال کنم اکنون که مصحوب عزیزی میر احمد حسین صاحب

سپرد و امید که شرف قبول دریابد و السلام خیر الختام بجناب مولوی
مفتی سعد الله علیه الرحمه نگاشته شد بسم الله حامداً و مصلیاً
و مسلماً علی رسوله الکریم جناب مستغنی عن الالقاب علامه اوحدی متخلق
بخلق احمدی حاوی فروع و اصول کاشف دقائق معقول و منقول
مخدوم و مطاع نیازمندان هرچه گویم و نویسم بالاتر از ان لا زالت
شموس علومه طالعة و انوار معارفه ساطعة تسلیمات فراوان و نیازمندیهای
بی پایان بتقدیم رسانیده بعرض مدعا می پردازد که هدیه سنیه یعنی جواهر خمسه
از کان طبع نقاد آن بحر علوم و معارف و رسائل پنجگانه چکیده خامه
آن ابر مطیر عوارف ذوارف در ماه مبارک رمضان شهر نزل القرآن
چون پنجه آفتاب اشعه ورود بر کلبه تاریک این محقر انداخته روزن دیده
و ساحت سینه را روشن و منور ساخته شکر این عنایت بکدام زبان و بیان
ادا نماید و وصف متانت تحریر و لطافت تقریر آن تحریر عدیم النظیر از این
هیچمدان چسان بر روی کار آید الله تعالی ذات بابرکات را همیشه مفید و
مفیض خلائق و زبان و قلم آن منبع فیوض اتم را ترجمان و درفشان
حقائق داراد بالنبی و آله الامجاد نسخهٔ که بنام نامی مولوی گلزار علی صاحب

تمام شده بود بے توقف بجناب شان ارسال نمود غالبا نامہ متضمن
احوال آن در حضور نوشته باشند استاذی مولوی ابو الحسن صاحب
قبله او چون رحلت کردند انا لله وانا الیه راجعون الله تعالے رحمت
بہشت جاودان و قطعه تاریخ که گفته ام اینست بیت ع چنان مولوے
ابو الحسن آنکه رخت بربست که او رو به بهشت گرفت سال نجات او حسرتا
شده دارالامکان او بہشت شد و از حال خود چه نویسم سنین عمرم بشصت و
۱۲۹۶
دو رسیده و امراض و اسقام از چارسو محیط گردیده بیکار و معطل گردانیده
نه فراغ بالی که دل بیاد الٰہی دارم نه طاقت و توانائی که قدم در راه مولے
گذارم با اینهمه گناهگاری و تباهکاری الطاف خفیست که ملازمان از راه
ظرافت یا از روے عنایت بالانام این هیچ مدان نامه رقم فرموده اند بهر حال
امیدوار دعاے حسن خاتمه هستم زیاده از ادب بعید بصاحبزادگان بلند
اقبال و متقبسان انوار فضل و کمال سلام مسنون میرسانم ☆☆☆
بخدمت خواجه عزیز الدین صاحب کشمیری لکھنوے
متخلص بعزیز قلمی شده خواجه صاحب یکه تاز مضمار سخنوری شهسوار
عرصه معنی گستری صیاد وحشی غزالان مضامین بکمند فکر رسائی بند

ستاینده خیالات رنگین از آلای الفاظ باصفا عزیز مصر خلت و ولایت مستغنی
عن المدح والثنا دامت عنایتهم تحفهٔ سلام نیاز انضمام پیشکش خدمت
تشریف کرده بالتماس مرام می‌پردازم که مثنوی قیصرنامه زادهٔ طبع وقاد
آن یگانهٔ دوران بوساطت حافظ احمد احمد صاحب باین نابلد کوچهٔ سخندانی
و حرف‌خوان لوح نادانی رسید و [illegible] الطاف بی‌پایان گردانید
[illegible] تعریف و توصیف این قیصرنامه قاصر است هرچند خواستم که درین
وادی گامی [illegible] لیکن [illegible] تنگ یافتم و پای فکر خود لنگ
ناچار [illegible] به [illegible] بیشان خود گفته در راستی
[illegible] وقت شاعران و سخن‌سنجان را که
باید [illegible] جزاکم الله عنا خیرا و
درین [illegible] انتخاب
چند مشاعره [illegible] چوم
اردوگو [illegible] دارا
اتفاق فکر افتاده و درین [illegible] خواهد آمد و اکنون
مطلع حافظ شیرازی [illegible] بگو آن خال رخسار را

لیکن ہنوز تاریخ مشاعرہ تعین نیافتہ و غالبا احباب انجناب از پیشتر حال
این مشاعرہ نوشتہ باشند والسلام علیکم وعلی من لدیکم بجناب
مولوی محمد نعیم صاحب لکھنوی رقم شدہ جناب مولویصاحب
ذوالمفاخر والمناقب متمم مکارم اخلاق و مکمل محاسن اشفاق
سلالہ اکارم نقاوہ اعاظم حاوی حقائق فروع واصول کاشف دقائق
معقول ومنقول یاد فرمائے مخلصان قدر افزائے ہیچمدان ناقصان
خصہ اللہ تعالے بمزید نعمہ ہدیہ سلام بفحوائے تحیتہم فیہا سلام پیشکش
خدمت شریف کردہ عرض مدعا بواسطہ سفیر قلم مسکینم کہ رقیمہ مسرت
انباز ومفاوضہ دل از غم پرداز مورخہ غرہ شہر جمادی الاولے بتاریخ سوم
ماہ مرقوم روز شنبہ اشعہ نزول بکاشانہ ام افگندہ ساحت سینہ را
پرنور و دل حزین را مسرور گردانید شکایتیکہ در بارۂ نرسیدن جواب
عنایت نامۂ سابق حوالۂ خامہ گشتہ بجاست و ناشی از صدق محبت و کمال
ولا لیکن حال خود چہ نویسم ہے ترسم کہ گر حکایت غمہای خود کنم
غمگین شوی ازین غم و اینہم غم دگر بالجملہ بعد ورود نوازشنامۂ لاحق
خواستم کہ بے توقف از عہدۂ امتثال امر شریف کہ تحریر مجملے از احوال

خود و بستن تهمت علم و فضل بر گردن خویش ست بر آیم اما هجوم علائق
و عوائق سد راه استعجال شده نوبت بتاخیر رسانید هر چند بر ظاهر ست
که نفع این امر راجع بذات خودم هست چه بالاتر ازین چه رتبه در حق این
هیچمدان متصور خواهد بود که در سلک علما منسلک باشم و رفع ذکر این زاویه
نشین کوی گمنامی در حال و استقبال بدیار و امصار گردد ولیکن مقتضای
مثل مشهور ایاز قدر خود بشناس سر انفعال بگریبان خجالت فرو برده بودم
اکنون بحکم المامور معذور حال خود بترتیب جدول قرار داده ملازمان
می نگارم ملازمان را در ثبت آن بهر یک از خانه هائے جدول اختیار
ست و این حقیر را با کشیدن خطوط جدول چه کار

محمد سعید بن حاجی هاشمی واعظ علی بن شیخ عمر دراز بن مولوی فقیر الله
غفر الله له ولهم نسبت این فقیر بواسطهٔ اب بجعفر طیار رضی الله عنه
میرسد و بواسطهٔ ام بعبد الله ابن عباس رضی الله عنهما تاریخ ولادت
ازین قطعه ظاهر میشود سنه بست و هفتم از مه ذیقعده بود که ز عدم
اندر وجود آمد فقیر ، روز شنبه بود روز مولدم ، سال میلادم بدان
صافی ضمیر ، کتب صرف از والد ماجد خود که شاگرد مولوی شعیب الحق

مرحوم مشهور بمولوی میاں دیوبند استفاده کرده بعد ازان بخدمت مولوی
مظهر علی مرحوم که سلسلهٔ تلمذ شان بمولوی برکت الله آبادی میرسد
تا کافیه ابن حاجب خوانده بعد ازان شرح ملا جامی و بعض کتب دیگر از
مولوی ابو الحسن صاحب سندیلوی مدظله و شرح تهذیب و قطبی میر و میبذی
از مولوی اشرف حسین صاحب تلمیذ مولوی مسافر مغفور پس بعمر هیزده
سالگی بقصد تحصیل علوم از وطن برآمده بکانپور در حضرت بابرکت مولانا
شاه محمد سلامت الله قدس سره حاضر مانده از میرزاهد رساله تا
فاتحه فراغ خوانده و درین اثنا بلکهنؤ رفته از جناب مولوی مفتی ظهور الله
رحمه الله علیه سبق در صدرا تیمنا و تبرکا خوانده بعد فراغ که در سنه ۱۲۵۵ هجری
رو داده بوطن مراجعت نموده مشغول بتدریس گشته در سنه ۱۲۶۲ سفر حرمین
شریفین زادهما الله شرفا و تعظیما اتفاق افتاده و از حج و زیارت رسول
مقبول صلی الله علیه وسلم مشرف شده بمبئی از کتب حدیث قراءةً و
سماعاً خوانده سند و اجازت علم حدیث از سید محمد عطاشی و...
سید محمد ... مغربی و شیخ عبد الغنی دمیاطی و مولوی محمد یعقوب
نواسه شاه عبد العزیز دهلوی رحمهم الله تعالی حاصل نموده و بیعت

در زمان کمعمری که تخمیناً دوازده ساله بوده باشم در بلدهٔ عظیم آباد وطن
خودم بجناب مولوی مرزا حسنعلی محدث لکهنوی تلمیذ و مرید حضرت شاه
عبدالعزیز دهلوی واقع شده بعد ازان صحبت وعقیدت و استفاده علی
قدر الاستعداد بکانپور در حضور شاه نذر محمد قدس سره الامجد که مولد و
منشائشان قصبهٔ اناؤن و مرقد مبارک بکانپور ست اتفاق افتاده
تعلیقات جسته جسته بر بعض کتب چون حواشی بر شرح ملا جامی و
حواشی بر حاشیه غلام یحیی بر میر زاهد رساله و شرح ناتمام میزان المنطق
بزبان فارسی و تحفة الاخوان در مناظره بصاحبان صادقپور در منع
بسمله بجهر و زاد الفقیر فی الحجة کالا علی اللطیف الخبیر و اشمام العطر
فی احکام عید الفطر و الحلاوة العالیه فی الرد علی من حدث من الحلو
والرطب موجبه کلیه و دیوان الشعر از نتائج طبع حقیر ست و رساله
الحلاوة العلیه را امسال می شود که نوشته ام انشاء الله تعالی
بخدمت سامی خواهم فرستاد اکثر احباب آرزوی طبع آن دارند
لیکن طبیعت این خاکسار باین هوچند ان التفات ندارد مولوی عبد القادر
صاحب که رساله در مسائل زکوة بزبان اردو جمع کرده است اکثر کتب

درسیه بر ہین گذرانیده و دیگر اصحاب طلاب که ذکر ایشان خالی از تطویل
نیست آین ست مجملی از حال فقیر و از حال میران کمال الدین و سید ظریف
و مدرسه سیف خان اطلاع ندارم و نام مولوی مسافر مرحوم بالا مرقوم شد
گوش آشناست که شاگرد مولوی قائم رامپوری بودند از تصانیف
ایشان چیزے متداول نیست و بنظر نرسید بته پسر داشتند مولوی
عبد الوہاب و مولوی محمد باقر و مولوی محمد تقی ہر سه رحلت کردند
تاریخ وفات ایشان انیمصراع ہست ؛ شده مسدود اکنون باب تدریس
که ۱۲۳۹ ہجری ازان برمی آید مرقد ایشان در عظیم آباد دست مولوی
قاضی عباس علی مرحوم شاگرد مولوی مبین علیه الرحمه و تفضل حسین
خان بودند زکی الطبع و درفن ریاضی مہارت داشتند اول مفتی در کورٹ
بعد ازان مفتی کلکته و آخر قاضی القضاة دانجا شدند و درہمانجا
انتقال کردند قطعه تاریخ رحلت شان طبع زاد جناب مولوی مفتی
انور علی آروی صاحب دیوان الشعر رحمه الله تعالے و اسکنه
فسیح جنانه که ابو زوج این حقیر بودند درانیجا ثبت میکنم ؛ ؎ ؛
قاضی و علامه عباس علے ؛ زد علم در روضه دار السلام ؛ سال

تاریخش چو پرسیدم ز دل ؛ گفت بست و سوم شهر الصیام ؛ حواشی
متفرقهٔ ایشان جابجا بر ہدایہ و بعض کتب دیگر نزد مولوی محمد علی
معروف بآغائی که برادرزاده و شاگرد ایشانند موجود مولوی جمال علی
رح مفتی کورت عظیم آباد در عالم گنج بمقبره شیخ رفیع الدین مرحوم مدفونند
دیگر از حال شان آگاهی نیست و بزرگے درین شهر مولوی جمال الدین
قدس سره بودند که در جهلی در جوار حضرت شیخ شهاب الدین جگجوت آسوده اند
و حال مولوی احمدی صاحب و مولوی ظهور الحق صاحب بواسطه بزرگان
پهلواری معلوم آنجناب شده باشد و بنده را با مولوی عبد العزیز خان
صاحب اتفاق ملاقات نشد والسلام خیر الختام در آخر دیوان

نعت مولوی شاه میر نجان مرحوم متخلص بسید مسطور شده

بسم الله الرحمن الرحیم والصلوة والسلام علی رسوله الکریم
همه تن گوش می شوم از شوق ؛ هر کجا می رود فسانهٔ تو ؛؛
بحمد الله سبحانه درین گلستان همیشه بهار که آب از جویباران ان من
الشعر لحکمة دارد بپایے نظر چون نسیم سحر گردیدم و این دیوان حقائق
تبیان که چون کلام حسان پر از نعت رسول انس و جان صلی الله علیه وسلم

ومناقب آل و اصحابش علیہم الرضوان ست دیدم دامن نظارہ پر از
گلہای بہشت برین شد و آستین نگاہ مالامال درہای ثمین ہمانا کہ ناظم
این لآلی شاہوار مولوی شاہ میرنجان ست متخلص بسید دام فیوضہ
اصناف شعر از قصیدہ و غزل و رباعی نثار بارگاہ رسالت کردہ و ظرفہ
ارمغانے در حضور مفیض النور شاہ مملکت نبوت آوردہ مقبول جناب
پاک صاحب لولاک باد و اللہ تعالے صلہ آن از نعیم دنیا و آخرت
بوی کرامت کناد و او را بمراد خویش رساناد بالنبی و آلہ الامجاد و انا العبد
المذنب محمد سعید عفی عنہ برومی شاہ غفر اللہ لہ مرقوم شدہ
حقائق آگاہ جناب رومی شاہ سلمہ اللہ تعالے و ابقاہ خاکپاے
اہل اللہ بل غبار راہ محمد سعید عفی عنہ بعد عرض سلام مخلصانہ مدعا
طراز ہست کہ امروز عند الملاقاۃ استفسارے چند بکار رفت اول از
تعیین زمان مرزا صائبا و بندہ در تاریخ وفات آن سرآمد شعرا
مصراع میر غلام علی آزاد بلگرامی خواندم و چون در لفظی سہو کردہ بودم
عدد یازدہ صد و ہفتاد از ان برمی آمد از رجوع بکتاب معلوم شد کہ وفات
صائب در سنہ ثمانین و الف اتفاق افتاد و در اصفہان مدفون گردید

قطعه تاریخ مذکور چنین ست ؎ عندلیب نغمه پرداز فصاحت صائبا ؛ رفت ازین عالم بسوی روضهٔ دار السلام ؛ خامهٔ آزاد انشا کرد سال رحلتش بلبل گلزار جنت صائب عالی کلام ؛ هزار و هشتاد ازین مصراع بی کم و کاست برمی آید و بنده از سهو بجای کلام لفظ مقام را که چندان مناسبت بمقام هم نداشت نشانیده بودم بهرحال اگر سنهٔ کتابت نسخه دیوان ملا ثلاث و سبعون بعد الالف ست پس نسخهٔ مرقومه در زمان جناب میرزا هفت سال قبل از وفاتش مکتوب گشته ولا بعد فی ذلک و جواب دیگر استفسارها این ست شهادت حضرت فرید الدین عطار در سنهٔ سبع و عشرین و ستمائة و ولادت مولانا جلال الدین رومی ششم ربیع الاول سنه اربع و ستمائة و وفاتش خامس جمادی الاخری سنه اثنین و سبعین و ستمائة کذا فی نفحات الانس و ولادت شیخ اکبر محی الدین ابن العربی در مرسیه سنه ستین و خمسمائة و وفاتش سنه ثمانین و ثلثین و ستمائة قدس الله اسرارهم اجمعین و حشرنا معهم فی زمرة الصالحین ؛

بجناب منشی امیر علیخان صاحب بهادر رقمی شد مخدوم و مطاع نیازمندان دامت عنایتهم بعد تسلیم بهزاران تکریم عرض مرام

بزبان قلم ضراعت رقم میرود که صحیفهٔ شریفه مرقومهٔ دوم شهر رمضان المبارک
بتاریخ چهارم ماه مسطور روز دوشنبه پرتو نزول بزاویهٔ خمول این هیچمیرز
انداخته ساحت سینه را پر نور و ضیا ساخته بادراک نوید مسرت
جاوید انعقاد محفل عقد نکاح فرزندان طالع بلند آن یگانهٔ دوران
بتاریخ بست و دوم ماه روان خوشوقت و شادمان گردیدم و باین
اختصاص که درین تقریب دلفریب این ناکارهٔ دنیا و دین را بزمرهٔ
مخصوصان داخل فرموده اند از غایت مباهات برخود بالیدم حال خود
چه نویسم در گوشهٔ تنهائی بربستر ناکامی افتاده میمانم جز عوارض چند که لازم
طبیعت گشته اند همدمے و غمخوارے نیست و کثرت مشاغل را پایانے نه
ومشکل انکه آن کارها باهم ضد یکدیگر غرض ازین هرزه سرائی آنکه
در ماه صیام با اینهمه اسقام نقل و حرکت این مستهام متعذر ست در
مسجد محله تا شب بست و نهم ختم قران باهتمام حقیر میشود خلل دران
گوارای خاطر نیست با اینهمه بامتثال امر شریف خواهم کوشید و الامر
بید الله اگر رسیدم خود سبب عزت و امتیاز منست و اگر نرسیدم
کم طالعی ما چه علاج و کتاب مطبوع اصول الالسنه و اللغات تصنیف لطیف

مولوی کرامت علی صاحب کہ عنایت گردیدہ رسیدہ مورد امتیازم
گردانیدہ زیادہ جز دعاے از دیاد دولت وجاہ چہ نویسم ایضاً
بجناب شان تحریر یافتہ مکشوف ضمیر مہر نظیر نوابصاحب
ذوالمفاخر والمناقب باد کہ بورود عنایت نامہ مورخہ ۲۳ نومبر دی
کہ ۲۹ شوال المکرم روز دوشنبہ بود مورد مباہات گردیدم وباد را
یافتن آن عالیشان خطاب مستطاب نواب در صلۂ خیر خواہی سلاطین
زمان وعموم بندگان خلاق جہان از ان صحیفۂ رنگین بہار آئین گلہای
نشاط وشادمانی چیدم حق تعالے مبارک گرداناد وہمیشہ جاہ و
دولت در ترقی باد رہین منت وممنون عنایت شدم کہ حقیر را بیاد
آوردہ باخبار مسرت آثار این مژدۂ واجب السجدہ مورد امتیاز
فرمودند زیادہ تسلیم ونیاز بجناب مولوی سید امداد علیخان
صاحب قلمی شد بعالیجناب مستغنی عن الالقاب مخدوم والا
مناقب رفیع المناصب سلالۂ سادات کرام نقاوۂ اشراف عظام
دامت برکاتہم وزیدت حسناتہم بعد ابلاغ سلام نیاز آمود مکشوف
ومشہود میگرداند کہ خبر رحلت اہلخانۂ آنجناب مسموع شدہ موجب تاسف

و ملهف گردید الله تعالے آن مرحومه را الجنت ماوا و در جوار سیدة النسا صلوات الله علی ابیها و علیها جا دهد هر چند این صدمه بر حضور والا عظیم ست لیکن از مشیت ایزدی چاره نیست و هر کس را این راه رفتنی ست خدا تعالی در محبت خود و رسول مقبول خود دارد و بردار دوبار در همین محبت از گور برانگیزد دانش را الله تعالے در جنت تلاقی و اجتماع دائمی میسر آید و الله میسر لکل عسیر بالاجابة جدیر و السلام خیر الختام بجناب مولوے فخر الدین صاحب لکھنوی فرنگی محلی مرقوم شده بسم الله الرحمن الرحیم و الصلوة و السلام علی رسوله الکریم و آله و اصحابه ذو الفضل العظیم

سلامی علیکم ان قلبی تحبکم	وقال رسول الله من حب یعلم
فها انا قد اعلمتکم بمحبتی	وما القصد الا ان تعیشوا و تسلموا

از حقیر سراپا تقصیر محمد سعید غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه بجناب فضیلت مآب مولوی صاحب جامع علوم ظاهریه و باطنیه حاوی فضائل بهیه و معارف سنیه مقبول درگاه صمد مولوی فخر الدین احمد صاحب الجود و الکرم لازال فی ارغد عیش و اطیب نعم تحفهٔ السلام علیکم و رحمه الله و برکاته ندیرا باد بعد ازان واضح و لائح ضمیر منیر آن فطن خبیر میگرداند که الحمد لله علی احسانه

که این نحیف با عوارضیکه دار واز زندگانی عارضی بهره اندوز دست دعی
صحت و عافیت مزاج شریف و اعتدال عنصر لطیف شب و روز ست
بعد رسیدن تحفه خربزه چیله عنایتی آن مکرم بوساطت [illegible] عالم علی
صاحب که مصداق کامل تلک عشرة کامله بود [illegible]
لم یشکر الله من لم یشکر الناس [illegible]
شکریه مشعر از وصول آن والتذاذ کام وزبان [illegible] جان
بخوردن آن بے توقف بخدمت سامی ارسال کنم لیکن [illegible]
طبیعت که حالش حالی خاطر عاطر ست حواله بر امروز و فردا شده در
تاخیر افتاد بالجمله همه اثمار در غایت حلاوت و لطافت برآمده گوی سبقت
از انبه این دیار ربوده الله تعالے درجزای آن در دنیا از تلخی
زمانه محفوظ و در آخرت از میوه هاے بهشتی محظوظ دارد الحق که این
مسافت بعیده باین اهتمام برادرے [illegible] این هدیه
تارک و لطیف فرستادن [illegible]
[illegible] داند [illegible]
[illegible] ثمر می افگند [illegible]

حسن عاقبت چہ عرضہ دہد بخدمت مولوی حافظ نظام الدین احمد صاحب
سلام مسنون موصول باد برخوردار حافظ نذر الرحمن سلمہ اللہ تعالے
آداب و تسلیمات بجا می آرد بجناب مولوی شاہ عبد الرزاق صاحب
و مولوی محمد نعیم صاحب و مولوی عبد الحی صاحب دامت برکاتہم تسلیمات
میرسانم مولوی جنت حسین سلام و دعا خوانند بفرمایش میر احمد حسین
صاحب عرف میر کھجو نوشتہ شد الحمد اللہ الذی انزل القرآن
خلق الانسان علمہ البیان وجعل الختان تطہیر القلوب والابدان وسنۃ
لخلیلہ سیدنا ابراہیم وحبیبہ سیدنا محمد نبی آخر الزمان علیہما من
الصلوۃ والسلام الاتمان الاکمان اما بعد راجی مغفرت خداے
کونین سید احمد حسین لب تمنا بعرض مدعا میکشاید کہ بتاریخ ہنردہم
ذیقعدہ روز سہ شنبہ سائبان بندی و نوزدہم روز چہار شنبہ بعد
نماز ظہر بدایت مکتب نشینی نور دیدہ ام سید کفایت الحق و بستم روز
پنجشنبہ بعد مغرب گشت برات بازینت و زین تقریب ختنہ قرۃ العینین
سید کفایت الحق و یوسف حسین سلمہا اللہ تعالے و ہر سہ تاریخ
تمام شب محفل نشاط و طرب با دعوت طعام منعقد کردہ چشم براہ عدم

اکابر واحباب گسترده ام امید که بتواریخ معهوده قدم رنجه فرموده محفل را
رونق وبنده را عزت بخشند وبتناول ما حضر احقر را رهین منت
سازند ٥ بیا که ساقی ما باده طهور دهد ٭ ندیم بزم ندای هو الغفور دهد
رقعۂ دیگر حمد خدای عظیمے که ملت ابراهیمی را ببعث نبی عربی
حیات جاوید بخشیده ونعت رسول کریمے که سنت خلیلی بقول وفعل
وتقریرش لباس نوے وتازگی پوشیده صلوة وسلام براو واهلبیت
اوکه آیه تطهیر درشان ایشان نازل وبرآل واصحاب اوکه دین متین
بسعی بلیغ شان کامل گشته دائما ابدا باد بعد ازان الحقانه شیخ احمد الله
مرحوم درحضرات بزرگان واقران وعزیزان التماس میدارد که بتاریخ
بست وپنجم وبست ششم ماه صفر محفل نشاط بمکان باغ عزیزی
منشی محمد امیر صاحب وبتاریخ بست وهفتم وقت شب گشت برات
بتقریب ختنۂ نورچشمان سید محمد محی الدین ومحمد معین الدین سلمهما الله
تعالے پسران سید شاه مبارک حسین زید عمره وقدره وبتاریخ بست وهشتم
روانگی بمقام درگاه جیتی نگر وبتاریخ بست ونهم ختنۂ آن هردو نورچشمان
حسن انجام خواهد یافت ترصد که بتواریخ معهوده تشریف ارزانی فرموده

شریک نشاط و محفل بوده صحیفه را ممنون لطف و عنایت فرمایند

رقعه نوید شادی شاه محمد یحیے صاحب سلمه الله تعالے

حمد بیحد خدا را تبارک و تعالے که بنی نوع انسان را بتاج شاهانهٔ ولقد کرمنا بنی آدم سرافراز ساخته به تشریف خطاب مستطاب وخلقناکم ازواجا نواخته و نعت بیحد مصطفے را صلی الله علیه وسلم که لوای انا سید ولد آدم ولا فخر برافراشته با مرتناکحوا تکثروا فانی اباهی بکم الامم یوم القیمه همت به تکثیر امت گماشته اما بعد بنده محمد یحیے بن شاه وجیه الله قدس الله روحه وافاض علینا فتوحه بخدمت بزرگان و محبان ملتمس است که بتاریخ پانزدهم شهر حال روز دوشنبه شب شانزدهم بتقریب عقد نکاح فقیر محفل سماع و ضیافت بفقیر خانه حسن انعقاد یافته امید که شریک محفل گردیده بتناول ماحضر فقیرانه خاکسار را رهین منت و ممنون عنایت فرمایند ؎ با راحت و شادی گذرانیم دمی چند ؎ گر رنجه نمایند عزیزان قدمی چند ؎ والسلام

رقعه تقسیم نوید شادی

مرحوم مولوی محمد امین عرف عبد الغفور بعد از حمد خدا جل علا و نعت سرور انبیا علیه الصلوة والثنا نیازمند ازلی بنده

واغط علی بخدمت بزرگان واقران و دوستان وعزیزان نوید
رسانست که امسال بآبیاری عنایت باری نخل امید برطرب
طرب بارور گشته ونهال تمنا مثمر هرگونه ثمر یعنی غرهٔ شهر
رجب نصب شامیانه وبتاریخ دوم کندوری طعام فاتحهٔ سیدة
النسا صلوات الله علی ابیها وعلیها وبتاریخ سوم روانگی برات
ووقت شب مقام درموضع منصورپور متصل نواباده وبتاریخ چهارم
مقام درقصبه بهار وبتاریخ پنجم نزول برات بموضع کوهند
وشب ششم عقد نکاح نوادهٔ ام اقبال نشان محمد ایوب عرف
عبد الغفور سلمه الله بالسرور باصبیهٔ سید ریاست حسین صاحب تقرر
یافته چشم که بتواریخ معهوده تشریف ارزانی داشته
برات ومحفل نشاط رابمقام کوهند زیب وزینت ونیازمند را
رهین منت فرمایند والسلام بجناب مرحوم خواجه محمد کاظم
رقم یافته خواجه صاحب والامناقب مکرم ومعظم دام مجدهم
پس از سلام وثنا عرضه میدهد که شنبه روز ورود گرامی صحیفه
وخصوصا استفسار از اختلاف قراءة در آیه کریمه بسم الله مجریها

مرسمفا ورود فرمودہ رہین الطاف کردہ چون فقیر انروز نیز بامداد
آن بچسپانیدن زلو بجہت عروض وجع دربند دست یمین متردد و متعذر
از نوشتن وبرداشتن کتب بودم وہنوز ازان نجات نیافتہ ام
درارسال جواب تاخیرے رو داد امروز تفاسیر را باستعانت
برآوردم ودیدم درہمہ تفسیر مجریہا بفتح المیم وضمہا ہردو نوشتہ
اما اختلاف حرکت رارپس درین تفاسیر کہ نزد ما موجودست تصریح
بدان نرفتہ چون امالہ از اصول مقررہ در موضع خودست درین مقام
ذکر آن نکردہ اند حالا عبارت تیسیر کہ کتاب معتبر و معتمد در علم
قراءت است نقل میکنم حفص وحمزہ والکسائی مجریہا بفتح المیم والباقون
بضمہا وقد تقدم الاختلاف فی الرا فی باب امالہ وپیشتر درہمین کتاب
درباب امالہ نوشتہ وامال حفص مجریہا فی ہود لاغیر ونزد امام حفص
کہ قراءت شان درین دیار مشہورست امالہ درہمین یک موضع از قرآن
است وعبارت تیسیر کہ اول منقول شد مطابق دیگر تفاسیرست زیادہ
زیادہ بجناب شاہ قیام صاحب اصدق صادقی چشتیہ
دامت برکاتہ رقمی شدہ درحضرت بابرکت شاہ صاحب

ہاشیہ: [illegible]

متبع صدق وصفا متبع صادق مصطفے معنی لفظ مهر و وفا ازنا کسان
مستعمل جور وجفا دستگیر درماندگان وضعفا زاده الله کرامته وشرفا
ه چکنم وصف تو ای آئینه حسن خدا ؛ شعر جامی ست که در مدح تو آمد زیبا
هرچه اسباب جمال رخ خوب ترا ؛ همه بر وجه کمال ست کما لا یخفی
از درماندهٔ حرف صلاح ناخوانده بنده عنید اسم بی مسمی محمد سعید بصره الله
بعیوب نفسه وجعل یومه خیرا من امسه ورزقه حسن الخاتمه بجاه المصطفے
والمرتضے والحسنین والفاطمه پس از تسلیم ونیازمندی معروض انکه
نوشته محبت سرشته موجب ازدیاد اخلاص وعقیدت گردیده و
ظلمت خاطر را مبدل بصفوت گردانید این کمینه را که از خود بهتر گفته اند
همانا که عیب مرا بد امن وسعت حوصله خود نهفته اند و گرنه با سگان برابری
نتوانم اگرچه بحکم نفس اماره از شیران برتری جویم و این کلمه
انصاف ست که بزبان راستی میگویم وما ابری نفسی ان النفس لامارة
بالسوء در عبارت آرائی سطاب از دست میرود و از سجع نویسی مقصد
فوت میشود سه یکنظر فرما که مستغنی شوم زابنای جنس ؛ سنگ که شد
منظور نجم الدین سگانبام ست ؛ ملازمان که بروز رخصت گریه ازیاد

جدائی نیاز مند کرد ند از و زے پے بد ینمعنے نبردم بخیال آنکه ع
تو گلی زخار خار چه غم اے نگار داری ؛ چو تو من یکی ندارم تو چو من ہزار داری
این فرمودہ آنجناب را باور داشتم زیراکه آنجناب از اہل درد اند
این درد بر جدائی موش خانه خود میگیرند اگر گریه حضرت ازینجهت بود چرا
بنده را لائق صحبت خود نمیگردانند ع گر چاہئے تو ملئیے ور چاہیئے نہ ملئے
سب تمسے ہو سکے ہے ممکن تو ہے ؛ مدار بخش نامے قوال ساکن
مانکپور وارد این شہر گردیدہ چند صحبت با او اتفاق افتاد حقا که از نبود
ملازمان والا حضرت تہا خوردم قوالے خوب ہست و لائق مجلس مشائخ
او را برفتن حمواہان ترغیب دادم لیکن معذرت پیش آورد این رباعی خواجہ
میر درد علیہ الرحمہ از زبان او شنیدم ع جوع و عطش ست آب و آتش فقرا

وز فرش زمین ست فراش فقرا	دیدیم که اغنیا ببسے محتاج اند
ای درد معاش ست معاش فقرا	حافظ صاحب ہنوز از خانہ تشریف

نیاوردہ اند خاطر را تعلق ہست دیگر حالات خوب حوالد [illegible] ضمیر منیر شده هم
در تعلیم احمد صاحب در انچه میدانم انشاء الله تعالے ارقصور نخواهم کرد
بجناب مولوی شبیر علی صاحب تسلیم و نیاز عرض میکنم و بجمیع حضار مجلس سلام مشتاقانه

رقعۂ کہ بتقریب نوید شادی حافظ نذر الرحمن سلمہ اللہ تعالےٰ تقسیم کردہ شد

حمد خداے عز و جل نعت مصطفا	در سلک ازدواج کشم حمد و نعت او
بر آل و بر صحابہ و بر پیروان او	از ما سلام صبح و مسا بر روان او

اما بعد حقیر سراپا تقصیر محمد سعید عفی عنہ

در حضرات بابرکات بزرگان و اقران و عزیزان و اخوان لب تمنا بالتماس مدعا میکشاید و اظہار آرزو بامید اجابت می نماید کہ بتاریخ نہم شہر جمادی الاخرے شب دہم ازدواج سراپا ابتہاج برخوردار حافظ قران سید نذر الرحمن پسر الاکبر حاجی سید تجمل حسین صاحب سلمہما اللہ تعالےٰ قرار یافتہ چشم کہ بتاریخ معہود بقصبۂ خانہ تشریف ارزانی داشتہ شریک محفل نکاح بودہ بعد تناول ماحضر محقر برات را زیب و زینت و خاکسار را شرف و عزت بخشند و بتاریخ دوازدہم بعد مغرب اجابت دعوت طعام ولیمہ فرمودہ ممنون احسانم فرمایند ۱۳۰۹ھ سنہ ہجری بجناب شاہ محمد معصوم صاحب خلف الرشید مولوی شاہ عبد الرشید مرحوم مرقوم شدہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم والصلوۃ والسلام علی رسولہ الکریم

سواد دیده حل کردم نوشتم نامه سوی تو ٭ که تا در وقت جمع اندن چشم من فتد بر روی تو
در حضرت باعظمت سلالۂ اکارم نقاوۂ اعاظم سیاح بلاد شریعت
وطریقت سباح بحار معرفت وحقیقت وارث معارف علوم احمدیۂ
چشم وچراغ خاندان نقشبندیہ مجددیہ دامت برکاتہم ضعیف حسنا تہم
ارذل الخلیقہ بل لاشئی فی الحقیقہ از عجیب قریب دور حرمان نصیب
محمد سعید نظر اللہ تعالیٰ بعین العنایۃ الیہ وغفرلہ ولوالدیہ سلام
مسنون باشواق روز افزون واصل باد عنایت نامۂ والا بدست محمد علی
بیگ عرب پنجم شہر رمضان شریف سرہمہ کشیدہ وصول گردیدہ دیدہ
را نور وسینہ را سرور بخشیدہ ؎ قاصد انکہ ز کوی تو خبرے آرند ٭
می ندانیم کہ از جان چہ قدر می آرند ٭ قبل ازین قطعہ نوازشنامہ بوساطت
امیر نواب صاحب رئیس کونند در بارہ جستجوی حافظ جمال احمد صاحب
فرزند حضرت مجدد قدس سرہ ورود فرمودہ سور دمبا ہاتم کردہ بود
چنانکہ حسب نوشتہ تجسس معزی الیہ نمودم معلوم شد کہ ایشان
یکروز قبل روانہ وطن مالوف رامپور شدند غالباً تلاقی واجتماع دست
دادہ باشد خواستم کہ اطلاع این حال بذریعۂ رقیمۂ الضراعہ بملازمان کنم

حواله بر امروز فردا شده صورت نبست و هنگام تشریف آوری خدام عالی مقام
درین شهر حقیر را اطلاع نشد وگرنه بسر و چشم حاضر شده مستفیض و مستفید
می شدم اکنون اگر اتفاق قدوم درین بلد شود خاکسار را ضرور اطلاع داده شود
زیاده نیاز حاجت نیاز رسند انکه بنده را بدعای از یاد محبت الهی و حسن خاتمه
یاد آرند و السلام علیکم و علی من لدیکم ۹ رمضان روز یکشنبه سنه ۱۲۹۲ هجری

خاتمه طبع دیوان جناب غفران مآب مولوی انور علی یاس علیه رحمة رب

الناس بسم الله الرحمن الرحیم هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شی علیم
حمد بیحد خدا تعالے را که نظم دیوان کائنات کار قلم بدیهه نگار اوست و مجموعه
افراد ممکنات بر صفحات تکوین و ایجاد ترتیب داده منشی حکمت بدائع آثار
او و درود نامحدود و ثنا رسید موجودات و افضل مخلوقات که مطلع
قصیده ابداع و مقطع غزل نبوت است و صدر نشین ایوان هدایت
بنیان رسالت و بر آل اطهار و اصحاب اخیار او خصوصا خلفای اربعه
راشدین که چهار عنصر دین متین اند و باهم چون مصرعهاے رباعی از کمال
وداد اتحاد گزین بعد ازان مخفی و محتجب مباد که این شاهد زیبا از
حجله طبع بر منصه ظهور جلوه نما گردیده و این یوسف بی همتا از چاه

گمان بهاز از اشتهار رسیده کیست که بصد چشم اشتیاق تماشای جمال باکمالش نماید و بهزار جان مشتاق انراز لیخاوار خریدار آید این دیوان بلاغت بیان خدا بیام از جناب مولوی انور علی یاس ست و مجموعهٔ افکار نیسان آثار آن سخندان دقیقه شناس که از مدتے شعرا را دیدهٔ براه انتظارش نگران بود و فصحا و بلغا را رغبت تمام و ذوق مالا کلام بسیر آن بهارستان سخن زان اگر نظم ست چون عقد ثریا از مکان بلند طالع و اگر نثر ست چون نسر طائر در غایت ارتفاع واقع هر شعر آن ناخن زن دلهای عشاق و هر مصرع آن نشتر رگهای جان ارباب مذاق تا چند کسی براه تعریف و توصیف آن پوید بقحوائے مثل مشهور مشک آنست که خود ببوید نه که عطار [illegible] نزد اصحاب فهم رتبهٔ آن کم نه هرگز ز گفتهٔ سلف ست ؛ لاسیما [illegible] این دیوان حجت محکم از بی خلف ست ؛ چون حسن کلام ظاهر و عیان ست حال قائل آن قابل شرح و بیان ست ولادت آنجناب غفران مآب در سال یکهزار و دو صد و چهار از هجرت رسول مختار اتفاق افتاد فقیر از زبان مبارکش شنیده ام که از بعض بزرگان دریافته تاریخ ولادت خود چراغ یافته ام

والد ایشان شیخ محمد حیات نام داشت و وطن و مسکن ایشان قصبه
آن که بر دو منزل جانب غربے عظیم آباد واقع ست در بدایت حال
بقصد اکتساب علوم در عظیم آباد رخت اقامت افگنده از قاضی عباس علی
مرحوم که تلمیذ مولوی محمد مبین صاحب حواشی مشهوره و تفضل حسین خان
ریاضی دان بود کتابے چند از فنون متداوله خوانده طبعش از بسکه
متوقد و زکی بود با وجود کم تنهی گوی سبقت از همسبقان می ربود
و همدران ازمنه بخدمت شیخ غلام علی راسخ که صحبت میر تقی میر دریافته بود
رسیده مشق در غزلهاے اردو گرفت و چون طبع جوانانه
و مزاج عاشقانه داشت درهمان هنگام اصول موسیقی و نواختن بعضے
از سازها نیز از بعض ماهران این فن آموخت و بعد از رحلت برادر
بزرگ خود مولوی کرامت علی مغفور بخدمت افتای عدالت و صدارتیه
آن از پیشگاه حکام عالیمقام امتیاز یافت و چون ذوق فارسی بر طبعش
غالب آمد صاحبان بلگرام چون میر افتخار علی ذره و پسرش میر امامی
و برادرش میر محمد عسکری و سید سلطان عالم ... و برادرش
مولوی سید صاحب عالم صحبتهاے رنگین داشته بسبب سریع الفکر

وحدیه الذهن بود شعر بی تکلف و بی توقف در غایت لطافت می نوشت
آنچه درین مجموعه درج کرده شد بطور انموذج ست مکاتیب او را
صاحبان آن هرجاکه یافته اند جمع کرده اند وخود آنحضرت اعتنائی بآن
نداشت بلکه غزلهاے هندی هم بسیار ضائع وپریشان گردیده وآنچه
در زمان قیام عظیم آباد بتقریب مشاعره ها گفته همه بمعرض تلف رسیده
ارادت بخدمت مولوی احمدی پهلواروی قدس سره داشت همیشه در
تهذیب اخلاق یگانهٔ آفاق بود در آخر صحبت مولوی محمد فصیح غازیپوری
علیه الرحمه او را در گرفت و در مجالس وعظ و تذکیر آن عالم باعمل نشسته
از سر دنیا و مافیها برخاست و ترک خدمت افتا گفته بر وظیفهٔ معینه که آنرا
باصطلاح حاکمان عهد پنشن گویند قناعت کرد و کمر خدمت بطاعت
وعبادت حق تعالی چست بربست و در اقامت صلوات و جمعه و
جماعات و شب خیزی و تهجد گزاری و تلاوت قرآن مجید و اتباع سنت
و اجتناب از بدعت بجد و جهد کوشید درین اثنا پسر آنجناب منور علی
بعارضه ورم طحال زیاده بریک سال علیل مانده انتقال کرد خدایش بجنت
جا داد و آنحضرت که از پیشتر شوق حج و زیارت بدل میداشت تصمیم عزمت

حرمین شریفین زادهما الله شرفاً و تعظیماً نمود مع اهلخانه با سامان سفر بعظیم آباد رسیده درامروز و فردا بسواری بجره عازم کلکته بقصد رکوب جهاز بود ناگاه بعارضهٔ جانکاه هیضه بیمار شده داعی حق را لبیک اجابت گفت انا لله و انا الیه راجعون و این حادثه بست و پنجم ذیقعده شب سه شنبه ۱۲۶۲ هجری رو نمود مزارش متصل مکان والد مغفور راقم حاجی منشی واعظ علی در باغچه واقع افاض الله علیه شآبیب الغفران واسکنه فی فرادیس الجنان قطعات متعدده در تاریخ این واقعه از خاطر فاترم سر زده در اینجا از انها دو قطعه ثبت افتاد قطعه

مولوی انور علی چون قصد بیت الله کرد
جان بحق تسلیم ناگه کرد در اثنای راه
عقل تاریخ وفاتش صوری هم معنوی
گفت سال یکهزار و دو صد و شصت دو آه
دیگر مولوی انور علی با صفا
شد چو خدا سوی خودش رهنمون
راه نورد سفر کعبه شد
باد الهی شرف آن فزون
آمد اجل بر سر او ناگهان
رخت سفر بست ز دنیای دون
بود عجب نادرهٔ روزگار
جامع صدگونه علوم و فنون
ناظم و نثار و فصیح و بلیغ
وصف وی از حیطهٔ فکرم برون

آه چو آن خسرو معنی نماند | دانجمن از که ستانم کنون
در غم آن شاعر رنگین خیال | میرود اشک ز مژه ام لاله گون
روی ز اندوه خراشیده عقل | گفت که انور علی ذوے فنون

و بعد چهار یا پنج روز از وقوع این واقعه راقم الحروف محمد سعید عفا الله عنه که نسبت مصاهرت با جناب مغفور دارد با اہلبیت شان و مردم خانه خود بنت الجناب مرحوم براه کلکته بحرمین شریفین رفته از حج و زیارت مشرف گردید و از طرف الجناب مغفرت ایاب نیز حج کنانید تقبل الله منا و من جمیع المسلمین اکنون ختم کلام بر تاریخ انطباع دیوان کنم و این نامه را مهرے بپایان زنم ٭ **قطعه تاریخ طبع دیوان لراقمه**

تعالے الله زہے دیوان دلکش | نقاب اختفا بر داشت از رو
نه دیوان شاهد شیرین زبانے | ملیحے سبز خطے عنبرین مو
کند ہر بیت آن پنهان اشارات | ادا فهمان معنی را چو ابرو
غزلها دلربا از غنز الان | مضامین شوخ تر از چشم آہو
ازین اشعار حکمت را طلب کن | ازین ابحار در معرفت جو
همین شعر و همین نظم بیانست | حلال آمد اگر نوعے ز جادو

نسنجی سے معنی رنگین آنرا — نسازی تا زبرگ گل ترازو

بلاغت پاسبان این کلامست — نذر دو معنی از الفاظ پہلو

زجد و طعنہ‌ے این نہر الفصاحہ — سخن را آمد آب رفتہ در جو

کلام کیست این پاکیزہ گفتار — زافکار کہ این اشعار نیکو

جناب مولوی انور علی یاس — سخن سنج و سخندان و نکتہ گو

درین قرب زمان با سرعت فکر — ندیدم شاعرے خوشگوی چون او

چو استادان فرس در فارسی راند — بطرز میر گفت اشعار اردو

چگویم خوبی خلق عظیمش — عجب پاکیزہ خصلت بود خوشخو

خدا ایشش جا دہد در باغ رضوان — کسی اکنون بآن ذہن و ذکا کو

کلام او مرا خوشتر زجانست — ہنر گر سازمش تعویذ بازو

زکلک طبع چون نقشش برآمد — رسید آوازہ حسنش بہر سو

گلے در روضۂ امید شگفت — مشام خلق تا از وے برد بو

غزلهایش بسوز و ساز خوانند — بہر شہرے بہر برزن بہر کو

رقم زد خامہ‌ام تاریخ طبعش
بماند سالها این نظم دلجو

قطعه اخری

یکی نظر کن درین صحائف که جمع بینی درو لطائف
ز نظم و نثر کسی که مثلش درین زمانه نگشته مسموع
نتائج طبع یاس مغفور چو منطبع شد بسعی مشکور
نوشت تاریخ طبع حسرت زهی کلام بلیغ و مطبوع
۱۲۸۸ھ

افکار تازه

عمر ها شد عاشق زار توام
میرم از بهر تو بیمار توام

نے زرے دارم نه دنیا نه دین
چون توان گفتن خریدار توام

مهر روی تست تابان هر طرف
وین عجب مشتاق دیدار توام

آشیانم را مسوزای برق خو
بلبل شیدای گلزار توام

شبنم آسا با همه افتادگے
مائل خورشید رخسار توام

لطف کن یا قهر رحمت یا غضب
از خود آزادم گرفتار توام

گر کنی عفو از کرم منت تراست
ور عقوبت من گنهگار توام

سایهٔ طوبے ندارم آرزو
خوش بود جا زیر دیوار توام

از دم جانبخش عیسی خوشترست | حرفی از لعل شکر بار توام
دمبدم تیغ آزمائی بر سرم | منفعل از لطف بسیار توام
تربتم سازند محراب دعا | کشتهٔ ابروی خمدار توام
دوش آمد آن نگار دلربا | ق | گفت در رنج و بلا یار توام
من نیم از تو جدا در هیچ حال | با توام هر جا و دلدار توام

گر رسد درد و الم در عشق من
غم مخور حسرت که غمخوار توام

جلوهٔ حسن ازل در همه جا می‌بینم | هر کجا می‌نگرم نور خدا می‌بینم
نیست تشبیه رخت با مه و خور فکر صواب | نسبت زلف تو با مشک خطا می‌بینم
خوشتر از مهر و وفای دگران میدانم | گر ز دست تو گهی جور و جفا می‌بینم
چشم گریان دل بریان لب خشک و رخ زرد | همه از لطف و کرمهای شما می‌بینم
زهر را از کف دست تو شکر پندارم | درد را ز غم عشق تو دوا می‌بینم
گرچه دارم گله از تندی خوی تو بسی | رود از دل همه چون روی ترا می‌بینم
بد مگو بیند نظر بازی من با رخ نیک | کس چه داند که درین دیده چها می‌بینم
ناز کن ناز که ناز تو خرند اهل نیاز | جور کن جور که جور تو وفا می‌بینم

یکره از مهر سوی حسرت دلخسته بین
نظر لطف تو بر شاه و گدا می‌بینم

آن بت که از رشک بر دلولولا
ابروی تو یا ماه بود تیغ سیه تاب
گفتم ز غمت وارهم از سبزه دمیدن
آلوده مباد اکه شود دامن پاکت
روشن بکن از وصل مهی تیره شبم را
دل خون شد واز دیده برون از پی وقت
تا شمع بیکپای ناستاد بخدمت

بشکست دلم سلمه الله تعالی
والله لقد اخطا من قال هلالا
دردا که زخط حسن خت گشت دو بالا
شیرین لب خود را ندیی تلخ مبالا
گل بیرهنا سیم تنا ماه مثالا
جانم بلب از غصه و غم آمده حالا
در بزم شهان یافت کجا پایه والا

حسرت همگی رنج و غم از مال و متاع است
باشد فقرا را نه غم دزد نه کالا

رباعی مشتمل بر تاریخ رحلت مولوی لطافت حسین مرحوم

افسوس که مولوی لطافت بجهان
سال و مه فوت روز و تاریخ بدان

رحلت فرمود ناگهان سوی جنان
یوم الاحد و دهم ز ماه رمضان

قطعه سال انتقال مولوی عنایت احمد واقع روز و تاریخ کرده

آنکه ناخوش بتو گویم زین بعد
پیرو احمد و مقبول احد

رنگ و بوی گل و ریحان علوم
آبروی چمنستان خرد

کرد رحلت چو ازین دار فنا
دل غمدیده بفریاد آمد

گفت تاریخ که واویلا آه
شد بفردوس عنایت احمد ۱۳۱۴

قطعهٔ تاریخ ولادت پسر والاگهر حافظ یوسف علی صاحب خلف الرشید میر افضل علی مرحوم

چون بیوسف علی ایزد بخشید
ولد ارشد اقبال نشان

عقل روز و مه و سال و تاریخ
گفت آدینه و سابع رمضان

نام تاریخی منظر سید علی سنه ۱۳۰۰ هجری

رباعی در اختتام این کتاب و طبع آن بعون الملک الوهاب

صد شکر که این نامه بپایان آمد
وین گوهر مقصود بدامان آمد

در قالب طبع تا کشیدند انرا
گوئی بدل سنگ رگ جان آمد

قطعهٔ تاریخ طبع

دیوان حسرت طبع شد با حسن و زیبائی
مشهور در آفاق چون سیارگان طبع شد

هاتف بگوش هر کسی آغاز طبع از بهر سال
کرد این ندا کن یکنگه دیوان حسرت طبع شد ۱۲۹۹

قطعهٔ اخری

کردند رقم بجائے طبع	هر آنچه من حزین نوشتم
تاریخ نظم حسن انجام	محبوب الناظرین نوشتم

۱۳۰۰ھ

تمّ الکتاب بعون الربّ الوهّاب

۱۳۰۰ھ

خاتمة الطبع چکیدهٔ خامهٔ بلاغت ختامهٔ عالیخاندان جامع
علم و عرفان، فطن خبیر مورخ بی نظیر سید رضوی
مولوی معنوی، شاه محمد یحیی صاحب منعمی ابو العلائی
خلف الرشید شاه وجه الله بن شاه احمد الله قدس سرهما
سلمه الله تعالی و زاده مجدا و کرما

بسم الله الرحمن الرحیم

شد آرزوی تو از حد امیدواران را | چو اشتیاق مه عید روزه داران را

سخنیکه از دل بزبان و از زبان بدل آید حمد سخن آفرینیست که از تکلم بهر
زبان و هر نعت و حمد اثباتش آشکار است اشهد ان لا اله الا الله
و لفظیکه پیوندش بمعنی و معنیکه ربطش بالفاظ باشد نعت فصیحیست
که بلغای عرب و فصحای عجم بر کمال فصاحت و بلاغتش و از فصاحت و بلاغتش
بر نبوت و رسالتش اقرار لا اله الا الله محمد رسول الله اللهم صل و سلم علیه
و علی آله و صحبه ما تکلم المتکلمون بکل حرف و لسان فی البوادی و العمران اما بعد
مژده دیدن را و نوید شنیدن را که رعنا شاهدی از نهانخانه اختفا
باز از ظهور مستعد جلوه گریست و زیبا دلبرے از کمین غیب بمنصهٔ

شهود رخ نموده آماده دلبرے ست مشتاقان اگر بعوض نقد
جان این یوسف کنعان خوبی راگیرند ارزانست و عاشق مزاجان
اگر این لیلی پرده نشین راکه در محمل اوراق و صفحات رونماست
خریدار شوند آسانست دیوانیست که در دیوان هستی نظیر
وعدیلش محالست و قلم چون زبان و زبان مانند قلم در ثنا سے
محاسن آن لال اگر شعرست در رتبه بالاتر از شعرے و اگر نثرست
در نشست فقرات و ربط عبارات منتظم چون عقد ثریا غزلهادلربا
تر از شوخی چشم غزالان چین و مصاریع رباعی مانند عناصر اربعه
در اعدل امزجه توافق گزین مخمس مانند حواس خمسه در کار و مثلث
چون موالید ثلثه پایدار تاریخها که کارنامه تصانیف ادوار و تعاقب
لیل و نهارست و دفتریست از واقعات کائنات روزگار آراقتباس
با آیات و احادیث و امثال طرفه سحر حلال است و هر حکایت بر
محکی عنه دال مادّها با سوانح چون مادّه و صورت بهم چسپان
و مقطعات مانند قطعات خیابان جنان بهار افزای دل و جان
چون مضامین و براهین عارفانه می نگرم دریای ناپیدا کنار موجزن است

واگر حقائق و معارف صوفیانه می بنیم گاہے در کسوت مجاز و گاہے
درلباس حقیقت عروس خلوت و شمع انجمن هماناد یوان بلاغت
ترجمان کسی ست که امروز ذات ملکی الصفاتش از غایت شهرت
در اقطار و امصار کالشمس فی رابعۃ النهار روشن و پدید است
و کهنه حائط عظیم آباد آزآب و رنگ وجود باجودش رشک گلزار
فرخار و مانند روضہ جنت جاودانی بهار اعنی مولانا الاجل
النحریر محرز قصبات السبق فی فیافی علمی الحدیث و
التفسیر افضل علماء الانام نبراس الفضلاء فی الفقه و
الاصول والکلام جمال الملة والاسلام بهجة اللیالی و
الایام بتذکیرة تنزین المنابر والمحافل و بتقریرہ تتبین
الفرائض والنوافل برجادۂ شریعت مانند طحاوی قدمش راسخ
و استوار و در سلوک طریقت چون حسن بصری مقتفی آثار عترت
اطهار و اصحاب اخیار سلطان اقلیم نکته پروری و سحر بیانی فارس
میدان دقیقه سنجی و سخندانی آنکه زلیخای دانشش را در پیرانه
سری بخلعت جوانی نواخته و حاصل مزرع علم را در ایام خشک

سالی وزمان قحط کمال بچه مرتبه ارزان ساخته ناظمیکه نظمش
ان من الشعر لحکمة ونثاریکه نثرش ان من البیان
لسحراست اگر منظوم ست موزونتر از قبای برگ گل بر قامت
بلبل شیدا واگر منثور ست چون سلک گهر از سرتا پا خوشنما
مجمع البحرین ذوالسانین مهبط الفیوض اللاهوتیة
مطرح الانظار الجبروتیة آنکه تماشای حسن لایزال درآئینه
جمال بیت الله فرمود وشعشعهٔ انوار تجلیات ایزد بیهمتا در مجالی
شباک روضهٔ حضرت حبیب خدا علیه وعلی آله من التسلیمات اصفها
ومن التجلیات اجلیها مشاهد نمود ؎ هزار بار بشویم دهان بمشک وگلاب
هنوز نام تو گفتن کمال بی ادبیست ؎ مولائی واستاذی ملجای و
ملاذی شیخی وسنادی وفی کل العلوم معتمدی
مولانا الحاج شاه محمد سعید حسرت انار الله برهانه وافاض
علی الخلق فیضانه ؎ لایدرک الواصف المطری خصائصه
وان یکن سابقا فی کل ما وصفا ؎ شکر خدای جل وعلا بهزار از
دل وجان بجا سیارم که آن دیوان حقائق تبیان حله پوش طبع

گردید و آن مطلوب مستور جلباب احتجاب از رخ پرنور برکشید

لله الحمد هر آن نقش که خاطر میخواست — آمد آکنون ز پس پردهٔ تقدیر پدید

حقیر محمد یحیی ابو العلائی عظیم آبادی که درین گلشن چون سبزه بیگانه بپهلوے گل جا دارد از کوچک ابدالان و کمترین شاگردان آنجناب تقدس انتساب ست و از سی و سه سال در حلقهٔ درس گاه و بیگاه حاضر بوده بقدریکه ساقی ازل در کاسهٔ تقدیر ریخته ست مشرب اصفی و مذاق احلی یافته ست و در جرگهٔ تلامذه بمزید التفات و لطف خطاب امتیاز موفور دارد و هذا من نعماء الله تعالیٰ علینا کما یشهد علیه ما کتب فی حضرة استاذه الکریم وشرفنی بلطفه العمیم رباعی یحیی که بعلم و هنر آراسته است

نخلیست که از باغ شرف خاسته است ؛ حسرت چکنم بیان خود بیهایش

جمع ست و هرچه دلم خواسته ست ؛ و اما بنعمة ربک فحدث شاه صدق گفتار ولئن شکرتم لازیدنکم موجب فزونی قدر این مقعد است لب نیاز هم باین ترانه مسائل

بلند مرتبه زان خاک آستان شده ام ؛ گدای کوی تو ام گر بر آسمان شده ام

و بلبل طبعم باین نشید گلکشن هم آواز — احسان دوست رهی من بی نهایت

من بزبان کدام کلک را بیان کنم ٭ بتحریر اینچند سطر بطور خاتمة الطبع که بری از اطرای شاعرانه وپاک از مبالغات منشیانه ست نقد سعادت بکف می آرد وبه تسطیر چند قطعهٔ تاریخ طبع باعتبار آغاز و انجام علم مفاخرت بر افلاک بیامی سازد ٭

قطعات التواریخ لابتداء الطبع

خسرو ملک سخن استاد عالیشان ما
حامی دین حسرت علامه مولانا السعید
هست تهذیب وانصافش همه عالم گواه
منطبع شد کلیات آنجناب مستطاب
گشت دستور العمل حاصل برای شاعران
از زبان حق بیانش گفت یحیی سال طبع
در دعا گفتیم یحیی مصرع تاریخ طبع

در صفات ارباب علم وفضل صدر انجمن
آنکه باشد در ثنایش ناطقه کل الالسن
جمع با حسن عمل در ذات او خلق حسن
گشت حاصل کام دل از فضل رب ذوالمنن
در بلاغت در فصاحت در همه طرز سخن
تا جهان باشد بماند یارب این دیوان من
باد از این دیوان والا رونق بزم سخن

۱۲۹۹ھ

ایضاً

چو دیوان استاد من طبع شد
خدایا بود تا سخن بر زبان

پی انتفاع خواص وعوام
همیشه بود نفع بخش این کلام

نوشتیم تاریخ آن در دعا | کہ این نظم زندہ بماند مدام
۱۲۹۹ھ

ایضاً

طبع دیوان حسرت ما گشت | باد نافع بے خواص و عوام
سنۂ انطباع گفتم باد | نفع دیوان برای خاص و عام
۱۲۹۹ھ

ایضاً

طبع گردید چو دیوان بلیغ حسرت | از ریاحین مضامین شدہ پر دامن طبع
سنۂ طبع رقم ساختہ کلک یحیی | گل مطلوب برآور ز سر از گلشن طبع
۱۲۹۹

قطعات التواریخ لاختتام الطبع

زاختتام طبع این دیوان نغز | شاد و خرم جان ناشادم بود
گفت یحیی سال ختم طبع آن | حبذا دیوان استادم بود
۱۳۰۰ھ

ایضاً

کلیات حسرت عالی خیال | منطبع گردید و خرم طبع شد
سال طبع کلیات آنجناب | کلیات حسرت من طبع شد
۱۳۰۰

ایضاً

استاد من محمد باشد سعید حسرت | در علم فرد عالم در شاعری مسلم

در فقر و فخر دوران بر رسم راه نعمان — در فقر و زهد عرفان آمد فرید اعظم

در حسب شاه مردان چون بود رست سلمان — بر طرز اهل ایمان راسخ دمست و محکم

از راز فقر آگه با سوز عشق همره — دارد ز خشیت الله دائم دو چشم پرنم

یحیای مرده دل را حرفش بود مسیحا — لطفش برای زخم جان من ست مرهم

هر درد را دوا هست تاثیر نسبت او — باشد نگاه پاکش داروی جان پر غم

تلمیذ انجنابیم بسیار فیضیابیم — همشرق آفتابیم فارغ ز مدحت و ذم

من بلبل جمالش پروانه کمالش — دارم بسر خیالش هر لحظه و هر دم

دیوان انجنابست مانند آفتابست — هر ذره فیضیابست کس بیش از ان کسی کم

از ابر در گلستان دُر در بحر عمان — نافع ترست دیوان در چار سوی عالم

هر شعر دلربا هست هر بیت جانفزا هست — معشوق و عشق و عاشق یکجاست جمع باهم

در پرده مجاز ست پیدا جمال معنی — در کسوت حقیقت حسن مجاز در هم

شد ابتدای طبعش سال گذشته آغاز — شد انتها درین سال گردید طبع خرم

شد سال انطباعش روشن بر اهل معنی — نامش بنو بباطن تا شمع فیض گفتم

۱۳... ھ

ایضا

جناب حضرت استاد گورا — نباشد شاعری مقصود بالذات

محمد باسعید اسم شریفش
بکار خیر سازد صرف اوقات

چو زنگار زنگ گلها مید ماند
بنظم و نثر از رنگین خیالات

کند در دفتر نازک خیالان
بفکر صائب خود محو اثبات

شده مطبوع دیوان بلیغش
بفضل خالق ارض و سموات

کلامش پاک و صاف و شسته باشد
بلطف استعارات و کنایات

ادا تاریخ از برای سال طبعش
درین یک بیت باشد پاک از آفات

تعالی الله چه دیوان باصفاییست ۱۳۰۱ھ
زهے دیوان گلستان مراداتؔ ۱۳۰۱ھ

برای نام و سالش ملهم غیب
ندا در داد گلزار خیالات ۱۳۰۱ھ

ایضا

لله الحمد هر آن نقش که خاطر میخواست
آمد از پرده تقدیر پدیدا تحییا

شده مطبوع کلامیکه برای طبعش
مینمودیم بدرگاه خدا استدعا

نظم علامهٔ نحریر جناب حسرت
شیخنا قدوتنا قبلتنا مولانا

آنکه مشهور جهانست بعلم و دانش
آنکه معروف زمانست بزهد و تقوی

وه چه دیوان همه خوب و بری از کلهٔ عیوب
شاهدی هست که از ناز و ادا سر تا پا

شکر یزدان که برون آمده از قالب طبع
با همه نور و ضیا و شرف و مجد و بها

حسب واقع بود این مصرع سال طبعش — حاصل ما شد دیرینه تمنای ما ۱۳۰۰

والقطع الکلام بحمد الله الملک المنعام والصلوة والسلام علی سیدنا محمد خیر الانام وعلی آله الکرام وصحبه العظام ۱۲

سعدی حدیث شوق بپایان نمی رسد — صد سال میتوان سخن از زلف یار گفت

تاریخ برآورده پسر الاکبر شاه محمد یحیی صاحب مسمی به سید محمد مهدی سلمها الله تعالی بالمواهب

حضرت استاد استادم که هست — فرض برمن شکر احسانش مدام
حضرت علامه مولانا السعید — صاحب عز و شرف ذی الاحتشام
انه کالشمس فی نصف النهار — انه فی اللیل کالبدر التمام
کلیات آنجناب مستطاب — منطبع شد با هزاران اهتمام
حاصلم گردید دستور العمل — در اصول نظم و انداز کلام
هست بشگفته دران گلهای نور — روضة الانوار آمد سال نام ۱۳

قطع تاریخ طبع زاد مولوی محمد عبد الحق صاحب متخلص به جنون خلف الرشید مولوی واعظ الحق مرحوم و مغفور

جناب حضرت مد ظله — بجان پروانه شمع رسالت

ندیدش کس ندید از چشم انصاف — نه در علم و نه در فهم و فراست
تلمذ هست ما را از جنابش — بنازم چون برین عز و سعادت
عنایتهاش بر ما بیکرانست — خدا دارد سلامت با کرامت
بحکم طبع موزون گاه گاہے — بفکر شعر دارد میل و رغبت
کلامش جمله پاک و شستہ و صاف — چو آب نهر جنت در لطافت
چو دیوان بلیغش طبع کردند — بآب و تاب و حسن و زیب و زینت
سخن را آمد آب رفته در جو — زنو هر منبر شد باز [illegible]
جنون از روی بهجت گفت تاریخ — نه دیوان بل گلستان فصاحت ۱۳۰۰ھ

قطعهٔ تاریخ از حافظ محمد عبد المجید بن حافظ عبد القادر خان ساکن رامپور حفظه الله بالسرور

کلام جناب محمد سعید — بحسن و لطافت چه خوش طبع شد
دو تاریخ در مصرعی گو مجید — تصانیف حسرت چه خوش طبع شد ۱۲۹۹ ۱۲۹۹

قطعات تواریخ زادهٔ طبع وقاد مولوی عبد الاحد صاحب لکھنوی فرنگی محلی متخلص بشمشاد زاد مجده

تعالی الله برنگ گلشن خوب — بساز و برگ شد دیوان حسرت

پی تاریخ طبعش کلک شمشاد ‌‌ ‌ ‌ رقم برزد چها نخل صناعت ۱۳۰۰

ولہ

همانا نسخهٔ دیوان حسرت ‌ ‌ ‌ بود فردوس وش مطبوع هر دل
سروشم گفت سال انطباعش ‌ ‌ ‌ گلستان معانی شمع محفل ۱۳۰۰ھ

ولہ

سر زد چو ز بحر طبع حسرت ‌ ‌ ‌ این گوهر آبدار منظوم
شمشاد ز طبع سال طبعش ‌ ‌ ‌ گل کرد که نوبهار منظوم ۱۳۰۰ھ

ولہ

چه صف دیوان عطر ازم کجا اشارات آن بیانم ‌ ‌ ‌ زهی عبارات با فصاحت فضای مضامین با بلاغت
روان معنی بصد لطافت بقالب طبع چون در آمد ‌ ‌ ‌ بگفت شمشاد سال طبعش کتاب حسن کلام حسرت ۱۳۰۰ھ

قطعات تواریخ مصنفه مولوی محمد فصیح الله صاحب وفا لکهنوی فرنگی محلی شاگرد میرزا وزیر علی صبا مرحوم سلمه الله الحی القیوم در سنه هجری

کلام پاک حسرت شد چو مطبوع ‌ ‌ ‌ احبا شادمان گشتند بی حد
به هجری سال طبعش چون وفا جست ‌ ‌ ‌ چها نظم طرب افزا رقم زد ۱۳۰۰ھ

در سنهٔ فصلی

کلام حضرت حسرت چو شد طبع	شگفته شد گلی از باغ امید
وفا گفتم بفصلی سال طبعش	کلام رشک عرفی طبع گردید

۱۲۹۰ ف

در سنهٔ عیسوی

حضرت حسرت که در شعر و سخن	هست با عرفی و صائب همقدم
مدح ذات پاک آن قدسی صفات	گر تمام عمر سازم هست کم
کلیات خود برای یادگار	جمع چون فرمود آن عالی همم
در عظیم آباد با صد آب و تاب	طبع گردیده بفیض اتم
عیسوی تاریخ طبعش ای وفا	تحفهٔ فرحت اثر کردم رقم

۱۸۹۲

ایضاً در عیسوی

فاضل یکتا جناب حسرت شیرین سخن	مقتدای سالکان و پیشوای عارفان
کرد دیوانی مرتب در زبان فارسی	تا بماند یادگار ذات پاکش در جهان
سکهٔ استادیش رائج میان هر دیار	هست زیبا گر بگویم پادشاه شاعران
در عظیم آباد پٹنه طبع شد دیوان او	چون شنیدم این خبر گشتم نهایت شادمان
فکر کردم چون پی سال مسیحی او وفا	شد ندا گلدستهٔ باغ نشاط از آسمان

۱۸۹۲ ع

[illegible]زادیگانه زمن مولوی محمد ظهیر احسن
[illegible]بادی سلمه الله الهادی باعتبار آغاز طبع

[illegible]ـرت		که ارباب سخن را هست مطبوع
[illegible]ش		زهی دیوان دلکش گشته مطبوع ۱۲۹۹ھ
	ولہ	
[illegible]ـیر		طبعزاد حسرت شیرین زبان
[illegible]طبع		صورتش مرآت معنی و بیان
[illegible] کلک شوق		کلیات حسرت قطب جهان ۱۲۹۹ھ
	ولہ	
هزاران هزاران سپاس خداوند		که شد زینت طبع دیوان حسرت
دل شوق چون جست تاریخ طبعش		سروشی بگفتا بیاض افادت ۱۲۹۹ھ
	ولہ	
در قالب طبع چون در آمد		دیوان سعید نغز گفتار
تاریخ نوشت خامهٔ شوق		گلدستهٔ آبدار اشعار ۱۲۹۹

تواریخ باعتبار انجام طبع ولِلّٰہ درہ

چه زیبا طبع شد دیوان حسرت | پسند خاطر ارباب ایقان
بهجری شوق سال انطباعش | رقم کردم کتاب عشق و عرفان
۱۳۰۱ھ

ولہ

جناب حسرت ذیجاه و تمکین | نظام کشور علم و فضیلت
رئیس شهر حلم و زهد و تقوے | شه اقلیم عرفان و طریقت
سخن را فخر شد از نسبت او | نمک پروردہ اش حسن بلاغت
عظیم آباد را نازا ز وجودش | غلط کردم همه شهر و ولایت
مرتب کرد چون دیوان خود را | چه دیوان رو کش دیوان شوکت
بیاضش روی سلمائے معانی | سوادش زلف لیلای حقیقت
نقاطش خال روی نازنینان | سطورش کاکل حوران جنت
حروفش جمله ساز گلشن حسن | روان از جدولش نهر لطافت
خوشا لطف مضامین بلندش | زهی بندش خهے طرز عبارت
سخن کوتاه آن مجموعۂ فیض | درین سال سراپا عیش و عشرت
چنان مطبوع شد با زینت و زیب | که شد از رنگ مانی نقش حیرت
نوشتم سال آن با جان شادان | کنون مطبوع شد دیوان حسرت
۱۳۰۰ھ

ولہ

باآب وتاب وباصد حسن وخوبی	چو شد مطبوع این دیوان حسرت
بفضل طبع من تاریخ طبعش	بگفتا بحر اسرار حقیقت ۱۲۹۰ف

قطعہ تاریخ از حافظ سید نذر الرحمن سلمہ اللہ المنان

زہے حسن دیوان قطب زمان	کلام و زبان فصیح و بلیغ
چو پرسید دل سال آغاز طبع	بگفتم بیان فصیح و بلیغ ۱۲۹۹ھ

سال انجام طبع بتعمیہ سہ عدد در اردو

ہوا ہے طبع قسطاس البلاغہ	زبان تعریف سے ہے جسکے قاصر
زروی جستجو تاریخ اسکی	ملی ہے مجھکو منظوم نوادر ۱۳۰۰ھ

تاریخ تمام از شیخ عابد حسین صاحب کاتب کانپوری

سلمہ اللہ الواہب

عبد القادر چو کرد مطبوع کتاب	قسطاس بلاغت کہ بود لا تو سیر
سال طبعش چو جست عابد از دل	دل از سر وجد گفت اتمام بخیر ۱۳۰۰ھ

قطعات تواریخ طبع قسطاس البلاغہ از نتائج طبع صاحب دراک عالی شاہباز بلند پرواز اوج نازک

خیالی ہمشیرزادہ مصنف علام مولوی سید ظفر امام ابن الحاج مولوی علی حسین الحسنی الحسینی المغفور متخلص برضوان ابقاہ اللہ تعالے بالفرح والسرور

ہمچو حسرت کلام نغز ش نیز	ہست محسود حاسدان لا ریب
سر اعدا بریدہ سال طبع	اختر صبح گفت ہاتف غیب ۱۳۰۰

دیگر

چون محمد سعید سعدی وقت	داد ترویج سکہ دیوان
از سر انبساط رضوان گفت	سنۂ طبع چشمۂ فیضان ۱۲۹۰

ہر یکی مصرع ازین تاریخست

کلام فاضل علامی خلق	جناب حسرت با مجد و تمکین
چہ بالتصحیح وافر منطبع شد ۱۸۸۳ عیسوی ۱۲۹۰ فصلی	ز شادی دل شدہ گلزار رنگین ۱۳۰۰ ہجری ۱۲۵۳ فارسی

صورۃ ماکتبہ الفاضل الادیب، الحسیب النسیب، بحر العلوم والحکم، سحاب الجود والکرم، الطبیب الحاذق، والحکیم الفائق، ما من علم الا وله فیه ید طولے، سیما صناعة الطب فقد بلغ فیها الغایة القصوے،

الشاعر الفصيح الناطق بالقول الصحيح المولوی عبد الحميد ابن المرحوم المولوی احمد الله ابن المغفور المولوی الٰهی بخش سلمه الله مالک الملک رب العرش، مقرظاً على هذا الكتاب بالعربية والفارسية فافاد و اجاد واصاب القطعة العربية كانها الجواهر الزواهر فی القلائد الذهبية

بسم الله الرحمن الرحيم

لقد طبع الكتاب المستطاب — يقال لذالك قسطاس البلاغه

كتاب ذالك ام سحر مبين — لعمري انه راس البلاغه

شهاب ثاقب نجم منير — مضئ فيه نبراس البلاغه

فما اسنى سناه وليت شعري — الا ام اجتان اقباس البلاغه

وهذا السفر مضمار وسيع — تسابق فيه افراس البلاغه

وهذا سفره ملك جليل — تشال اليه اجناس البلاغه

وكان الناس قبلا في ظنون — فقام الآن مقياس البلاغه

لقد كان البلاغة ذات وسخ — فزالت منه ادناس البلاغه

وقد كان البلاغة ذات ضرس — فحدت منه اضراس البلاغه

وقدکان البلاغة ذات خدر — تقوی منه احساس البلاغه
وقدکان البلاغة ذا اختناق — جرت من ذاک انفاس البلاغه
وقدکان البلاغة ذا امراق — فزال بذاک وسواس البلاغه
وقدکان البلاغة فی حضیض — تعالی منه قرناس البلاغه
وقدکان البلاغة فی غمام — فاضحی منه اشماس البلاغه
وقدکان البلاغة ذات فقر — فبدل بالغنی باس البلاغه
وکان قبیله فظا غلیظا — فلاح بذاک ایناس البلاغه
وقرطاس البلاغة کان هملا — فحررمته قرطاس البلاغه
غدا کاس البلاغة کان صفرا — وامسی مترعا کاس البلاغه
فرد نا واحدا انی عام طبعه — وقلنا العام قسطاس البلاغه

۱۳۰۰ھ

مثنوی فارسی محتوی بر اشعار آبدار غیرت باغ و بهار

بسم الله الرحمن الرحیم

جناب همام محمد سعید — که بخشش بود همچو نامش سعید
زهی عالم و فاضل بے بدل — بگیتی بهر علم ضرب المثل
بمعقول و منقول و علم ادب — ندیده چو او دیده روز و شب

براه تجرد دلیل یکه تاز — خوشا صوفی صافی پاکباز

فروزان ز نور خدا سینه اش — نه زنگ کسوفی بآئینه اش

زهی فقر سرمایهٔ هر کمال — زهی دولت سرمدی بی زوال

بلندی مباهی به پستی او — خجل هوشیاری ز مستی او

زمین در زمین علم دنیا و دین — بفرمان او جمله زیر نگین

سلیمان که از فیض انگشتری — زحل را کند غیرت مشتری

از و بر سر جهل آشوبها — وز و دیو غم در لگدکوبها

بهر فن فراتر بود جای او — بگیتی کسی نیست همتای او

چو طبعش سوی نظم رغبت کند — بنظمش تخلص بحسرت کند

سخن را ز فیضش طرازی نوی — زهی پایه و دستگاه قوی

بلاغت به نیروی بازو از و — لآل سخن را ترازو از و

بود خامه اش صد نگار آفرین — بفکر بلندش هزار آفرین

ندارد باو چون تمنا سخن — که او یوسف آمد زلیخا سخن

عبیر کلامش چه عنبرفشان — به بازی زند خنده بر زعفران

دبیر سخن سنج معنی شناس — دلش هست قصر سخن را اساس

گرامی ترین میزبان سخن | خوشا حبذا قدردان سخن

کمال کلامش بهرجا رسید | ز قعر ثری تا ثریا رسید

نه تنها دل انس در بند اوست | که جانها همه آرزومند اوست

بسهر کلامش درخت چنار | برآورده از سوز دل صد شرار

دل لعل در کوه ها خون ازو | همه آب دریای جیحون ازو

پر از گل چمن از نم رنگ او | عنادل نواز ز آهنگ او

جگر خسته زین جستجو آرزو | دل آرزو آرزو آرزو

بر قطره اش زهرهٔ بحر آب | کند ذره اش پنجه با آفتاب

کشند چون به پیکار تیغ زبان | دو پیکر کند تیر بر آسمان

ز شیرینیش حاسد بد سخن | چو فرهاد بر پای خود تیشه زن

چه زیبا همایون کتابی نبشت | خوش آذین دکان باغ بهشت

بیاضش چو صبح بنارس گزین | سوادش چو شام اوده دلنشین

بیاضش همه مطلع آفتاب | سوادش همه طرهٔ مشکناب

بیاضش بخورشید پرتوفگن | سوادش شب قدر را عشوه زن

بیاضش چو صبح طرب جانگزین | سوادش چو زلف غزالان چین

سواد ار برد شپری زین کتاب ‌‌ ‌ شود مردم دیدهٔ آفتاب

سطورش پی قید دلها کمند ‌ ‌ ‌ بنازم باین طبع و فکر بلند

چه نامه که از خوبی و برتری ‌ ‌ ‌ ندارد نیاز ستایش گری

چه نامه که سرچشمهٔ زندگی ‌ ‌ ‌ نگارنده را عمر پایندگی

سراپا فصاحت همه حرف حرف ‌ ‌ ‌ معانی خوش اسلوب و نغز و شگرف

زتاب فروغش باوج سپهر ‌ ‌ ‌ فروزان بود دیدهٔ ماه و مهر

ازو زندگی هر دل مرده را ‌ ‌ ‌ وزو خرمی طبع افسرده را

همه لفظ و معنی خوش اسلوب تر ‌ ‌ ‌ چو سبزان هندی همه خوب تر

غزلهای او جمله بیت الغزل ‌ ‌ ‌ زهی مظهر قدرت لم یزل

قصاید همه مهر صبح امید ‌ ‌ ‌ دماغ خرد را چه بوی نوید

تواریخ او جمله شانش نبیل ‌ ‌ ‌ بحسن و لطافت همه بی عدیل

مثلهای او هر یکی بی مثال ‌ ‌ ‌ خیالات او جمله دور از خیال

ز هر خرمن اندوخته توشهٔ ‌ ‌ ‌ نه شادان چو پروین بیک خوشهٔ

نه دامن قبا این گل از نوک خار ‌ ‌ ‌ نه این نشه را سرگران از خمار

نه باد خزان با گلش در ستیز ‌ ‌ ‌ ندارد نهالش غم برگ ریز

نه باکش ز آسیب برد عجوز — نه خوف گزندش نه تاب تموز

نگیرد گهے خرمنش را شرار — نه خاکش نشاند بدامن غبار

نه آبش بشوید نه بادش برد — نه آشوب دوران زیادش برد

چه فرخنده باغے پر از آب و رنگ — دری استوارے ز رویین و سنگ

همه خرمی لاے گلزار او — همه محکمی پاے دیوار او

همایون درختی ست آگنده بیخ — فرو در زمین رفته بیخش چو میخ

ز بس محکمی بر زمین آیه — ز شاخش بچرخ برین سایه

دوانیده هر چار سو ریشها — نه جنبد ز صرصر نه از تیشها

نه بر تیغ کوهش رسد تیشه — نه از سیل و بارانش اندیشه

مبراست مهرش ز عیب زوال — معرا مهش از محاق کمال

فروزنده ماهے بگردون اوج — بود زورقش ایمن از بیم موج

چه شمعے فروزنده انجمن — چه تابان سهیلے بملک یمن

نمیرد چراغش چو خورشید و ماه — فروزنده شمعے بشام و پگاه

چه شمعے که از غایت جوش نور — بود رشک شمع تجلے طور

منزه ز پیغاره بے هشان — بفرهنگ ازان باد مشعل کشان

شب و روز شادان و خندان بود | رخ افروز بزم سخندان بود
بگردش ز انبوه فرزانگان | ز هر جا بسو جوشش پروانگان
نه سینه فگارش چو دریا و کان | ز تاراجش ایمن متاع دکان
نماید نهان گرچه کالای خویش | ز غواصی و کاوشش سینه ریش
فراهم چو گنج جهان میکنند | بزیر زمینش نهان میکنند
متاع دکانش که خوش چیده است | همه نورهان و پسندیده است
نهاده چنین آشکارا بود | باو رهزنان را نه یارا بود
تعالی الله این نامهٔ دلپسند | کزو خیره شد چشم فکر بلند
بحیرت ازو دیده خرده بین | بود صفحه اش رشک ارژنگ چین
تعالی الله این صفحه پرنگار | همه رشک خوبان چین و تتار
درین شهر چین حاسد بدسگال | بآهو گرفتن نیابد مجال
همه مصرع بیت او لاجواب | همه نکته اش نقطهٔ انتخاب
چه زیبا کتابی گرامی نهاد | پی اوستادان خط اوستاد
بمهمانی میهمانان سبیل | گشاده جبین همچو خوان خلیل
بهر دور روز ز دیگ و هر گوشه | ز الوان خوانش رسد توشه

زهے نامۂ نغز حسن آفرین — که بر هر زبان آفرین آفرین

ندانم چنین گوهرے ارجمند — بهایش چه خواهد زگوهر پسند

تعالی الله این گنج بے دست مزد — نه باک از حرامی نه پروای دزد

چه گنجینه کز حسرتش گنج گاو — بقربان رهد از غم کاو کاو

چنین نغز گنجینۂ شایگان — ز طبعش بامید رسد رایگان

برنگ رخ گل ز جوشش بهار — بداغ دل لاله داغدار

بگلبانگ مستان و شور فغان — بہ لائے خرابات پیر مغان

بناکامے عاشق دلفگار — برم کردن آهوان تتار

بعالی دماغان گردون خیال — بطوطی کلامان شکر مقال

بنغزش ذوقی ترزبان سخن — بفرق کلام و بجان سخن

بموج مقالات دریا خصال — باوج خیالات دور از خیال

که در هر دلے خوب و مرغوب تر — ندیدم کتابے ازین خوب تر

اگر دفترے درج مضمون کنم — ندانم که مدحش ادا چون کنم

ز طبع رسائیت چه خواهی مدد — که وصفش بود بے حد و بی عدد

شمار صفاتش که آمد محال — بیانش زبان را چه باشد مجال

پریشان کنون لب به بند از کلام
اجابت استاده است بهر سلام

که بخت تو یار است و یاور نصیب
به نصف النهار است کف الخضیب

زبان را فرو کش ازین مدعا
بر آور بمحراب دست دعا

خدایا بلطفت که عام است عام
بحق نبی و بآل کرام

ز هر رنج و هر آفتش دور دار
ز فیضش دل خلق مسرور دار

هر آنچه از تو خواهد شتابی دهش
بهر کام دل کامیابی دهش

زبان عرض این مدعا میکند
دل من بصد دل دعا میکند

پی سال طبعش زدم فال طبع
که آرم بکف گوهر سال طبع

بگفت از سر حال بی اختیار
بگوش دلم طبع باغ بهار

تاریخ نظم و طبع این مثنوی از حقیر محمد سعید غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه

چو گفت این مثنوی زیبا حکیم عبد الحمید یکتا

سنین تنظیم و طبع حسرت نوشت باغ بهار افزا

تمت

بعد اختتام طبع انچه از بحر مواج طبع مصنف بساحل ظهور رسیده برای نزهت خاطر ناظرین بحکم کل جدید لذید منطبع گردیده غزل در عاشق شدن معشوق

رخ زرد و چشم گهر بار داری	باین حسن با عشق هم کار داری
که دل را ربود از کفت چون تو ماهی	که هر شب چو من ناله زار داری
بروز انتظار که داری سر راه	بگوی که ره در شب تار داری
مگر بستهٔ دل بزلف نگاری	که آشفته اوضاع و اطوار داری
کنی چون ستمدیدگان آه و زاری	همانا که یار ستمگار داری
چرا عاشق خود نگشتی که امروز	چو یوسف هزاران خریدار داری
بعشوق تنی باختی دین و دل را	چو شد فاش راز تو چه انکار داری

رسیدی بکام دل از دلربا یاه
چو حسرت تمنای دیدار داری

قطعهٔ تاریخ انتقال مولوی محمد فرید مرحوم پسر مولوی عبد اللطیف مغفور بتاریخ دهم شوال روز دوشنبه

ز مرگ عزیزم محمد فرید	مرا زیستن گشت بی ساز و برگ

چو ما را غم مرگ او در گرفت	غم مرگ گفتیم تاریخ مرگ

قطعهٔ تاریخ دزدی آلهٔ ساعت شناسی شاه محمد مهدی پسر شاه محمد یحیی صاحب دستیابی آن بزبان اردو

لیگیا کچہریون سے اک شخص	شاہ مہدی کی چرا کر کے گھڑی
قید اوسکو ہوئی چھہ ہفتے کی	اور مالک کو گھڑی پھیر ملی
آمد و رفت کچہری مین ہوئے	شاہ صاحب کو پریشانی ہوئی
منہہ سے ہاتف کی سنا سال وہ	یہ کہ خوبی ہی میان ساعت کی

تاریخ ترمیم مسجد مدرسہ از مال حلال مسلمانان باہتمام عبد اللہ خان

تعالی اللہ این پاکیزہ مسجد	کہ در روی از شکستن بود صد بیم
درستی یافت از اہل عبادت	بسعی وافر و صرف زر و سیم
رقم زد کلک حسرت سال تاریخ	شدہ نو این کہن مسجد بترمیم

تقریظ دلپذیر از صوفی صافی ضمیر جامع کمالات منبع حسنات سخنگوی و سخن سنج و سخندان انسان العین و عین الانسان طبیب ماہر ذو المناقب و المفاخر حکیم سید احمد حسین بن سید حبیب الحسنین

مرحوم ۰ سلمه الحیّ القیوم

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد بیحد آن ناظم ارکان را که جهان قطعه ایست از دیوان حکمت او و نعت بیعد آن سبب امکان را که کونین مطلعیست در شان فطرت او، و آلش سفینه نجات بحر ولایت، اصحابش اصول دائره هدایت

اما بعد. بر پای نادانی سر افگنده، هیچدان بنده احمد حسین صوفی عظیم آبادی بفیض ذکر کسے اینک قلمی بدست دارد یا عصای اعجاز نمای موسوی، و نغمه از نای گلو بر می آرد یا مریم را نفس عیسوی، چرا بر خود نبالم که ناطقه ممنون بیان منست، و چگونه برنگ هزار از جوشش ننالم که گلستان مرهون صرف رنگین داستان منست سخن پروران را نوید و معنی پرستان را مژده که مایه معانی و بلاغت و ماده بدیع و فصاحت یعنی کلیات مرجع انام ماده اخاص و عام، معقولات را تکیه گاه، منقولات را پشت و پناه، صاحب الورع والتقوی، ذو العز والعلی، الشهیر فی القریب والبعید مولانا محمد سعید، مدظله العالی، مادام الایام واللیالی احسن

انطباع یافت، نے نے کان جواہر از صلب سنگ برتافت، زہے
بخت گوش اہل سخن کہ گوہر آبدارش را آویزہ نماید و خہے آبروے
لب ارباب فن کہ شکر گفتارش را ریزہ رباید، کلیاتش چون
امور عامہ جملہ مضامین را حاوی کلماتش با ملفوظات اہل اللہ
در نسبت لطافت متساوی، کلیاتست یا مائہ تسع و تسعینات،
مجموعہ ہست یا ذخیرہ اربعینات، نثر رنگینش نضارت بخش گلستان
سخن، نظم شیرینش حلاوت دہ مذاق اہل فن، حرفی نزد تا بہ بیان
و فصاحتش نہ آراستہ، و نالہ نہ سر کرد تا بہ درد و حسرتش نہ پیراستہ
بلاغت را بحسن بیانش مبلغی بدیع، و سخن را بدستیاری ادایش
پایہ منیع، السعید من سعد فی بطن امہ در شان او صادق، و ان
من البیان لسحرا بدیوان او موافق.

قطعۂ تاریخ

حضرت علامہ مولانا سعید — بر سر نامش محمد ہست تاج
عالم معقول و منقول و فقیہ — واعظ و بہر ہدایت چون سراج
صاحب شرع و طریقت را پناہ — مرجع آفاق و شیخ وقت و حاج
بر سر عرش برین فکرش رسد — طبع رنگین از جنان گیرد خراج

طبع والائش بخواند خطبہ گر | لفظ با معنی بگیرد از دواج
ہمچو سلطان در اقالیم سخن | سکۂ استادیش دارد رواج
نظم فرمود انچہ ملہم شد زغیب | کشف را ہم کرد در شر اندراج
صاف معنایش را الفاظ فصیح | شمع روشن چون بقندیل زجاج
کلیاتش مخزن اسرار ہست | اہل معنے را دہد بس ابتہاج
یافت اینک کلیاتش انطباع | سوی تاریخش مرا شد احتیاج
سال طبعش خامۂ صوفی نوشت | کلیات حسرت الطف مزاج

۱۳۰۰ھ

قطعۂ اخری

جناب حسرت دریای فیضان | کہ ہر حرفش بود لولوی نایاب
گہر گنجینہ دارد سینۂ او | کہ می جوشد ز اشعارش مئی ناب
کلامش صاف پیکر ہمچو جوہر | کند کسب صفا خورشید و مہتاب
مرتب کرد دیوان بلیغے | کہ ہم زان گلشن معنیست شاداب
برای سال دیوانش چہ صوفی | گہر سفتہ در غلطان با آب

۱۳۰۰ھ

قطعۂ تاریخ طبع از شاعر عالی طبیعت خواجہ محمد شاہ شہرت سلمہ اللہ تعالے

مہر سپہر علم محمد سعید نام ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌— بنوشت کلیات ز فیض کمال طبع
شہرت بجمع اہل سخن آشکار گفت — اعجاز ہند مخزن اسرار سال طبع
۱۳۰۰ھ

تواریخ عنایتہ میر حامد حسین صاحب والا دودمان در تاریخگوئی یگانۂ زمان عرف میرن صاحب متخلص بنکہت خلف الرشید خدا بیامرز میر نثار حسین کہ پس از اعتناء طبع در ۱۲۹۹ ہجری گفتہ بود سلمہ اللہ الودود

حضرت حسرت معلی مرتبت بحر کمال — شاعر رنگین بیان سر دفتر اہل ہنر
غیرت سلک گہر نظم ثریا رتبہ اش — آب از شرم سواد خامۂ او ابر تر
نازش الفاظ ربط عاشقان با مہوشان — طائر مضمون عالی صید شاہین نظر
اعتراف تازگی ہای مضامینش کنی — گر ز لطف معنی بیگانہ باشی باخبر
سیر باید خاطر نازک خیالان را ازجا — شوخی رنگ بیان و حسن معنی ہمسر
تا مرتب کردہ دیوان او بہر انطباع — سکین حسن بیان سخن راست نکہت گنج زر
این دو سال طبع در یک مصرع چیست آمده — مبلغ علم بدایع ۱۲۹۹ھ ہم کلام خوب تر ۱۲۹۹ھ

دیگر

آن مصدر بلاغت سرچشمۂ طلاقت — یعنی جناب حسرت در علم بحر عمان

دیوان او شنفتم مانند گل شگفتم — تاریخ طبع گفتم باشد سواد فیضان
۱۲۹۹ھ

دیگر

آن مولوی جناب محمد سعید نام — بگرفت رنگ طبع کلام متین او
فوراً دبیر خامهٔ رنگین طراز من — دیوان نخبه کار رقم زد سفین او
۱۲۹۹

دیگر

جناب معظم محمد سعید — شهنشاه اقلیم فضل و کمال
کنون داد دیوان پئے انطباع — مصاریع او جمله سلک لآل
یراشعار هر قسم چون محتویست — تصانیف حسرت نوشتیم سال
۱۲۹۹ھ

دیگر

آن بدر کمال و فضل یعنی حسرت — دیوان خودش طبع کنانید و شگفت
این بندهٔ کم سواد نکهت تاریخ — سرمایهٔ تحقیق و هنرمندی گفت
۱۲۹۹ھ

صحیحنامهٔ قسطاس البلاغه

صفحه تقریظ وغیره	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲	۳	فرزوق	فرزدق	۳۶	۱۱	ماسوےٰ	ماسوے
حاشیه ۴		لشیخ	الشیخ	۳۷	۶	بزیز	بریز.
دیوان ۲	۷	نرد	نزد	۴۱	۵	بود	بو
۴	۸	خوانیمش	خواهیمش	۴۲	۹	چشم	چشمم
۵	۱۵	همه انجم	همه وانجم	۴۳	۱	توید	توید
۶	۵	او	از	″	۸	کلیم	گلیم
۲۰	۸	سنجیدهٔ	سنجیده	۴۹	۴	شیوهٔ	شیوه
۲۶	۸	پرودرها	پروریها	″	۱۲	با	ما
۲۹	۱۴	یا	با	۵۲	۶	حیرم	حیرتم
۳۰	۲	زلیتم	زلیستیم	۵۵	۴	بیازار	ببازاره
″	۹	بیفرود	بیفزود	۶۰	۳	گنهه	گنه
۳۲	۱	نه	ز	۶۱	۸	بیاد	بباد
″	۱۳	بجزم	بجرم	۶۳	۶	نازوخرید از	نازخریدار

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۶۴	۸	یا	با
۷۱	۱۰	فرون	فزون
۷۲	۱۱	کرد	گرد
۷۴	۱۵	نرا	ترا
۷۶	۱۳	آشکار	شکار
۷۸	۱۰	ر	ز
۸۰	۱	گمانم	کمانم
۸۲	۲	گلبدبان	گلبدنان
〃	۵	قطر	قصر
〃	۱۱	مشتای	مشتای من
۸۴	۱	مقال	مقابل
۸۶	۶	ز	زر
۸۷	۱۱	درویش	دوریش
۸۹	۱۳	ز	از
۹۲	۱۰	خور	حور

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۹۴	۱	به	پر
〃	۱۵	ع	عز
۱۰۰	۱۲	جنابة	جنایة
۱۰۱	۴	سیم	نسیم
۱۰۳	۵	گبر	گیر
۱۰۶	۴	کردم	گردم
۱۰۸	۷	وگر	دگر
〃	۹	خو	تو
۱۱۲	۱۰	میردم	میزدم
〃	۱۲	و	د
۱۱۴	۱۲	خونش	خویشش
〃	۱۵	ار	از
۱۱۵	۲	کشند	کشد
〃	۳	ینه	سینه

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱۱۵	۱۲	دلربا	دلربا بجا
"	۱۵	ایصبا	الصّبا
۱۱۸	۷	سیاهی	سپاهی
"	"	نشا	بشا
۱۱۹	۴	لی	نمی
۱۲۰	۲	گر	کز
۱۲۱	۱	گشتهٔ	کشتهٔ
"	۶	صست	چیست
۱۲۲	۸	گمردد	نگردد
۱۲۳	۱	فرمود	فرمودهٔ
"	۱۳	ور	ونه
۱۲۴	۴	نسورد	بسوزد
"	۹	سم	ستم
۱۲۶	۱۴	دلبربا	دلربا
۱۲۷	۴	ازبربار	ازبر
۱۲۹	۲	بیار	ببار
۱۳۱	۸	ایمان	دوران
۱۳۵	۱	وجه لقایت	دید ولقایت
"	۹	جنت	حسنت
۱۳۷	۱۳	تشنه	تشنهٔ
۱۳۸	۳	خوبانه	خونابه
"	۱۱	بود	ربود
۱۳۹	۲	رغوان	ارغوان
۱۴۰	۶	روزشب	سوز و تب
۱۴۴ حاشیه	۴	نطنز	طنز
۱۴۵	۱۲	نمیان	بمیان
۱۴۶	۱	دویم	دودیدیم
۱۴۹	۶	جان	جا

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۵۰	۹	نیبابد	نیبابہ
۱۵۴	۹	رار	راز
۱۵۵	۱۵	بودگاہی	بوددگاہے
〃 حاشیہ	۴۴	بچشم	بایچشم
۱۵۶	۸	نگرسینے	نگزینے
۱۵۷	۱۵	ہا	ہالہ
〃 حاشیہ	۲۲	بینہم	بینہما
۱۵۸	۹	معجرہ	معجزہ
〃	۱۲	ہرچند کہ	ہرچند
〃	۱۴	کرمی	کرسی
〃 حاشیہ	۴	تانا	تاناف
〃	۴۰	ہستم	نیستم
۱۶۴	۱	حواص	حواس
〃	۲	حواص	حواس
۱۶۴	۳	لتین	یقین
〃	۱۰	از	ار
〃	۱۱	سلمها	سلمہا
۱۶۹	۲	اذا	اذ
۱۸۴	۳	خروم	خودم
۱۹۰	۴	ر	ز
۱۹۴	۲	انار	آغاز
۱۹۵	۲	مطنت	فطنت
۱۹۷	۱۵	ذمیدہ	دمید
۱۹۸	۵	شریفش	شریف
۲۰۸	۶	دوازہم	دوازدہم
۲۱۰	۳	ثبات	شباب
۲۱۶	۱۳	باد	یاد
۲۱۷	۵	دوازدہم	سیزدہم

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۲۰	۳	فاشکرہ	فاشکرہ
۲۲۴ حاشیہ	۶	نیز	پیر
۲۳۳	۱۲	رحمۃ	رحمہ
۲۳۵	۶	کمہ	کہ
۲۴۷	۴	وتاریخ	تاریخ
۲۴۹	۲	تواریخ کمل	تواریخ کمل ۱۲۹۳
۲۵۰	۱	استغلاش	اشتغلاش
۲۵۵	۱	ندیر	ندیر
۲۵۷	۹	فوح	فوج
۲۶۱	۸	بتزویج	تزویج
۲۶۲	۴	کریم	کرمم
۲۶۴	۱۲	عم	غم
۲۷۱	۱۵	عجیب و غریب	عجیب و غریب
۲۷۴	۹	۹۵	۹۷

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۸۰	۱۵	تو پرسند	تو گر پرسند
۲۸۲	۹	خواست	خاست
〃	۱۰	تار	انار
۲۸۳	۵	ساد	شاد
〃	۱۲	زہ	زِہ
۲۸۵	۱۲	شیعان	شیعیان
۲۸۶	۱۴	بار	باز
۲۸۹	۴	ماہر	باہر
۲۹۴	۱۴	اتہ	ازہ
۲۹۵	۳	بیادہ	بیادہ
〃	۸	دسمن عاسد	دشمن حاسد
۲۹۶	۱۵	نہ شہر مسار	قہ نہا شہر مسار
۳۰۳	۱۳	درم	دژم
۳۰۴	۱۰	رباعی	از سہو نوشتہ شاگرد

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۰۶	۷	روز	زور	۳۲۳	۱	المتنات	والمشاق
۳۰۷	۱۵	آنر	آخر	〃	۱۵	رویت	روسے
۳۰۸	۱۴	برسے	تیرسے	۳۲۴	۷	رشب	اب
۳۰۹	۱۳	آئینہ	آئنہ	۳۲۵	۳	نغرد	نغرہ
۳۱۰	۱۱	لب	لعب	۳۲۶		اجرة	اجلة
〃	۱۴	کران	گران	[illegible]	۳	[illegible]	[illegible]
۳۱۱	۶	برئی	بري	〃	۵	للمولوة	الموهوم
۳۱۹	۴	سفے	في بيان	۳۳	۷	وياتوا	فياتو
〃	۶	قله	فله	〃	۱۴	پور	فور
۳۲۱	۳	ہ	ة	۳۳۲	۵	اہم	لہ
〃	۹	يقنة	يقة	〃	۳	فاخفط	فاحفظ
۳۲۲	۶	سرح	شرح	۳۳۳	۱	ايه	اية
〃	۱۴	متوسط	متوسط و	۳۳۴	۱	شفا	شفاہ
〃	۱۵	القافية	القافية	۳۳۴	۱۵	لابد	لابد

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۳۶	۲	المحریم	للحریم
〃	۵	سے	سینے
۳۳۷	۳	لدیارة	لدیارهٔ
۳۳۸	۱۴	الکنوی	اللکنوی
〃	۱۵	والمتن	المتن
۳۴۱	۵	مبتلا	منبلثا
۳۴۱	۱۲	بالماء	بالمساء
۳۴۲	۸	تغمه	نغمه
۳۴۳	۲	وهراد	ومراد
۳۴۷	۱۲	منصمهٔ	منصمهٔ
۳۴۸	۵	گردید	گردند
۳۵۸	۷	وجهٔ	وجنهٔ
۳۵۹	۱۲	ازین	ازین
۳۶۲	۶	س	ش

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۶۲	۴	اوبیان	ادیبان
۳۶۵ حاشیه	۱	حال	حالی
〃	۱۴	استماع	اسماع
۳۶۷	۱	ضوعف	ضوعفت
〃	۱۵	اخفا	اختفا
۳۶۸	۴	والمستعان	والله المستعان
〃	۶	رحمة	رحمه
۳۶۹	۱۰	الطافکم	الطافهم
۳۷۱	۱۲	اہتراز	اہتزاز
〃	۴	وده	بوده
۳۷۳	۱۵	دیوان	نسخهٔ دیوان
۳۷۳	۳	النعرس	النعزیز
〃	۶	اذن	اذن واطلاع
۳۷۵	۱	نتیجه	نتیجه

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳۷۵	۱۵	زیب	زیب
۳۷۷ حاشیہ	اخیر	آن	آن ندارم
۳۷۸	۵	ہدون	بدون
" حاشیہ	۳۶	محروم	محروم اند خود بود
"		ظریف	ظریف علیہما الرحمۃ والغفران
"	۸	عطیۂ	عطیہ
۳۷۹	۲	پژ دۂ	پژمردہ
"	۳	ست	ست خدا شاہد حال ست کہ
۳۸۱	۸	عندلیپ	عندلیب
۳۸۳	۲	بسم اللہ	بسم اللہ الرحمن الرحیم
"	۱۵	مولوی	مولوی حکیم
۳۸۴	۶	آرامگا	آرامگاہ
۳۸۵	۵	بابان	پایان منظوم
"	۸	گفتہ	گفتہ اند

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳۸۶	۷	تحیتہم	تحیتہم
"	۱۳	حال	حال از اختلال
۳۸۷	۱۱	نسبت	نسب
۳۸۸	۱۲	بندی	نبذے
۳۸۹	۱۰	عیدالفطر	صدقۃ الفطر
"	۱۱	موجبہ	موجبۃً
"	۱۴	مولوی	مولوی حافظ
"	۱۰	کورٹ	کورٹ عظیم آباد
"	۱۱	بعد	وبعد
۳۹۳	۱۳	الدین العربی	الدین ابن العربی
۳۹۶	۱	گردید	گردید انا للہ وانا الیہ راجعون
۳۹۷	۱۱	داد	داراد
۳۹۸	۹	الاکمان	الاکملان
۳۹۹	۴	ببعث	ببعثت

صفحه	سطر	غلط	صحیح
〃	۱۴	جلیتی	جُبتی
۴۰۰	۲	رقعهٔ	رقعه تقسیم
۴۰۰	۴	همان	همان است
〃	۱۵	برکاته	برکاته
۴۰۳	۱۵	سگانسام ست	سگانرا نیز ست
۴۰۴	۲	خارخار	خارخارم
〃	۶	ممکن	ممکن نهین
〃	۹	آور	آورد
〃	۱۰	شنیدیم	شنیده میرکه عندالتقریب میخواند
۴۰۵	۸	صاحبها	صاحبها حیثیه [illegible]
۴۰۶	۴	ضوعف	ضوعفت
۴۰۷	۱	امرفردا	امروز فردا
〃	۱۴	وداد	ربط وداد
〃	۱۰	شاهد	شاهد

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۰۷	۱۵	چاه کنعان	چاه کنعان ترکستان
۴۱۶	۱	بین	ببین
۴۱۷	۱۴	طمع	سمع
〃	۱۵	هاتف الی	زاغاز سال طبع آن
۴۲۰	۱۰	تصانیف	تصاریف
۴۲۲	۹	اجلبها	اجلیها
۴۲۷	۲	رنگمن	رنگین
〃	۶	او	دو
۴۲۸	۱	شد	شده
۴۳۵	۱۱	بالتصیح	بالتصحیح
۴۴۸	۴	نماید	نماید